

ҮНДЭСНИЙ СТАТИСТИКИЙН ХОРОО

АЖИЛЛАХ ХҮЧНИЙ
СУДАЛГААНЫ ҮНДСЭН
ТАЙЛАН 2020

Улаанбаатар хот
2021 он

МОНГОЛ УЛСЫН ҮНДЭСНИЙ СТАТИСТИКИЙН ХОРОО

- Монгол Улс, Улаанбаатар хот
Сүхбаатар дүүрэг, Бага тойруу
Засгийн газрын III байр
- 976-11-326414
- www.nso.mn, www.1212.mn
- information@nso.mn

АГУУЛГА

ХҮСНЭГТИЙН ЖАГСААЛТ	4
ЗУРГИЙН ЖАГСААЛТ	6
ТОВЧИЛСОН ҮГИЙН ЖАГСААЛТ	10
УДИРТГАЛ.....	11
ЕРӨНХИЙ ТОЙМ	13
ӨРХ, ХҮН АМ ЗҮЙ.....	15
1.1. ӨРХ, ТҮҮНИЙ БҮТЭЦ	16
1.2. ХҮН АМ ЗҮЙ	16
ХҮН АМЫН ХӨДӨЛМӨРИЙН ЗАХ ЗЭЭЛ ДЭХ ОРОЛЦОО	19
2.1. АЖИЛЛАХ ХҮЧ	20
2.2. АЖИЛЛАХ ХҮЧНИЙ ОРОЛЦООНЫ ТҮВШИН.....	21
2.3. ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭЛТИЙН ТҮВШИН	24
2.4. АЖИЛЛАХ ХҮЧНЭЭС ГАДУУРХ ХҮН АМ	26
ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭЛТ.....	31
3.1. АЖИЛЛАГЧИД, ТЭДГЭЭРИЙН БҮТЭЦ.....	32
3.2. АЖИЛЛАГЧИД, ТЭДГЭЭРИЙН ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА	39
3.3. АЖЛЫН ЦАГ.....	48
3.4. ЦАЛИН, ОРЛОГО	50
ХӨДӨЛМӨРИЙН ДУТУУ АШИГЛАЛТ.....	55
4.1. ХӨДӨЛМӨРИЙН ДУТУУ АШИГЛАЛТЫН ХЭМЖЭЭ, БҮТЭЦ	56
4.2. ХӨДӨЛМӨРИЙН ДУТУУ АШИГЛАЛТЫН ТҮВШИН.....	68
АЛБАН БУС ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭЛТ.....	71
5.1. АЛБАН БУС ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭЛТ	72
5.2. АЛБАН БУС ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭГЧДИЙН ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭЛТИЙН БАЙДАЛ	78
ХӨДӨЛМӨРИЙН ЗАХ ЗЭЭЛ ДЭХ ЗАЛУУЧУУДЫН ОРОЛЦОО	85
6.1. ЗАЛУУЧУУДЫН ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭЛТИЙН БАЙДАЛ	86
6.2. ЗАЛУУЧУУДЫН ХӨДӨЛМӨРИЙН ДУТУУ АШИГЛАЛТ	103
АЖИЛЛАХ ХҮЧНИЙ УЛИРЛЫН ХЭЛБЭЛЗЭЛ	113
7.1. ХӨДӨЛМӨРИЙН ЗАХ ЗЭЭЛ ДЭХ ОРОЛЦОО	114
7.2. АЖИЛЛАГЧИД	115
7.3. ХӨДӨЛМӨРИЙН ДУТУУ АШИГЛАЛТ.....	122
ЭДИЙН ЗАСГИЙН БУС ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА	129
8.1. ӨӨРИЙН ХЭРЭГЦЭЭНИЙ БҮТЭЭГДЭХҮҮН ҮЙЛДВЭРЛЭГЧ.....	130
8.2. ӨРХИЙН ГИШҮҮДИЙН ЦАЛИН ХӨЛСГҮЙ АЖИЛ, ҮЙЛЧИЛГЭЭНД ЗАРЦУУЛСАН ЦАГ	134
ХАВСРАЛТ А. АЖИЛЛАХ ХҮЧНИЙ СУДАЛГААНЫ ТАНИЛЦУУЛГА	135
ХАВСРАЛТ Б. ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭЛТИЙН СТАТИСТИК ҮЗҮҮЛЭЛТИЙГ ТООЦОХ АРГАЧЛАЛ.....	140
ХАВСРАЛТ В. ХӨДӨЛМӨРИЙН СТАТИСТИКИЙН СТАНДАРТ АЛДАА БА ИТГЭМЖЛЭЛТ ИНТЕРВАЛУУД.....	160

ХҮСНЭГТИЙН ЖАГСААЛТ

Хүснэгт 1.1. Хөдөлмөрийн насны хүн амын боловсролын түвшин, байршил, хүйсээр, дүнд эзлэх хувиар	18
Хүснэгт 2.1. Хөдөлмөрийн насны хүн амын хөдөлмөр эрхлэлтийн байдал, байршил, хүйсээр	20
Хүснэгт 2.2. Ажиллах хүчнээс гадуурх хүн амын бүтэц, насны бүлэг, дүнд эзлэх хувиар	27
Хүснэгт 2.3. Ажиллах хүчнээс гадуурх хүн амын бүтэц, шалтгаанаар, дүнд эзлэх хувиар	28
Хүснэгт 3.1. Ажиллагчид, байршил, бүс, хүйсээр	32
Хүснэгт 3.2. Ажиллагчид, сүүлийн 7 хоногт ажлын байрандаа байсан эсэх, бүс, байршлаар	33
Хүснэгт 3.3. Ажиллагчид, гэрлэлтийн байдал, хүйс, байршлаар.....	35
Хүснэгт 3.4. Хөгжлийн бэрхшээлтэй ажиллагчид, байршил, бүсээр, хүйсээр	36
Хүснэгт 3.5. Хөгжлийн бэрхшээлтэй ажиллагчид, насны бүлгээр, 2020 он.....	37
Хүснэгт 3.6. Шилжих хөдөлгөөнд оролцсон ажиллагчид, дотоод, гадаад урсгалаар	38
Хүснэгт 3.7. Ажиллагчид, аж ахуйн нэгж байгууллагын хариуцлагын хэлбэр, байршлаар	44
Хүснэгт 3.8. Ажиллагчид, хөдөлмөр эрхлэлтийн статус, хүйс, дүнд эзлэх хувиар	45
Хүснэгт 3.9. Ажиллагчдын долоо хоногт тогтмол ажилладаг цаг, үндсэн ажлаар	48
Хүснэгт 3.10. Үндсэн ажилдаа бага болон урт цагаар ажиллагчид, хүйс, хөдөлмөр эрхлэлтийн статус, нийт дүнд эзлэх хувиар.....	49
Хүснэгт 3.11. Ажиллагчдын тогтмол ажилладаг цагаараа ажилласан эсэх	50
Хүснэгт 3.12. Цалинтай ажиллагчдын нэг цагийн дундаж цалин, хүйсээр	51
Хүснэгт 4.1. Хөдөлмөрийн дутуу ашиглалт, байршил, бүс, хүйсээр	56
Хүснэгт 4.2. Хөгжлийн бэрхшээлтэй хөдөлмөрийн дутуу ашиглалтын бүлэг дэх хүн ам, бүс, байршлаар, хүнээр	57
Хүснэгт 4.3. Шилжих хөдөлгөөнд оролцсон ажиллагчдад, дотоод, гадаад урсгалаар	58
Хүснэгт 4.4. Ажилгүй хүн, боловсролын түвшин, хүйс, дүнд эзлэх хувиар	60
Хүснэгт 4.5. Итгэл алдарсан ажил хайгчид, насны бүлэг, хүйсээр	64
Хүснэгт 4.6. Боломжит ажиллах хүч, сүүлийн 30 хоногт цалинтай ажил олох болон бизнес эрхлэх гэж оролдоогүй шалтгаан, байршил, дүнд эзлэх хувиар	65
Хүснэгт 5.1. Албан бус хөдөлмөр эрхлэгчид, үйл ажиллагааны нэгжээр, хүйсээр	72
Хүснэгт 5.2. Албан бус хөдөлмөр эрхлэлт, боловсролын түвшнээр, хувиар	75
Хүснэгт 5.3. Албан бус хөдөлмөр эрхлэлт, гэрлэлтийн байдлаар, хувиар	76
Хүснэгт 5.4. Албан бус хөдөлмөр эрхлэгчид, үйл ажиллагааны нэгж, хүйс, байршлаар	78
Хүснэгт 5.5. Албан бус хөдөлмөр эрхлэлт, ажил мэргэжлийн ангиллаар.....	81
Хүснэгт 5.6. Албан бус хөдөлмөр эрхлэгчдийн ажлын цаг, үндсэн ажлаар, тогтмол болон жинхэнэ ажилласан цагаар, дүнд эзлэх хувиар.....	82
Хүснэгт 5.7. Албан бус хөдөлмөр эрхлэгчдийн сарын дундаж цалин, орлого, дүнд эзлэх хувиар	83
Хүснэгт 5.8. Албан бус хөдөлмөр эрхлэгчдийн сарын дундаж цалин, орлого, салбараар	83
Хүснэгт 6.1. Залуу ажиллагчид, байршил, бүс, хүйсээр	86
Хүснэгт 6.2. Залуу ажиллагчид, боловсролын түвшин, хүйсээр	88
Хүснэгт 6.3. Залуу ажиллагчид, гэрлэлтийн байдал, хүйс, дүнд эзлэх хувиар	89
Хүснэгт 6.4. Хөгжлийн бэрхшээлтэй залуу ажиллагчид, үйлдлийн чадамжаар, дүнд эзлэх хувиар.....	90
Хүснэгт 6.5. Малчид болон хувиараа хөдөлмөр эрхлэгч залуучууд, байршил, бүс, хувиар	97
Хүснэгт 6.6. Залуу ажиллагчид, сүүлийн 7 хоногт ажлын байрандаа байсан эсэх, байршил, бүсээр ..	98
Хүснэгт 6.7. Залуу ажиллагчдын ажлын цаг, үндсэн ажлаар, хүйс, дүнд эзлэх хувиар, тогтмол болон жинхэнэ ажилласан цагаар, дүнд эзлэх хувиар.....	99
Хүснэгт 6.8. Үндсэн ажилдаа бага болон урт цагаар ажиллагч залуучууд, хүйс, үндсэн салбар, хөдөлмөр эрхлэлтийн статус, нийт дүнд эзлэх хувиар	100
Хүснэгт 6.9. Залуу ажиллагчид тогтмол ажилладаг цагаараа ажилладаг эсэх.....	101
Хүснэгт 6.10. Залуучуудын хөдөлмөрийн дутуу ашиглалт, хүйс, байршил, бүсээр.....	103
Хүснэгт 6.11. Залуучууд болон нийт ажилгүйдлийн түвшний харьцаа, хүйсээр	104
Хүснэгт 6.12. 15-24 насны боломжит ажиллах хүч, хүйс, байршил, бүсээр.....	106

Хүснэгт 6.13. Хөгжлийн бэрхшээлтэй залуучуудын хөдөлмөрийн дутуу ашиглалт, үйлдлийн чадамжаар, дүнд эзлэх хувиар.....	108
Хүснэгт 6.14. Залуучуудын хөдөлмөрийн дутуу ашиглалт, боловсролын түвшин, хүйсээр	109
Хүснэгт 7.1. Хөдөлмөр эрхлэлтийн үзүүлэлтүүд, улирлаар.....	114
Хүснэгт 7.2. Ажиллагчид, хөдөлмөр эрхлэлтийн статус, дүнд эзлэх хувь, улирлаар	118
Хүснэгт 7.3. Ажлын байрандаа түр хугацаагаар байхгүй байсан ажиллагчдыг шалтгаанаар.....	119
Хүснэгт 7.4. Албан бус хөдөлмөр эрхлэгч, хүйсээр, мянган хүн, улирлаар	120
Хүснэгт 7.5. Ажиллагчид тогтмол ажилладаг цагаараа ажилласан эсэх, хувь, улирлаар	121
Хүснэгт 7.6. Ажиллагчид тогтмол ажлын цагаасаа их, бага цагаар ажилласан шалтгаан	121
Хүснэгт 7.7. Цаг хугацаанаас хамаарсан бүрэн бус хөдөлмөр эрхлэгчид, эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбараар, дүнд эзлэх хувь, улирлаар	124
Хүснэгт 7.8. Ажилгүй иргэдийн ажилгүй байгаа шалтгаан, байршлаар, дүнд эзлэх хувь, улирлаар..	125
Хүснэгт 7.9. Сүүлийн 30 хоногт цалинтай ажил олох болон бизнес эрхлэх оролдлого хийхгүй байгаа шалтгаан, дүнд эзлэх хувь, улирлаар	127
Хүснэгт 7.10. Сүүлийн 30 хоногт цалинтай ажил олох болон бизнес эрхлэх оролдлого хийхгүй байгаа шалтгаан, байршлаар, дүнд эзлэх хувь, улирлаар	127
Хүснэгт 8.1 Өөрийн хэрэгцээний бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэл эрхэлсэн хүн ам, үйл ажиллагааны төрлөөр, хүйсээр	130
Хүснэгт 8.2. Өрхийн хэрэгцээний газар тариалан, хөдөө аж ахуйн үйлдвэрлэлд зарцуулсан цаг насны бүлэг, бүс, хүйсээр.....	132
Хүснэгт 8.3. Өрхийн хэрэгцээний хоол хүнс бэлтгэн, хадгалах үйл ажиллагаанд зарцуулсан цаг насны бүлэг, бүс, хүйсээр.....	133
Хүснэгт 8.3. Хөдөлмөрийн насны хүн амын цалин хөлсгүй ажил, дундаж цаг, хүйс, байршлаар	134

ЗУРГИЙН ЖАГСААЛТ

Зураг 1.1. Хөдөлмөр эрхэлж байгаа гишүүдтэй, 2 болон түүнээс дээш ам бүлтэй өрх, өрхийн ажиллагчдын тоогоор	16
Зураг 1.2. Ажилгүй гишүүдтэй, 2 болон түүнээс дээш ам бүлтэй өрх, өрхийн ажилгүй хүнээр.....	16
Зураг 1.3. Хөдөлмөрийн насны хүн ам, мянган хүн	17
Зураг 1.4. 18, түүнээс дээш насны хүн амын гэрлэлтийн байдал, хувиар	17
Зураг 1.5. Хөдөлмөрийн насны хүн амын боловсролын түвшин, байршлаар	17
Зураг 1.6. Хүн ам зүйн ачаалал	18
Зураг 2.1. Ажиллах хүчний оролцооны болон хөдөлмөр эрхлэлтийн түвшин, аймгаар	21
Зураг 2.2. Ажиллах хүчний оролцооны түвшин, байршил, хүйсээр	22
Зураг 2.3. Ажиллах хүчний оролцооны түвшин, насны бүлэг, хүйсээр	22
Зураг 2.4. Ажиллах хүчний оролцооны түвшин, насны бүлэг, байршлаар	23
Зураг 2.5. Ажиллах хүчний оролцооны түвшин, боловсролын түвшнээр, хувиар	23
Зураг 2.6. Ажиллах хүчний оролцооны түвшин, хүйс, гэрлэлтийн байдлаар	24
Зураг 2.7. Ажиллах хүчний оролцооны түвшин, хүйс, шилжих хөдөлгөөний байдлаар	24
Зураг 2.8. Хөдөлмөр эрхлэлтийн түвшин, байршил, хүйсээр	25
Зураг 2.9. Хөдөлмөр эрхлэлтийн түвшин хүйс, насны бүлгээр	25
Зураг 2.10. Хөдөлмөр эрхлэлтийн түвшин, насны бүлэг, байршлаар.....	25
Зураг 2.11. Хөдөлмөр эрхлэлтийн түвшин, боловсролын түвшнээр, хувиар.....	26
Зураг 2.12. Хөдөлмөр эрхлэлтийн түвшин, гэрлэлтийн байдлаар	26
Зураг 2.13. Ажиллах хүчнээс гадуурх хүн ам, аймгаар, мянган хүнээр	27
Зураг 2.14. Ажиллах хүчнээс гадуурх хүн ам, сүүлийн ажлаас гарсан шалтгаанаар, хувиар.....	29
Зураг 2.15. Ажиллах хүчнээс гадуурх хүн амын бүтэц, хөдөлмөрийн зах зээлийн оролцоогоор, мянган хүн, дүнд эзлэх хувиар	29
ураг 2.16. Сүүлийн 30 хоногт цалинтай ажил олох болон бизнес эрхлэх гэж оролдоогүй ажиллах хүчнээс гадуурх хүн ам, шалтгаан, дүнд эзлэх хувиар.....	29
Зураг 2.17. Ажиллах хүчнээс гадуурх хүн ам, ажилгүй байх үеийн орлогын гол эх үүсвэр, дүнд эзлэх хувиар	30
Зураг 3.1. Ажиллагчид, аймаг, хүйсээр.....	32
Зураг 3.2. Сүүлийн 7 хоногт ажлын байрандаа түр.....	33
байгаагүй ажиллагчид, шалтгаанаар, дүнд эзлэх хувиар	33
Зураг 3.3. Ажиллагчид, насны бүлгээр, дүнд эзлэх хувиар.....	34
Зураг 3.4. Ажиллагчид, насны бүлэг, хүйсээр, дүнд эзлэх хувиар.....	34
Зураг 3.5. Ажиллагчид, боловсролын түвшин, хүйс, хувиар	34
Зураг 3.6. Ажиллагчид, боловсролын түвшин, хүйс, дүнд эзлэх хувиар	35
Зураг 3.7. Хөгжлийн бэрхшээлтэй ажиллагчид, хүйсээр, хөгжлийн бэрхшээлийн хэлбэрээр	36
Зураг 3.8. Хөгжлийн бэрхшээлтэй ажиллагчид, салбараар, дүнд эзлэх хувиар	37
Зураг 3.9. Шилжих хөдөлгөөнд оролцсон ажиллагчид, нийт ажиллагчдад эзлэх хувь	38
Зураг 3.10. Шилжих хөдөлгөөнд оролцсон ажиллагчид, насны бүлгээр.....	38
Зураг 3.11. Өрх толгойлсон эмэгтэй ажиллагчид, насны бүлэг, хувиар	39
Зураг 3.12. Өрх толгойлсон эмэгтэй ажиллагчид, хөдөлмөр эрхлэлтийн статус, дүнд эзлэх хувиар	39
Зураг 3.13. Ажиллагчид, насны бүлэг, салбараар	40
Зураг 3.14. Ажиллагчид, эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбар, дүнд эзлэх хувиар	40
Зураг 3.15. Ажиллагчид, эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбарын ангилал, хүйс, хувиар.....	41
Зураг 3.16. ХАА-н бус салбарт цалинтай ажиллагч эмэгтэйчүүд, салбар, дүнд эзлэх хувиар	41
Зураг 3.17. Ажиллагчид, ажил мэргэжлийн ангилал, дүнд эзлэх хувиар	42
Зураг 3.18. Ажиллагчид, ажил мэргэжлийн ангилал, дүнд эзлэх хувиар	42
Зураг 3.19. Ажиллагчид, эрхэлж байгаа ажил мэргэжлийн ур чадварын түвшин, хүйс, хувиар	43
Зураг 3.20. Ажиллагчид, эрхэлж байгаа ажил мэргэжлийн ур чадварын түвшин, насны бүлгээр	43
Зураг 3.21. Ажиллагчид, байгууллагын хариуцлагын хэлбэр, бүсээр	44

Зураг 3.22. Ажиллагчид, хөдөлмөр эрхлэлтийн статус, аймгаар	45
Зураг 3.23. Хувиараа хөдөлмөр эрхлэгчид, аймаг, хүйсээр, дүнд эзлэх хувиар	46
Зураг 3.24. Хувиараа хөдөлмөр эрхлэгчид, салбараар, дүнд эзлэх хувиар	46
Зураг 3.25. Малчид, аймаг, хүйсээр, нийт ажиллагчдад эзлэх хувиар	47
Зураг 3.26. Малчид, аймаг, хүйсээр, тухайн насны бүлгийн нийт ажиллагчдад эзлэх хувиар	47
Зураг 3.27. Ажиллагчдын долоо хоногт тогтмол ажилладаг цаг, үндсэн ажлаар, хөдөлмөр эрхлэлтийн статусаар, хүйсээр	48
Зураг 3.28. Ажиллагчдын тогтмол ажилладаг цагаасаа илүү/дутуу ажилласан шалтгаанаар	50
Зураг 3.29. Цалинтай ажиллагчдын сарын дундаж цалин, хүйс, бүсээр	51
Зураг 3.30. Хувиараа хөдөлмөр эрхлэгчдийн сарын орлого, хүйс, бүсээр, мянган төгрөгөөр	51
Зураг 3.31. Ажиллагчдын сарын дундаж цалин болон орлого, байршил, хүйсээр, мянган төгрөгөөр	52
Зураг 3.32. Ажиллагчдын сарын дундаж цалин болон орлого, салбар, хүйс, мянган төгрөгөөр	52
Зураг 3.33. Малчдын сарын дундаж орлого, бүс, хүйсээр, мянган төгрөгөөр	53
Зураг 4.1. Хөдөлмөрийн дутуу ашиглалт, аймаг, нийслэл, хүнээр	56
Зураг 4.2. Хөгжлийн бэрхшээлтэй хөдөлмөрийн дутуу ашиглалтын бүлэг дэх хүн ам, насны бүлэг, хүйс, дүнд эзлэх хувиар	57
Зураг 4.3. Шилжих хөдөлгөөнд оролцсон ажиллагчид, насны бүлгээр	58
Зураг 4.4. Өрх толгойлсон эмэгтэй ажиллагчид, насны бүлэг, хувиар	59
Зураг 4.5. Ажилгүй хүн, насны бүлэг, хүйс, дүнд эзлэх хувиар	60
Зураг 4.6. Ажилгүй хүн, ажил хайсан, эхлүүлэхийг оролдсон хугацаа, хүйс, дүнд эзлэх хувиар	60
Зураг 4.7. Ажилгүй хүн, ажилгүй байгаа шалтгаанаар, дүнд эзлэх хувиар	61
Зураг 4.8. Ажилгүй хүн, ажилгүй байгаа шалтгаанаар, хүйсээр, дүнд эзлэх хувиар	61
Зураг 4.9. Ажилгүй хүн, өмнөх ажлаасаа гарсан шалтгаан, дүнд эзлэх хувиар	62
Зураг 4.10. Боломжит ажиллах хүч, бүс, дүнд эзлэх хувиар	62
Зураг 4.11. Боломжит ажиллах хүч, насны бүлэг, хүйс, дүнд эзлэх хувиар	63
Зураг 4.12. Боломжит ажиллах хүч, боловсролын түвшин, хүйс, дүнд эзлэх хувиар	63
Зураг 4.13. Боломжит ажиллах хүч, боловсролын түвшин, хүйс, дүнд эзлэх хувиар	64
Зураг 4.14. Өмнө нь хөдөлмөр эрхэлж байсан боломжит ажиллах хүч, хөдөлмөр эрхлэхээ больсон шалтгаанаар, дүнд эзлэх хувиар	65
Зураг 4.15. Цаг хугацаанаас хамаарсан бүрэн бус хөдөлмөр эрхлэгчид, хүйс, бүс, мянган хүнээр	66
Зураг 4.16. Цаг хугацаанаас хамаарсан бүрэн бус хөдөлмөр эрхлэгчид, хүйс, аймгаар	66
Зураг 4.17. Цаг хугацаанаас хамаарсан бүрэн бус хөдөлмөр эрхлэгчид, насны бүлэг, хүйсээр	67
Зураг 4.18. Цаг хугацаанаас хамаарсан бүрэн бус хөдөлмөр эрхлэгчид, боловсролын түвшнээр	67
Зураг 4.19. Цаг хугацаанаас хамаарсан бүрэн бус хөдөлмөр эрхлэгчид, эдийн засгийн үйл ажиллагааны үндсэн салбар, хүйс, дүнд эзлэх хувиар	67
Зураг 4.20. Цаг хугацаанаас хамаарсан бүрэн бус хөдөлмөр эрхлэгчид, ажил мэргэжлийн ангилал, дүнд эзлэх хувиар	68
Зураг 4.21. Цаг хугацаанаас хамаарсан бүрэн бус хөдөлмөр эрхлэгчид, хөдөлмөр эрхлэлтийн статус, хүйс, дүнд эзлэх хувиар	68
Зураг 4.22. Хөдөлмөрийн дутуу ашиглалтын нийлмэл түвшин болон ажилгүйдлийн түвшин, аймаг, нийслэлээр	69
Зураг 4.23. Хөдөлмөрийн дутуу ашиглалтын түвшин, насны бүлэг, хувиар	70
Зураг 4.24. Ажилгүйдлийн болон ажилгүйдэл, боломжит ажиллах хүчний нэгдсэн түвшин, насны бүлэг, хүйсээр	70
Зураг 5.1. Албан бус хөдөлмөр эрхлэгчид, хүйс, байршлаар	73
Зураг 5.2. Ажиллагчдад албан бус хөдөлмөр эрхлэгчдийн эзлэх хувь, хүйс, байршлаар	73
Зураг 5.3. ХАА-н бус салбарт ажиллагчдад албан бус хөдөлмөр эрхлэгчдийн эзлэх хувь, аймгаар	74
Зураг 5.4. Албан бус хөдөлмөр эрхлэгчид, насны бүлгээр, мянган хүнээр	74
Зураг 5.5. Ажиллагчдад албан бус хөдөлмөр эрхлэгчдийн эзлэх хувь, насны бүлгээр	75
Зураг 5.6. Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн албан бус хөдөлмөр эрхлэлт, хүйсээр	76
Зураг 5.7. Хөгжлийн бэрхшээлтэй ажиллагчдад албан бус хөдөлмөр эрхлэгчдийн эзлэх хувь	76

Зураг 5.8. Дотоод шилжих хөдөлгөөнд оролцсон ажиллагчдад албан бус хөдөлмөр эрхлэгчдийн эзлэх хувь	77
Зураг 5.9. Өрх толгойлсон эмэгтэй ажиллагчдад албан бус хөдөлмөр эрхлэгчийн эзлэх хувь, байршлаар	77
Зураг 5.10. Өрх толгойлсон эмэгтэйчүүдийн албан бус хөдөлмөр эрхлэлт, гэрлэлтийн байдлаар, дүнд эзлэх хувиар	77
Зураг 5.11. Албан бус хөдөлмөр эрхлэгчид, хөдөлмөр эрхлэлтийн статус, дүнд эзлэх хувиар	78
Зураг 5.12. Ажиллагчдад албан бус хөдөлмөр эрхлэгчийн эзлэх хувь, хөдөлмөр эрхлэлтийн статусаар	79
Зураг 5.13. Албан бус хөдөлмөр эрхлэгчид, эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбар, дүнд эзлэх хувиар	79
Зураг 5.14. Ажиллагчдад албан бус хөдөлмөр эрхлэгчийн эзлэх хувь, салбараар	80
Зураг 5.15. ХАА-н бус салбарт албан бус хөдөлмөр эрхлэгчид, ажил мэргэжил, хүйсээр, дүнд эзлэх хувь	81
Зураг 6.1. 15-24 насны залуучуудын хөдөлмөрийн зах зээл дэх оролцоо	86
Зураг 6.2. Залуу ажиллагчид, бүс, аймаг, хүйсээр	87
Зураг 6.3. Залуу ажиллагчид, аймаг, нийт ажиллагчдад эзлэх хувиар	87
Зураг 6.4. Залуу ажиллагчид, боловсролын түвшин, хүйс, дүнд эзлэх хувиар	88
Зураг 6.5. Залуу ажиллагчид, эзэмшсэн мэргэжил, хүйс, дүнд эзлэх хувиар	89
Зураг 6.6. Хөгжлийн бэрхшээлтэй нийт ажиллагчдад залуу ажиллагчдын эзлэх хувь, хүйсээр	90
Зураг 6.7. Залуу ажиллагчид, шилжих хөдөлгөөн, аймаг, дүнд эзлэх хувиар	91
Зураг 6.8. Дотоод шилжих хөдөлгөөнд оролцсон ажиллагчдад залуу ажиллагчдын эзлэх хувь, хугацаагаар	91
Зураг 6.9. Өрх толгойлсон эмэгтэй залуу ажиллагчид, байршил, боловсролын түвшин, дүнд эзлэх хувиар	92
Зураг 6.10. Залуу ажиллагчид, хөдөлмөр эрхлэлтийн статус, дүнд эзлэх хувиар	92
Зураг 6.11. Залуу ажиллагчид, хөдөлмөр эрхлэлтийн статус, боловсролын түвшин, дүнд эзлэх хувиар	93
Зураг 6.12. Залуу ажиллагчид, ажил мэргэжлийн ангилал, дүнд эзлэх хувиар	93
Зураг 6.13. Залуу ажиллагчид, ажил мэргэжил, хүйс, дүнд эзлэх хувиар	94
Зураг 6.14. Залуу ажиллагчид, эрхэлж байгаа ажил мэргэжлийн ур чадварын түвшнээр	94
Зураг 6.15. Залуу ажиллагчид, эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбарын ангилал, хүйс, дүнд эзлэх хувиар	95
Зураг 6.16. Нийт ажиллагчдад 15-24 насны залуу ажиллагчдын эзлэх хувь, салбараар	96
Зураг 6.17. Малчид болон хувиараа хөдөлмөр эрхлэгч залуучууд, аймаг, дүнд эзлэх хувиар	97
Зураг 6.18. Сүүлийн 7 хоногт ажиллаагүй ч буцаж хийхээр хүлээгдэж байгаа цалин хөлс, орлого олох ажилтай залуу ажиллагчид, сүүлийн 7 хоногт ажиллаагүй шалтгаанаар	98
Зураг 6.19. Залуу ажиллагчдын долоо хоногт тогтмол ажилладаг үндсэн ажлын дундаж цаг, хөдөлмөр эрхлэлтийн статусаар	99
Зураг 6.20. Залуу ажиллагчдын тогтмол ажилладаг цагаасаа илүү/дутуу ажилласан шалтгаанаар	101
Зураг 6.21. Цалинтай залуу ажиллагчдын сарын дундаж цалин, хүйс, бүсээр	102
Зураг 6.22. Хувиараа хөдөлмөр эрхлэгч болон малчин залуучуудын сарын дундаж орлого, бүсээр	102
Зураг 6.23. Залуу ажиллагчдын сарын дундаж цалин болон орлого, хүйс, хот, хөдөөгөөр	103
Зураг 6.24. Залуучуудын хөдөлмөрийн дутуу ашиглалтын түвшин, насны бүлэг, хувиар	104
Зураг 6.25. 15-24 насны ажилгүй хүн, өмнөх ажлаасаа гарсан шалтгаан, дүнд эзлэх хувиар	105
Зураг 6.26. 15-24 насны цаг хугацаанаас хамаарсан бүрэн бус хөдөлмөр эрхлэгчид, бүс, дүнд эзлэх хувиар	105
Зураг 6.27. 15-24 насны цаг хугацаанаас хамаарсан бүрэн бус хөдөлмөр эрхлэгчид, эдийн засгийн үйл ажиллагааны үндсэн салбар, хүйс, дүнд эзлэх хувиар	105
Зураг 6.28. Сүүлийн 30 хоногт ажил хайгаагүй боломжит ажиллах хүч, хайгаагүй шалтгаан, дүнд эзлэх хувиар	106
Зураг 6.29. 15-24 насны боломжит ажиллах хүч, ажилгүй байгаа шалтгаан, дүнд эзлэх хувиар	107

Зураг 6.30. Залуучуудын хөдөлмөрийн дутуу ашиглалтад хөгжлийн бэрхшээлтэй залуучуудын эзлэх хувь, хүйсээр	107
Зураг 6.31. 15-24 насны өрх толгойлсон эмэгтэйчүүдийн хөдөлмөрийн дутуу ашиглалт, боловсролын түвшин, дүнд эзлэх хувиар	108
Зураг 6.32. Залуучуудын хөдөлмөрийн дутуу ашиглалт, боловсролын түвшин, хүйс, дүнд эзлэх хувиар	109
Зураг 6.33. Залуучуудын хөдөлмөрийн дутуу ашиглалт, эзэмшсэн мэргэжил, дүнд эзлэх хувиар	109
Зураг 6.34. Залуучуудын хөдөлмөрийн дутуу ашиглалт, эзэмшсэн мэргэжил, хүйс, дүнд эзлэх хувиар	110
Зураг 6.35. Залуу ажиллагчид, шилжих хөдөлгөөн, бүсээр	110
Зураг 6.36. Дотоод шилжих хөдөлгөөнд оролцсон ажиллагчдад залуу ажиллагчдын эзлэх хувь, хугацаагаар	111
Зураг 6.37. 15-24 насны хөдөлмөр эрхлээгүй, боловсрол, сургалтад хамрагдаагүй залуучууд, бүс, дүнд эзлэх хувиар	112
Зураг 6.38. 15-24 насны хөдөлмөр эрхлээгүй, боловсрол, сургалтад хамрагдаагүй байгаа залуучуудын эзлэх хувь, боловсролын түвшин, хүйсээр	112
Зураг 7.1. Ажиллах хүчний оролцооны түвшин, хүйсээр, хувь, улирлаар	114
Зураг 7.2. Хөдөлмөр эрхлэлтийн түвшин, байршил, хувь, улирлаар	115
Зураг 7.3. Хөдөлмөр эрхлэлтийн түвшин, хүйс, хувь, улирлаар	115
Зураг 7.4. Ажиллагчид, эдийн засгийн үйл ажиллагааны үндсэн салбар, мянган хүн, улирлаар	116
Зураг 7.5. Ажиллагчид, ажил мэргэжил, дүнд эзлэх хувь, улирлаар	117
Зураг 7.6. Ажиллагчид, сүүлийн 7 хоногт ажилласан эсэх, хувь, улирлаар	119
Зураг 7.7. Хувиараа хөдөлмөр эрхлэгч, малчид, мянган хүн, улирлаар	120
Зураг 7.8. Албан бус хөдөлмөр эрхлэгч, эдийн засгийн салбараар, мянган хүн, улирлаар	120
Зураг 7.9. Хөдөлмөрийн дутуу ашиглалт, хувь, улирлаар	122
Зураг 7.10. Цаг хугацаанаас хамаарсан бүрэн бус хөдөлмөр эрхлэгчид, байршлаар, дүнд эзлэх хувиар, улирлаар	123
Зураг 7.11. Ажилгүй хүн, хүйсээр, улирлаар	124
Зураг 7.12. Боломжит ажиллах хүчний бүтэц, мянган хүн, улирлаар	126
Зураг 8.1. Өөрийн хэрэгцээний бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэгч, хүйс, дүнд эзлэх хувиар	130
Зураг 8.2. Өрхийн хэрэгцээний газар тариалан, хөдөө аж ахуйн үйлдвэрлэл эрхлэгчид насны бүлэг, хүйс, мянган хүнээр	131
Зураг 8.3. Өрхийн хэрэгцээний газар тариалан, хөдөө аж ахуйн үйлдвэрлэл эрхлэгчид, бүс, хүйс, нийт дүнд эзлэх хувиар	131
Зураг 8.4. Өрхийн хэрэгцээний хоол хүнс бэлтгэн, хадгалах үйл ажиллагаа эрхлэгчид, бүс, хүйс, нийт дүнд эзлэх хувиар	132
Зураг 8.5. Өрхийн хэрэгцээний хоол хүнс бэлтгэн, хадгалах үйл ажиллагаа эрхлэгчид, насны бүлэг, хүйс, мянган хүнээр	132
Зураг 8.3. Өрхийн хэрэгцээний ус зөөх, авах, түлээ, түлш бэлтгэх, байшин барих, засварлах, бусад бараа бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэл үйл ажиллагаа эрхлэгчид, хүйсээр, нийт дүнд эзлэх хувиар	133
Зураг 8. 6. Хөдөлмөрийн насны эмэгтэйчүүдийн нийт ажил, үйлчилгээнд зарцуулсан дундаж цаг, насны бүлгээр	134

ТОВЧИЛСОН ҮГИЙН ЖАГСААЛТ

ААНБ - Аж ахуй нэгж байгууллага

АХОТ - Ажиллах хүчний оролцооны түвшин

АХС - Ажиллах хүчний судалгаа

БАХ- Боломжит ажиллах хүч

ОУХБ - Олон улсын хөдөлмөрийн байгууллага

ОУХС- Олон улсын хөдөлмөрийн статистикчид

ТАШН - Түүврийн анхан шатны нэгж

ТАХН - Түүврийн хоёр дахь шатны нэгж

ТХЗ- Тогтвортой хөгжлийн зорилт

ҮСХ - Үндэсний статистикийн хороо

ХАА - Хөдөө аж ахуй

ХХК - Хязгаарлагдмал хариуцлагатай компани

ХЭТ- Хөдөлмөр эрхлэлтийн түвшин

ЦХХББХЭ-Цаг хугацаанаас хамаарсан бүрэн бус хөдөлмөр эрхлэлт

УДИРТГАЛ

Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын Ерөнхий ассамблей нь 2015 онд бүх нийтийн, хүртээмжтэй, хуваагдал ялгаварлалгүй байх мөн чанарыг агуулсан 2030 он хүртэлх Тогтвортой хөгжлийн хөтөлбөрийг баталж, хүн бүрийн амьдралыг сайжруулж, хөгжлийн гадна нэг ч хүнийг үлдээхгүйгээр томоохон өөрчлөлт хийхийг бүх улс орнуудад хандан уриалсан юм.

Тогтвортой хөгжлийн зорилгын наймдугаарт “Тогтвортой, хүртээмжтэй эдийн засгийн өсөлт, бүрэн, бүтээмжтэй хөдөлмөр эрхлэлт, зохистой хөдөлмөрийг дэмжих”, тавдугаарт “Жендэрийн тэгш байдлыг хангаж, бүх эмэгтэйчүүд, охидыг чадавхжуулах” гэж тодорхойлсон.

Энэхүү зорилтыг хэрэгжилтийг хянаж, үр дүнтэй хэрэгжүүлэх, цаашдын бодлого, хөтөлбөрийг боловсруулахад хөдөлмөрийн статистикийн талаарх бодитой тоо мэдээллийг олон улсад хүлээн зөвшөөрөгдсөн аргачлалын дагуу бий болгох, тооцох ажлыг Үндэсний Статистикийн хороо (ҮСХ) нь хуулиар хүлээсэн үүргийнхээ дагуу амжилттай хэрэгжүүлж байна.

ҮСХ-оос 2006 оноос эхлэн хөдөлмөрийн зах зээлийн хэмжээ, бүтэц, тэдгээрт гарч буй өөрчлөлтийг богино хугацаанд тодорхойлох зорилгоор Ажиллах хүчний судалгаа (АХС)-г олон улсад хүлээн зөвшөөрөгдсөн аргачлалын дагуу тогтмол явуулж байна.

Хөдөлмөрийн насны хүн амын хөдөлмөрийн зах зээл дэх оролцоо, ажиллах хүч, ажиллагчид, зохистой хөдөлмөр эрхлэлт, албан бус хөдөлмөр эрхлэлт, хөдөлмөрийн дутуу ашиглалтыг нийгэм, эдийн засгийн бусад хүчин зүйлтэй уялдуулан судалж, нарийвчлан үнэлэх болон гүнзгийрүүлсэн судалгаа, шинжилгээ хийхэд АХС-гаар цуглуулсан баялаг мэдээлэл нь бүх шатны хэрэглэгчдэд чухал мэдээллийн эх үүсвэр болно гэдэгт найдаж байна.

ЕРӨНХИЙ ТОЙМ

Улсын хэмжээнд нийт хөдөлмөрийн дутуу ашиглалт 163.6 мянга байгаа нь ажилгүй хүнээс 1.9 дахин их байна.

Хөдөлмөрийн зах зээлд ашиглагдахгүй байгаа хөдөлмөрийн насны хүн амыг “хөдөлмөрийн дутуу ашиглалтын үзүүлэлт”-ээр илүү нарийвчлалтай, өргөн хүрээнд хэмжих нь хөдөлмөрийн зах зээл дэх эрэлт, нийлүүлэлтийн зөрүүг бүрэн илтгэнэ.

Улсын хэмжээнд хөдөлмөр эрхэлдэггүй, ажил хайсан болон ажил хийхэд бэлэн байгаа 87.7 мянган “ажилгүй хүн” байна. Мөн ажиллагч боловч нэмэлт цалин, орлого олох ажил хайж, илүү цагаар ажиллахыг хүсэж байгаа “цаг хугацаанаас хамаарсан бүрэн бус хөдөлмөр эрхлэгч”-д 5.1 мянга байна. Цаашилбал, 70.7 мянган хүн ажиллагч болон ажилгүй гэж ангилагдаагүй, ажил хайж байгаа боловч одоогоор ажилд орох боломжгүй байгаа эсвэл ажил хайгаагүй ч ажил хийх боломжтой байгаа “боломжит ажиллах хүч” байна.

Өөрөөр хэлбэл, улсын хэмжээнд 163.6 мянган хүнд ажлын байр хүртээмжгүй, эсвэл хангалттай ажлын цаг болон цалин, орлого байхгүй байна.

ХАА-н бус салбарт 209.9 мянган ажиллагч албан бус хөдөлмөр эрхэлж байна.

Цалин, хөлстэй ажил нь зохистой хөдөлмөр эрхлэх баталгаа биш юм. Хүний орлого, санхүүгийн болон ажлын байрны хомстол нь бага цалинтай, нийгмийн хамгаалалгүй гэх мэт хөдөлмөр эрхлэлт нь хүртээмжгүй буюу албан бус хөдөлмөр эрхлэхэд хүргэдэг. Иймд ТХЗ-ын “Тогтвортой, хүртээмжтэй эдийн засгийн өсөлт, бүрэн, бүтээмжтэй ажил эрхлэлт, зохистой хөдөлмөрийг хөхүүлэн дэмжих” бүхий 8-р Зорилгын нэг шалгуур үзүүлэлтэд “8.3.1. Хөдөө аж ахуйн бус салбарын нийт ажиллагсдад албан бус ажил эрхлэгчдийн эзлэх хувь” гэсэн үзүүлэлтийг тусгасан.

Улсын хэмжээнд ХАА-н бус салбарт ажиллагчдын 209.9 мянга буюу 23.7 хувь нь албан бус хөдөлмөр эрхлэгчид байна. Өөрөөр хэлбэл, ХАА-н бус салбарт хөдөлмөр эрхэлж буй 5 хүн тутмын нэг нь албан бус хөдөлмөр эрхэлж байна. ХАА-н бус салбарт цалин хөлстэй ажилтангүй бие даасан таван ажиллагч тутмын дөрөв нь, гүйцэтгэгч гэрээлэгч болон цалин хөлстэй тохиолдлын буюу 3 сар хүртэлх хугацаагаар ажиллагч таван хүн тутмын гурав нь албан бус хөдөлмөр эрхэлж байна. Эдгээр ажиллагчид нь эмзэг нөхцөлд ажиллаж, албан хөдөлмөр эрхэлж буй цалинтай ажиллагчдаас хамаагүй бага орлого олдог.

Удирдах албан тушаалд ажиллагчдын 47.4 хувь эмэгтэйчүүд байна.

Хөдөлмөр эрхлэлтийн түвшин нь тухайн эдийн засаг хэр хэмжээний хөдөлмөр эрхлэлтийг бий болгож байгаа талаарх мэдээллийг өгдөг бол ажиллах хүчний оролцооны түвшин нь хөдөлмөрийн зах зээлд оролцож буй түвшнийг тодорхойлно. Энэ хоёр үзүүлэлтээс харахад эмэгтэйчүүдийн хөдөлмөр эрхлэх боломж эрэгтэйчүүдийнхтэй харьцуулахад хязгаарлагдмал байна. Эрэгтэй, эмэгтэй хүмүүсийн хөдөлмөр эрхлэлт дэх тэгш байдлыг хэмжих нэг үзүүлэлт бол ТХЗ-ын 5 дугаар Зорилгын үзүүлэлт болох “5.5.2. Удирдах албан тушаалд ажиллагчдад эмэгтэйчүүдийн эзлэх хувь” шалгуур үзүүлэлт юм.

Улсын хэмжээнд нийт 69.1 мянган ажиллагчид удирдах албан тушаалд ажиллаж байгаа бөгөөд тэдгээрийн 32.7 мянга (47.4%) нь эмэгтэйчүүд, 36.3 мянга (52.6%) нь эрэгтэйчүүд

байна. Өөрөөр хэлбэл, удирдах албан тушаалд ажиллагчдын 47.4 хувь нь эмэгтэйчүүд байна.

Жендэрт суурилсан цалингийн ялгаа 13.8 хувь байна.

Эрэгтэй, эмэгтэй ажиллагчдын цалин хөлс адил тэгш байгаа эсэхийг хянах нэг үзүүлэлт бол жендэрт суурилсан цалингийн ялгааг илэрхийлэх үзүүлэлт юм. Өөрөөр хэлбэл, цалинтай ажиллагчдын хувьд эрэгтэйчүүдийн цагийн дундаж цалин эмэгтэйчүүдийнхээс ялгаатай байгаа эсэхийг илэрхийлдэг үзүүлэлт юм. Иймд ТХЗ-ын “Тогтвортой, хүртээмжтэй эдийн засгийн өсөлт, бүрэн, бүтээмжтэй ажил эрхлэлт, зохистой хөдөлмөрийг хөхүүлэн дэмжих” бүхий 8-р Зорилгын нэг шалгуур үзүүлэлтэд “8.5.1. Ажиллагчдын цагийн дундаж хөлс, төгрөгөөр, хүйсээр” гэсэн үзүүлэлтийг тусгасан.

Улсын хэмжээнд эрэгтэй ажиллагчдын цагийн дундаж цалин 5.0 мянга, эмэгтэйчүүдийнх 4.3 мянган төгрөг байна.

Залуучууд (15-24 нас)-ын 19.7 хувь нь хөдөлмөр эрхлээгүй болон боловсрол, сургалтын хөтөлбөрт хамрагдаагүй байна.

Залуучуудын ажилгүйдлийн түвшин нь залуучуудын хөдөлмөрийн зах зээлийн нөхцөл байдлын талаарх зарим мэдээллийг л илэрхийлнэ. Өөрөөр хэлбэл залуучуудад тулгарч буй асуудлыг бүрэн илэрхийлж чадахгүй. Үүнийг бүрэн илэрхийлэхийн тулд ТХЗ-ын “Тогтвортой, хүртээмжтэй эдийн засгийн өсөлт, бүрэн, бүтээмжтэй ажил эрхлэлт, зохистой хөдөлмөрийг хөхүүлэн дэмжих” бүхий 8-р Зорилгод “8.6.1. хөдөлмөр эрхлээгүй болон суралцаагүй байгаа 15-24 насны залуучуудын тухайн насны хүн амд эзлэх хувь” гэсэн шалгуур үзүүлэлтийг тусгасан. Эдгээр залуучууд нь хөдөлмөрийн зах зээлд үнэлэгдэх ур чадвар эзэмшээгүй байдаг тул энэ нь тэдний цаашид ажилд орох боломжийг бууруулдаг. Урт хугацаанд энэ үзүүлэлт нь их байх нь тогтвортой эдийн засгийн өсөлтийг улам хүндрүүлдэг гэж үздэг.

Улсын хэмжээнд тухайн хугацаанд хөдөлмөр эрхлээгүй, боловсрол, сургалтын хөтөлбөрт хамрагдаагүй 15-24 насны 77.4 мянган залуучууд байна.

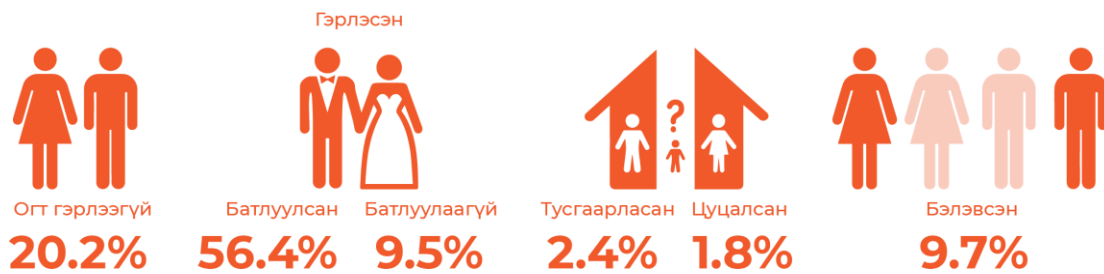
Хөдөлмөр эрхэлж буй таван хүн тутмын хоёр нь хэт их цагаар ажиллаж байна.

Нийт ажиллагчдын 505.3 мянга (43.5%) нь илүү цагаар ажиллаж байгаа бөгөөд (долоо хоногт 48 цагаас илүү) энэ үзүүлэлт нь эрэгтэйчүүдийнх (54.0%) эмэгтэйчүүдийнхээс (31.8%) 22.2 хувиар их байна.

Илүү цагаар ажиллах нь ажиллагчдын бие, сэтгэцийн эрүүл мэндэд сөрөг нөлөөтэй бөгөөд ажил, амьдралын тэнцвэрийг алдагдуулдаг. Цаашлаад, гэр бүл төлөвлөлт, хүүхдийн хүмүүжил болон ажлын бүтээмжид нөлөөлдөг.

БҮЛЭГ I

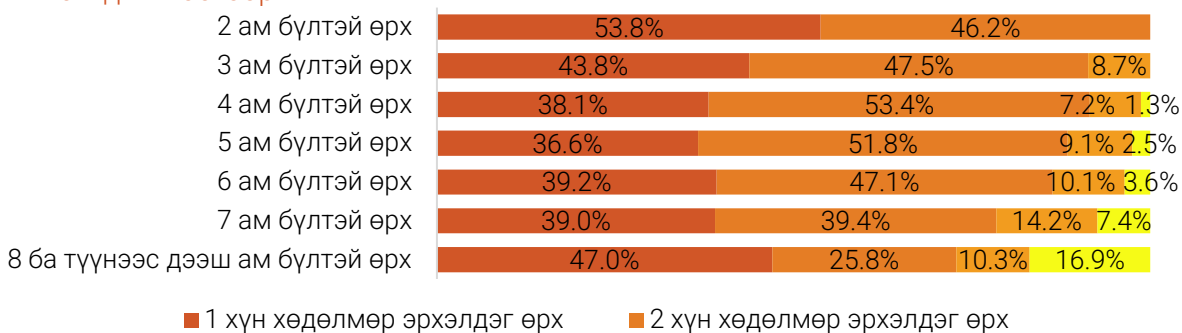
ӨРХ, ХҮН АМ ЗҮЙ

1.1. ӨРХ, ТҮҮНИЙ БҮТЭЦ

Монгол Улсад оршин суугаа хүн ам 2020 оны эцэст 3253.3 мянга, нийт өрх 908.7 мянга байна (эх үүсвэр, Хүн амын статистик). “Ажиллах хүчний судалгаа”-ны 2020 оны үр дүнгээр улсын хэмжээнд нийт өрхийн 78.0 хувьд нь цалин хөлс, орлого олох зорилгоор хөдөлмөр эрхэлж байгаа ажиллагч бүхий гишүүд байна. Эдгээр өрхийн 7.9 хувь нь ганц гишүүнтэй өрх, 92.1 хувь нь 2 түүнээс дээш ам бүлтэй өрх байна.

Зураг 1.1. Хөдөлмөр эрхэлж байгаа гишүүдтэй, 2 болон түүнээс дээш ам бүлтэй өрх, өрхийн ажиллагчдын тоогоор

Улсын хэмжээнд нийт өрхийн 8.5% хувьд нь тухайн хугацаанд цалин хөлс, орлого олох хөдөлмөр эрхлээгүй, ажил хийхэд бэлэн болон ажил хайж байгаа ажилгүй хүн байна. Эдгээр өрхийн 5.4 хувь нь нэг ам бүлтэй өрх, 94.6 хувь нь 2 болон түүнээс дээш ам бүлтэй өрх байна.

Зураг 1.2. Ажилгүй гишүүдтэй, 2 болон түүнээс дээш ам бүлтэй өрх, өрхийн ажилгүй хүний тоогоор

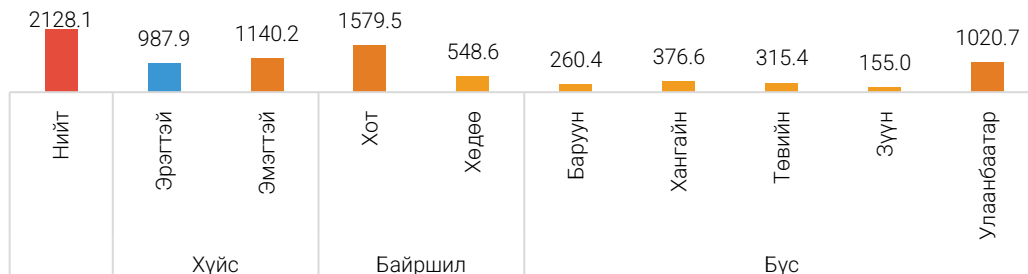
1.2. ХҮН АМ ЗҮЙ

1.2.1. Хөдөлмөрийн насны хүн ам

Судалгаагаар Монгол Улсад оршин суугаа, МУ-ын харьяат хөдөлмөрийн насны 2.1 сая хүн ам байгаагийн 988.0 (46.4%) мянга нь эрэгтэйчүүд, 1140.2 (53.6%) мянга нь эмэгтэйчүүд байна. Байршлын хувьд хөдөлмөрийн насны 4 хүний 3 нь хот, суурин газарт (хот, суурин газарт 74.2%, хөдөөд 25.8%), бүсийн хувьд бараг 2 хүн тутмын 1 нь Улаанбаатар хотод (48.0%) амьдарч байгаа нь анхаарал татаж байна.

Өндөр хөгжилтэй улс орнуудын хувьд хот суурин газарт нь үйлдвэржилт ихэссэнээс хөдөөгөөс хот руу чиглэсэн шилжих хөдөлгөөн өрнөдөг. Манай орны хувьд хот, суурин газар руу чиглэсэн шилжих хөдөлгөөн жилээс жилд эрчимжиж байгаа нь боловсрол, эрүүл мэнд, бусад үйлчилгээний газруудын чанар хөдөө орон нутгаас илүү байдгийн зэрэгцээ ажлын байр олох боломж илүү байдагтай холбоотой байна.

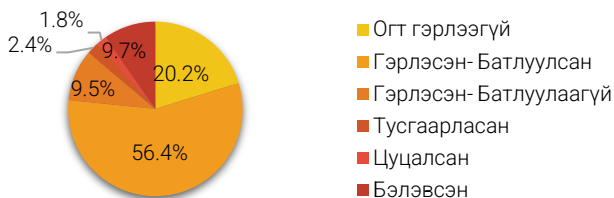
Зураг 1.3. Хөдөлмөрийн насны хүн ам, мянган хүн

1.2.2. Гэрлэлтийн байдал

Судалгаагаар олон улсын аргачлалын дагуу 15, түүнээс дээш насны хүн амын гэрлэлтийн байдлыг авч үздэг ч энэхүү тайланд өөрийн орны онцлогт нийцүүлэн 18, түүнээс дээш насны хүн амын гэрлэлтийн байдлыг гэрлэсэн /батлуулсан, батлуулаагүй/, огт гэрлээгүй, тусгаарласан, цуцалсан, бэлэвсэн гэсэн 6 бүлгээр авч үзсэн.

Зураг 1.4. 18, түүнээс дээш насны хүн амын гэрлэлтийн байдал, хувиар

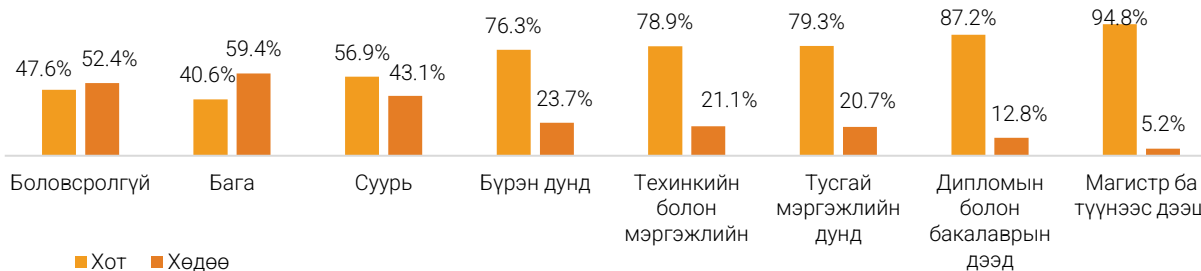

Судалгаагаар 18, түүнээс дээш насны нийт хүн амын 65.9 хувь нь гэрлэсэн, 20.2 хувь нь огт гэрлээгүй, 9.7 хувь нь бэлэвсэн байна.

1.2.3. Боловсролын түвшин

Хөдөлмөрийн насны хүн амын боловсролын түвшнийг, байршлаар харвал боловсролгүй болон бага боловсролтой хүн ам хөдөөд хотынхоос их байхад бусад боловсролын хувьд хотод хөдөөгийнхөөс өндөр байна.

Зураг 1.5. Хөдөлмөрийн насны хүн амын боловсролын түвшин, байршлаар

Хөдөлмөрийн насны хүн амын боловсролын түвшний хүйсийн ялгааг авч үзэхэд, эрэгтэйчүүдийн ихэнх нь буюу 24.4 хувь нь бүрэн дунд боловсрол эзэмшсэн байхад эмэгтэйчүүдийн 30.8 хувь нь дипломын болон бакалаврын дээд боловсрол эзэмшсэн байна. Харин эрэгтэйчүүдийн 3.7 хувь, эмэгтэйчүүдийн 2.9 хувь нь боловсролгүй байна.

Хүснэгт 1.1. Хөдөлмөрийн насны хүн амын боловсролын түвшин, байршил, хүйсээр, дүнд эзлэх хувиар

Боловсролын түвшин	Нийт			Хот			Хөдөө		
	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй
Боловсролгүй	3.3	3.7	2.9	2.1	2.1	2.1	6.7	7.8	5.6
Бага	4.8	5.3	4.4	2.6	2.7	2.6	11.1	12.1	10.1
Суурь	16.9	18.3	15.6	12.9	13.9	12.2	28.2	29.9	26.5
Бүрэн дунд	23.0	24.4	21.7	23.6	25.6	21.9	21.1	21.3	21.0
Техникийн болон мэргэжлийн	18.0	21.2	15.2	19.1	23.2	15.7	14.8	15.9	13.6
Тусгай мэргэжлийн дунд	5.8	4.4	7.1	6.2	4.8	7.4	4.7	3.3	6.0
Дипломын болон бакалаврын дээд	26.1	20.8	30.8	30.8	25.1	35.3	13.0	9.5	16.6
Магистр ба түүнээс дээш	2.1	1.9	2.3	2.7	2.6	2.8	0.4	0.2	0.6
Дүн, %	100	100	100	100	100	100	100	100	100
15, түүнээс дээш насны хүн ам	2 128.1	987.9	1 140.2	1 579.5	715.7	863.8	548.6	2 72.3	2 76.3

1.2.4. Хүн ам зүйн ачаалал

Монгол Улсын Хөдөлмөрийн тухай хуульд ажилтан 60 нас хүрч өндөр насны тэтгэвэр авах эрх үүснэ гэж заасан хэдий ч олон улсын түвшинд харьцуулахуйц байдлыг хангах үүднээс хүүхдэд 0-14, өндөр настанд 65, түүнээс дээш настай хүн амыг хамруулж хүн ам зүйн ачааллыг тооцсон.

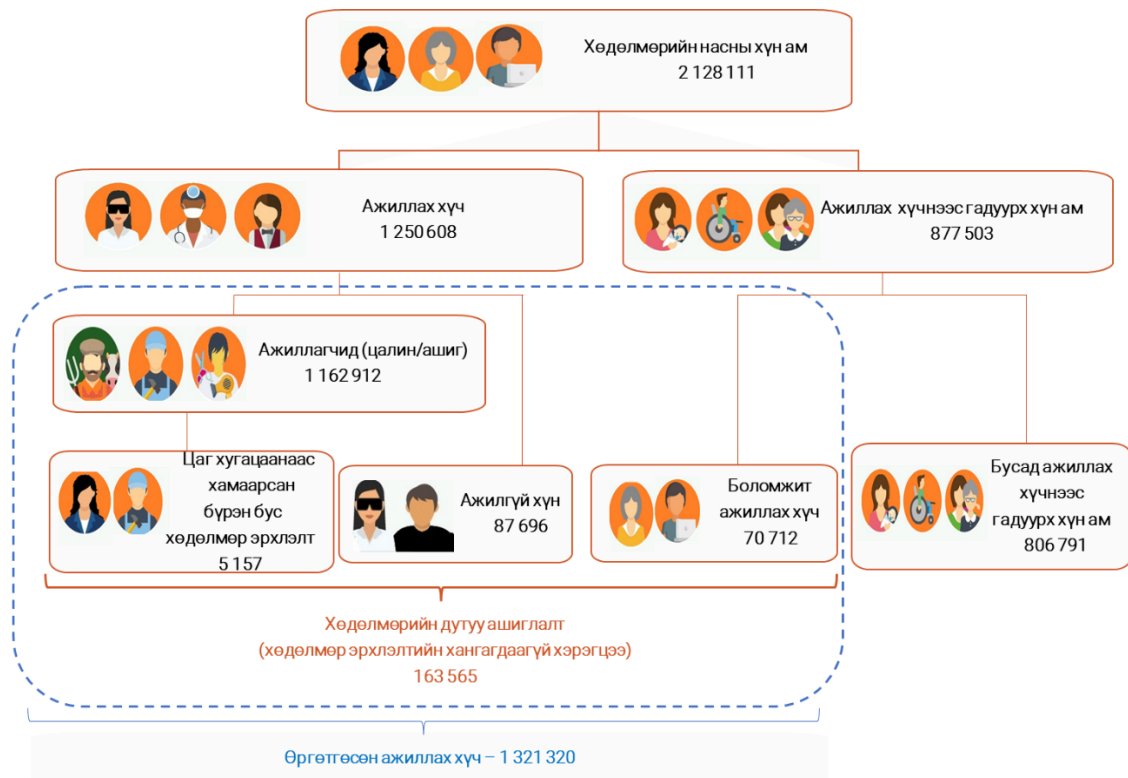
Зураг 1.6. Хүн ам зүйн ачаалал

Монгол Улсын суурин хүн амын хувьд хүн ам зүйн ачаалал 2020 онд 58.6 байна. Өөрөөр хэлбэл, 15-64 насны 5 хүн тутамд 0-14 насны болон 65 ба түүнээс дээш насны 3 хүн ногдож байна.

БҮЛЭГ II

ХҮН АМЫН ХӨДӨЛМӨРИЙН ЗАХ ЗЭЭЛ ДЭХ ОРОЛЦОО

2.1. АЖИЛЛАХ ХҮЧ

Монгол Улсын харьяат, хөдөлмөрийн насны 2128.1 мянган суурин хүн ам байгаагийн 987.9 (46.4%) мянга нь эрэгтэйчүүд, 1140.2 (53.6%) мянга нь эмэгтэйчүүд, мөн 1250.6 (58.8%) мянга нь ажиллах хүч, 877.5 (41.2%) мянга нь ажиллах хүчнээс гадуурх хүн хүн ам байна.

Хүснэгт 2.1. Хөдөлмөрийн насны хүн амын хөдөлмөр эрхлэлтийн байдал, байршил, хүйсээр

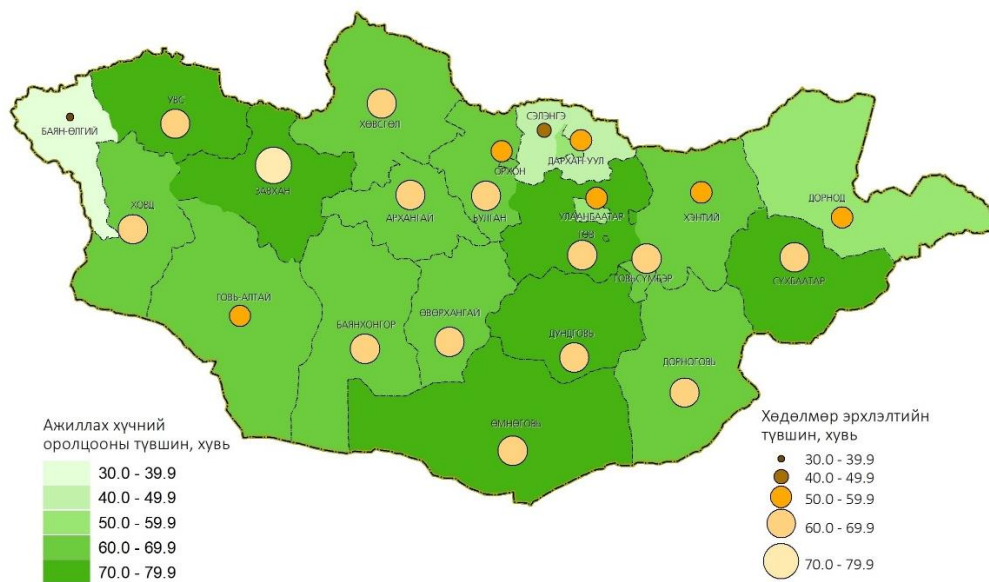
Үндсэн үзүүлэлтүүд	Бүгд		Хүйсээр			
			Эрэгтэй		Эмэгтэй	
	Тоо	%	Тоо	%	Тоо	%
Улсын хэмжээнд						
Ажиллах хүч	1 250 607	100	659 864	52.8	590 743	47.2
Ажиллагчид	1 162 912	100	611 805	52.6	551 107	47.4
Цаг хугацаанаас хамаарсан бүрэн бус хөдөлмөр	5 156	100	3 012	58.4	2 144	41.6
Ажилгүй хүн	87 695	100	48 059	54.8	39 636	45.2
Ажиллах хүчнээс гадуурх хүн ам	877 499	100	328 072	37.4	549 427	62.6
Боломжит ажиллах хүч	70 712	100	32 783	46.4	37 929	53.6
Бусад ажиллах хүчнээс гадуурх хүн ам	806 787	100	295 289	36.6	511 498	63.4
Ажиллах хүчний оролцооны түвшин, %		58.8		66.8		51.8
Хөдөлмөр эрхлэлтийн түвшин, %		54.6		61.9		48.3
Хөдөлмөрийн дутуу ашиглалтын нийлмэл түвшин, %		12.4		12.1		12.7
Ажилгүйдлийн түвшин, %		7.0		7.3		6.7
ЦХХББХЭ болон ажилгүйдлийн нэгдсэн түвшин, %		7.4		7.7		7.1
Ажилгүй хүн болон БАХ-ний нэгдсэн түвшин, %		12.0		11.7		12.3
Хот						
Ажиллах хүч	875 719	100	460 555	52.6	415 164	47.4
Ажиллагчид	805 385	100	421 379	52.3	384 006	47.7
Цаг хугацаанаас хамаарсан бүрэн бус хөдөлмөр	3 385	100	2 096	61.9	1 289	38.1
Ажилгүй хүн	70 334	100	39 176	55.7	31 158	44.3
Ажиллах хүчнээс гадуурх хүн ам	703 797	100	255 117	36.2	448 680	63.8
Боломжит ажиллах хүч	56 676	100	25 267	44.6	31 409	55.4
Бусад ажиллах хүчнээс гадуурх хүн ам	647 121	100	229 850	35.5	417 271	64.5
Ажиллах хүчний оролцооны түвшин, %		55.4		64.4		48.1
Хөдөлмөр эрхлэлтийн түвшин, %		51.0		58.9		44.5
Хөдөлмөрийн дутуу ашиглалтын нийлмэл түвшин, %		14.0		13.7		14.3
Ажилгүйдлийн түвшин, %		8.0		8.5		7.5
ЦХХББХЭ болон ажилгүйдлийн нэгдсэн түвшин, %		8.4		9.0		7.8
Ажилгүй хүн болон БАХ-ний нэгдсэн түвшин, %		13.6		13.3		14.0
Хөдөө						
Ажиллах хүч	374 888	100	199 309	53.2	175 579	46.8
Ажиллагчид	357 527	100	190 426	53.3	167 101	46.7
Цаг хугацаанаас хамаарсан бүрэн бус хөдөлмөр	1 771	100	916	51.7	855	48.3
Ажилгүй хүн	17 361	100	8 883	51.2	8 478	48.8
Ажиллах хүчнээс гадуурх хүн ам	173 702	100	72 955	42.0	100 747	58.0
Боломжит ажиллах хүч	14 036	100	7 516	53.5	6 520	46.5
Бусад ажиллах хүчнээс гадуурх хүн ам	159 666	100	65 439	41.0	94 227	59.0
Ажиллах хүчний оролцооны түвшин, %		68.3		73.2		63.5
Хөдөлмөр эрхлэлтийн түвшин, %		65.2		69.9		60.5
Хөдөлмөрийн дутуу ашиглалтын нийлмэл түвшин, %		8.5		8.4		8.7
Ажилгүйдлийн түвшин, %		4.6		4.5		4.8
ЦХХББХЭ болон ажилгүйдлийн нэгдсэн түвшин, %		5.1		4.9		5.3
Ажилгүй хүн болон БАХ-ний нэгдсэн түвшин, %		8.1		7.9		8.2

Тайлбар: - ЦХХББХЭ: Цаг хугацаанаас хамаарсан бүрэн бус хөдөлмөр эрхлэгч.

Ажиллах хүч (1250.6 мянга)-ний 1162.9 (93.0%) мянга нь ажиллагчид, 87.7 (7.0%) мянга нь ажилгүй хүн байна. Нийт ажиллах хүчний 70.0 хувь нь хот, суурин газарт, 30.0 хувь нь хөдөө орон нутагт амьдарч байна.

Ажиллах хүчний оролцооны түвшнийг аймгаар авч үзэхэд, хамгийн өндөр байгаа нь Завхан аймаг (74.1%), хамгийн бага байгаа нь Баян-Өлгий аймаг (38.5%) байна. Хөдөлмөр эрхлэлтийн түвшин хамгийн өндөр байгаа нь Завхан аймаг (72.9%), хамгийн бага байгаа нь Баян-Өлгий аймаг (30.5%) байна.

Зураг 2.1. Ажиллах хүчний оролцооны болон хөдөлмөр эрхлэлтийн түвшин, аймгаар

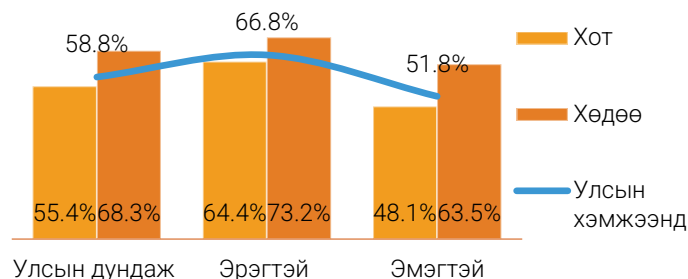
2.2. АЖИЛЛАХ ХҮЧНИЙ ОРОЛЦООНЫ ТҮВШИН

Ажиллах хүчний оролцооны түвшин нь тухайн улсын хөдөлмөрийн насны хүн амын хөдөлмөр эрхэлж эсвэл ажил хийхэд бэлэн, ажил хайх замаар хөдөлмөрийн зах зээлд идэвхтэй оролцож буй хувь хэмжээг илэрхийлнэ. Өөрөөр хэлбэл, бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх, үйлчилгээ үзүүлэх боломжтой ажиллах хүчний нийлүүлэлтийн хэмжээ хөдөлмөрийн насны хүн амтай харьцуулахад хэчнээн байгааг илэрхийлдэг. Иймд уг үзүүлэлт нь тухайн улс орны хүний нөөцийн хэмжээ болон бүтцийг судлах, мөн ажиллах хүчний хэтийн нийлүүлэлтийг тооцоолоход голлох үүрэгтэй үзүүлэлт юм. Энэхүү мэдээлэл нь хөдөлмөр эрхлэлтийн бодлого боловсруулах, хүлээгдэж буй хөдөлмөрийн насыг хүйсээр тооцох, ажиллах хүч болон тэтгэвэрт гарах хүн амын түвшнийг тооцох зэрэгт ашиглагдахаас гадна нийгмийн хамгааллын системийн санхүүгийн төлөвлөлтөд чухал ач холбогдолтой болж өгдөг. Мөн хүн амын бүлгүүд хөдөлмөрийн зах зээл дээр хэрхэн өөрчлөгдөж буйг ойлгоход ашиглагддаг. Ажиллах хүчний оролцооны түвшин болон оролцооны хэв маяг нь хөдөлмөр эрхлэх боломжууд болон орлогын эрэлт хэрэгцээнээс шалтгаалдаг хэдий ч хүн амын тодорхой бүлэг хооронд ялгаатай байх талтай. Жишээлбэл, эмэгтэйчүүдийн ажиллах хүчний оролцооны түвшин бүх талаараа буюу насны бүлэг, гэр бүлийн байдал, боловсролын

түвшний хувьд эрэгтэйчүүдийнхээс их ялгаатай байдаг. Түүнчлэн хот, хөдөөгийн хүн амын оролцооны түвшин ч гэсэн их зөрүүтэй байдаг.

Ажиллах хүчний 2020 оны судалгаагаар АХОТ улсын хэмжээнд 58.8 хувь, хот, суурин газарт 55.4 хувь, хөдөө орон нутагт 68.3 хувьтай байна. Хот, суурин газарт АХОТ нь хөдөө, орон нутгийнхаас 12.9 нэгж хувиар доогуур (эрэгтэйчүүдийнх 8.8 нэгж хувиар, эмэгтэйчүүдийнх 15.4 нэгж хувиар) байна.

Зураг 2.2. Ажиллах хүчний оролцооны түвшин, байршил, хүйсээр

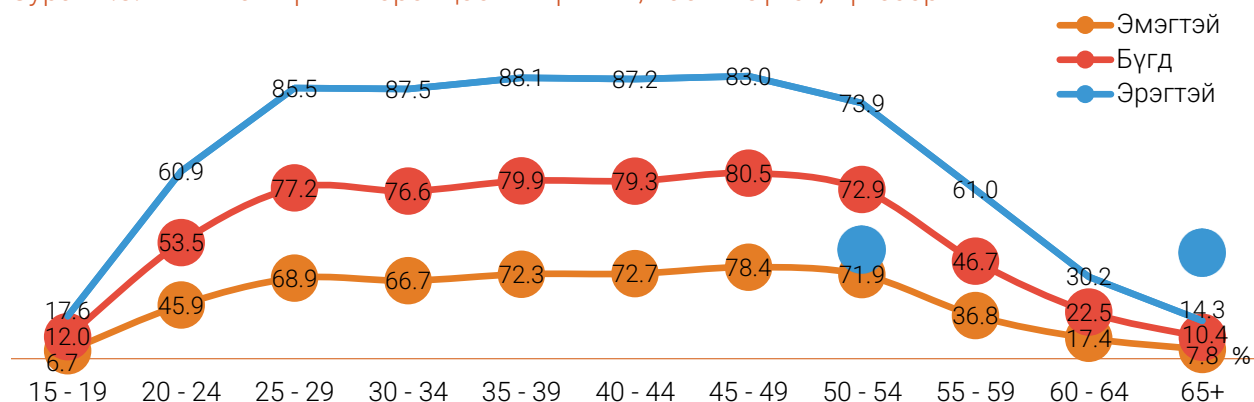
Харин улсын хэмжээнд хүйсээр АХОТ-ний ялгаатай байдлыг авч үзэхэд эмэгтэйчүүдийнх эрэгтэйчүүдийнхээс 15 нэгж хувиар бага (хотод 16.3 нэгж хувиар, хөдөөд 9.7 нэгж хувиар) байна.

НАСНЫ БҮЛГЭЭР

АХОТ-нийг насны бүлгээр тооцсоноор хүн амын хөдөлмөрийн зах зээлд оролцох оролцооны өөрчлөлт, хөдөлгөөн насны бүлгээр хэрхэн өөрчлөгдөж буйг харах боломжтой. АХОТ-нийг насны бүлгээр нь авч үзэхэд хамгийн өндөр нь 45-49 насанд 80.5 хувь, хамгийн бага нь 15-19 насанд 12.0 хувь байна.

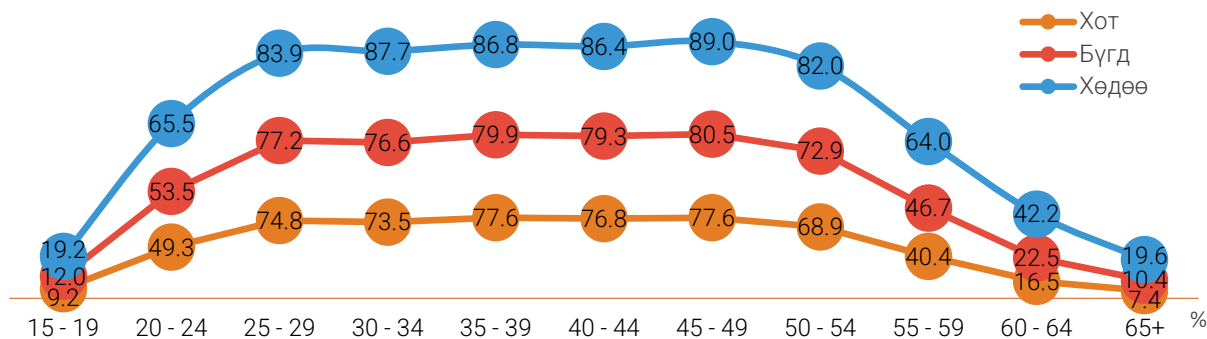
Хүйсээр ажил хүчний оролцооны түвшнийг авч үзэхэд эрэгтэйчүүдийнх эмэгтэйчүүдийнхээс 15-19, 45-54 болон 65-аас дээш насанд харьцангуй ойролцоо буюу 2.0-10.9 нэгж хувийн зөрүүтэй, 25-44 болон 55-59 насных 14.4-24.1 нэгж хувиар илүү байна. Эмэгтэйчүүд 25-44 насанд хүүхэд төрүүлэх, асрах зорилгоор ажиллах хүчний эгнээнээс гарч хүүхдүүд нь өсөж томрохын хирээр ажиллах хүчний эгнээнд эргэн ордог байна.

Зураг 2.3. Ажиллах хүчний оролцооны түвшин, насны бүлэг, хүйсээр

Байршил болон насны бүлгээр нь авч үзэхэд хөдөө орон нутаг, хот суурин газарт 25-29 насанд хамгийн ойр буюу 9.1 нэгж хувийн зөрүүтэй, 55-59 насанд хамгийн их буюу 23.6 нэгж хувийн зөрүүтэй байна. Хөдөө орон нутагт өрхийн аж ахуйд суурилсан нүүдлийн мал аж ахуй эрхлэлт давамгайлж, мөн сургууль, боловсролын үйлчилгээний хүртээмж харьцангуй бага байдгаас хөдөө орон нутгийн ажиллах хүчний оролцооны түвшин өндөр гарч байна.

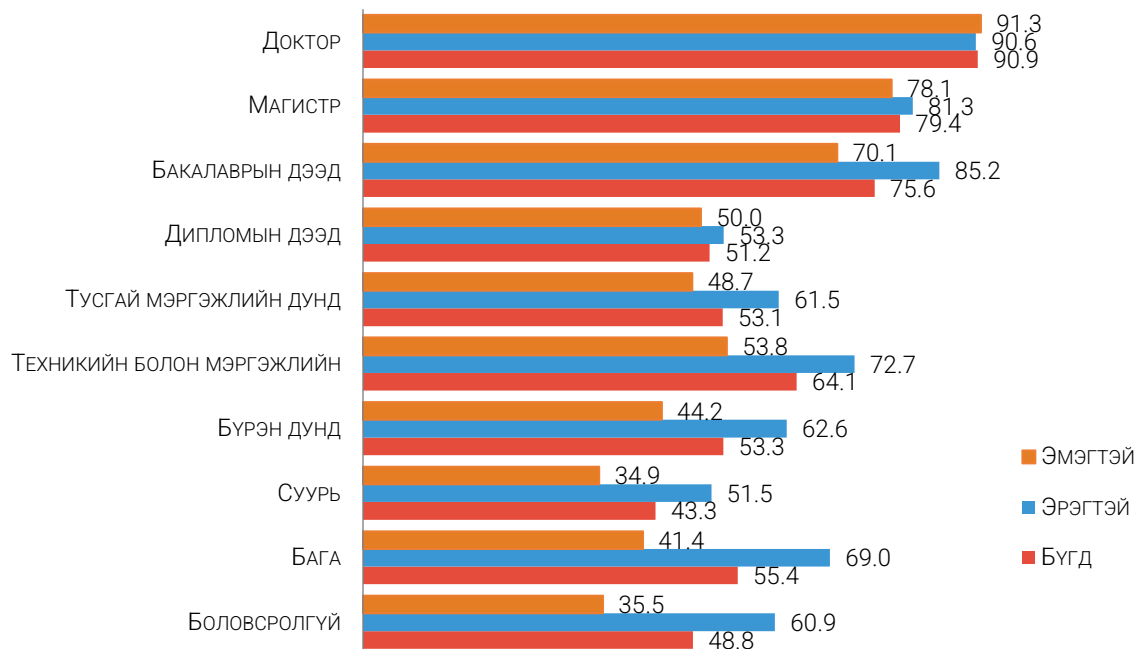
Зураг 2.4. Ажиллах хүчний оролцооны түвшин, насны бүлэг, байршлаар

БОЛОВСРОЛЫН ТҮВШНЭЭР

Ажиллах хүчний оролцооны түвшнийг боловсролын түвшнээр авч үзэхэд докторын түвшинд 90.9 хувь, суурь боловсролын түвшинд 43.3 хувь байна. Хүйсээр авч үзэхэд доктороос бусад бүх шатны боловсролын түвшин бүрт эрэгтэйчүүд эмэгтэйчүүдээс илүү байна. Мөн ажиллах хүчний оролцооны түвшинд тухайн хүний эзэмшсэн боловсролын түвшин нөлөөлдөг болох нь харагдаж байна.

Зураг 2.5. Ажиллах хүчний оролцооны түвшин, боловсролын түвшнээр, хувиар

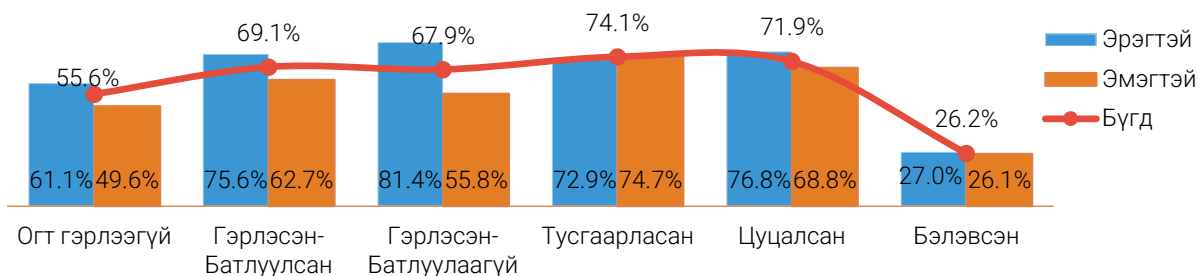

ГЭРЛЭЛТИЙН БАЙДЛААР

Ажиллах хүч (15 ба түүнээс дээш нас)-ний 1994.3 (93.7%) мянга нь 18 ба түүнээс дээш насныхан байна. Эдгээр хүн амын хувьд АХОТ нь гэрлэлтийн байдлаас хэрхэн хамаарч байгааг авч үзвэл бэлэвсэн хүмүүсийн хувьд 26.2 хувь, тусгаарласан хүмүүсийн 74.1 хувь нь хөдөлмөрийн зах зээлд идэвхтэй оролцож байна.

Гэр бүл тусгаарласан эмэгтэйчүүдийн АХОТ бусад бүлгийн эмэгтэйчүүдээс илүү өндөр байгаа бол бэлэвсэн хүмүүсийн АХОТ бага байгаа нь тэдний настай холбоотой ба нас ахих тусам ажиллах хүчний оролцооны түвшин багасах хандлагатай байна.

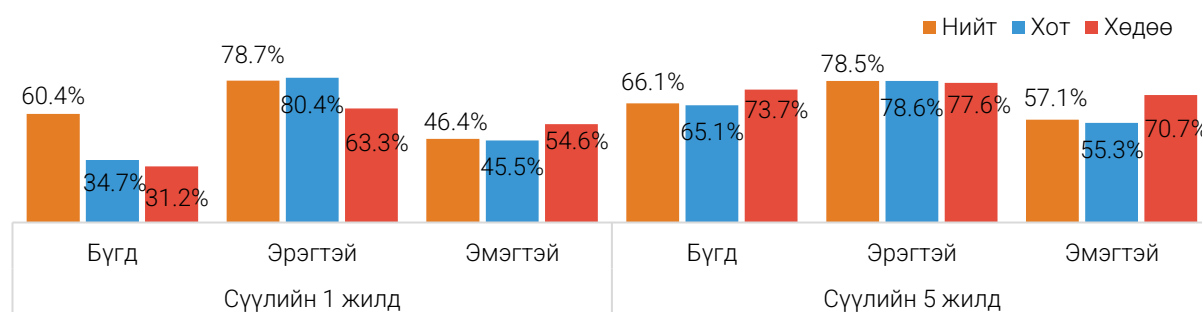
Зураг 2.6. Ажиллах хүчний оролцооны түвшин, хүйс, гэрлэлтийн байдлаар

ШИЛЖИХ ХӨДӨЛГӨӨНӨӨР

Хөдөлмөрийн насны хүн амын 2.5 хувь нь сүүлийн 1 жилд, 8.0 хувь нь сүүлийн 5 жилд дотоод шилжих хөдөлгөөнд оролцсон байна. Тэдгээрийн ажиллах хүчний оролцооны түвшнийг авч үзэхэд, сүүлийн 1 жилд дотоод шилжих хөдөлгөөнд оролцогчдынх 60.4 хувь, сүүлийн 5 жилд оролцогчдынх 66.1 хувь байна. Аль ч хугацааны хувьд эдгээр бүлгийн хүн амын эрэгтэйчүүд хөдөлмөрийн зах зээлд уг бүлгийн эмэгтэйчүүдээсээ илүү идэвхтэй оролцсон байна.

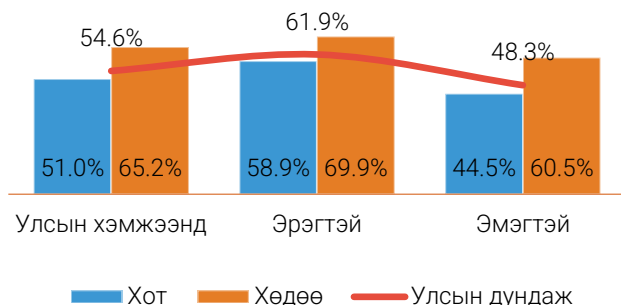
Зураг 2.7. Ажиллах хүчний оролцооны түвшин, хүйс, шилжих хөдөлгөөний байдлаар

2.3. ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭЛТИЙН ТҮВШИН

Ажиллах хүчний 2020 оны судалгаагаар хөдөлмөр эрхлэлтийн түвшин улсын хэмжээнд 54.6 хувь, хот суурин газарт 51.0 хувь, хөдөөд хот, суурин газрынхаас 14.2 нэгж хувиар их (эрэгтэйчүүдийнх 11.0 нэгж хувиар, эмэгтэйчүүдийнх 16.0 нэгж хувиар) буюу 65.2 хувьтай байна.

Зураг 2.8. Хөдөлмөр эрхлэлтийн түвшин, байршил, хүйсээр

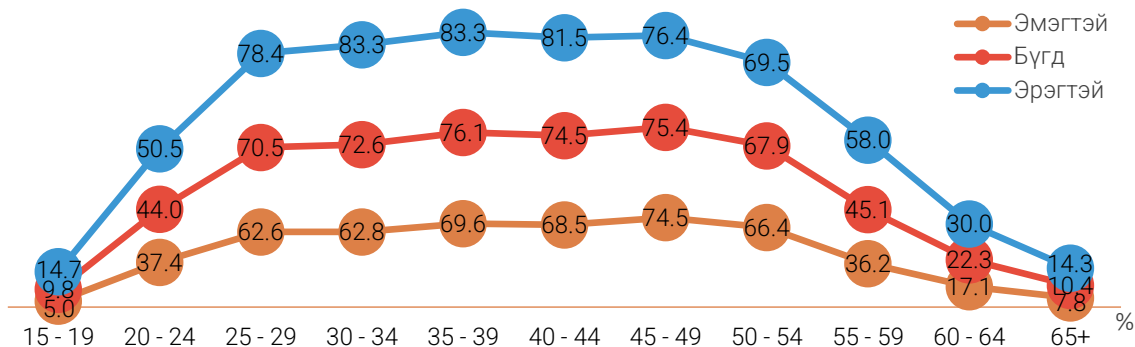

Харин улсын хэмжээнд хүйсээрх ХЭТ-ний ялгаатай байдлыг авч үзэхэд эмэгтэйчүүдийнх эрэгтэйчүүдийнхээс 13.6 нэгж хувиар бага байна.

НАСНЫ БҮЛГЭЭР

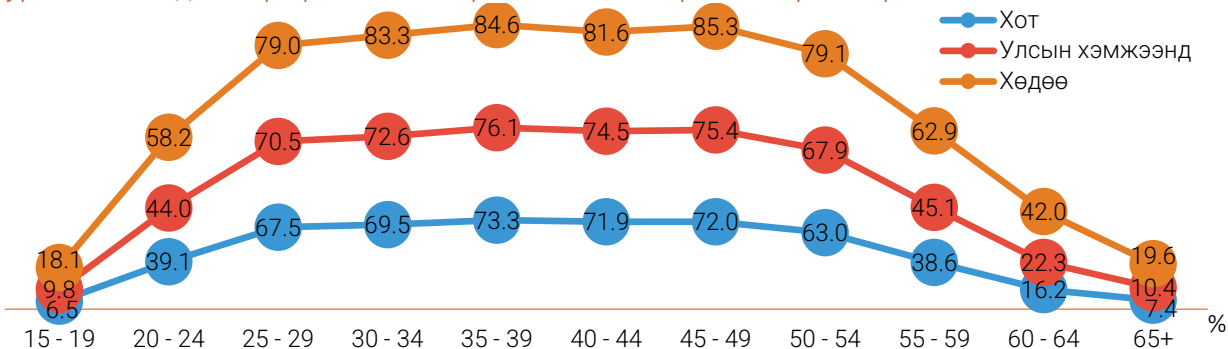
Хөдөлмөр эрхлэлтийн түвшнийг насны бүлгээр авч үзэхэд 15-19 насанд хамгийн бага (9.8 хувь), 35-39 насанд хамгийн их (76.1 хувь) байна. Хүйсээр авч үзэхэд эрэгтэйчүүдийнх эмэгтэйчүүдийнхтэй 15-19, 45-54 болон 65-аас дээш насанд харьцангуй ойролцоо буюу 1.9-9.7 нэгж хувийн зөрүүтэй, 20-29, 35-44, 60-64 насанд 12.9-15.7 нэгж хувиар илүү байна. Харин 30-34 болон 55-59 насанд хамгийн өндөр буюу 20.5-21.8 нэгж хувийн зөрүүтэй байна.

Зураг 2.9. Хөдөлмөр эрхлэлтийн түвшин хүйс, насны бүлгээр

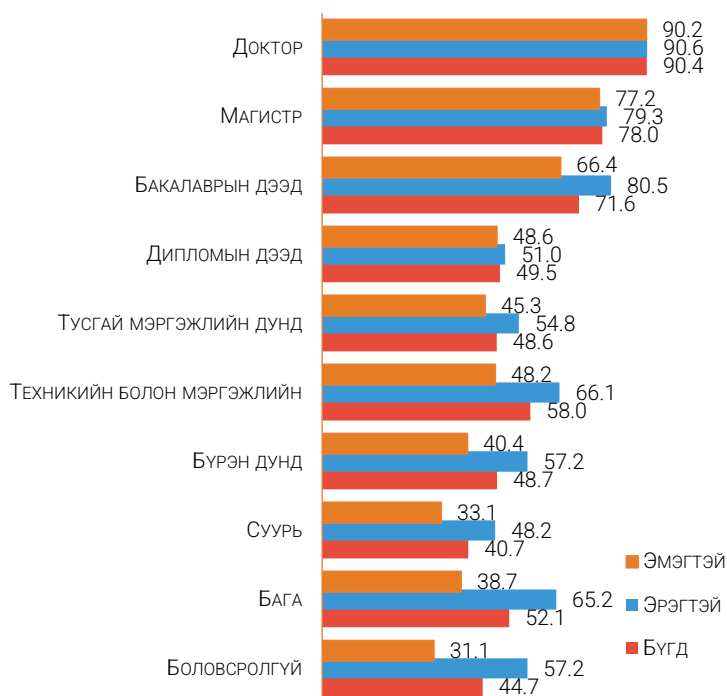
Байршил, насны бүлгээр авч үзэхэд хөдөлмөр эрхлэлтийн түвшин хамгийн өндөр нь улсын хэмжээнд болон хотод 35-39 насанд 76.1 – 73.3 хувь, хөдөө орон нутагт 45-49 насанд 85.3 хувьтай байна.

Зураг 2.10. Хөдөлмөр эрхлэлтийн түвшин, насны бүлэг, байршлаар

БОЛОВСРОЛЫН ТҮВШНЭЭР

Зураг 2.11. Хөдөлмөр эрхлэлтийн түвшин, боловсролын түвшнээр, хувиар

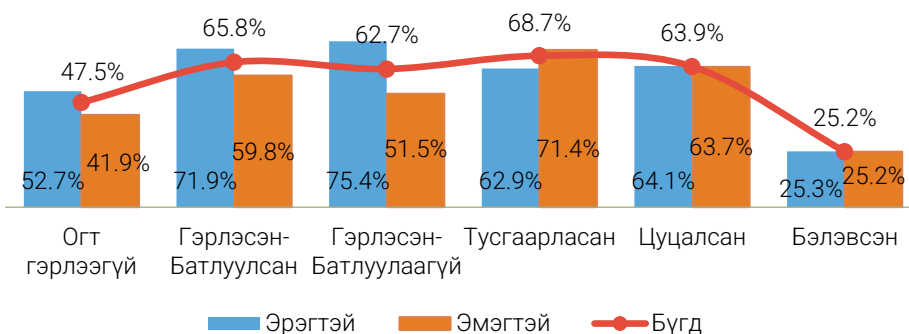

Боловсролын түвшнээр авч үзэхэд докторын түвшний боловсролтой хүн амын ХЭТ хамгийн өндөр буюу 90.4 хувь байна. Энэ нь хүйсийн хувьд ч хадгалагдсан (эрэгтэй 90.6 хувь, эмэгтэй 90.2 хувь) байна. Хүйсээр авч үзэхэд бүх шатны боловсролын түвшин бүрд эрэгтэйчүүд эмэгтэйчүүдээс илүү байна.

ГЭРЛЭЛТИЙН БАЙДЛААР

Зураг 2.12. Хөдөлмөр эрхлэлтийн түвшин, гэрлэлтийн байдлаар

Нийт ажиллагчид (15 ба түүнээс дээш нас)-ын 1994.3 (93.7%) мянга нь 18 ба түүнээс дээш насныхан байна. Эдгээр хүн амын ХЭТ нь гэрлэлтийн байдлаас хэрхэн хамаарч байгааг дараах зургаар харууллаа.

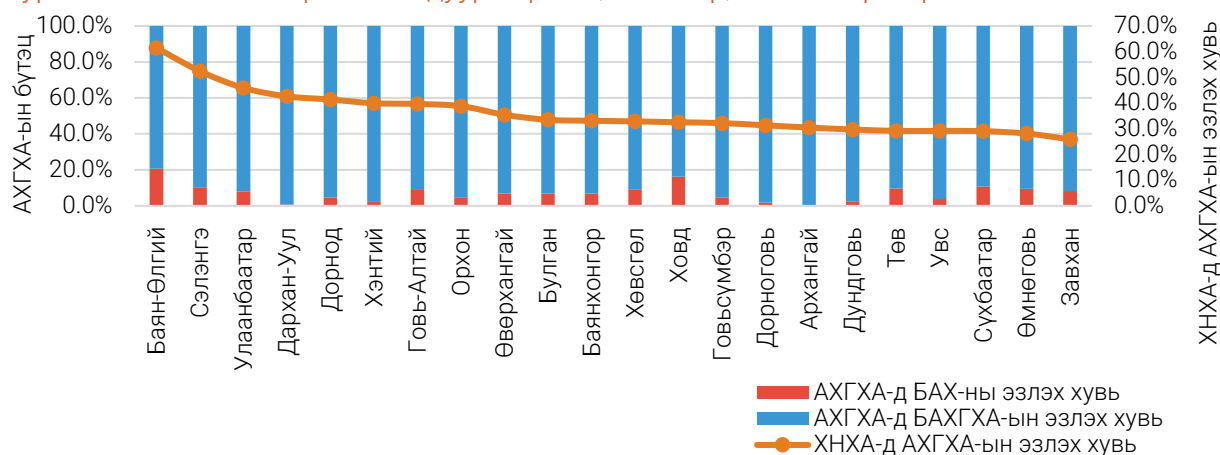
2.4. АЖИЛЛАХ ХҮЧНЭЭС ГАДУУРХ ХҮН АМ

Улсын хэмжээнд хөдөлмөрийн нас (15, түүнээс дээш нас)-ны хүн амын 877.5 (41.2%) мянга нь ажиллах хүчнээс гадуурх хүн ам, тэдгээрийн 70.7 (8.1%) мянга нь цалин хөлс, орлого олох ажил хайх эсвэл хийх нөхцөл нь бүрдвэл ажилгүй хүний эгнээнд шилжихэд бэлэн байгаа боломжит ажиллах хүчинд багтаж байна. Харин 806.7 (91.9%) мянга нь бусад ажиллах хүчнээс гадуурх хүн ам (өргөтгөсөн ажиллах хүчнээс гадуурх) буюу хөдөлмөрийн зах зээлд идэвхгүй байна.

Ажиллах хүчнээс гадуурх хүн амын 468.6 (53.4%) мянга нь Улаанбаатар хотод, тэдгээрийн 37.5 (8.0%) мянга нь боломжит ажиллах хүч, 431.0 (92.0%) мянга нь бусад ажиллах хүчнээс гадуурх хүн ам байна. Ажиллах хүчнээс гадуурх хүн амыг байршлаар авч үзэхэд хотод 703.8 (80.2%) мянга байгаа бол хөдөөд 173.7 (19.8%) мянга байна.

Хөдөлмөрийн насны хүн амд ажиллах хүчнээс гадуурх хүн амын эзлэх хувийг аймаг, нийслэлээр авч үзэхэд Баян-Өлгий, Сэлэнгэ, Дархан, Дорнод аймаг болон Улаанбаатарт улсын дунджаас 0.2-20.3 нэгж хувиар их, бусад аймагт 1.3-15.3 нэгж хувиар бага байна. Харин ажиллах хүчнээс гадуурх хүн амд боломжит ажиллах хүчний эзлэх хувийг авч үзэхэд Баян-Өлгий, Сэлэнгэ, Ховд, Сүхбаатар, Төв, Өмнөговь, Говь-Алтай, Завхан аймгуудад улсын дунджаас 0.2-12.6 нэгж хувиар их, бусад аймаг болон Улаанбаатарт 0.1-8.1 нэгж хувиар бага байна.

Зураг 2.13. Ажиллах хүчнээс гадуурх хүн ам, аймгаар, мянган хүнээр

Тайлбар: - ХНХА: Хөдөлмөрийн насны хүн ам
 - АХГХА: Ажиллах хүчнээс гадуурх хүн ам
 - БАХГХА: Бусад ажиллах хүчнээс гадуурх хүн ам

Хүснэгт 2.2. Ажиллах хүчнээс гадуурх хүн амын бүтэц, насны бүлэг, дүнд эзлэх хувиар

Насны бүлэг	Ажиллах хүчнээс гадуурх хүн ам		Үүнээс, хувийн жингээр	
	Тоо	%	Боломжит ажиллах хүч	Бусад
Бүгд	877 503	100.0	8.1	91.9
15-19	187 633	21.4	2.4	97.6
20-24	83 349	9.5	11.8	88.2
25-29	48 219	5.5	16.8	83.2
30-34	60 054	6.8	15.6	84.4
35-39	47 704	5.4	15.2	84.8
40-44	45 448	5.2	26.4	73.6
45-49	40 896	4.7	20.3	79.7
50-54	44 672	5.1	11.8	88.2
55-59	83 033	9.5	3.9	96.1
60-64	91 609	10.4	2.1	97.9
65-69	54 179	6.2	1.2	98.8
70+	90 707	10.3	0.3	99.7

Ажиллах хүчнээс гадуурх хүн амыг насны бүлгээр авч үзвэл 15-19 (21.4 %) насны залуучууд хамгийн өндөр хувийг эзэлж байгаа нь тэдний сургуульд хамрагдалттай холбоотой юм. Харин ажил, хөдөлмөр эрхлэх боломжтой буюу 25-49 насныхан нийт ажиллах хүчнээс гадуурх хүн амын 27.6 хувийг эзэлж, тэдгээрийн 69.7 хувь нь эмэгтэйчүүд байна.

Боломжит ажиллах хүчний 63.6 хувь нь 25-49 насныхан, 20.3 хувь нь 15-24 насныхан, 12.0 хувь нь 50-59 насныхан байсан бол бусад ажиллах хүчнээс гадуурх хүн амын 31.8 хувь нь 15-24 насныхан, 29.0 хувь нь 60 ба түүнээс дээш насныхан, 24.5 хувь нь 25-49 насныхан байна. Ажиллах хүчнээс гадуурх хүн амын 540.8 (61.6%) мянга нь өмнө нь ямар нэгэн хөдөлмөр эрхэлж байсан ба тэдгээрийн ихэнх нь (36.6%) хамгийн сүүлд хийж байсан ажлаас тэтгэвэрт гарсан байна.

Хүснэгт 2.3. Ажиллах хүчнээс гадуурх хүн амын бүтэц, шалтгаанаар, дүнд эзлэх хувиар

Шалтгаан	Боломжит ажиллах хүч				Бусад ажиллах хүчнээс гадуурх хүн ам			
	Бүгд		Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд		Эрэгтэй	Эмэгтэй
	Тоо	Хувь			Тоо	Хувь		
Бүгд	70 712	100.0	32 784	37 928	806 791	100.0	295 290	51 1501
Суралцдаг	4 360	6.2	1 589	2 771	227 698	28.2	104 792	122 906
Тэтгэвэрт гарсан	3 432	4.9	1 397	2 035	301 338	37.4	93 886	207 452
Өвчтэй	2 280	3.2	1 092	1 188	34 070	4.2	17 615	16 456
Хөгжлийн бэрхшээлтэй	1 719	2.4	1 261	458	57 044	7.1	35 015	22 029
Жирэмсэн/хүүхэд асарсан	9 651	13.6	220	9 431	104 944	13.0	3 677	101 267
Бусдыг асарсан	4 685	6.6	1 170	3 515	21 954	2.7	5 638	16 316
Тухайн жилд цэргээс халагдсан	143	0.2	143	-	1 418	0.2	1 418	-
Тухайн жилд сургууль төгссөн	784	1.1	333	451	1 480	0.2	1 004	476
Аав, ээж, гэр бүл, үр хүүхдээ дагаад	234	0.3	169	65	759	0.1	454	304
Хүүхдээ сургуульд сургахаар	809	1.1	492	317	5 598	0.7	680	4 918
Гадаадад амьдарч байгаад ирсэн	1 143	1.6	741	402	1 312	0.2	959	352
Цомхотголд орсон	1 444	2.0	1 113	331	155	-	155	-
Улирлын чанартай ажил хийдэг болохоор	5 318	7.5	3 790	1 528	6 945	0.9	5 712	1 233
Мэргэжил, дадлага туршлага байхгүй	6 605	9.3	3 885	2 720	7 283	0.9	4 558	2 725
Мэргэжилд тохирох ажил олдохгүй	6 629	9.4	3 030	3 599	3 011	0.4	1 433	1 578
Ажил хайгаад олдохгүй байгаа	11 092	15.7	5 849	5 243	5 581	0.7	3 411	2 170
Цалин бага учраас	1 227	1.7	667	560	624	0.1	480	144
Малчин	553	0.8	391	162	7 716	1.0	4 563	3 153
Үүсээд байгаа цар тахалтай холбоотой	3 496	4.9	2 004	1 492	2 896	0.4	1 695	1 201
Бусад	5 108	7.2	3 448	1 660	14 965	1.9	8 145	6 820

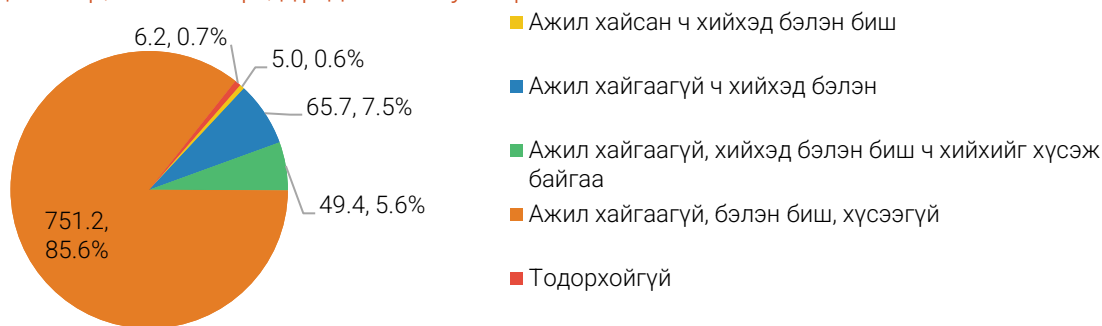
Ажиллах хүчнээс гадуурх хүн амын 540.8 (61.6%) мянга нь өмнө нь ямар нэгэн хөдөлмөр эрхэлж байсан ба тэдгээрийн ихэнх нь (36.6%) хамгийн сүүлд хийж байсан ажлаас тэтгэвэрт гарсан байна.

Зураг 2.14. Ажиллах хүчнээс гадуурх хүн ам, сүүлийн ажлаас гарсан шалтгаанаар, хувиар

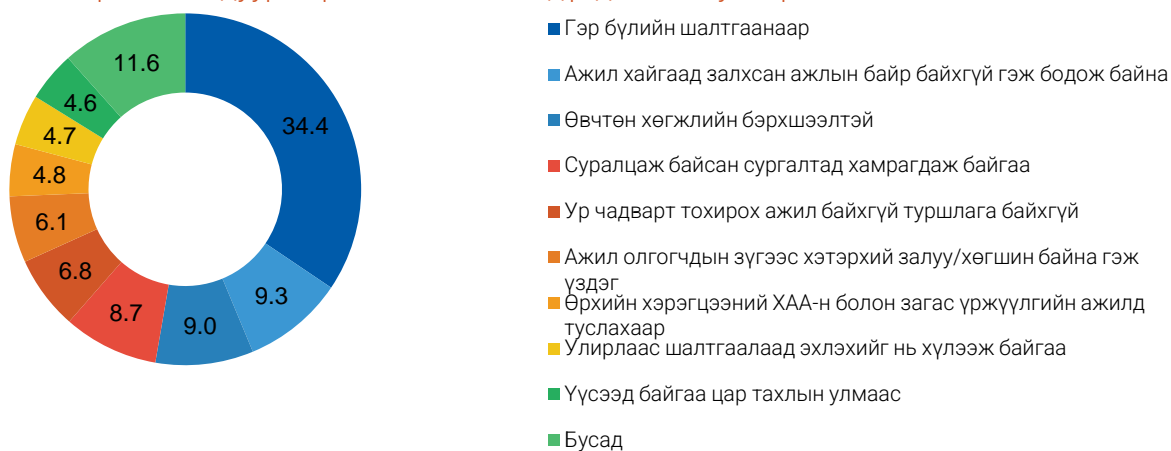

Ажиллах хүчнээс гадуурх хүн амын 751.1 (85.6%) мянга сүүлийн 30 хоногт цалинтай ажил хайх, бизнес эрхлэх оролдлого хийгээгүй, хөдөлмөр эрхлэхийг хүсээгүй байна.

Зураг 2.15. Ажиллах хүчнээс гадуурх хүн амын бүтэц, хөдөлмөрийн зах зээлийн оролцоогоор, мянган хүн, дүнд эзлэх хувиар

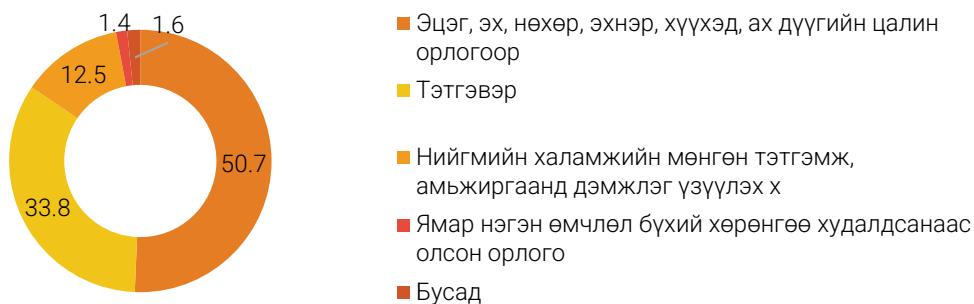

Зураг 2.16. Сүүлийн 30 хоногт цалинтай ажил олох болон бизнес эрхлэх гэж оролдоогүй ажиллах хүчнээс гадуурх хүн ам, шалтгаан, дүнд эзлэх хувиар

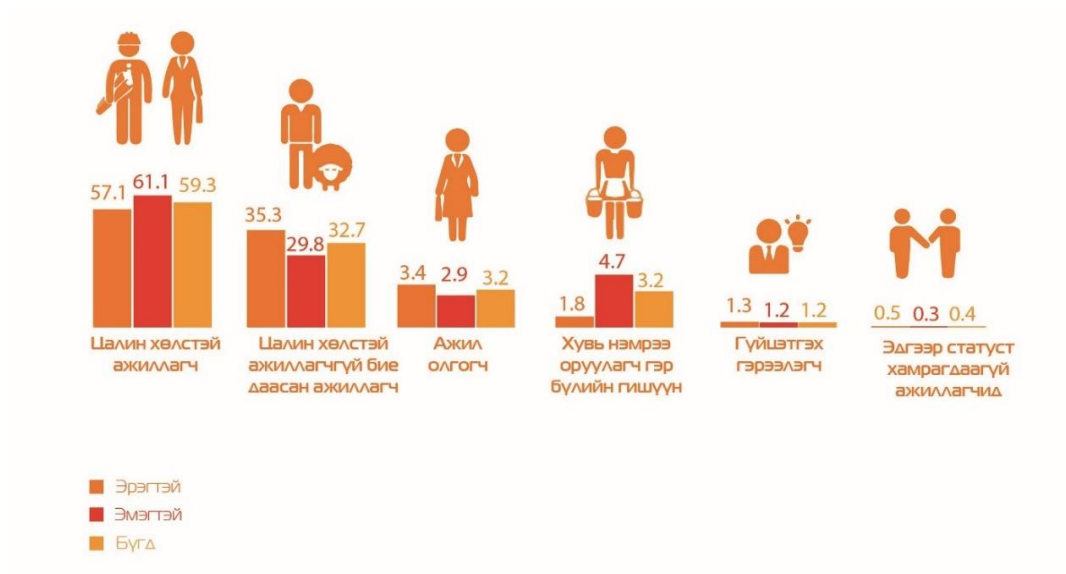

Ажиллах хүчнээс гадуурх хүн амын ажилгүй байх үеийн орлогын гол эх үүсвэрийг судалж үзэхэд ихэвчлэн эцэг, эх, нөхөр, эхнэр, хүүхэд, ах дүүгийн цалин болон тэтгэврийн орлогоор гэж хариулсан байна.

Зураг 2.17. Ажиллах хүчнээс гадуурх хүн ам, ажилгүй байх үеийн орлогын гол эх үүсвэр, дүнд эзлэх хувиар

ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭЛТ

3.1. АЖИЛЛАГЧИД, ТЭДГЭЭРИЙН БҮТЭЦ

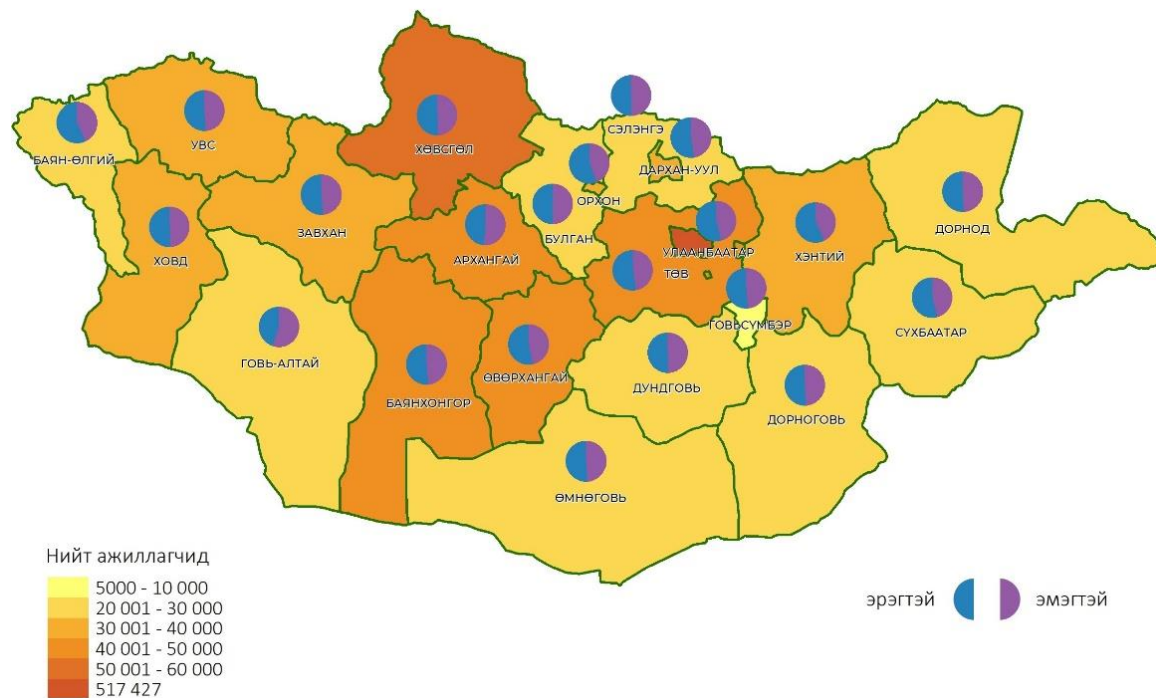
Судалгааны дүнгээр улсын хэмжээнд ажиллах хүчний 1162.9 мянга (93.0%) нь ажиллагчид байгаагийн 611.8 мянга (52.6%) нь эрэгтэйчүүд, 551.1 мянга (47.4%) нь эмэгтэйчүүд байна. Ажиллагчдын 805.4 мянга (69.3%) нь хот суурин газар, 357.5 мянга (30.7%) нь хөдөө орон нутагт оршин суугаа бөгөөд бүс нутгаар нэлээд ялгаатай байна.

Хүснэгт 3.1. Ажиллагчид, байршил, бүс, хүйсээр

Байршил/Бүс	Бүгд		Хүйсээр			
	Тоо	%	Эрэгтэй		Эмэгтэй	
			Тоо	%	Тоо	%
Улсын дүн	1 162 912	100.0	611 807	100.0	551 105	100.0
Хот	805 385	69.3	421 380	68.9	384 005	69.7
Хөдөө	357 527	30.7	190 427	31.1	167 100	30.3
Баруун	138 257	11.9	70 515	11.5	67 742	12.3
Хангай	232 225	20.0	119 322	19.6	112 903	20.5
Төв	186 043	16.0	95 520	15.6	90 523	16.4
Зүүн	88 960	7.6	47 982	7.8	40 978	7.4
Улаанбаатар	517 427	44.5	278 468	45.5	238 959	43.4

Ажиллагчдын 517.4 мянга (44.5%) нь Улаанбаатар хотод амьдарч байгаа бөгөөд аймгийн хувьд авч үзэхэд Хөвсгөл аймагт 50.5 (4.3%) мянга, Төв аймаг болон Өвөрхангай аймагт тус бүр 42.6 (3.7%) мянга, Баянхонгор аймагт 41.2 (3.6%) мянга, Архангай аймагт 40.5 (3.5%) мянга, Орхон аймагт 34.4 (3.0%) мянга байна.

Зураг 3.1. Ажиллагчид, аймаг, хүйсээр

СҮҮЛИЙН 7 ХОНОГТ АЖЛЫН БАЙРАНДАА БАЙСАН ЭСЭХ

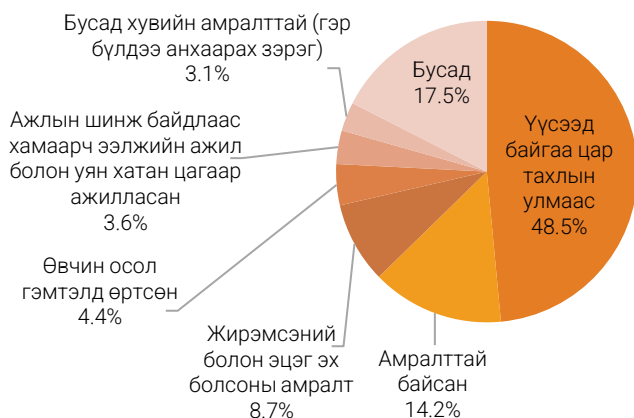
Нийт ажиллагчдын 88.2 мянга (7.6%) нь сүүлийн 7 хоногт ажиллаагүй ч ажлын байр нь хадгалагдаж, буцаж хийхээр хүлээгдэж байгаа, тогтмол хийдэг цалин хөлстэй ажил эсвэл орлого олох бизнестэй байна.

Эдгээр ажиллагчдын 69.5 (78.8%) мянга нь хот, суурин газарт, 18.7 (21.2%) мянга нь хөдөөд амьдарч байна. Харин бүсээр авч үзэхэд, Улаанбаатар хотын нийт ажиллагчдын 10.0 хувь, Төвийн бүсийн 6.3 хувь, Хангайн бүсийн 6.1 хувь, Баруун бүсийн 5.1 хувь, Зүүн бүсийн 3.8 хувь нь сүүлийн 7 хоногт ажиллаагүй ч буцаж хийхээр хүлээгдэж байгаа ажилтай байна.

Хүснэгт 3.2. Ажиллагчид, сүүлийн 7 хоногт ажлын байрандаа байсан эсэх, бүс, байршлаар

Байршил/Бүс	Бүгд		Ажлын байрандаа байгаа		Ажлын байрандаа түр байхгүй	
	Тоо	%	Тоо	%	Тоо	%
Улсын дүн	1162 912	100.0	1074 707	92.4	88 205	7.6
Хот	805 385	100.0	735 848	91.4	69 537	8.6
Хөдөө	357 527	100.0	338 859	94.8	18 668	5.2
Баруун	138 257	100.0	131 196	94.9	7 061	5.1
Хангай	232 225	100.0	218 134	93.9	14 091	6.1
Төв	186 043	100.0	174 385	93.7	11 658	6.3
Зүүн	88 960	100.0	85 549	96.2	3 411	3.8
Улаанбаатар	517 427	100.0	465 443	90.0	51 984	10.0

Зураг 3.2. Сүүлийн 7 хоногт ажлын байрандаа түр байгаагүй ажиллагчид, шалтгаанаар, дүнд эзлэх хувиар

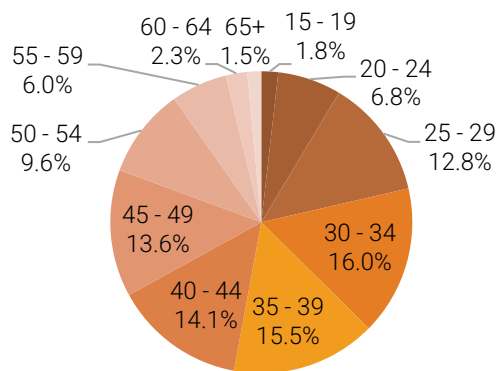

Сүүлийн 7 хоногт ажлын байрандаа түр байхгүй байсан ажиллагчдыг шалтгаанаар авч үзвэл 42.7 (48.5%) мянга нь үүсээд байгаа цар тахлын улмаас, 12.6 (14.2%) мянга нь амралттай байсан, 7.7 (8.7%) мянга нь жирэмсний болон эцэг эх болсны амралттай гэж хариулсан нь өндөр хувийг эзэлж байна.

НАСНЫ БҮЛЭГ

Нийт ажиллагчдын 8.6 хувь нь 15-24 насны залуучууд (боловсрол, сургалтын дараах хөдөлмөрийн зах зээлд шинээр орж байгаа залуус), 81.6 хувь нь 25-54 насныхан (ерөнхий ажиллах хүчний нас), 8.3 хувь нь 55-64 насныхан (тэтгэвэрт гарахад ойрхон байгаа), 1.5 хувь нь 65 ба түүнээс дээш насныхан байна.

Зураг 3.3. Ажиллагчид, насны бүлгээр, дүнд эзлэх хувиар

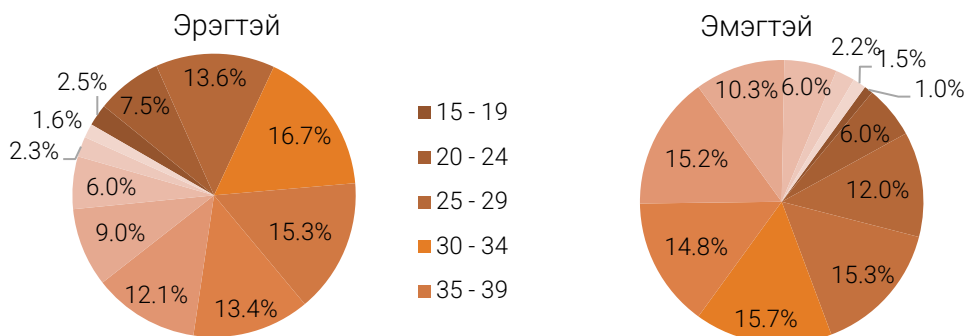

Хүйсийн хувьд 45-54 насны бүлэгт эмэгтэйчүүд эрэгтэйчүүдээс 2.1-9.9 мянга (1.9-6.2 нэгж хувь)-аар их байгаа бол бусад насны бүлэгт эрэгтэйчүүд эмэгтэйчүүдээс 0.5-18.1 мянга (0.3-47.7 нэгж хувь)-аар их байна.

Эмэгтэй ажиллагчдын 7.0 хувь нь 15-24 насны залуучууд, 83.3 хувь нь ерөнхий ажиллах хүчний буюу 25-54 насныхан, 9.7 хувь нь 55 ба түүнээс дээш насныхан байгаа бол эрэгтэйчүүдийн 10.0 хувь нь 15-

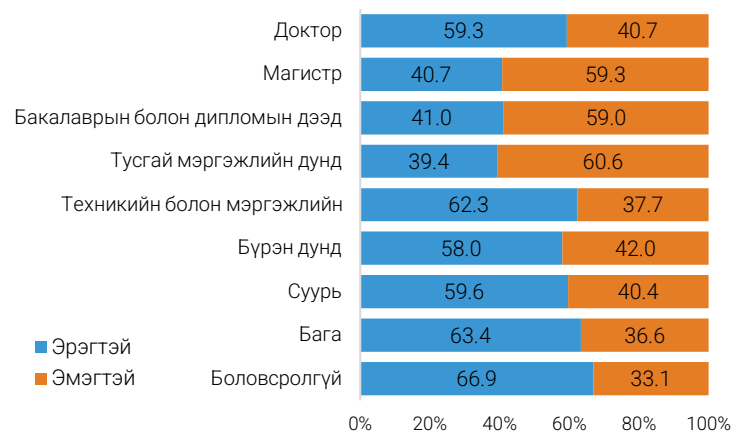
24 насныхан, 80.1 хувь нь 25-54 насныхан, 9.9 хувь нь 55 ба түүнээс насныхан байна. Энэ нь залуу болон ахмад настай эрэгтэйчүүдийн хөдөлмөр эрхлэлт эмэгтэйчүүдийнхээс их байгааг илэрхийлж байна.

Зураг 3.4. Ажиллагчид, насны бүлэг, хүйсээр, дүнд эзлэх хувиар

БОЛОВСРОЛЫН ТҮВШИН

Зураг 3.5. Ажиллагчид, боловсролын түвшин, хүйс, хувиар

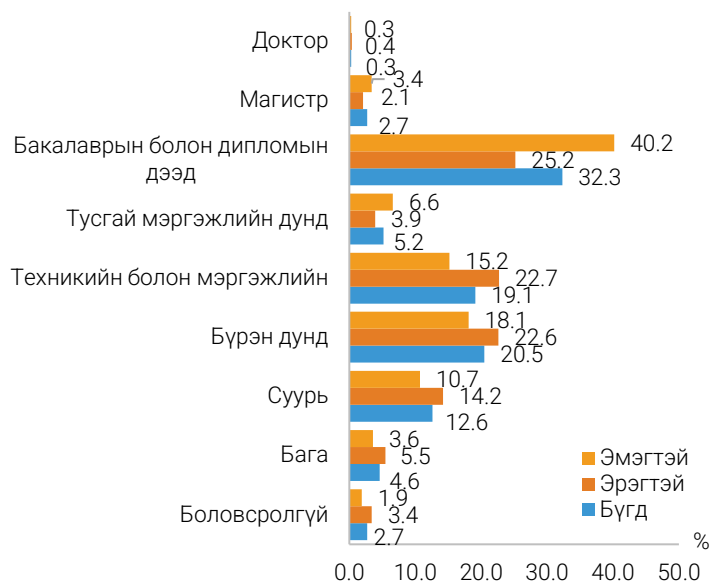

Нийт ажиллагчдын 97.3 хувь нь боловсролтой, үүнээс эрэгтэйчүүдийн 96.6 хувь, эмэгтэйчүүдийн 98.1 хувь нь ямар нэг түвшний боловсрол эзэмшжээ.

Тусгай мэргэжлийн дунд, бакалаврын болон дипломын дээд, магистрын түвшний боловсролтой ажиллагчдад эмэгтэйчүүдийн эзлэх хувь их байгаа бол бусад

боловсролын түвшинд эрэгтэйчүүд эмэгтэйчүүдээс их хувийг эзэлж байна.

Зураг 3.6. Ажиллагчид, боловсролын түвшин, хүйс, дүнд эзлэх хувиар

Ажиллагчдын боловсролын түвшин дэх хүйсийн ялгаатай байдал бакалаврын дээд түвшинд хамгийн их (12.8 нэгж хувь) байна. Техникийн болон мэргэжлийн ба түүнээс бага боловсролын түвшинтэй эрэгтэй ажиллагчид эмэгтэйчүүдээс 1.5-7.5 хувь нэгжээр их, тусгай мэргэжлийн ба түүнээс дээш түвшинд эмэгтэй ажиллагчид эрэгтэйчүүдээс 1.3-12.8 нэгж хувиар их байна.

ГЭРЛЭЛТИЙН БАЙДАЛ

Судалгаагаар нийт ажиллагчдын 1155.1 мянга (99.3%) нь 18 ба түүнээс дээш насныхан байна. Ажиллагчдын гэрлэлтийн байдлыг хүйс, байршлаар *Хүснэгт 3.3*-т харууллаа. Харин тухайн гэрлэлтийн байдал дахь хүйсийн ялгааг авч үзэхэд огт гэрлээгүй болон гэрлэсэн эрэгтэй ажиллагчдын эзлэх хувийн жин эмэгтэйчүүдийнхээс 8.4-15.6 нэгж хувиар их байгаа бол бэлэвсэн, тусгаарласан, цуцалсан эмэгтэй ажиллагчдын эзлэх хувийн жин эрэгтэйчүүдийнхээс 23.1-66.0 нэгж хувиар их байна.

Хүснэгт 3.3. Ажиллагчид, гэрлэлтийн байдал, хүйс, байршлаар

Гэрлэлтийн байдал	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Хот	Хөдөө
Огт гэрлээгүй	16.6	18.3	14.7	17.0	15.6
Гэрлэсэн, батлуулсан	64.1	66.2	61.7	61.5	69.9
Гэрлэсэн, батлуулаагүй	10.3	11.1	9.4	11.8	7.1
Тусгаарласан	2.8	1.5	4.2	3.5	1.3
Цуцалсан	2.0	1.5	2.6	2.3	1.2
Бэлэвсэн	4.2	1.4	7.4	3.9	4.9
Дүн, %	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
18, түүнээс дээш насны ажиллагчид	1 155 103	605 967	549 136	802 656	352 447
Нийт ажиллагчид	1 162 912	611 807	551 105	805 385	357 527

Байршлын хувьд авч үзэхэд, гэрлэлтээ батлуулсан ажиллагчид хөдөөд хот суурин газраас 8.4 нэгж хувиар их, бэлэвсэн ажиллагчид 1.0 нэгж хувиар их байгаа бол бусад гэрлэлтийн байдлын хувьд хот, суурин газарт хөдөөгийнхөөс 1.1-4.8 нэгж хувиар их байна.

ХӨГЖЛИЙН БЭРХШЭЭЛТЭЙ ИРГЭДИЙН ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭЛТ

Нийт ажиллагчдын 19.1 (1.6%) мянга нь хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэд байна. Тэдгээр иргэдийн 11.4 мянга (59.7%) нь эрэгтэйчүүд, 7.7 мянга (40.3%) нь эмэгтэйчүүд байна. Нийт хөгжлийн бэрхшээлтэй ажиллагчид байршлаар ялгаа байхгүй боловч хөдөө эрэгтэйчүүд эмэгтэйчүүдээс, хот, суурин газарт эмэгтэйчүүд эрэгтэйчүүдээс тус бүр 21.2 нэгж хувиар их байна. Харин бүсээр авч үзэхэд 6.6 (34.5%) мянга нь Хангайн бүсэд байгаа нь хамгийн их, харин 2.4 (12.4%) мянга нь Төвийн бүсэд байгаа нь хамгийн бага байна.

Хүснэгт 3.4. Хөгжлийн бэрхшээлтэй ажиллагчид, байршил, бүсээр, хүйсээр

Байршил, бүс	Бүгд		Эрэгтэй		Эмэгтэй	
	Тоо	%	Тоо	%	Тоо	%
Улсын дүн	19 138	100.0	11 417	100.0	7 721	100.0
Хот	9 310	48.6	4 579	40.1	4 731	61.3
Хөдөө	9 828	51.4	6 838	59.9	2 990	38.7
Баруун бүс	3 350	17.5	2 265	19.8	1 085	14.1
Хангайн бүс	6 603	34.5	3 922	34.4	2 681	34.7
Төвийн бүс	2 367	12.4	1 338	11.7	1 029	13.3
Зүүн бүс	2 369	12.4	1 532	13.4	837	10.8
Улаанбаатар	4449	23.2	2360	20.7	2 089	27.1

Хөдөлмөр эрхэлж буй хөгжлийн бэрхшээлтэй ажиллагчдын 35.0 хувь нь хөдөлгөөний, 23.0 хувь нь харааны, 13.4 хувь нь сонсголын, 7.3 хувь нь сэтгэцийн, 5.4 хувь нь ярианы, 1.4 хувь нь бусад, 14.5 хувь нь хавсарсан хөгжлийн бэрхшээлтэй байна.

Зураг 3.7. Хөгжлийн бэрхшээлтэй ажиллагчид, хүйсээр, хөгжлийн бэрхшээлийн хэлбэрээр

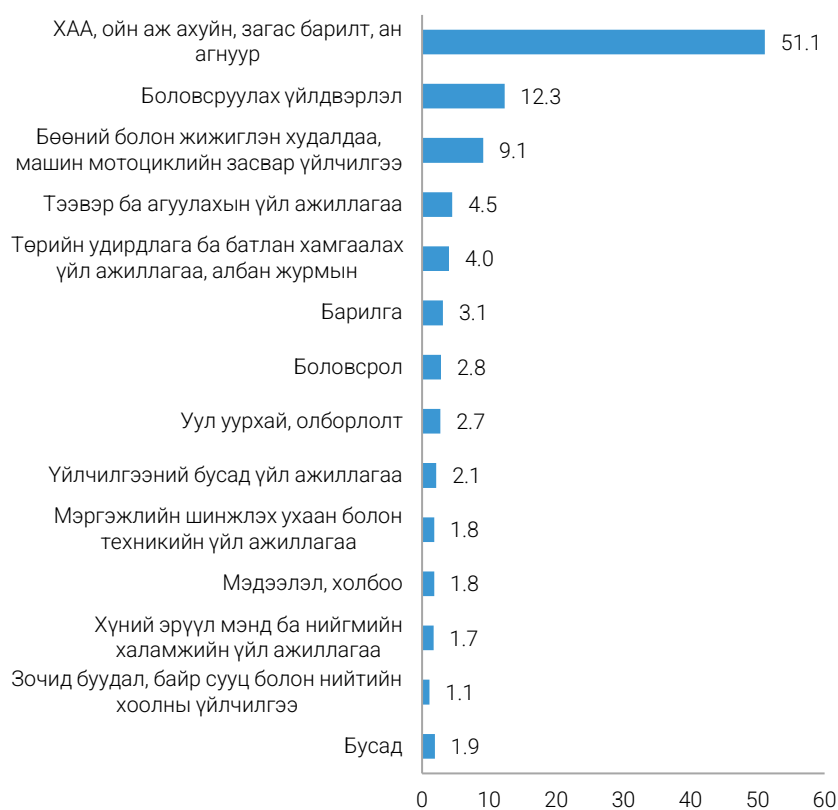

Хөдөлмөр эрхэлж буй хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн ихэнх нь буюу 18.8 хувь нь 45-49 насныхан, хамгийн бага буюу 1.8 хувь нь 20-24 насныхан байна.

Хүснэгт 3.5. Хөгжлийн бэрхшээлтэй ажиллагчид, насны бүлгээр, 2020 он

Насны бүлгээр	Бүгд		Хүйсээр		Байршлаар	
	Тоо	Хувь	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Хот	Хөдөө
БҮГД	19 138	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
15 - 19	404	2.1	3.4	0.2	1.7	2.5
20 - 24	339	1.8	2.7	0.4	-	3.5
25 - 29	1 560	8.2	9.0	6.9	8.7	7.6
30 - 34	903	4.7	5.6	3.4	3.4	6.0
35 - 39	2 959	15.5	12.6	19.7	16.0	15.0
40 - 44	3 358	17.5	16.7	18.8	21.8	13.5
45 - 49	3 604	18.8	22.2	13.8	21.6	16.2
50 - 54	2 255	11.8	12.3	11.0	11.7	11.9
55 - 59	1 784	9.3	8.6	10.4	5.4	13.0
60+	1 973	10.3	6.9	15.4	9.7	10.8

Зураг 3.8. Хөгжлийн бэрхшээлтэй ажиллагчид, салбараар, дүнд эзлэх хувиар

Хөгжлийн бэрхшээлтэй хоёр ажиллагч тутмын нэг нь хөдөө аж ахуйн, арван хүн тутмын нэг нь боловсруулах үйлдвэрлэлийн салбарт ажиллаж байна. Хүйсийн хувьд эрэгтэйчүүдийн 56.5 хувь, эмэгтэйчүүдийн 43.1 хувь нь хөдөө аж ахуйн салбарт, мөн эрэгтэйчүүдийн хувьд 9.9 хувь нь бөөний болон жижиглэн худалдаа, машин мотоциклийн засвар үйлчилгээний салбарт ажиллаж байгаа нь өндөр хувийг эзэлж байгаа бол эмэгтэйчүүдийн хувьд 19.9

хувь нь боловсруулах үйлдвэрлэлийн салбарт ажиллаж байгаа нь өндөр хувийг эзэлж байна.

ШИЛЖИХ ХӨДӨЛГӨӨНИЙ БАЙДАЛ

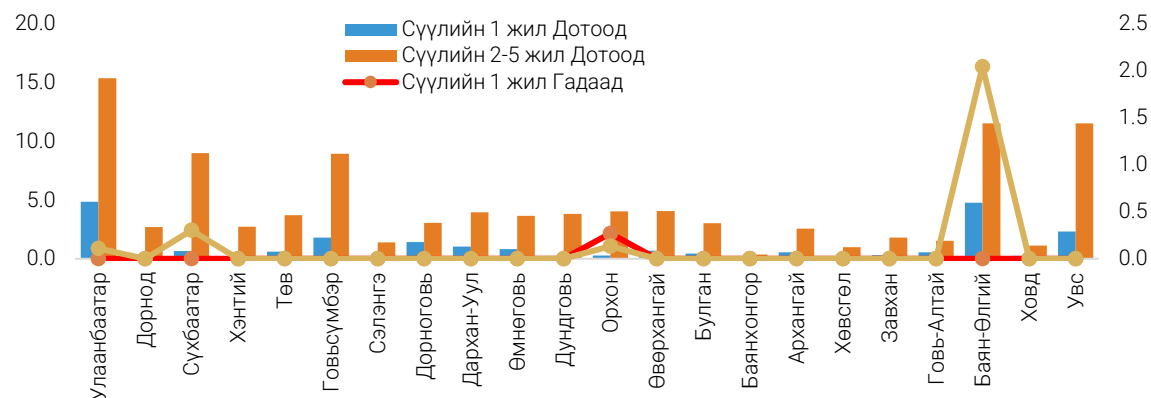
Нийт ажиллагчдын 104.6 мянга (16.7%) нь сүүлийн 5 жилд, 29.8 мянга (4.7%) хувь нь сүүлийн 1 жилд дотоод шилжих хөдөлгөөнд орсон байна. Сүүлийн 5 жилийн хугацаанд шилжих хөдөлгөөнд орсон ажиллагчид хүйсийн хувьд ялгаагүй 50.0 хувь байгаа бол сүүлийн 1 жилийн хугацаанд оролцогчдын 56.4 хувь нь эрэгтэйчүүд, 43.6 хувь нь эмэгтэйчүүд байна.

Хүснэгт 3.6. Шилжих хөдөлгөөнд оролцсон ажиллагчид, дотоод, гадаад урсгалаар

Хугацаагаар	Бүгд		Дотоод		Гадаад	
	Тоо	%	Тоо	%	Тоо	%
Шилжих хөдөлгөөнд оролцсон	627 630	100.0	620 879	100.0	6 751	100.0
Сүүлийн 1 жил	29 806	4.7	29 713	4.8	93	1.4
Сүүлийн 5 жил	104 615	16.7	103 407	16.6	1 208	17.9
5-аас дээш хугацааны өмнө	493 209	78.6	487 759	78.6	5 450	80.7

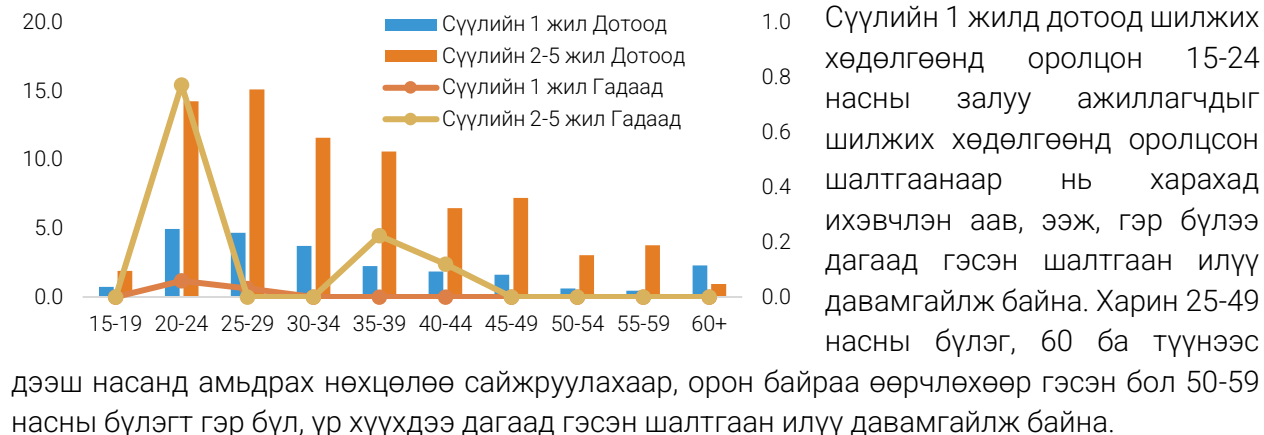
Улаанбаатар хот болон Баян-Өлгийн аймгийн ажиллагчдын тус бүр 4.8 хувь нь, Увс, Говьсүмбэр, Дорноговь, Дархан-Уул аймгийн ажиллагчдын 1.0-2.3 хувь нь сүүлийн 1 жилд дотоод шилжих хөдөлгөөнд оролцсон байна. Харин ажиллагчдын гадаад шилжих хөдөлгөөн сүүлийн 1 жилд Орхон аймагт байгаа бол, сүүлийн 5 жилд Баян-Өлгий, Сүхбаатар, Орхон аймагт болон Улаанбаатар хотод илүү давамгайлж байна.

Зураг 3.9. Шилжих хөдөлгөөнд оролцсон ажиллагчид, нийт ажиллагчдад эзлэх хувь

Сүүлийн 1 жилийн хувьд дотоод шилжих хөдөлгөөнд оролцсон ажиллагчдын насны бүтцийн тархалтыг ажиглахад ихэвчлэн залуу буюу 20-34 насны бүлгийн ажиллагчдад эзлэх хувийн жин нь өндөр байна.

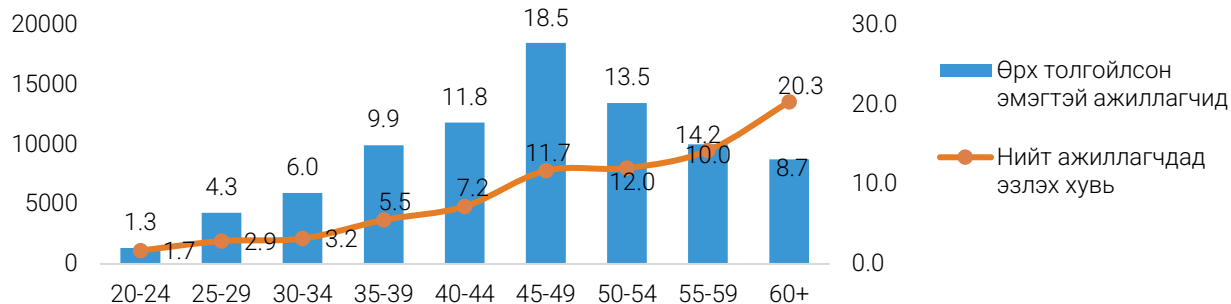
Зураг 3.10. Шилжих хөдөлгөөнд оролцсон ажиллагчид, насны бүлгээр, нийт ажиллагчдад эзлэх хувь

ӨРХ ТОЛГОЙЛСОН ЭМЭГТЭЙ АЖИЛЛАГЧИД

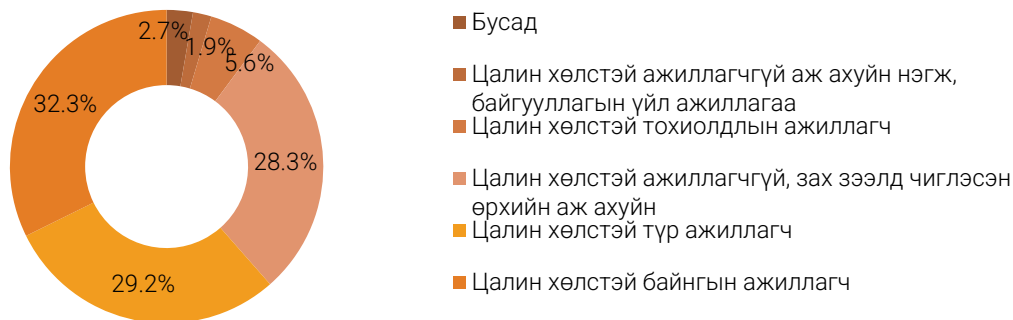
Нийт ажиллагчдын 551.1 (47.3%) мянга нь эмэгтэйчүүд, тэдгээрийн 84.0 (15.2%) мянга нь өрх толгойлсон эмэгтэйчүүд байна. Насны бүлгээр авч үзэхэд нь 20-24 насны бүлгээс аажмаар тасралтгүй өссөн байна. Өрх толгойлсон эмэгтэйчүүдийн хувь нэмэгдэхэд гэр бүл салалт, нөхөр нь нас барсан, эцэг байх эрхээ шүүхийн шийдвэрээр хязгаарлуулсан гэх мэт шалтгаан нөлөөлсөн байх талтай.

Зураг 3.11. Өрх толгойлсон эмэгтэй ажиллагчид, насны бүлэг, хувиар

Өрх толгойлсон эмэгтэй ажиллагчдын 27.1 (32.3%) мянга нь цалин хөлстэй байнгын ажиллагч, 24.5 (29.2%) мянга нь цалин хөлстэй түр ажиллагч, 23.8 (28.3%) мянга нь цалин хөлстэй ажиллагчгүй, зах зээлд чиглэсэн өрхийн аж ахуй эрхэлж байгаа нь хамгийн өндөр хувийг эзэлж байна. Өрх толгойлсон арван эмэгтэй тутмын гурав нь цалин хөлстэй байнгын ажиллагч байна.

Зураг 3.12. Өрх толгойлсон эмэгтэй ажиллагчид, хөдөлмөр эрхлэлтийн статус, дүнд эзлэх хувиар

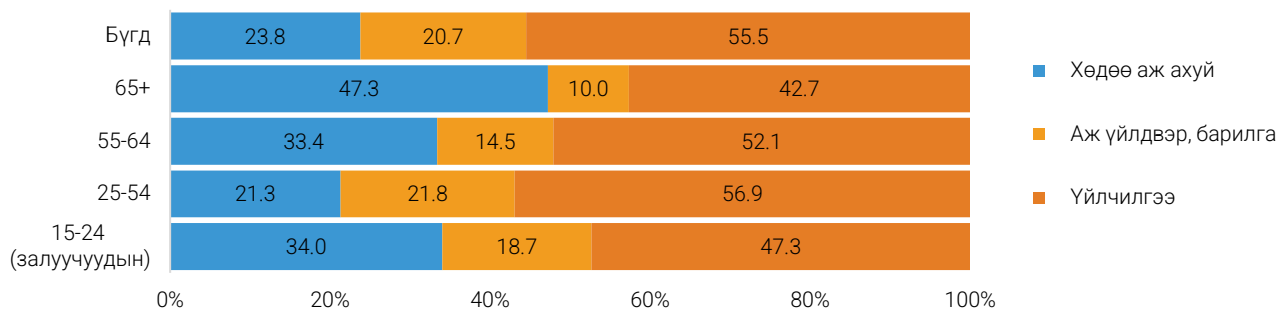

3.2. АЖИЛЛАГЧИД, ТЭДГЭЭРИЙН ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА

ЭДИЙН ЗАСГИЙН ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ САЛБАРААР

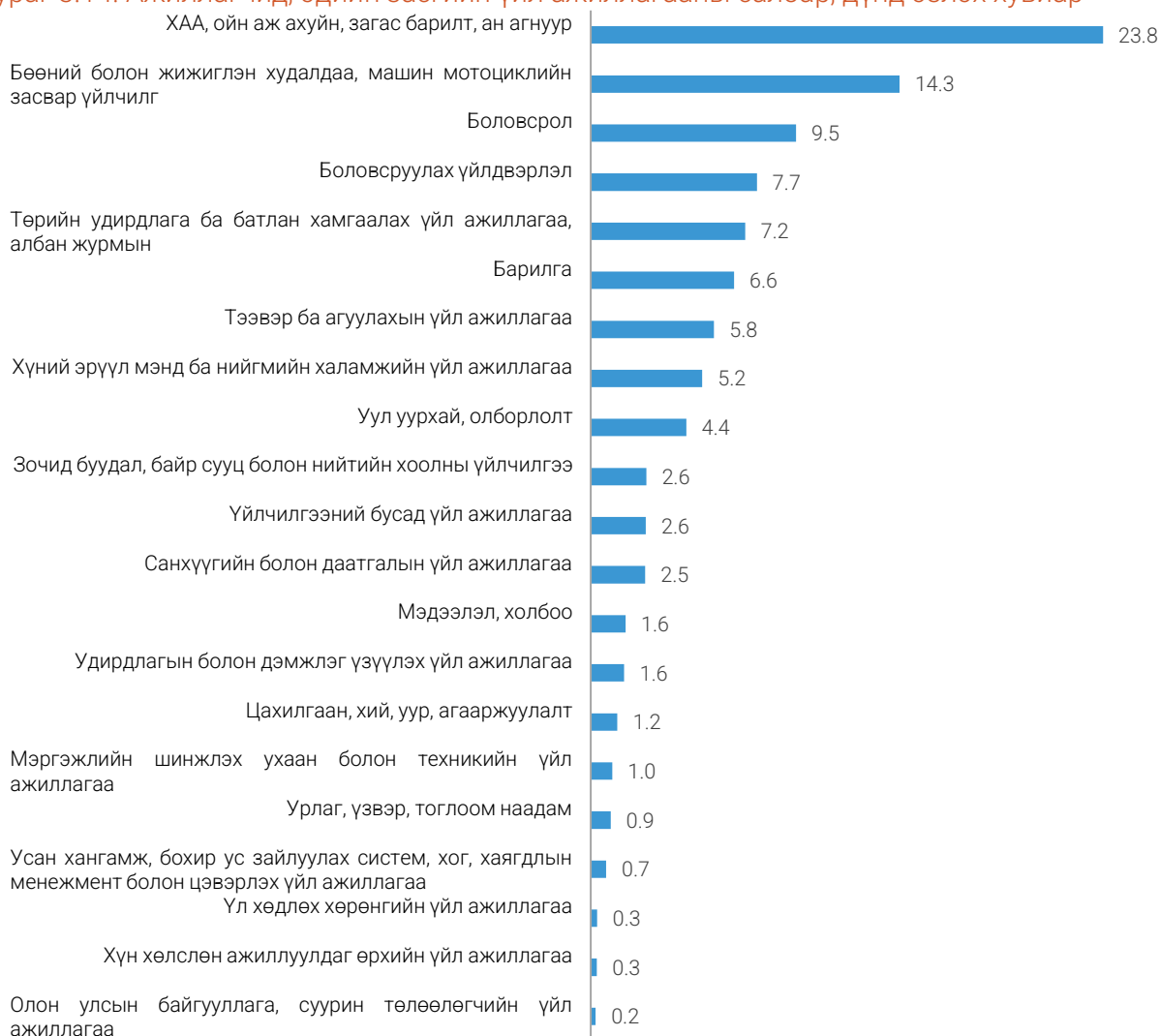
Ажиллагчдын 99.9 мянга (8.6%) нь 15-24 насныхан (боловсрол, сургалтын дараах хөдөлмөрийн зах зээлд шинээр орж байгаа залуус), 949.7 мянга (81.7%) нь 25-54 насныхан (ерөнхий ажиллах хүчний нас), 96.6 мянга (8.3%) нь 55-64 насныхан (тэтгэвэрт гарахад ойрхон байгаа) болон 16.7 мянга (1.4%) нь 65 ба түүнээс дээш насныхан байна.

Зураг 3.13. Ажиллагчид, насны бүлэг, салбараар

Ажиллагчдын 645.2 мянга (55.5%) нь үйлчилгээний, 276.4 мянга (23.8%) нь аж үйлдвэр, барилгын, 241.3 мянга (20.8%) нь хөдөө аж ахуйн салбарт ажиллаж байна.

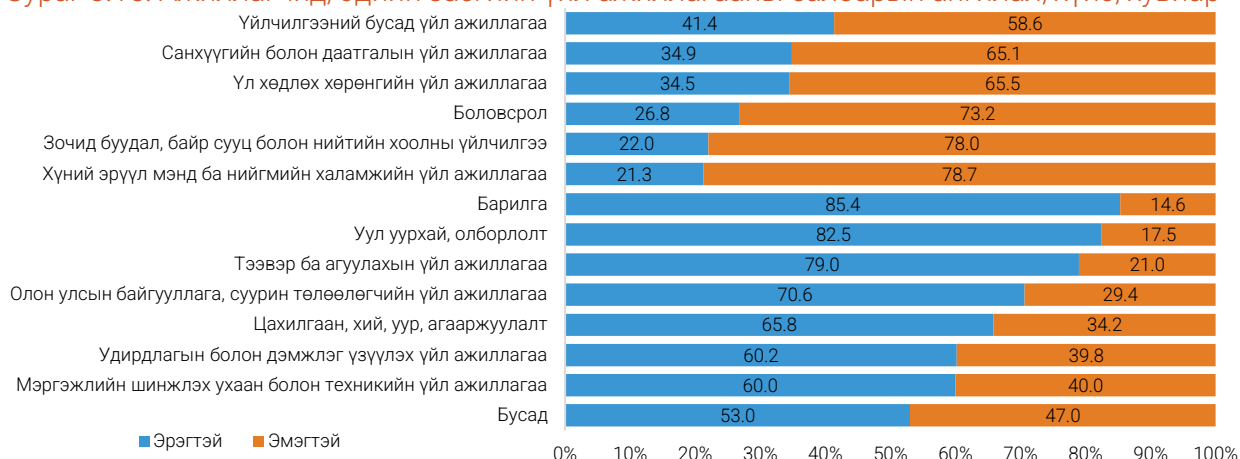
Зураг 3.14. Ажиллагчид, эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбар, дүнд эзлэх хувиар

Ажиллагчдын салбарын ялгааг хүйсээр харуулахад, барилга, уул уурхай, олборлолт, тээвэр ба агуулахын үйл ажиллагаа, олон улсын байгууллага, суурин төлөөлөгчийн үйл ажиллагаа,

цахилгаан хий, уур, агааржуулалт, удирдлагын болон дэмжлэг үзүүлэх үйл ажиллагаа, мэргэжлийн шинжлэх ухаан болон техникийн үйл ажиллагааны салбарт ажиллагчдын ихэнх нь (60.0-85.4 хувь) эрэгтэйчүүд, хүний эрүүл мэнд ба нийгмийн халамжийн, зочид буудал, байр сууц болон нийтийн хоолны, боловсрол, үл хөдлөх хөрөнгийн, санхүүгийн болон даатгалын, үйлчилгээний бусад үйл ажиллагааны салбарт ажиллагчдын дийлэнх (58.6-78.7%) нь эмэгтэйчүүд байна.

Зураг 3.15. Ажиллагчид, эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбарын ангилал, хүйс, хувиар

Зураг 3.16. ХАА-н бус салбарт цалинтай ажиллагч эмэгтэйчүүд, салбар, дүнд эзлэх хувиар

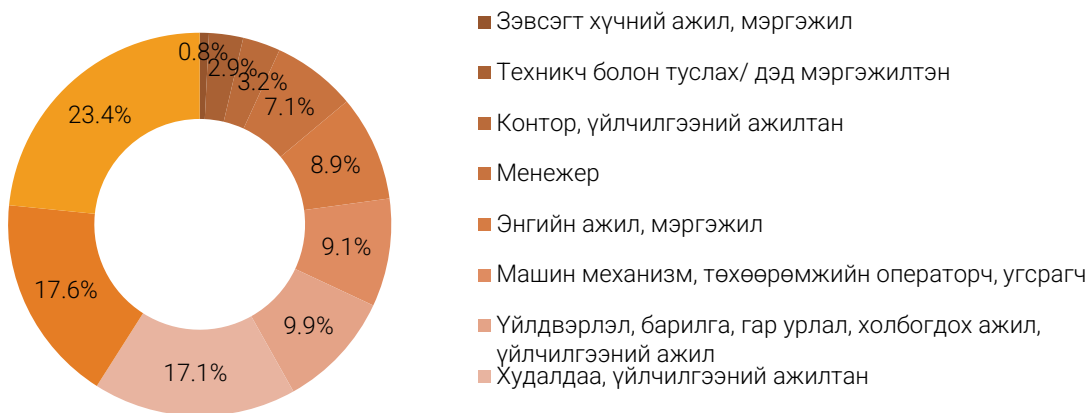

Нийт ажиллагчдын 679.1 мянга (58.4%) нь хөдөө аж ахуйн бус салбарт цалин хөлстэй ажиллаж байгаа бөгөөд тэдгээрийн 333.8 мянга (49.1%) нь эрэгтэйчүүд, 345.3 мянга (50.9%) нь эмэгтэйчүүд байна. Харин нийт ажиллагчдын 551.1 мянга (47.4%) нь эмэгтэй ажиллагчид байгаа бөгөөд 345.3 мянга (62.7%) нь хөдөө аж ахуйн бус салбарт цалинтай хөдөлмөр эрхэлж байна. ХАА-н бус салбарт цалинтай ажиллаж буй 5 эмэгтэй тутмын нэг нь боловсролын салбарт ажиллаж байна.

АЖИЛ МЭРГЭЖЛЭЭР

Ажиллагчдын 271.9 (23.4%) мянга нь хөдөө аж ахуй, ой, загас агнуурын мэргэшсэн ажилтан, 205.3 (17.6%) мянга нь мэргэжилтэн, 199.3 (17.1%) мянга нь худалдаа, үйлчилгээний ажилтан, 115.1 (9.9%) мянга нь үйлдвэрлэл, барилга, гар урлал, холбогдох ажил, үйлчилгээний ажилтан, 105.9 (9.1%) мянга нь машин механизм, төхөөрөмжийн операторч, угсрагч, 103.6 (8.9%) мянга нь энгийн ажил, мэргэжил, 82.3 (7.1%) мянга нь менежерийн ажил мэргэжлээр ажиллаж байна.

Зураг 3.17. Ажиллагчид, ажил мэргэжлийн ангилал, дүнд эзлэх хувиар

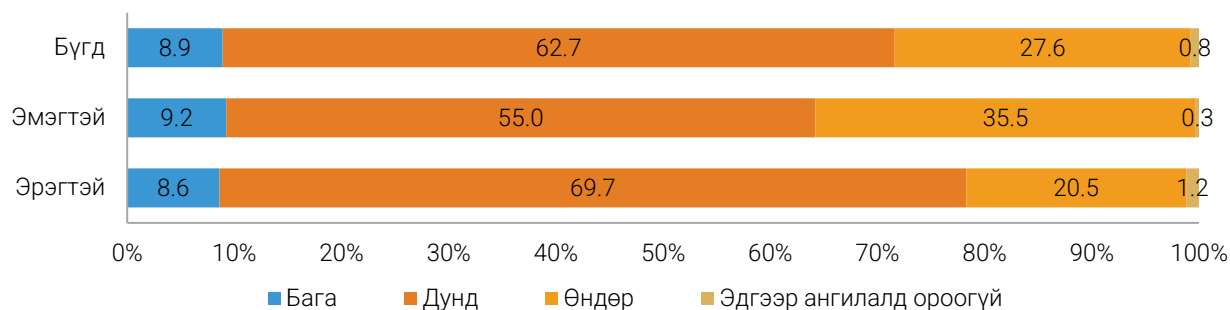
Ажиллагчдыг ажил мэргэжил, хүйсээр ялган харвал машин механизм, төхөөрөмжийн операторч, угсрагчаар ажиллагчдын хувьд эрэгтэйчүүд өндөр хувьтай, контор, үйлчилгээний ажилтнаар ажиллагчдын хувьд эмэгтэйчүүд илүү өндөр хувьтай байна.

Зураг 3.18. Ажиллагчид, ажил мэргэжлийн ангилал, дүнд эзлэх хувиар

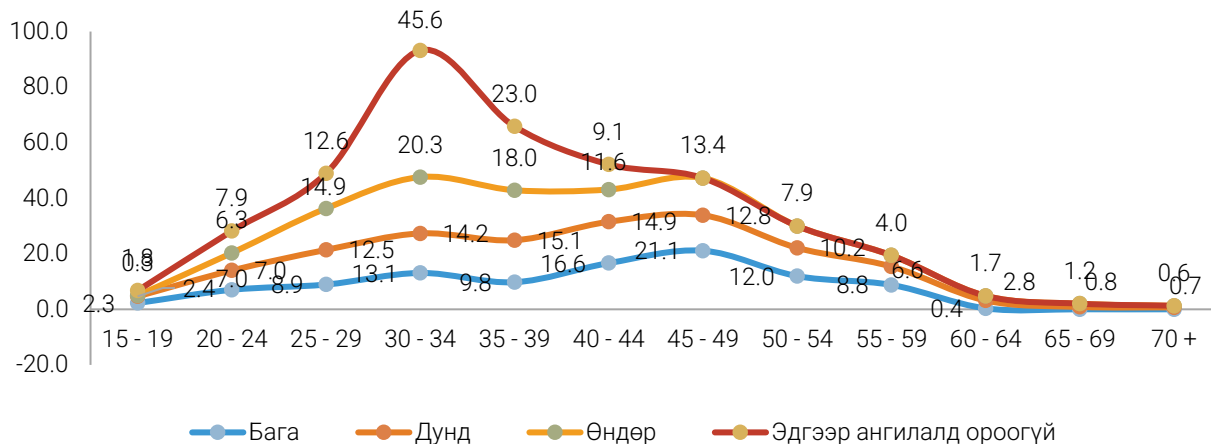
Ажиллагчдын эрхэлж байгаа ажил мэргэжлийн ур чадварын түвшний хувьд дунд ур чадвар бүхий түвшний ажиллагчид 729.2 (62.7%) мянга байгаа нь хамгийн өндөр хувийг эзэлж байгаа бол 321.1 (27.6%) мянга нь өндөр түвшний, 103.6 (8.9%) мянга нь бага түвшний ур чадвартай ажиллагчид байна. Ажиллагчдын 5 ажиллагч тутмын 3 нь дунд түвшний ур чадвар бүхий ажил мэргэжлээр ажиллаж байна.

Зураг 3.19. Ажиллагчид, эрхэлж байгаа ажил мэргэжлийн ур чадварын түвшин, хүйс, хувиар

Насны бүлгээр харвал бага ур чадвар бүхий түвшний ажиллагчид 45-49 насанд 21.9 (21.1%) мянга, дунд ур чадвар бүхий түвшний ажиллагчид 35-39 насанд 110.2 (15.1%) мянга, өндөр ур чадвар бүхий түвшний ажиллагчид 30-34 насанд 65.1 (20.3%) мянга байгаа нь бусад насны бүлгийнхнээс хамгийн өндөр хувийг эзэлж байна.

Зураг 3.20. Ажиллагчид, эрхэлж байгаа ажил мэргэжлийн ур чадварын түвшин, насны бүлэг, хувиар

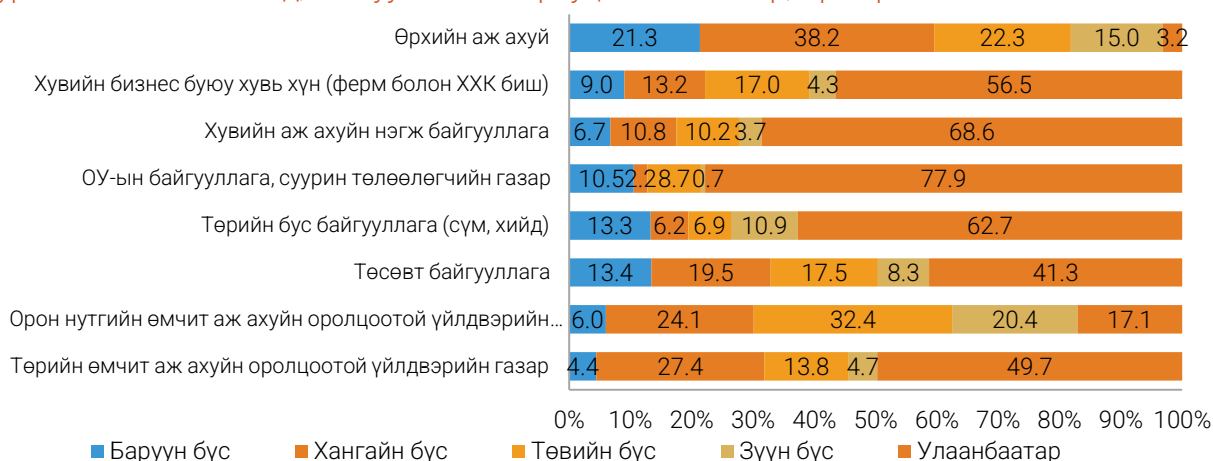
АЖ АХУЙН НЭГЖ БАЙГУУЛЛАГЫН ХАРИУЦЛАГЫН ХЭЛБЭРЭЭР

Нийт ажиллагчдын 289.0 мянга (24.8%) нь төрийн байгууллага (төсөвт, төрийн болон орон нутгийн өмчийн)-д, 873.9 мянга (75.2%) нь хувийн хэвшилд ажиллаж байна. Тухайлбал, нийт ажиллагчдын 389.7 (33.6%) мянга нь хувийн аж ахуйн нэгж байгууллага, 271.4 (23.3%) мянга нь өрхийн аж ахуй, 239.8 (20.6%) мянга нь төсөвт байгууллагад ажиллаж байна.

Хүснэгт 3.7. Ажиллагчид, аж ахуйн нэгж байгууллагын хариуцлагын хэлбэр, байршлаар

Хариуцлагын хэлбэр	Бүгд		Байршил			
	Тоо	%	Хот	Хөдөө	Хөдөө	%
Төрийн өмчит аж ахуйн оролцоотой үйлдвэрийн газар	37 447	3.2	33 541	4.2	3 906	1.1
Орон нутгийн өмчит аж ахуйн оролцоотой үйлдвэрийн газар	11 809	1.0	9 996	1.2	1 813	0.5
Төсөвт байгууллага	239 767	20.6	181 352	22.5	58 415	16.3
Төрийн бус байгууллага (сүм, хийд)	11 798	1.0	10 810	1.4	0 988	0.3
Олон улсын байгууллага, суурин төлөөлөгчийн газар	4 289	0.4	4 114	0.5	175	0.1
Хувийн аж ахуйн нэгж байгууллага	389 718	33.6	355 364	44.1	34 354	9.6
Хувийн бизнес буюу хувь хүн (ферм болон ХХК биш)	196 674	16.9	163 789	20.3	32 885	9.2
Өрхийн аж ахуй	271 410	23.3	46 419	5.8	224 991	62.9
Нийт	1 162 912	100.0	805 385	100.0	357 527	100.0

Зураг 3.21. Ажиллагчид, байгууллагын хариуцлагын хэлбэр, бүсээр

ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭЛТИЙН СТАТУСААР

Ажиллагчдыг хөдөлмөр эрхлэлтийн статусаар авч үзэхэд арван хүн тутмын гурав нь цалин хөлстэй ажиллагчгүй, зах зээлд чиглэсэн өрхийн аж ахуйн үйл ажиллагаа эрхлэгч, дөрвөн хүн тутмын нэг нь цалин хөлстэй байнгын ажиллагч, мөн нэг нь цалин хөлстэй түр ажиллагч байна. Мөн энэ харьцаа хүйсийн хувьд хадгалагдаж байна.

Ажиллагчдын 263.7 мянга (22.8%) нь хөдөө аж ахуйн салбарт зах зээлд чиглэсэн хөдөө аж ахуйн мэргэшсэн ажилтан болон өрхийн хэрэгцээт амь зуулгын фермийн ажил мэргэжлээр (малчид) ажиллаж байна. Харин статусын хувьд цалин хөлстэй ажиллагчгүй, зах зээлд чиглэсэн өрхийн аж ахуйн үйл ажиллагаа эрхлэгч 384.8 мянган ажиллагчдын 229.1 мянга

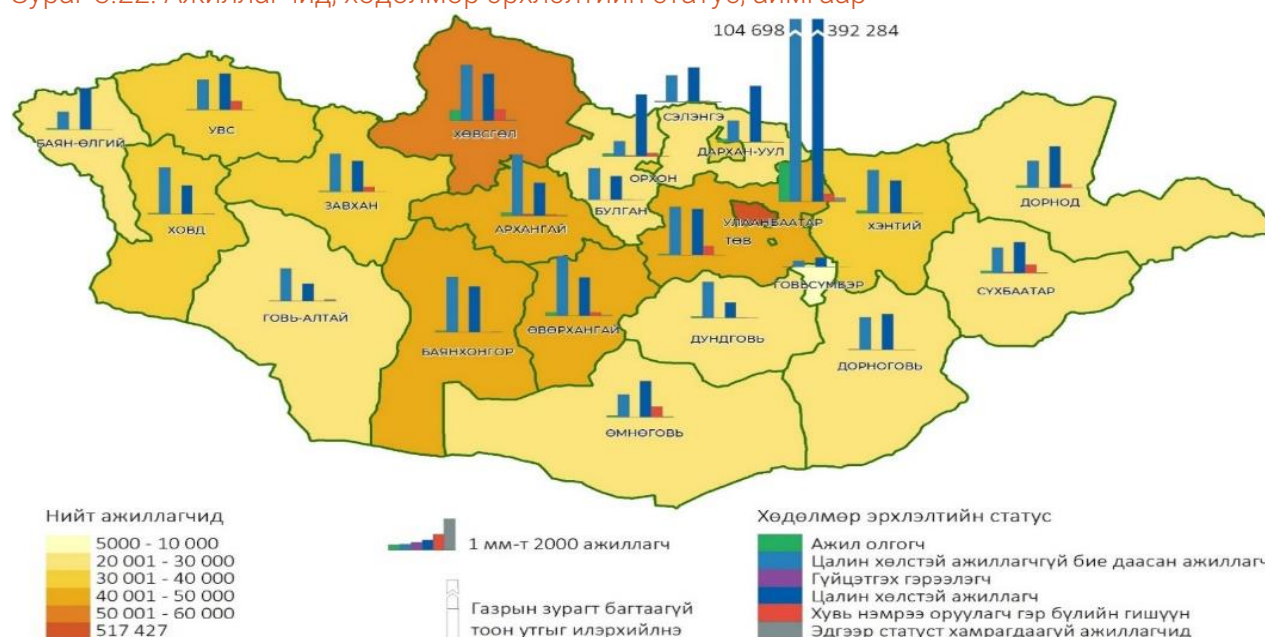
(59.5%) нь хөдөө аж ахуйн салбарт зах зээлд чиглэсэн хөдөө аж ахуйн мэргэшсэн ажилтан болон өрхийн хэрэгцээт амь зуулгын фермийн ажил мэргэжлээр (малчид) ажиллаж байна.

Хүснэгт 3.8. Ажиллагчид, хөдөлмөр эрхлэлтийн статус, хүйс, дүнд эзлэх хувиар

Статус	Бүгд		Эрэгтэй		Эмэгтэй	
	Тоо	%	Тоо	%	Тоо	%
Нийт ажиллагчид	1 162 912	100.0	611 807	100.0	551 105	100.0
Аж ахуйн нэгж, байгууллагын ажил олгогч	14 416	1.2	6 776	1.1	7 640	1.4
Зах зээлд чиглэсэн өрхийн аж ахуйн нэгжийн ажил олгогч	18 424	1.6	11 752	1.9	6 672	1.2
Цалин хөлстэй ажиллагчгүй аж ахуйн нэгж, байгууллагын үйл ажиллагаа эрхлэгч	16 664	1.4	8 165	1.3	8 499	1.5
Цалин хөлстэй ажиллагчгүй, зах зээлд чиглэсэн өрхийн аж ахуйн үйл ажиллагаа эрхлэгч	384 779	33.1	227 676	37.2	157 103	28.5
Гүйцэтгэх гэрээлэгч	1 396	0.1	1 396	0.2	-	-
Цалин хөлстэй байнгын ажиллагч	317 301	27.3	149 675	24.5	167 626	30.4
Цалин хөлстэй түр ажиллагч	317 124	27.3	158 134	25.8	158 990	28.9
Цалин хөлстэй тохиолдлын ажиллагч	58 334	5.0	36 236	5.9	22 098	4.0
Цалин хөлстэй дагалдан ажилтан, мэргэшиж буй дадлагажигч ажилтан, дагалдан дадлагажигчид	272	0.1	248	0.1	24	0.1
Хувь нэмрээ оруулагч гэр бүлийн гишүүн	30 770	2.6	9 609	1.6	21 161	3.8
Эдгээр статуст хамрагдаагүй ажиллагчид	3 432	0.3	2 140	0.4	1 292	0.2

Нийт ажиллагчдын 6.1 мянга (0.5%) нь давхар хөдөлмөр эрхэлж байна. Тэдгээрийн 3.6 мянга (59.6%) нь эрэгтэйчүүд, 2.5 мянга (40.4%) нь эмэгтэйчүүд байна.

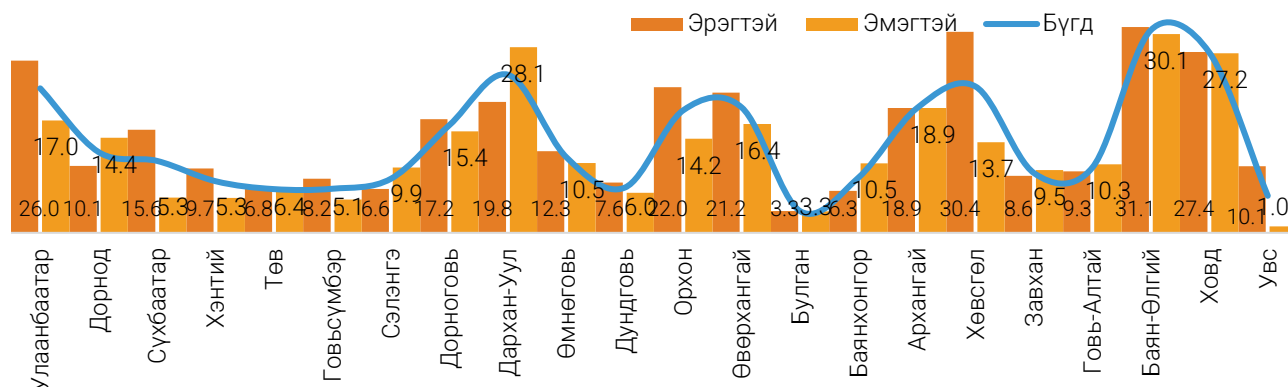
Зураг 3.22. Ажиллагчид, хөдөлмөр эрхлэлтийн статус, аймгаар

ХУВИАРАА ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭГЧИД

Нийт ажиллагчдын 205.0 (17.6%) мянга нь хувиараа хөдөлмөр эрхлэгчид (*статусын хувьд цалинтай ажиллагч болон гүйцэтгэгч гэрээлэгчээс бусад мөн малчдаас бусад*) байна. Тэдгээрийн 123.8 (60.4%) мянга нь эрэгтэйчүүд, 81.1 (39.6%) мянга нь эмэгтэйчүүд байна. Нийт ажиллагчдад хувиараа хөдөлмөр эрхлэгчдийн эзлэх хувийн жингээр Баян-Өлгий, Ховд, Дархан-Уул, Хөвсгөл, Өвөрхангай, Архангай, Орхон аймгууд болон Улаанбаатар хотод улсын дунджаас 0.9-13.1 нэгж хувиар их, бусад аймагт 1.3-14.3 нэгж хувиар бага байна.

Зураг 3.23. Хувиараа хөдөлмөр эрхлэгчид, аймаг, хүйсээр, дүнд эзлэх хувиар

Хувиараа хөдөлмөр эрхлэгчдийг эдийн засгийн салбараар харахад ХАА, ойн загас барилт, ан агнуурын салбарт 269.4 (57.5%) мянга, бөөний болон жижиглэн худалдаа, машин мотоциклийн засвар үйлчилгээний салбарт 84.3 (18.0%) мянга байгаа нь хамгийн өндөр хувийг эзэлж байна.

Зураг 3.24. Хувиараа хөдөлмөр эрхлэгчид, салбараар, дүнд эзлэх хувиар

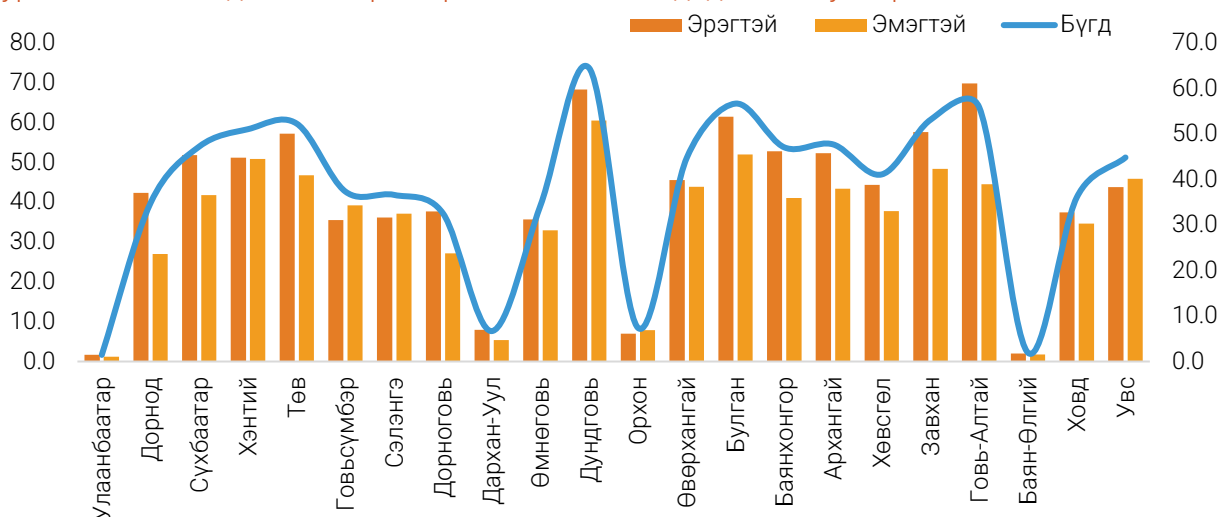

ЭДИЙН ЗАСГИЙН ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНД ОРОЛЦСОН МАЛЧИД

Хөдөлмөрийн статистикийн шинэ аргачлалын дагуу ажиллагчдын хөдөлмөр эрхлэлтийн байдалд малчин гэсэн статус байхгүй бөгөөд уг үзүүлэлтийг мал аж ахуйн салбарт мал маллах ажил мэргэжлээр ажиллаж байгаа ажиллагчдаар тооцоолсон. Мөн малчдын хөдөлмөр эрхлэлтийг тодорхойлохдоо мал, түүнээс олж буй ашиг шимээ зах зээлд ямар давтамжтай борлуулдаг, тухайн өрхийн орлогын хэдэн хувийг мал, түүний ашиг шимээс олсон орлого нь эзэлж байгаагаар ажиллагч эсвэл хөдөлмөр эрхлээгүй бүлгийн хүн амд ангилан тодорхойлсон.

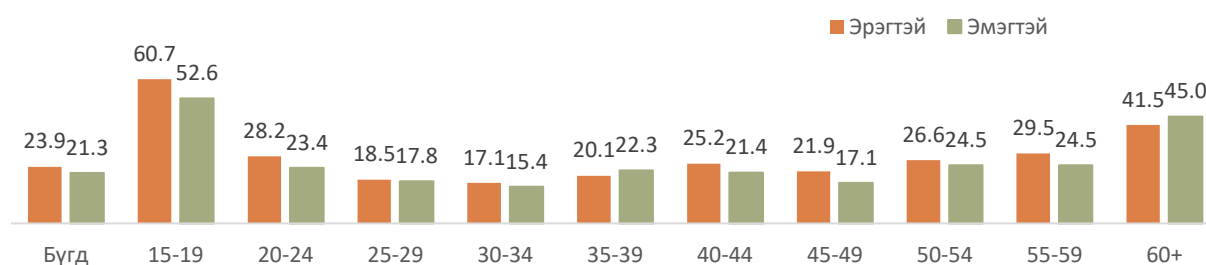
Нийт ажиллагчдын 263.6 (22.7%) мянга нь малчид байна. Тэдгээрийн 146.1 (55.4%) мянга нь эрэгтэйчүүд, 21.3 (44.6%) мянга нь эмэгтэйчүүд байна. Нийт ажиллагчдад малчдын эзлэх хувийн жингээр Баян-Өлгий, Дархан-Уул, Орхон аймгууд болон Улаанбаатар хотод улсын дунджаас 15.3-21.2 нэгж хувиар бага, бусад аймагт 9.8-41.7 нэгж хувиар их байна.

Зураг 3.25. Малчид, аймаг, хүйсээр, нийт ажиллагчдад эзлэх хувиар

Насны бүлгээр авч үзэхэд, 15-19 насны ажиллагчдын 58.6 хувь нь, 60 ба түүнээс дээш насны ажиллагчдын 43.1 хувь нь малчид байгаа нь өндөр хувь эзэлж байна. Залуучууд, тэр дундаа 15-19 насны бүлэгт малчид өндөр хувийг эзэлж байгаа нь сүүлийн жилд цар тахал үүссэний улмаас оюутан, сурагчид хөдөө, орон нутагт гэр рүүгээ буцан өрхийн аж ахуй, мал маллахад оролцож байгаа нь нөлөөлсөн байх талтай.

Зураг 3.26. Малчид, аймаг, хүйсээр, тухайн насны бүлгийн нийт ажиллагчдад эзлэх хувиар

3.3. АЖЛЫН ЦАГ

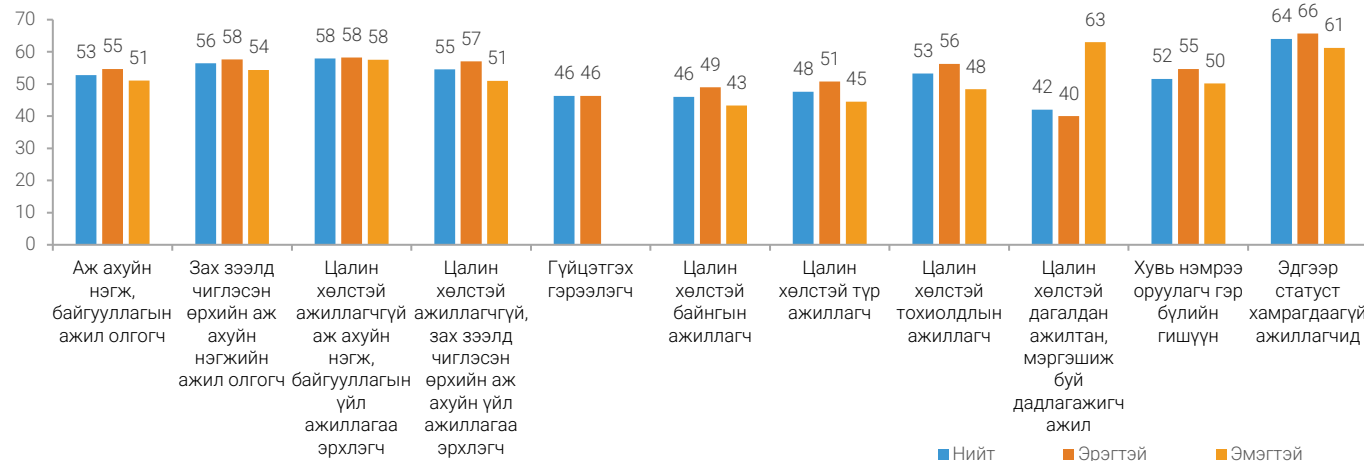
Ажиллагчдын долоо хоногт тогтмол ажилладаг дундаж цаг үндсэн ажлынх нь хувьд, улсын хэмжээнд авч үзэхэд 50 цаг, хүйсийн хувьд эрэгтэйчүүд 53 цаг, эмэгтэйчүүд 47 цаг байна. Нийт ажиллагчдын 505.3 мянга (43.5%) нь 7 хоногт тогтмол 48 цагаас дээш цагаар ажиллаж байна.

Хүснэгт 3.9. Ажиллагчдын долоо хоногт тогтмол ажилладаг цаг, үндсэн ажлаар

Ажлын цаг	Нийт		Эрэгтэй		Эмэгтэй	
	Тоо	%	Тоо	%	Тоо	%
Нийт	1162 912	100.0	611 807	100.0	551 105	100.0
1-14 цаг	4 820	0.4	1 902	0.3	2 918	0.5
15-29 цаг	15 526	1.3	4 841	0.7	10 685	2.0
30-34 цаг	9 975	0.9	4 820	0.8	5 155	0.9
35-39 цаг	15 510	1.3	6 607	1.1	8 903	1.6
40-48 цаг	611 733	52.6	263 455	43.1	348 278	63.2
48-аас дээш цаг	505 348	43.5	330 182	54.0	175 166	31.8

Ажиллагчдын үндсэн ажилдаа 7 хоногт тогтмол ажилладаг дундаж цагийг хөдөлмөр эрхлэлтийн статусын хувьд авч үзэхэд цалин хөлстэй ажиллагчгүй аж ахуйн нэгж, байгууллагын үйл ажиллагаа эрхлэгч 58 цаг, зах зээлд чиглэсэн өрхийн аж ахуйн нэгжийн ажил олгогч 56 цаг байхад цалин хөлстэй байнгын ажиллагчдынх 46 цаг байна. Хүйсийн хувьд эмэгтэй цалин хөлстэй дагалдан ажилтан, мэргэшиж буй дадлагажигч ажилтных өндөр буюу 63 цаг байхад эрэгтэй цалин хөлстэй тохиолдлын ажиллагчдынх 56 цаг байгаа нь хамгийн өндөр байна.

Зураг 3.27. Ажиллагчдын долоо хоногт тогтмол ажилладаг цаг, үндсэн ажлаар, хөдөлмөр эрхлэлтийн статусаар, хүйсээр

Хүснэгт 3.10. Үндсэн ажилдаа бага болон урт цагаар ажиллагчид, хүйс, хөдөлмөр эрхлэлтийн статус, нийт дүнд эзлэх хувиар

Үзүүлэлт	Нийт ажиллагчид	Бага цагаар ажиллагчид (долоо хоногт 25 хүртэл цаг)		Урт цагаар ажиллагчид (долоо хоногт 60-аас дээш цаг)	
		Тоо	%	Тоо	%
Бүгд	1 162 912	15 752	1.4	205 104	17.6
Эрэгтэй	611 807	5 733	0.9	148 323	24.2
Эмэгтэй	551 105	10 019	1.8	56 781	10.3
Хот	805 385	10 834	1.3	112 261	13.9
Хөдөө	357 527	4 918	1.4	92 843	26.0
Үндсэн салбараар:					
Хөдөө аж ахуйн	276 457	3 440	1.2	84 212	30.5
Үйлдвэрлэлийн	241 272	3 259	1.4	50 419	20.9
Үйлчилгээний салбар	645 183	9 053	1.4	70 473	10.9
Хөдөлмөр эрхлэлтийн статусаар:					
Аж ахуйн нэгж, байгууллагын ажил олгогч	14 416	22	0.2	3 238	22.5
Зах зээлд чиглэсэн өрхийн аж ахуйн нэгжийн ажил олгогч	18 424	90	0.5	5 701	30.9
Цалин хөлстэй ажиллагчгүй аж ахуйн нэгж, байгууллагын үйл ажиллагаа эрхлэгч	16 664	-	-	4 532	27.2
Цалин хөлстэй ажиллагчгүй, зах зээлд чиглэсэн өрхийн аж ахуйн үйл ажиллагаа эрхлэгч	384 779	8 077	2.1	104 446	27.1
Гүйцэтгэх гэрээлэгч	1 396	29	2.1	292	20.9
Цалин хөлстэй байнгын ажиллагч	317 301	1 502	0.5	32 006	10.1
Цалин хөлстэй түр ажиллагч	317 124	2 612	0.8	31 647	10.0
Цалин хөлстэй тохиолдлын ажиллагч	58 334	2 050	3.5	14 450	24.8
Цалин хөлстэй дагалдан ажилтан, мэргэшиж буй дадлагажигч ажил	272	-	-	24	8.8
Хувь нэмрээ оруулагч гэр бүлийн гишүүн	30 770	1 370	4.5	7 111	23.1
Эдгээр статуст хамрагдаагүй ажиллагчид	3 432	-	-	1 657	48.3

Нийт ажиллагчдын 15.8 мянга (1.4%) нь долоо хоногт тогтмол бага цагаар (долоо хоногт 25-аас бага цаг) ажиллаж байгаа нь байршил болон эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбарын хувьд ялгаа ажиглагдахгүй байгаа бол хөдөлмөр эрхлэлтийн статусаар гэр бүлийн гишүүдэд хувь нэмрээ оруулагчид болон цалин хөлстэй тохиолдлын ажиллагчдад бага цагаар ажиллагчдын өндөр хувийг эзэлж байна.

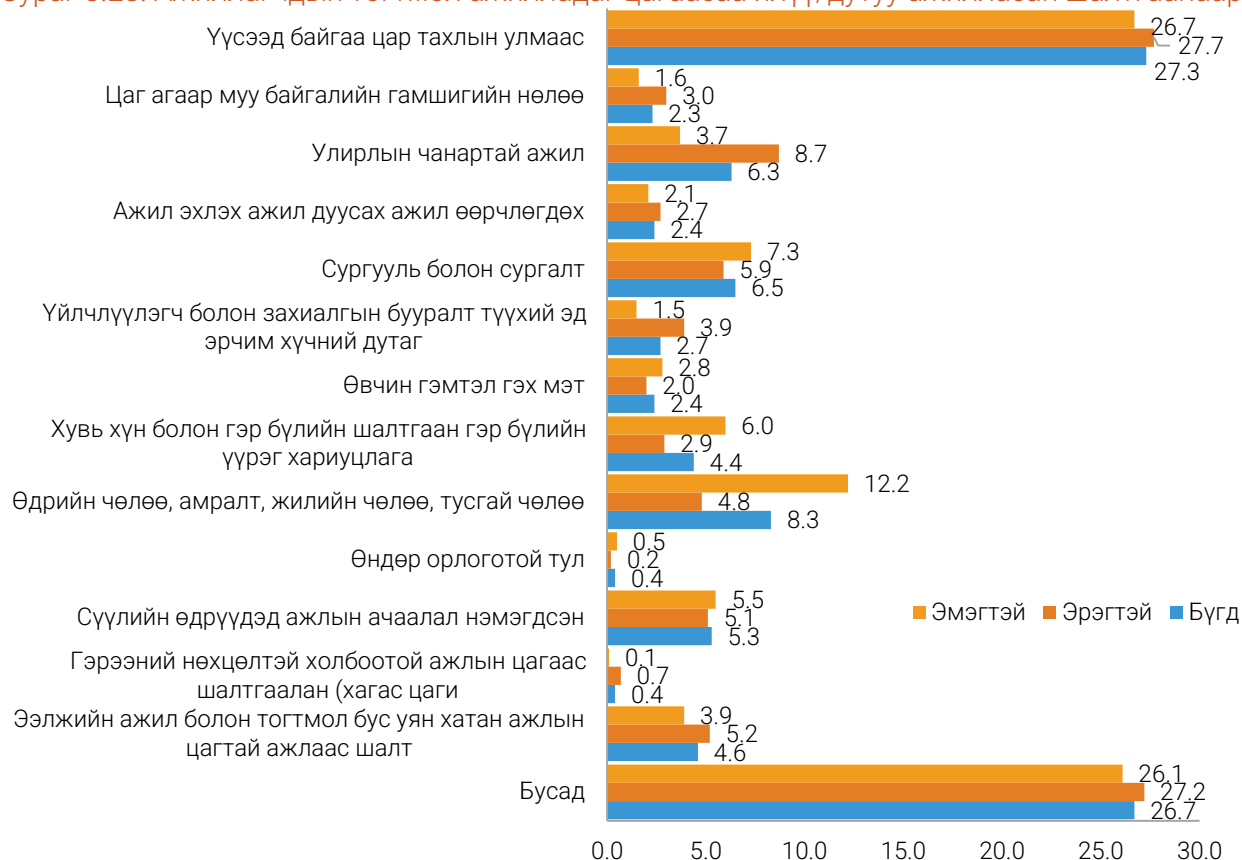
Харин нийт ажиллагчдын 205.1 мянга (17.6%) нь долоо хоногт тогтмол урт цагаар (долоо хоногт 60-аас дээш цаг) ажиллаж байна. Хүйсийн хувьд эрэгтэйчүүдийн 24.2 хувь нь, байршлын хувьд хөдөөд 26.0 хувь нь, салбарын хувьд хөдөө аж ахуйн салбарт, хөдөлмөр эрхлэлтийн статусын хувьд зах зээлд чиглэсэн өрхийн аж ахуйн нэгж, байгууллагын үйл ажиллагаа эрхлэгчдэд урт цагаар ажиллагчдын эзлэх хувь өндөр хувийг эзэлж байна.

Нийт ажиллагчдын 1014.1 (87.2%) мянга нь тогтмол ажилладаг цагаараа ажилласан, 126.4 (10.9%) мянга нь ажлын цагаас бага, 22.4 (1.9%) мянга нь ажлын цагаасаа илүү цагаар ажилласан байна.

Хүснэгт 3.11. Ажиллагчдын тогтмол ажилладаг цагаараа ажилласан эсэх

Байршил/Бүс	Бүгд		Тогтмол ажилдаг цагаараа ажилласан эсэх					
	Тоо	%	Тийм		Үгүй, ажлын цагаас илүү		Үгүй, ажлын цагаас бага	
			Тоо	%	Тоо	%	Тоо	%
Улсын дүн	1162 912	100.0	1014 082	87.2	22 387	1.9	126 443	10.9
Эрэгтэй	611 807	100.0	532 595	87.0	12 793	2.1	66 419	10.9
Эмэгтэй	551 105	100.0	481 487	87.4	9 593	1.7	60 025	10.9
Хот	805 385	100.0	695 647	86.4	10 119	1.2	99 619	12.4
Хөдөө	357 527	100.0	318 435	89.1	12 268	3.4	26 824	7.5
Баруун бүс	138 259	100.0	122 008	88.3	2 253	1.6	13 998	10.1
Хангайн бүс	232 225	100.0	195 704	84.3	6 325	2.7	30 196	13.0
Төвийн бүс	186 043	100.0	167 685	90.1	4 753	2.6	13 605	7.3
Зүүн бүс	88 959	100.0	74 843	84.1	4 387	4.9	9 729	11.0
Улаанбаатар	517 426	100.0	453 842	87.7	4 669	0.9	58 915	11.4

Зураг 3.28. Ажиллагчдын тогтмол ажилладаг цагаасаа илүү/дутуу ажилласан шалтгаанаар

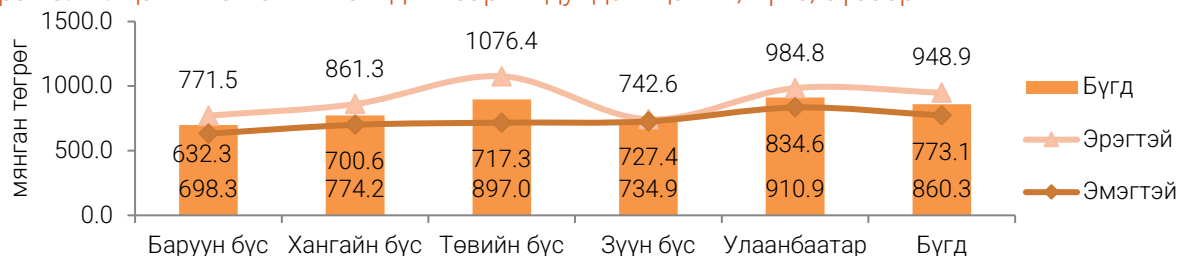

3.4. ЦАЛИН, ОРЛОГО

Судалгаагаар албан болон албан бус салбарт, өрхийн нэгжид ажиллаж байгаа бүх цалин хөлстэй ажиллагчдын цалингийн мэдээллийг гарт олгогдсон дүнгээр тодруулж асуусан.

Нийт ажиллагчдын 693.0 (59.6%) мянга нь эдийн засгийн бүх нэгжид ажиллаж буй цалинтай ажиллагчид байна. Тэдгээрийн сарын дундаж цалин улсын хэмжээнд 860.3 мянга, Улаанбаатар хотын хувьд хамгийн өндөр буюу 910.9 мянга, хамгийн бага нь Баруун бүсэд 698.3 мянган төгрөг байна.

Зураг 3.29. Цалинтай ажиллагчдын сарын дундаж цалин, хүйс, бүсээр

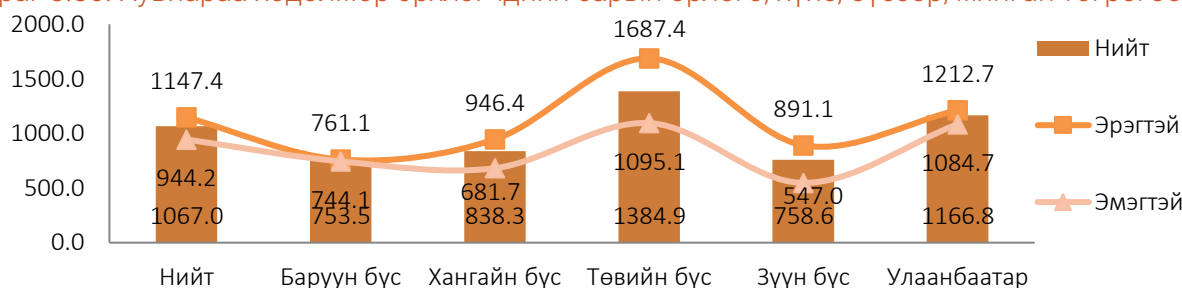

Хүснэгт 3.12. Цалинтай ажиллагчдын нэг цагийн дундаж цалин, хүйсээр

	Нэг цагийн дундаж цалин			Цалинтай ажиллагчдын цагийн дундаж хөлс улсын хэмжээнд 4.6 мянган, эрэгтэйчүүдийнх 5.0 мянга, эмэгтэйчүүдийнх 4.3 мянган төгрөг байна. Жендэрт суурилсан цалингийн ялгаа улсын хэмжээнд 13.8 хувь байна. Энэ үзүүлэлт нь байршлын хувьд хөдөөд илүү ялгаатай байна.
	Бүгд	Хот	Хөдөө	
Улсын дундаж, мянган төгрөг	4.6	4.7	4.2	
Эрэгтэй	5.0	5.0	4.6	
Эмэгтэй	4.3	4.4	3.8	
Жендэрт суурилсан цалингийн ялгаа (%)	13.8	13.5	16.3	

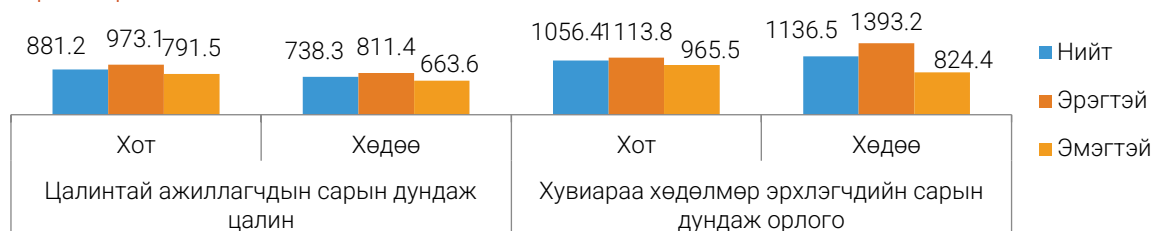
Мөн нийт ажиллагчдын 205.0 (17.6%) мянга нь хувиараа хөдөлмөр эрхлэгчид байгаа ба судалгаагаар тэдгээрийн орлогын мэдээллийг асуусан. Хувиараа хөдөлмөр эрхлэгчдийн сарын дундаж орлого улсын хэмжээнд 1067.0 мянган төгрөг байна. Бүсээр авч үзэхэд хамгийн өндөр нь Төвийн бүсэд 1384.9 мянган төгрөг, хамгийн бага нь Баруун бүсэд 753.5 мянган төгрөг байна.

Зураг 3.30. Хувиараа хөдөлмөр эрхлэгчдийн сарын орлого, хүйс, бүсээр, мянган төгрөгөөр

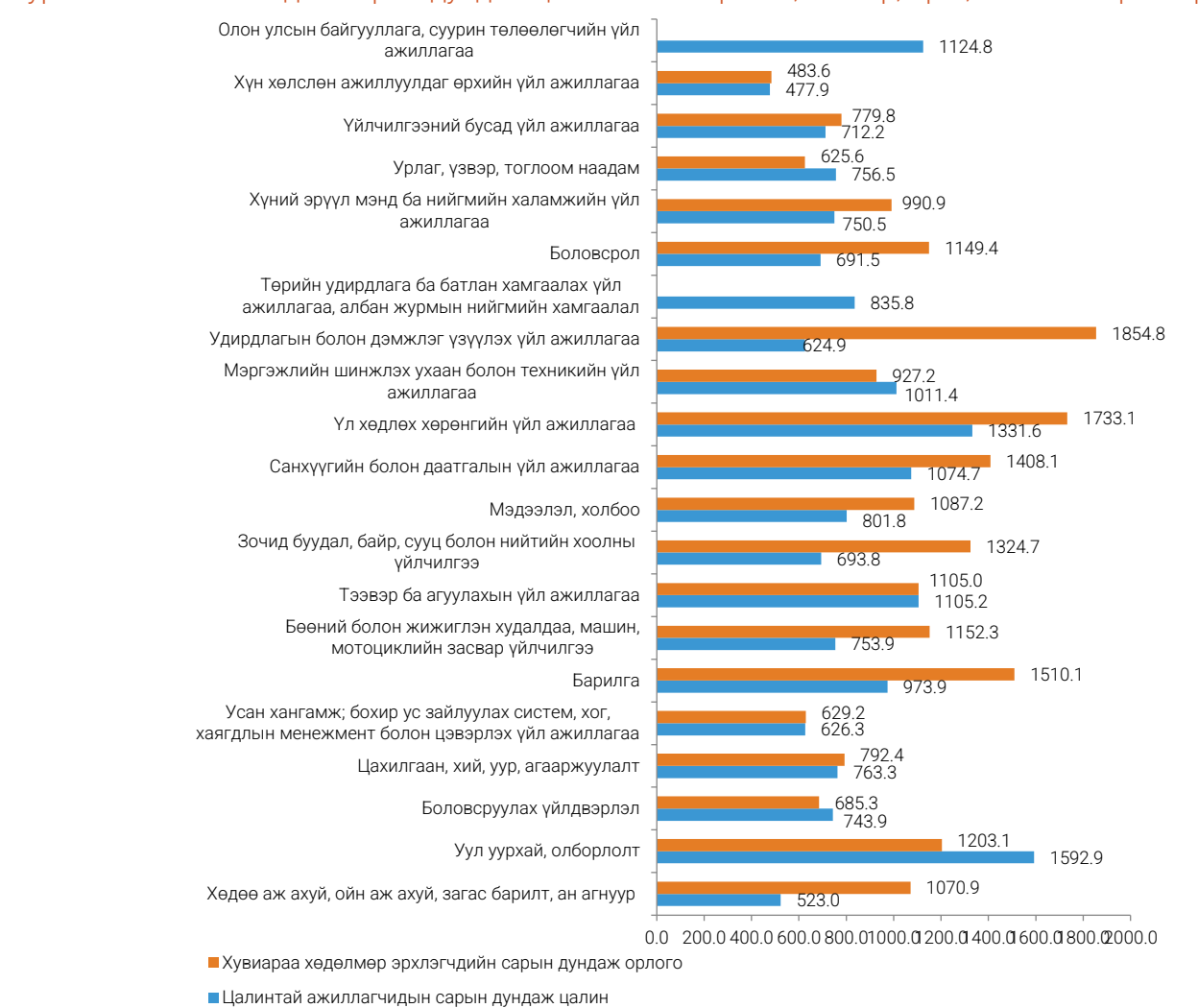

Цалинтай ажиллагчдын сарын дундаж цалин хот суурин газарт 881.2 мянган төгрөг, хөдөө орон нутагт 738.3 мянган төгрөг байна. Харин хувиараа хөдөлмөр эрхлэгчдийн хувьд сарын дундаж орлого нь хот суурин газарт 1056.4 мянган төгрөг, хөдөө орон нутагт 1136.5 мянган төгрөг байна.

Зураг 3.31. Ажиллагчдын сарын дундаж цалин болон орлого, байршил, хүйсээр, мянган төгрөгөөр

Зураг 3.32. Ажиллагчдын сарын дундаж цалин болон орлого, салбар, хүйс, мянган төгрөгөөр

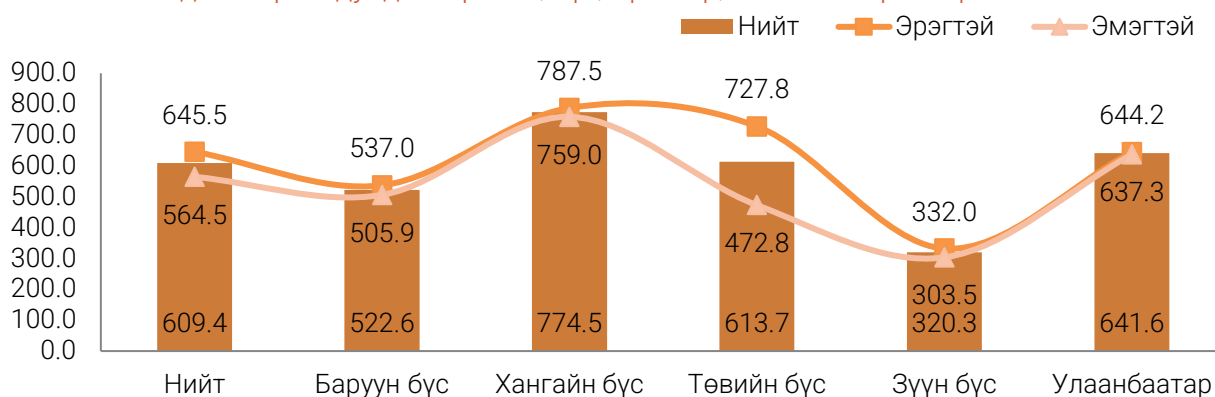

Цалинтай ажиллагчдын сарын дундаж цалинг эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбараар авч үзэхэд хамгийн өндөр буюу уул уурхай, олборлолтын салбарт 1.6 сая төгрөг, үл хөдлөх хөрөнгийн үйл ажиллагааны салбарт 1.3 сая төгрөг байна. Харин хувиараа хөдөлмөр эрхлэгчдийн сарын дундаж орлогыг эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбараар авч үзэхэд, удирдлагын болон дэмжлэг үзүүлэх үйл ажиллагааны салбарт 1.8 сая төгрөг, үл хөдлөх

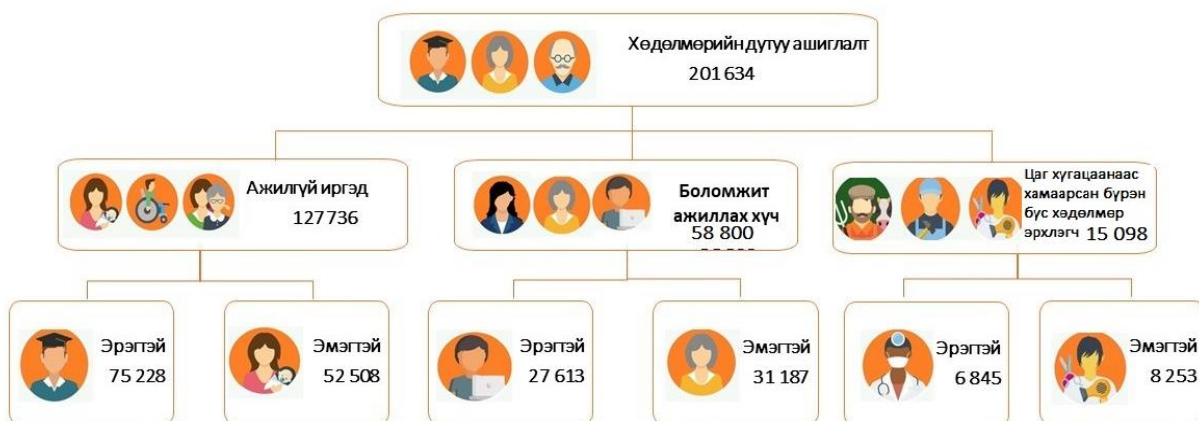
хөрөнгийн үйл ажиллагааны салбарт 1.7 сая төгрөг, барилгын салбарт 1.5 сая төгрөг байгаа нь өндөр үзүүлэлттэй байна.

Хувиараа хөдөлмөр эрхлэгчдэд малчид хамрагдаагүй бөгөөд нийт ажиллагчдын 263.6 (22.7%) мянга нь малчид байна. Тэдгээрийн сарын дундаж орлого нь 609.4 мянга, эрэгтэйчүүдийнх 645.5 мянга, эмэгтэйчүүдийнх 564.5 мянган төгрөг байна. Бүсийн хувьд Хангайн бүсэд 774.5 мянга байгаа нь хамгийн өндөр, Зүүн бүсэд 320.3 мянган төгрөг байгаа нь хамгийн бага дүнтэй байна.

Зураг 3.33. Малчдын сарын дундаж орлого, бүс, хүйсээр, мянган төгрөгөөр

ХӨДӨЛМӨРИЙН ДУТУУ АШИГЛАЛТ

4.1. ХӨДӨЛМӨРИЙН ДУТУУ АШИГЛАЛТЫН ХЭМЖЭЭ, БҮТЭЦ

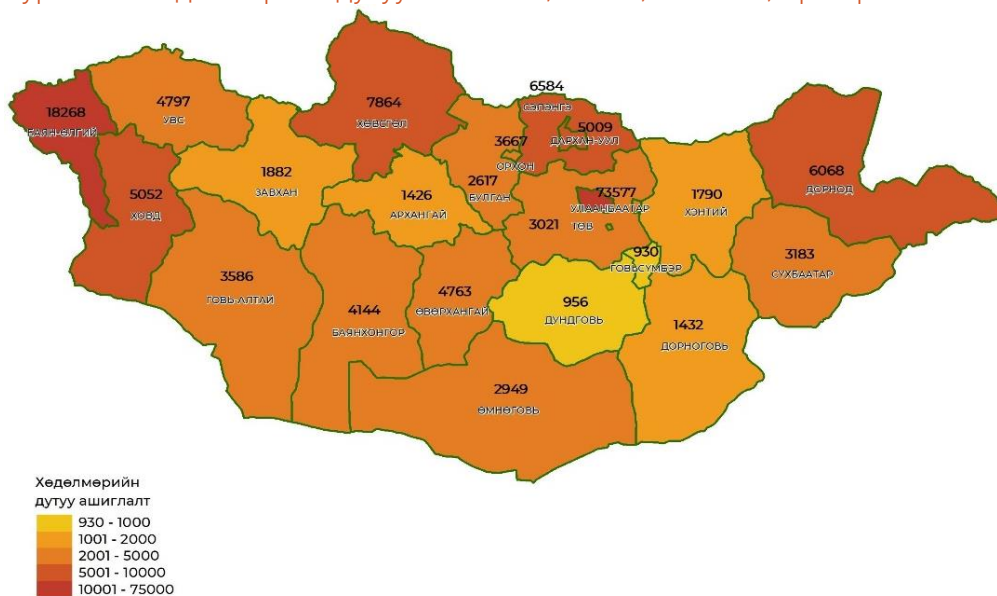
Судалгаагаар 2020 онд улсын хэмжээнд хөдөлмөр эрхлэлтийн хэрэгцээ хангагдахгүй байгаа хөдөлмөрийн насны хүн ам буюу хөдөлмөрийн дутуу ашиглалт 163.6 мянга байгаагийн 87.7 (53.6%) мянга нь ажилгүй хүн, 70.7 (43.2%) мянган нь боломжит ажиллах хүч, 5.2 (3.2%) мянга нь цаг хугацаанаас хамаарсан бүрэн бус хөдөлмөр эрхлэгчид байна.

Хүснэгт 4.1. Хөдөлмөрийн дутуу ашиглалт, байршил, бүс, хүйсээр

Байршил/Бүс	Бүгд		Ажилгүй хүн		Боломжит ажиллах хүч		Цаг хугацаанаас хамаарсан бүрэн бус хөдөлмөр эрхлэлт	
	Тоо	%	Тоо	%	Тоо	%	Тоо	%
Хот	130 397	79.7	70 334	80.2	56 677	80.2	3 386	65.7
Хөдөө	33 168	20.3	17 362	19.8	14 035	19.8	1 771	34.3
Эрэгтэй	83 859	51.3	48 061	54.8	32 784	46.4	3 014	58.4
Эмэгтэй	79 706	48.7	39 635	45.2	37 928	53.6	2 143	41.6
Баруун бүс	33 585	20.5	15 530	17.7	15 852	22.4	2 203	42.7
Хангайн бүс	24 481	15.0	16 266	18.5	7 521	10.6	694	13.5
Төвийн бүс	20 881	12.7	13 468	15.4	6 910	9.8	503	9.8
Зүүн бүс	11 041	6.8	7 718	8.8	2 903	4.1	420	8.1
Улаанбаатар	73 577	45.0	34 714	39.6	37 526	53.1	1 337	25.9
Дүн, %		100.0		100.0		100.0		100.0
Улсын дүн	163 565		87 696		70 712		5 157	

Аймаг, нийслэлээр авч үзэхэд нийт хөдөлмөрийн дутуу ашиглалтын 73.6 (45.0%) мянга нь Улаанбаатар хотод байна.

Зураг 4.1. Хөдөлмөрийн дутуу ашиглалт, аймаг, нийслэл, хүнээр

ХӨГЖЛИЙН БЭРХШЭЭЛТЭЙ ИРГЭДИЙН ХӨДӨЛМӨРИЙН ДУТУУ АШИГЛАЛТ

Хөдөлмөрийн дутуу ашиглалтын 3.9 (2.4%) мянга нь хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэд байна. Хүйсийн хувьд ялгаа ажиглагдахгүй байгаа бол бүсийн хувьд Улаанбаатар хотод 2.0 (2.7%) мянга байгаа нь хамгийн өндөр, Хангайн бүсэд 0.4 (1.6%) мянга байгаа нь хамгийн бага дүнтэй байна.

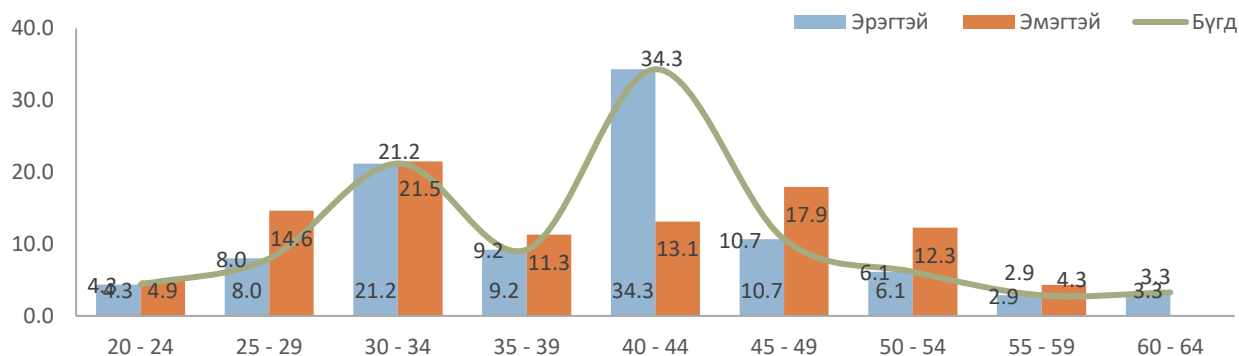
Хүснэгт 4.2. Хөгжлийн бэрхшээлтэй хөдөлмөрийн дутуу ашиглалтын бүлэг дэх хүн ам, бүс, байршлаар, хүнээр

Нийт	Бүгд	Нийт ХДА-тад эзлэх хувь	Дүнд эзлэх хувь
Улсын дүн	3 863	2.4	100.0
Эрэгтэй	1 927	2.3	49.9
Эмэгтэй	1 936	2.4	50.1
Хот	3 015	2.3	78.0
Хөдөө	848	2.6	22.0
Баруун бүс	748	2.2	19.4
Хангайн бүс	392	1.6	10.2
Төвийн бүс	504	2.4	13.0
Зүүн бүс	236	2.1	6.1
Улаанбаатар	1 983	2.7	51.3

Хөдөлмөрийн дутуу ашиглалтын бүлэгт хамрагдаж байгаа хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийг насны бүлгээр авч үзэхэд 40-44 насныхан 1.3 (34.3%) мянга, 30-34 насныхан 0.8 (21.2%) мянга байгаа нь бусад насны бүлгийнхээс хамгийн өндөр байна. Хүйсийн хувьд хамгийн их хувийг эзэлж байгаа насны бүлгийг авч үзэхэд, эрэгтэйчүүд

30-34 насны бүлэгт 0.4 (21.5%) мянга, эмэгтэйчүүд 40-44 насны бүлэгт 1.1 (55.4%) мянга байна.

Зураг 4.2. Хөгжлийн бэрхшээлтэй хөдөлмөрийн дутуу ашиглалтын бүлэг дэх хүн ам, насны бүлэг, хүйс, дүнд эзлэх хувиар

ШИЛЖИХ ХӨДӨЛГӨӨНИЙ БАЙДАЛ

Нийт хөдөлмөрийн дутуу ашиглалтын 20.1 мянга (12.3%) нь сүүлийн 5 жилд шилжих хөдөлгөөнд оролцсон, тэдгээрийн 40.7 хувь нь эрэгтэйчүүд, 59.3 хувь нь эмэгтэйчүүд байна. Мөн эдгээр хүн амын шилжих хөдөлгөөний урсгалыг авч үзэхэд 96.1 хувь нь дотоод, 3.9 хувь нь гадаад шилжих хөдөлгөөнд оролцсон байна.

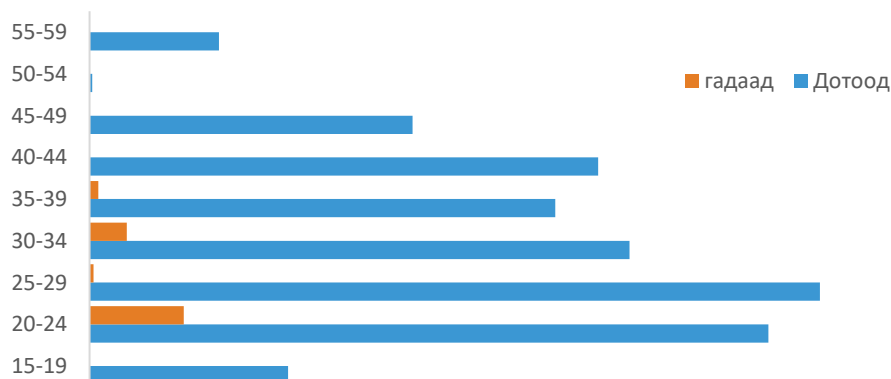
Хүснэгт 4.3. Шилжих хөдөлгөөнд оролцсон ажиллагчдад, дотоод, гадаад урсгалаар

	Бүгд		Дотоод		Гадаад	
	Тоо	%	Тоо	%	Тоо	%
Шилжих хөдөлгөөнд оролцсон	84 344	100.0	82 761	100.0	1 583	100.0
Сүүлийн 1 жил	5 537	4.7	5 381	4.8	156	1.4
Сүүлийн 2-5 жил	14 516	16.7	13 896	16.6	620	17.9
5-аас дээш хугацааны өмнө	64 291	78.6	63 484	78.6	807	80.7

Сүүлийн 5 жилд дотоод шилжих хөдөлгөөнд оролцсон 15-34 насны залуучуудын ихэнх буюу 33.1-50.7 хувь нь аав, ээж, гэр бүлээ дагаад шилжих болсон байна. Харин 35-59 насны хүн амын 34.2-51.0 хувь нь амьдрах нөхцөлөө сайжруулахаар, орон байраа өөрчлөхөөр шилжих хөдөлгөөнд оролцсон байна.

Сүүлийн 5 жилийн хувьд шилжих хөдөлгөөнд оролцсон хөдөлмөрийн дутуу ашиглалтын бүлэгт багтаж байгаа хүн амыг насны бүтцээр авч үзэхэд 15-59 насныхан байна.

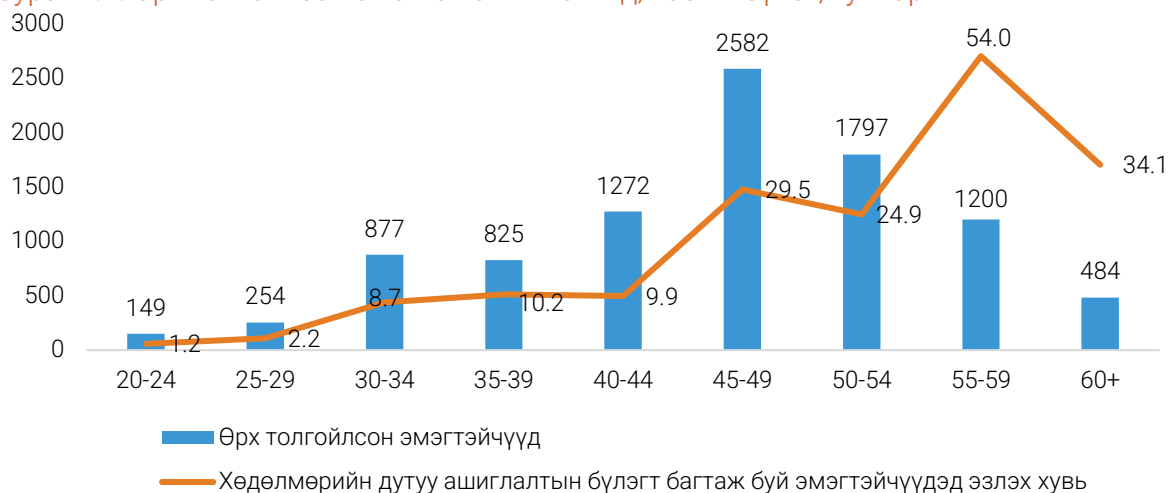
Зураг 4.3. Шилжих хөдөлгөөнд оролцсон ажиллагчид, насны бүлгээр, нийт ажиллагчдад эзлэх хувь

ӨРХ ТОЛГОЙЛСОН ЭМЭГТЭЙЧҮҮДИЙН ХӨДӨЛМӨРИЙН ДУТУУ АШИГЛАЛТ

Хөдөлмөр эрхлэлтийн дутуу ашиглалтын бүлэгт багтаж байгаа хүн амын 79.7 (48.7%) мянга нь эмэгтэйчүүд, тэдгээрийн 9.4 (11.8%) мянга нь өрх толгойлсон эмэгтэйчүүд байна. Насны хувьд 2.6 (27.3%) мянга нь 45-49 насныхан байна. Мөн тэдгээрийн 4.8 (50.7%) мянга нь ажилгүй иргэн, 4.2 (44.5%) мянга нь боломжит ажиллах хүч, 0.5 (4.8%) мянга нь цаг хугацаанаас хамаарсан бүрэн бус хөдөлмөр эрхлэгчид байна.

Зураг 4.4. Өрх толгойлсон эмэгтэй ажиллагчид, насны бүлэг, хувиар

АЖИЛГҮЙ ХҮН

Хөдөлмөрийн дутуу ашиглалтын 87.7 (53.6%) мянга нь ажилгүй хүн байгаагийн 48.1 (54.8%) мянга нь эрэгтэйчүүд, 39.6 (45.2%) мянга нь эмэгтэйчүүд байна. Ажилгүй хүний 70.3 (80.2%) мянга нь хот, суурин газарт амьдарч байна.

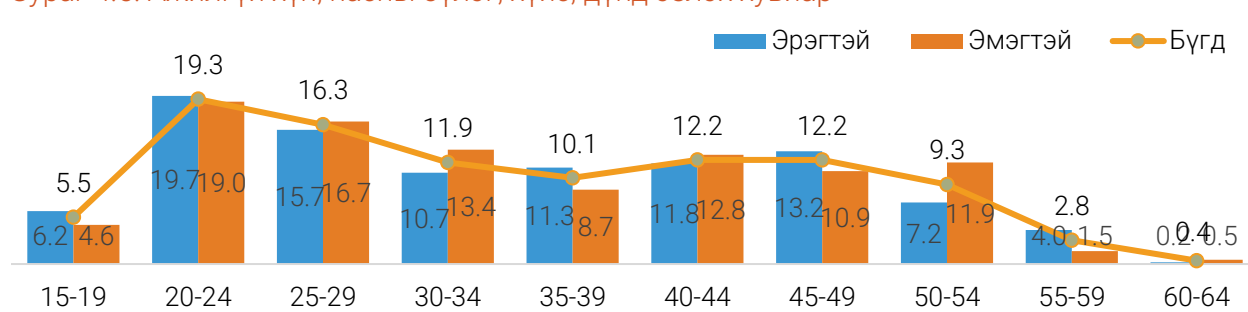
Ажилгүй хүнийг бүс нутгаар авч үзвэл, 34.7 (39.6%) мянга нь Улаанбаатар хотод, 16.3 (18.5%) мянга нь Хангайн бүсэд, 15.5 (17.7%) мянга нь Баруун бүсэд, 13.5 (15.4%) мянга нь Төвийн бүсэд, 7.7 (8.8%) мянга нь Зүүн бүсэд ногдож байна. Аймгуудын хувьд нийт ажилгүй хүний 7.5 хувь нь Баян-Өлгий аймагт байгаа нь хамгийн өндөр, 0.6 хувь нь Завхан аймагт байгаа нь хамгийн бага хувийг эзэлж байна.

Ажилгүй хүнийг насны бүлгээр авч үзэхэд нийт ажилгүй хүний 19.3 хувийг 20-24 насны залуус, 16.2 хувийг 25-29 насныхан эзэлж байна. Уг үзүүлэлт нас ахих тусам буурч, 55-59 насанд 2.8 хувьд хүрсэн байна.

Залуу хүмүүс, ялангуяа ажиллах хүчний эгнээнд шинээр элсэн орж буй хүмүүс ажилгүйдэлд илүүтэй өртөж байгаа нь насны бүлэг дэх ажилгүйдлийн тоо болон ажилгүйдлийн түвшин (дараагийн дэд бүлэгт)-ээс харагдаж байна.

Насны бүлэг дэх хүйсийн ялгааг авч үзэхэд 30-34, 50-54 насны бүлэгт эмэгтэйчүүдийн эзлэх хувь тухайн насны эрэгтэйчүүдийнхээс 1.7-37.2 нэгж хувиар илүү, бусад насны бүлэгт эрэгтэйчүүд эмэгтэйчүүдээс 5.8-52.8 нэгж хувиар илүү байна. Хүйсийн хувьд хамгийн их ялгаатай байгаа нь 55-59 насанд ажиглагдаж байгаа бөгөөд уг насанд эрэгтэйчүүд эмэгтэйчүүдээс 52.8 нэгж хувиар илүү байна.

Зураг 4.5. Ажилгүй хүн, насны бүлэг, хүйс, дүнд эзлэх хувиар

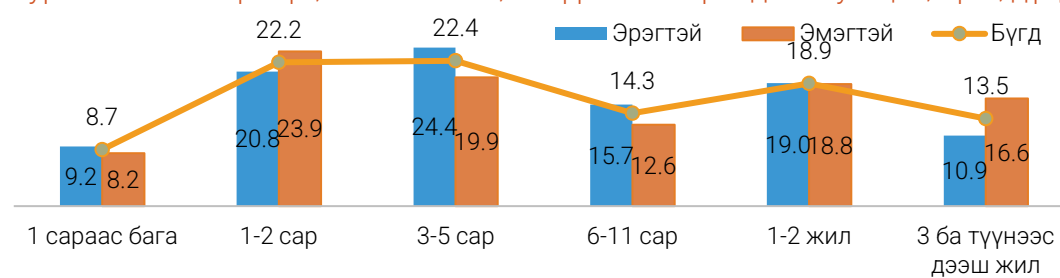
Ажилгүй арван хүн тутмын гурав нь техникийн болон мэргэжлийн, бараг хоёр нь дипломын дээд болон бакалаврын боловсролтой, мөн дөрвөн хүний нэг нь бүрэн дунд боловсролтой хүн байна. Харин ажилгүй хүний дунд боловсролгүй болон бага боловсролтой хүний эзлэх хувь нэлээд бага буюу 7.0 хувь байна.

Хүснэгт 4.4. Ажилгүй хүн, боловсролын түвшин, хүйс, дүнд эзлэх хувиар

Боловсролын түвшин	Бүгд	Хүйсээр	
		Эрэгтэй	Эмэгтэй
Боловсролгүй	3.2	2.8	3.7
Бага	3.8	4.2	3.5
Суурь	10.4	12.3	8.1
Бүрэн дунд	25.6	27.3	23.5
Техникийн болон мэргэжлийн	26.8	28.6	24.6
Тусгай мэргэжлийн дунд	6.4	6.0	6.8
Дипломын болон бакалаврын дээд	23.1	18.1	29.1
Магистр ба түүнээс дээш	0.7	0.7	0.7
Дүн, %	100.0	100.0	100.0
Улсын дүн	87 696	48 061	39 635

Ажилгүй хүний 27.6 (32.4%) мянга нь урт хугацаагаар буюу 12 сар, түүнээс дээш хугацаагаар хөдөлмөр эрхлээгүй, тухайн хугацаанд ажил хайж байгаа болон ажил хийх боломжтой байсан байна. Урт хугацааны ажилгүйдэлд өртсөн ажилгүй иргэдийн хувьд хүйсийн ялгаа ажиглагдахгүй байгаа ч хүйсээрх дүнд эзлэх хувь нь эмэгтэйчүүдийнх 35.4 хувь, эрэгтэйчүүдийнх 29.9 хувь байна.

Зураг 4.6. Ажилгүй хүн, ажил хайсан, эхлүүлэхийг оролдсон хугацаа, хүйс, дүнд эзлэх хувиар

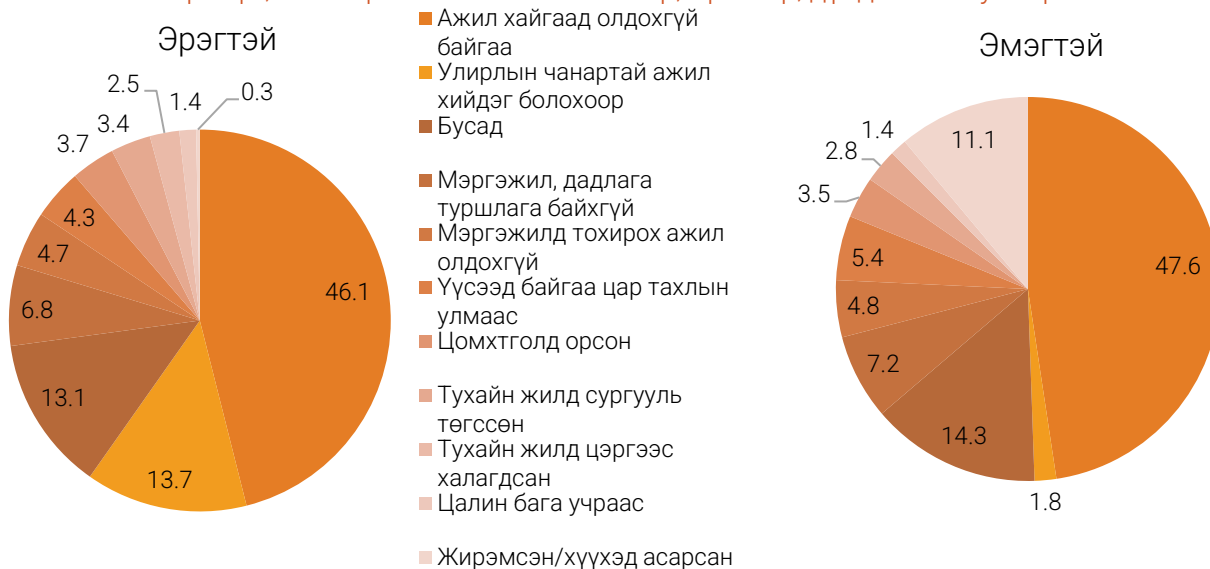

Ажилгүй хүнийг ажилгүй байгаа шалтгаанаар нь авч үзвэл 41.0 (46.8%) мянга нь ажил хайгаад олдохгүй байгаа, 7.3 (8.3%) мянга нь улирлын чанартай ажил хийдэг, 6.1 (7.0%) мянга нь мэргэжил, дадлага туршлага байхгүй гэж хариулсан хүмүүс хамгийн өндөр хувийг эзэлж байна.

Зураг 4.7. Ажилгүй хүн, ажилгүй байгаа шалтгаанаар, дүнд эзлэх хувиар

Зураг 4.8. Ажилгүй хүн, ажилгүй байгаа шалтгаанаар, хүйсээр, дүнд эзлэх хувиар

Ажилгүй хүний 63.3 (72.2%) мянга нь өмнө нь хөдөлмөр эрхэлж байсан бөгөөд өмнөх ажлаасаа гарсан шалтгаанаар нь авч үзвэл, 12.1 (19.2%) мянга нь өөрийн хүсэлтээр, 10.1 (15.9%) мянга нь түр ажлын байр байсан, 9.5 (15.1%) мянга нь хувийн, гэр бүлийн

шалтгаан, 5.6 (8.9%) мянга нь цомхотголд орсон гэсэн шалтгаантай хүмүүс хамгийн өндөр хувийг эзэлж байна.

Зураг 4.9. Ажилгүй хүн, өмнөх ажлаасаа гарсан шалтгаан, дүнд эзлэх хувиар

БОЛОМЖИТ АЖИЛЛАХ ХҮЧ

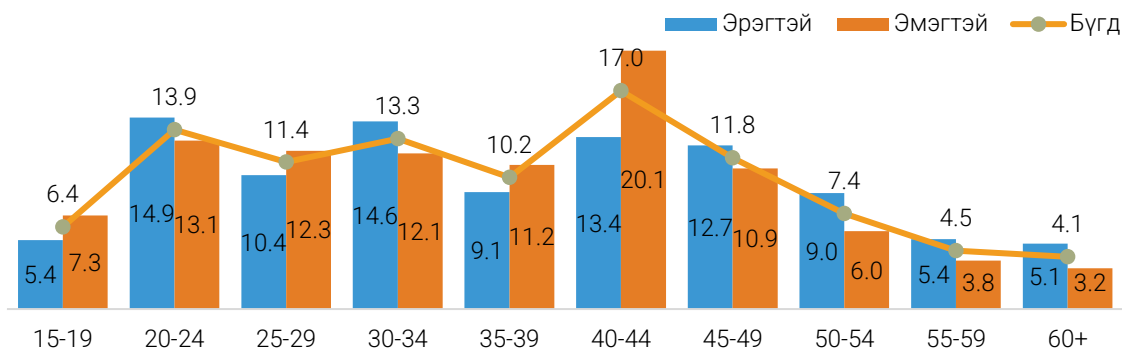
Улсын хэмжээнд цалин хөлс, орлого олох зорилгоор ажил хайх эсвэл хийх нөхцөл нь бүрдвэл ажил хийхэд бэлэн байгаа хөдөлмөрийн насны хүн ам буюу боломжит ажиллах хүч 70.7 мянга байгаагийн 32.8 (46.4%) мянга нь эрэгтэйчүүд, 37.9 (53.6%) мянга нь эмэгтэйчүүд байна. Боломжит ажиллах хүчний 56.7 (80.2%) мянга нь хот, суурин газарт, 14.0 (19.8%) мянга нь хөдөө орон нутагт амьдарч байна. Боломжит ажиллах хүч бүс нутгаар нэлээд ялгаатай байна. Нийт боломжит ажиллах хүчний 37.5 (53.1%) мянга нь Улаанбаатар хотод, 15.9 (22.4%) мянга нь Баруун бүсэд байгаа нь хамгийн өндөр бол Зүүн бүсэд хамгийн бага буюу 2.9 (4.1%) мянга байна.

Зураг 4.10. Боломжит ажиллах хүч, бүс, дүнд эзлэх хувиар

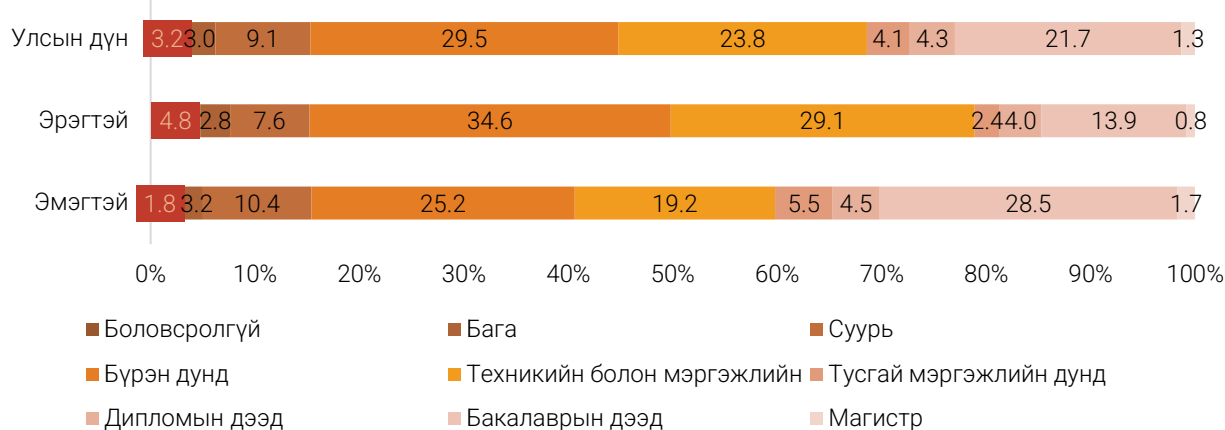
Насны бүлэг, хүйсээр авч үзэхэд нийт боломжит ажиллах хүчний 45.0 хувийг 15-34 насны залуус, 50.9 хувийг 35-59 насныхан эзэлж байна. Боломжит ажиллах хүч нас ахих тусам буурч, 60-аас дээш насанд 4.1 хувь болсон байна. Эндээс харахад дунд насныхан илүүтэй ажил хийх нөхцөл нь бүрдвэл ажил хийхэд бэлэн байгаа нь харагдаж байна. Боломжит ажиллах хүчийг хүйсээр авч үзэхэд 15-19, 25-29 болон 35-44 насны бүлэгт эрэгтэйчүүдийн эзлэх хувь тухайн насны эмэгтэйчүүдийнхээс 1.9-6.7 нэгж хувиар бага байгаа бол 45-69 насны бүлэгт эрэгтэйчүүдийн эзлэх хувь тухайн насны эмэгтэйчүүдийнхээс 0.9-3.0 нэгж хувиар илүү байна.

Зураг 4.11. Боломжит ажиллах хүч, насны бүлэг, хүйс, дүнд эзлэх хувиар

Боломжит ажиллах хүчний 59.4 хувь нь тодорхой хэмжээний ажил мэргэжил эзэмших түвшний боловсролтой байна.

Зураг 4.12. Боломжит ажиллах хүч, боловсролын түвшин, хүйс, дүнд эзлэх хувиар

Боломжит ажиллах хүчний 21.7 (30.7%) мянга нь итгэл алдарсан ажил хайгчид байна. Итгэл алдарсан ажил хайгч гэж ажил хийх боломжтой байгаа ч хөдөлмөрийн зах зээлтэй холбоотой шалтгаанаар ажил хайгаагүй, ажлын байр хайж олох найдвараа алдсан хөдөлмөрийн насны хүн ам юм. Хөдөлмөрийн зах зээлтэй холбоотой гэдэг нь мэргэжил, туршлага байхгүйгээс тохирох ажлын байр олж авч

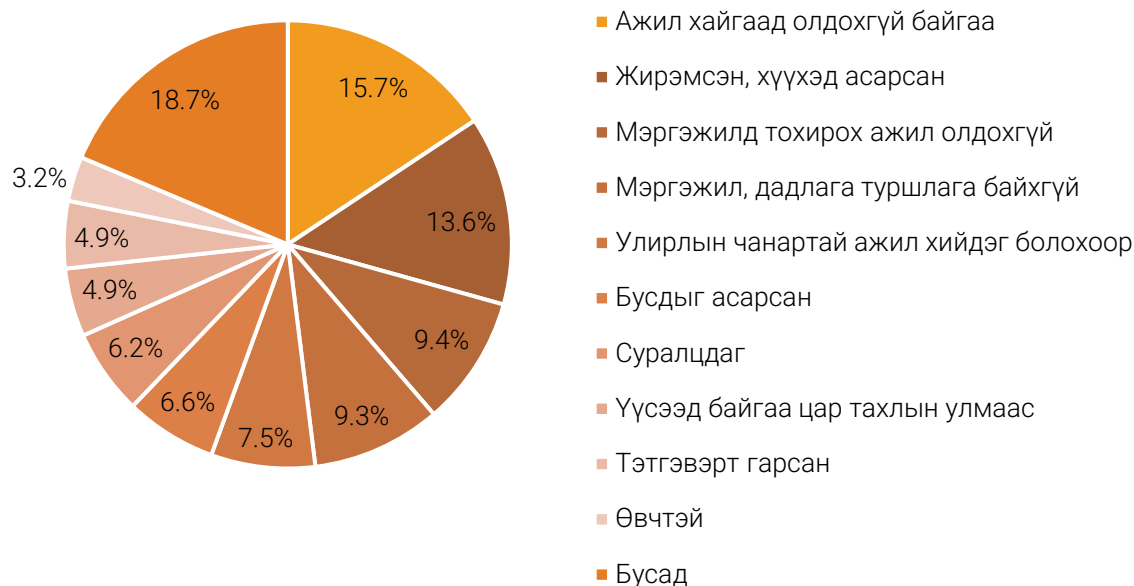
чадахгүй байгааг, хэтэрхий залуу, хөгшин байна гэсэн шалтгаанаар ажил олгогчдын шаардлагад нийцэхгүй байгааг олгоно.

Хүснэгт 4.5. Итгэл алдарсан ажил хайгчид, насны бүлэг, хүйсээр

Насны бүлэг	Бүгд		Эрэгтэй		Эмэгтэй	
	хүн	хувь	хүн	хувь	хүн	хувь
Бүгд	21 710	100.0	11 650	100.0	10 060	100.0
15-24	2 893	13.3	2 135	18.3	758	7.6
25-34	3 407	15.7	1 674	14.4	1 733	17.2
35-44	5 600	25.8	2 296	19.7	3 304	32.9
45-54	6 411	29.5	3 691	31.7	2 720	27.0
55-64	2 766	12.7	1 497	12.8	1 269	12.6
65-69	380	1.8	309	2.7	71	0.7
70+	253	1.2	48	0.4	205	2.0

Боломжит ажиллах хүчний ажилгүй байгаа шалтгааныг авч үзэхэд 11.1 мянга буюу 15.7 хувь нь ажил хайгаад ч олдохгүй байгаа, 9.7 мянга буюу 13.6 хувь нь жирэмсэн, хүүхэд асарсан гэсэн шалтгаан ихэнх хувийг эзэлж байна.

Зураг 4.13. Боломжит ажиллах хүч, боловсролын түвшин, хүйс, дүнд эзлэх хувиар

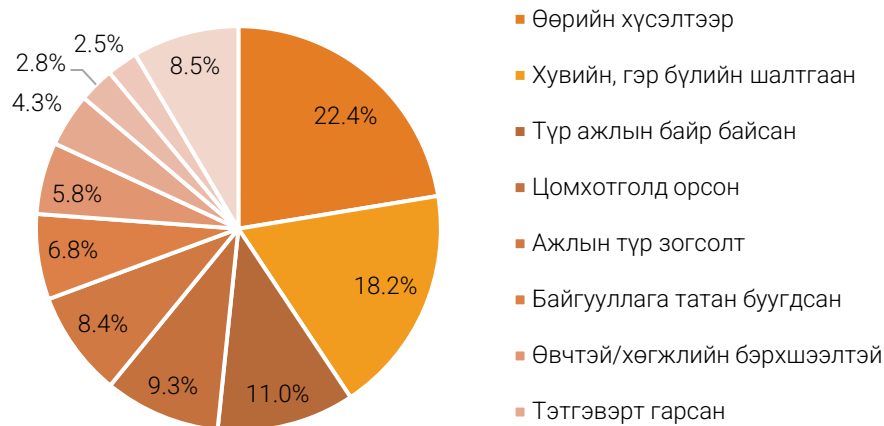
Боломжит ажиллах хүчийг ажил хайгаагүй шалтгаанаар нь авч үзвэл, 15.2 (23.9%) мянга нь гэр бүлийн, 10.2 (16.1%) мянга нь ажил хайгаад залхсан ажлын байр байхгүй гэж бодож байсан, 6.6 (10.3%) мянга нь ур чадварт тохирох ажил байхгүй туршлага байхгүй гэсэн шалтгаантай хүмүүс хамгийн өндөр хувийг эзэлж байна.

Хүснэгт 4.6. Боломжит ажиллах хүч, сүүлийн 30 хоногт цалинтай ажил олох болон бизнес эрхлэх гэж оролдоогүй шалтгаан, байршил, дүнд эзлэх хувиар

Шалтгаан	Бүгд		Хот		Хөдөө	
	Тоо	%	Тоо	%	Тоо	%
Бүгд	63 668	100.0	50 023	100.0	13 645	100.0
Өмнөх ажил хайлтын үр дүнг хүлээж байна	1 919	3.0	1 668	3.3	251	1.8
Өмнөх ажлаас утасдахыг хүлээж байгаа	4 066	6.4	3 870	7.7	196	1.4
Улирлаас шалтгаалаад эхлэхийг нь хүлээж байгаа	4 550	7.1	3 712	7.5	838	6.1
Ажил хайгаад залхсан ажлын байр байхгүй гэж бодож байна	10 242	16.1	7 056	14.1	3 186	23.3
Ур чадварт тохирох ажил байхгүй туршлага байхгүй	6 563	10.3	4 459	8.9	2 104	15.4
Ажил олгогчдын зүгээс хэтэрхий залуу/хөгшин байна гэж үздэг	4 905	7.7	4 552	9.1	353	2.6
Суралцаж байсан, сургалтад хамрагдаж байгаа	4 270	6.7	3 768	7.5	502	3.7
Гэр бүлийн шалтгаанаар	15 191	23.9	11 897	23.8	3 294	24.1
Өрхийн хэрэгцээний ХАА-н болон загас үржүүлгийн ажилд туслахаар	2 390	3.8	634	1.3	1 756	12.9
Өвчтөн хөгжлийн бэрхшээлтэй	2 775	4.4	2 449	4.9	326	2.4
Бусад орлогын эх үүсвэртэй	718	1.1	544	1.1	174	1.3
Үүсээд байгаа цар тахлын улмаас	3 908	6.1	3 693	7.4	215	1.6
Бусад	2 171	3.4	1 721	3.4	450	3.4

Боломжит ажиллах хүчний 54.1 (76.5%) мянга нь өмнө нь хөдөлмөр эрхэлж байсан бөгөөд өмнөх ажлаасаа гарсан шалтгаанаар нь авч үзвэл, 12.1 (22.4%) мянга нь өөрийн хүсэлтээр, 9.9 (18.2%) мянга нь хувийн, гэр бүлийн шалтгаан, 5.9 (11.0%) мянга нь түр ажлын байр байсан, 5.0 (9.3%) мянга нь цомхотголд орсон гэсэн шалтгаантай хүмүүс хамгийн өндөр хувийг эзэлж байна.

Зураг 4.14. Өмнө нь хөдөлмөр эрхэлж байсан боломжит ажиллах хүч, хөдөлмөр эрхлэхээ больсон шалтгаанаар, дүнд эзлэх хувиар

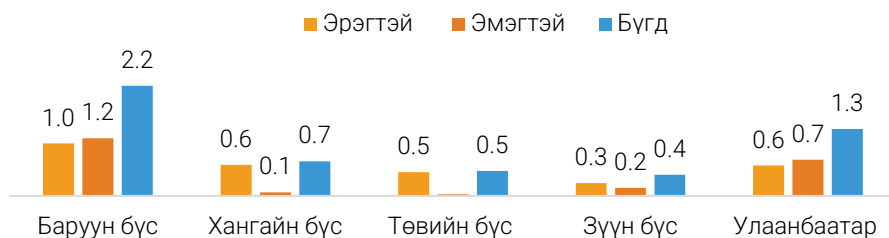

ЦАГ ХУГАЦААНААС ХАМААРСАН БҮРЭН БУС ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭГЧ

Хүмүүсийг хөдөлмөр эрхлэхэд татан оролцуулах, дур сонирхолтой болгоход шаардлагатай ажлын цагийн нөхцөл бүрдээгүй үед цаг хугацаанаас хамаарсан бүрэн бус хөдөлмөр эрхлэлт байсаар байдаг. Монгол Улсад цаг хугацаанаас хамаарсан бүрэн бус хөдөлмөр эрхлэгчид 2019 онд өмнөх оноос 1.9 дахин нэмэгдэж 15.1 мянгад хүрсэн бол 2020 онд 2.9 дахин буурч 5.2 мянгад хүрсэн байна.

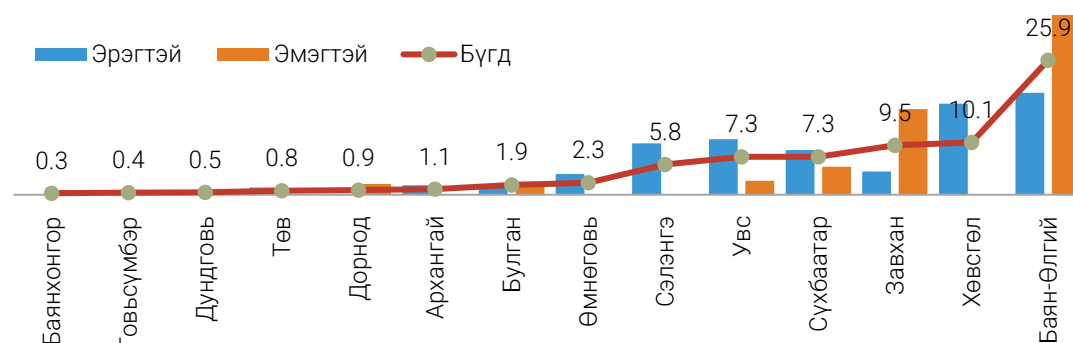
Нийт ажиллагчдад эзлэх цаг хугацаанаас хамаарсан бүрэн бус хөдөлмөр эрхлэгчдийн хувь 2020 оны байдлаар 0.4 хувьтай байна. Энэ нь хөдөлмөрийн зах зээл дээр ажиллагчдын нийлүүлэлтийн дутуу ашиглалтыг харуулж байгаа ба ажилгүй хүнээс гадна тэр хэмжээний эрэлт мөн хөдөлмөрийн зах зээлд байгааг харуулж байна.

Зураг 4.15. Цаг хугацаанаас хамаарсан бүрэн бус хөдөлмөр эрхлэгчид, хүйс, бүс, мянган хүнээр

Цаг хугацаанаас хамаарсан бүрэн бус хөдөлмөр эрхлэгчдийн 3.4 (65.7%) мянга нь хотод байгаа ба хүйсийн хувьд эмэгтэйчүүд илүү буюу 3.0 (58.4%) мянга байна. Аймагаар харахад Баян-Өлгий, Хөвсгөл аймгуудад цаг хугацаанаас хамаарсан бүрэн бус хөдөлмөр эрхлэгчид хамгийн өндөр байна.

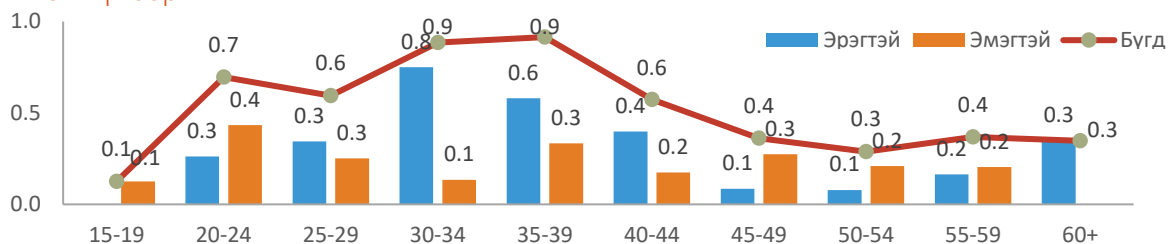
Зураг 4.16. Цаг хугацаанаас хамаарсан бүрэн бус хөдөлмөр эрхлэгчид, хүйс, аймаг, дүнд эзлэх хувиар

Цаг хугацаанаас хамаарсан бүрэн бус хөдөлмөр эрхлэгчдийг насны бүлгээр харахад 20-39 насныхан ихэнх хувийг эзэлж байгаа ба нийт ажиллагчдын 3.1 (0.3%) мянга нь байна.

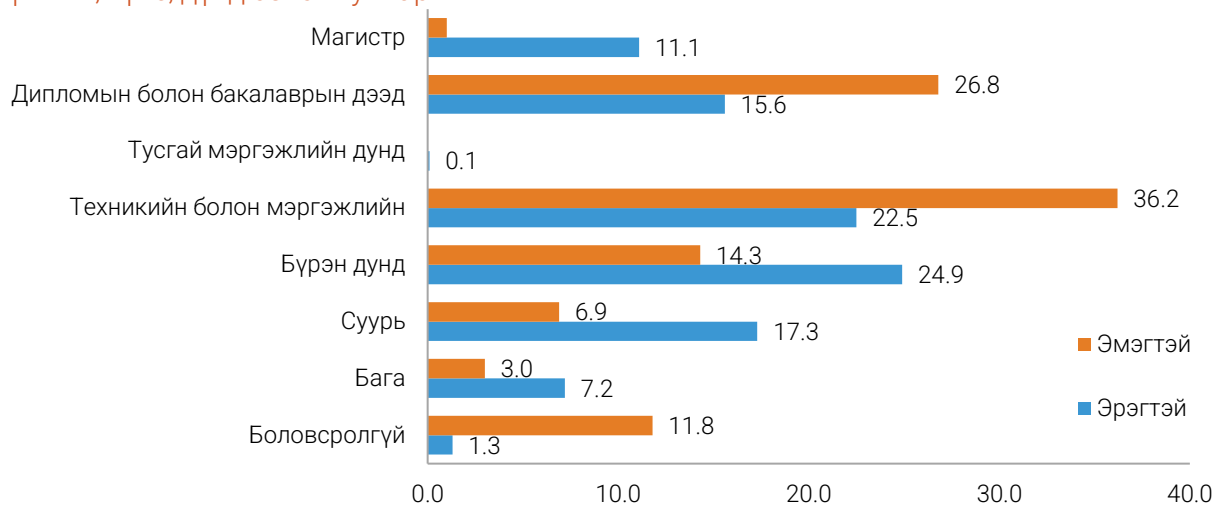
Цаг хугацаанаас хамаарсан бүрэн бус хөдөлмөр эрхлэгчдийг хүйсээр авч үзвэл 45-49 насны эмэгтэйчүүд эрэгтэйчүүдээс 3.2 дахин их байгаа бол 30-34 насны эмэгтэйчүүд 5.6 дахин бага байна.

Зураг 4.17. Цаг хугацаанаас хамаарсан бүрэн бус хөдөлмөр эрхлэгчид, насны бүлэг, хүйс, мянган хүнээр

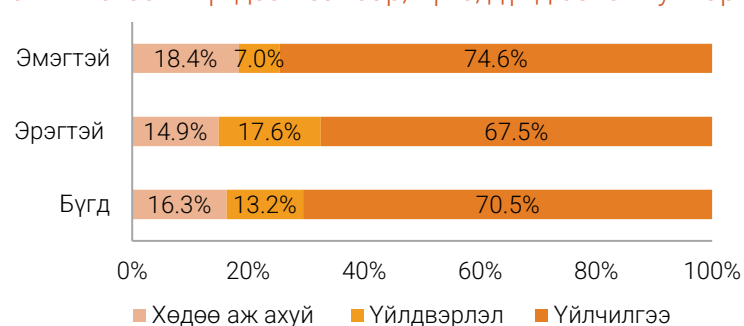

Цаг хугацаанаас хамаарсан бүрэн бус хөдөлмөр эрхлэгч таван хүн тутмын нэг нь дипломын болон бакалаврын дээд боловсролтой байгаа бол эмэгтэйчүүдийн хувьд гурван хүн тутмын нэг нь техникийн болон мэргэжлийн боловсролтой байна.

Зураг 4.18. Цаг хугацаанаас хамаарсан бүрэн бус хөдөлмөр эрхлэгчид, боловсролын түвшин, хүйс, дүнд эзлэх хувиар

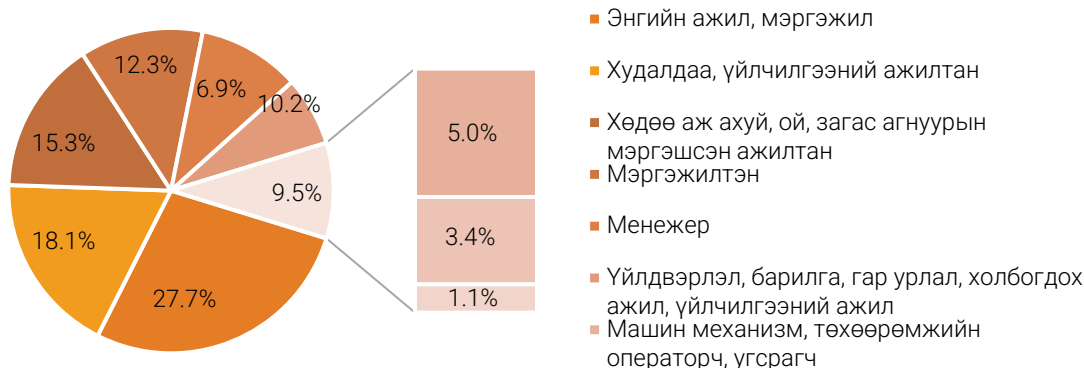
Зураг 4.19. Цаг хугацаанаас хамаарсан бүрэн бус хөдөлмөр эрхлэгчид, эдийн засгийн үйл ажиллагааны үндсэн салбар, хүйс, дүнд эзлэх хувиар

Нийт цаг хугацаанаас хамаарсан бүрэн бус хөдөлмөр эрхлэгчдийн 3.6 мянга (70.5%) нь үйлчилгээний, 0.9 мянга (16.3%) нь хөдөө аж ахуйн, 0.7 мянга (13.2%) нь үйлдвэрлэлийн салбарт ажиллаж байна.

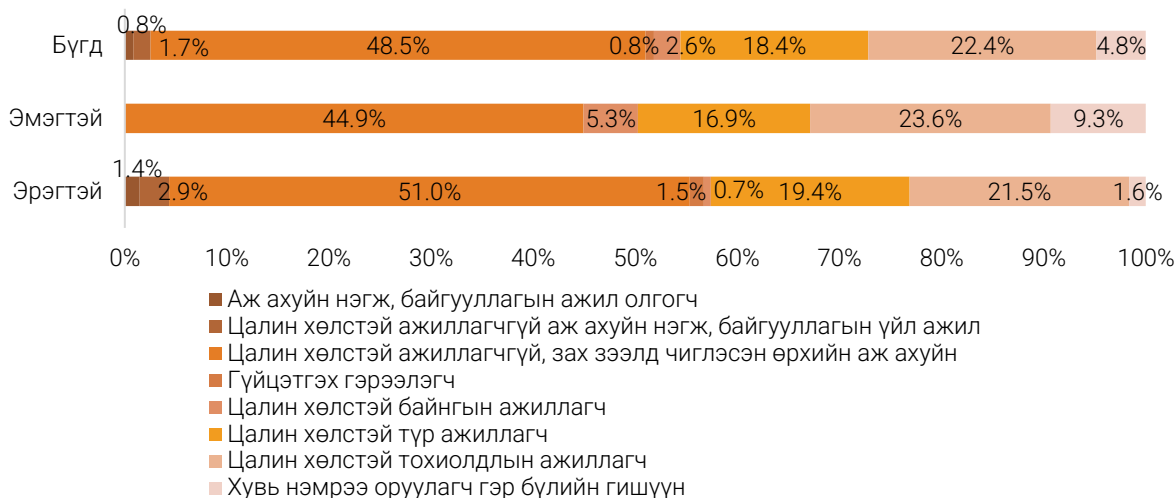
Цаг хугацаанаас хамаарсан бүрэн бус хөдөлмөр эрхлэгчдийг ажил мэргэжлийн ангиллаар авч үзэхэд 1.4 (27.7%) мянга нь энгийн ажил, мэргэжил, 0.9 (18.1%) мянга нь худалдаа, үйлчилгээний ажил мэргэжлээр ажилласан байна.

Зураг 4.20. Цаг хугацаанаас хамаарсан бүрэн бус хөдөлмөр эрхлэгчид, ажил мэргэжлийн ангилал, дүнд эзлэх хувиар

Цаг хугацаанаас хамаарсан бүрэн бус хөдөлмөр эрхлэгч хоёр хүн тутмын нэг нь цалин хөлстэй ажиллагчгүй, зах зээлд чиглэсэн өрхийн аж ахуй эрхлэгч байна.

Зураг 4.21. Цаг хугацаанаас хамаарсан бүрэн бус хөдөлмөр эрхлэгчид, хөдөлмөр эрхлэлтийн статус, хүйс, дүнд эзлэх хувиар

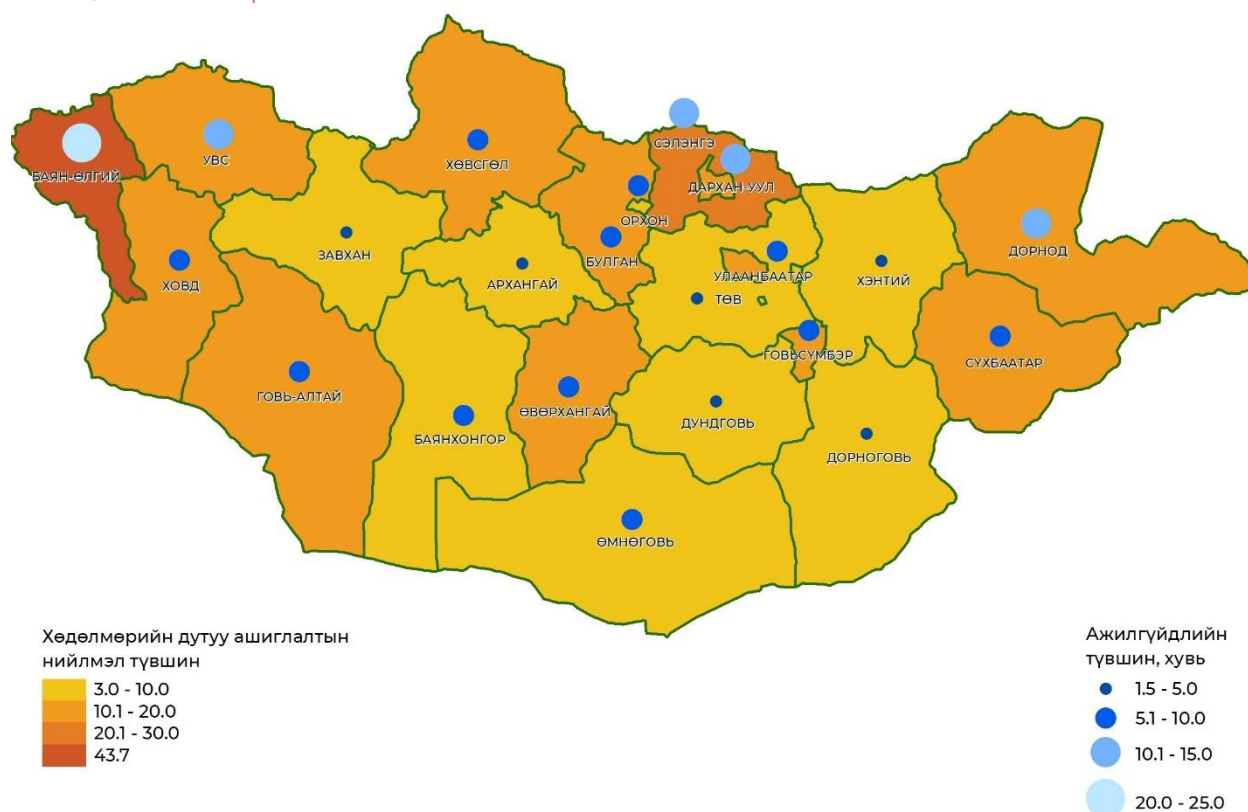
4.2. ХӨДӨЛМӨРИЙН ДУТУУ АШИГЛАЛТЫН ТҮВШИН

Хөдөлмөрийн дутуу ашиглалтыг үнэлэх дөрвөн үзүүлэлтийг 2020 оны байдлаар авч үзэхэд хөдөлмөрийн дутуу ашиглалтын нийлмэл түвшин 12.4 хувь, ажилгүйдлийн түвшин 7.0 хувь байна. Харин ажилгүй хүн болон боломжит ажиллах хүчний нэгдсэн түвшин 12.0 хувь, цаг хугацаанаас хамаарсан бүрэн бус хөдөлмөр эрхлэлт болон ажилгүйдлийн нэгдсэн түвшин 7.4 хувь байна. Аймгаар харахад, эдгээр нийлмэл

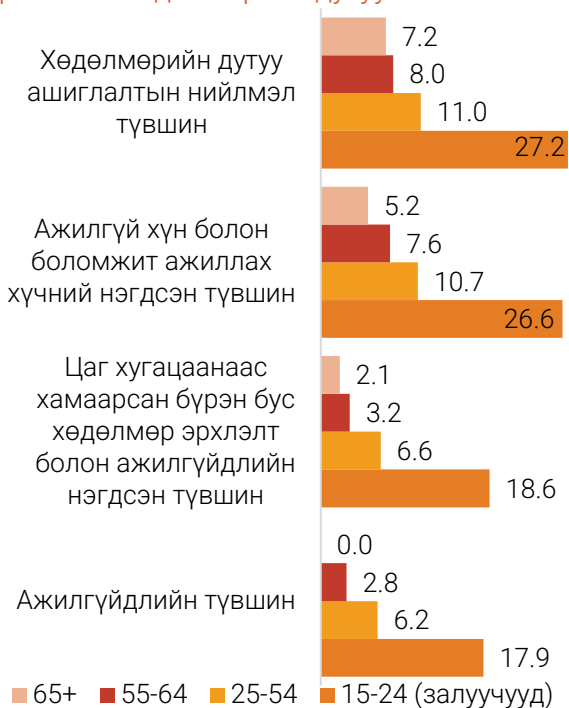
түвшин Баян-Өлгий, Сэлэнгэ, Дорнод аймгуудад бусад аймгуудаас хамгийн өндөр байна.

Ажилгүйдлийн түвшин улсын хэмжээнд 7.0 хувь байгаа бөгөөд үүнийг хүйсээр авч үзвэл, эрэгтэйчүүдийн ажилгүйдлийн түвшин 7.3 хувь, эмэгтэйчүүдийнх 6.7 хувь байна. Хот, суурин газрын хүн амын ажилгүйдлийн түвшин 8.0 хувь буюу улсын дунджаас 1.0 нэгж хувиар дээгүүр, харин хөдөө орон нутагт ажилгүйдлийн түвшин 4.6 хувь байгаа нь улсын дунджаас 2.4 нэгж хувиар доогуур байна. Ажилгүйдлийн түвшнийг бүсээр харахад, Баруун бүсэд 10.1 хувь, Зүүн бүсэд 8.0 хувь байгаа нь улсын дунджаас 1.0-3.1 нэгж хувиар дээгүүр байна.

Зураг 4.22. Хөдөлмөрийн дутуу ашиглалтын нийлмэл түвшин болон ажилгүйдлийн түвшин, аймаг, нийслэлээр

Зураг 4.23. Хөдөлмөрийн дутуу ашиглалтын түвшин, насны бүлэг, хувиар

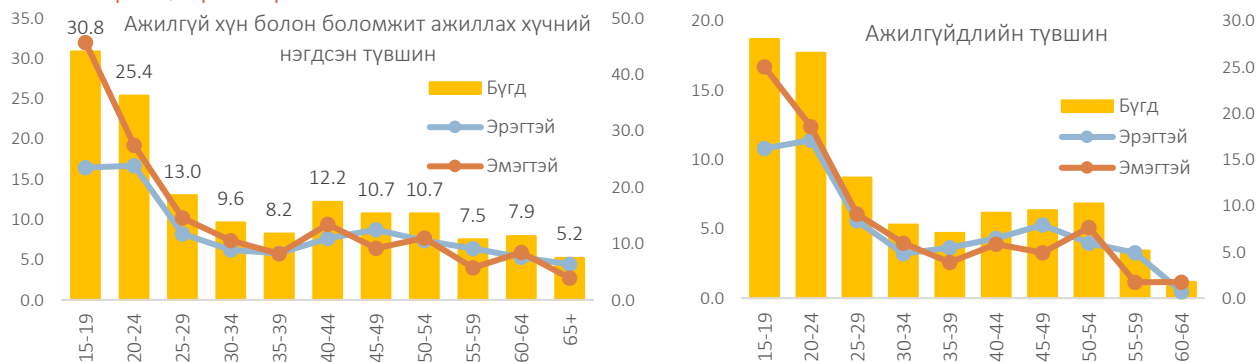

Хөдөлмөрийн дутуу ашиглалтын үзүүлэлтүүдийг 15-24 насныхан (боловсрол, сургалтын дараах хөдөлмөрийн зах зээлд шинээр орж байгаа залуучууд), 25-54 насныхан (ерөнхий ажиллах хүчний насныхан) болон 55-64 насныхан (тэтгэвэрт гарахад ойрхон байгаа), 65 ба түүнээс дээш насны гэсэн насны бүлгээр харуулав.

Ажилгүйдлийн түвшнийг насны бүлгээр авч үзвэл 15-19 (18.7%), 20-24 (17.7%) насны залуучуудын ажилгүйдлийн түвшин хамгийн өндөр байгаа ба улсын дунджаас 10.7-11.7 нэгж хувиар дээгүүр байна.

Залуучууд буюу 15-24 насны хүн амын ажилгүйдлийн болон ажилгүйдэл, боломжит ажиллах хүчний нэгдсэн түвшин бусад насны ажилгүй хүмүүсийн түвшнээс өндөр байгаа нь дараах зургаас харагдаж байна.

Зураг 4.24. Ажилгүйдлийн болон ажилгүйдэл, боломжит ажиллах хүчний нэгдсэн түвшин, насны бүлэг, хүйсээр

БҮЛЭГ V

АЛБАН БУС ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭЛТ

**ХАА-н бус
салбарт
ажиллагчдын
209.9 мянга
23.7%**

**Нийт
ажиллагчдын
481.4 мянга
41.4%**

5.1. АЛБАН БУС ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭЛТ

Хөгжиж буй орнуудад хөдөө аж ахуйн салбар дахь албан бус хөдөлмөр эрхлэлтийг тодорхойлоход бэрхшээлтэй байдаг тул ОУХБ-аас албан бус салбарт зөвхөн хөдөө аж ахуйн /ХАА-н/ бус чиглэлийн үйл ажиллагааг хамруулан тооцож болохыг зөвлөсөн байдаг. Ингэхдээ ОУХБ-аас улс орнуудын харьцуулагдах байдлыг хангах үүднээс эдгээр улсуудыг “ХАА-ын салбарыг оруулсан дүнгээрх албан бус хөдөлмөр эрхлэлтийг хамт зарлах”-ыг зөвлөмж болгосон. Манай улсын хувьд албан бус хөдөлмөр эрхлэлтэд ХАА-н салбарыг оруулаагүй бөгөөд энэхүү бүлэгт албан бус хөдөлмөр эрхлэлтийн хэмжээ, бүтцийг илэрхийлсэн статистикийн мэдээллийг улсын болон аймгийн түвшинд харуулав.

Улсын хэмжээнд нийт ажиллагчдын 886.5 мянга (76.2%) нь ХАА-н бус салбарт ажиллаж, тэдгээрийн 209.9 мянга (23.7%) нь албан бус хөдөлмөр эрхэлж байна. Харин ХАА-н салбарын ажиллагчдыг оруулсан дүнгээр буюу нийт 1162.9 мянган ажиллагчдын 481.4 мянга (41.4%) нь албан бус хөдөлмөр эрхэлж байна. Өөрөөр хэлбэл, нийт ажиллагчдад албан бус хөдөлмөр эрхлэгчдийн эзлэх хувь ХАА-н бус салбарт 23.7 хувь, ХАА-н салбарыг оруулсан дүнгээр 41.4 хувь байна.

Хүснэгт 5.1. Албан бус хөдөлмөр эрхлэгчид, үйл ажиллагааны нэгжээр, хүйсээр

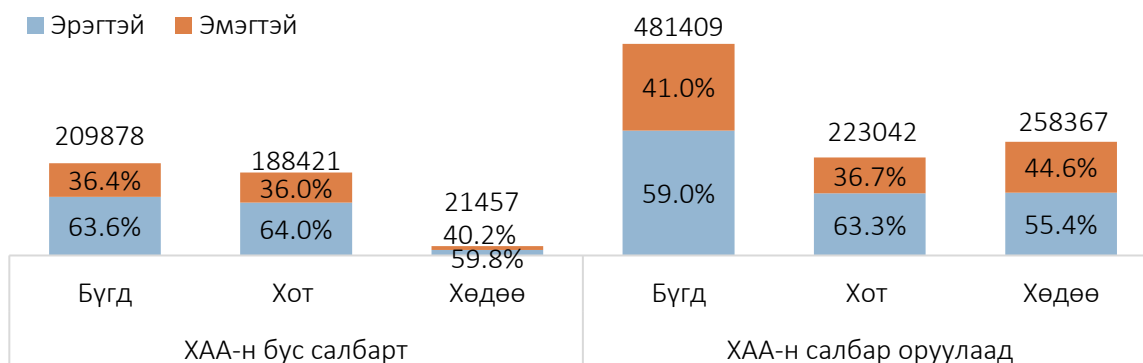
Үзүүлэлт	Бүгд		Эрэгтэй		Эмэгтэй	
	Тоо	%	Тоо	%	Тоо	%
Хөдөө аж ахуйн салбар орсон дүнгээр						
Нийт ажиллагч	1 162 912	-	611 807	-	551 105	-
Албан бус хөдөлмөр эрхлэгч, ХАА-н салбарыг оруулсан	481 409	41.4	284 256	46.5	197 153	35.8
Албан салбарт	82 397	17.1	49 346	17.4	33 051	16.8
Албан бус салбарт	395 197	82.1	232 874	81.9	162 323	82.3
Өрхийн нэгжид	3 815	0.8	2 036	0.7	1 779	0.9
Хөдөө аж ахуйн бус салбарт						
Ажиллагч	886 454	76.2	457 613	74.8	428 841	77.8
Албан бус хөдөлмөр эрхлэгч, ХАА-н салбарыг оруулаагүй	209 878	23.7	133 478	29.2	76 400	17.8
Албан салбарт	79 833	38.0	47 397	35.5	32 436	42.4
Албан бус салбарт	126 609	60.3	84 383	63.2	42 226	55.3
Өрхийн нэгжид	3 436	1.7	1 698	1.3	1 738	2.3

Улсын хэмжээнд ХАА-н бус салбарт албан бус хөдөлмөр эрхлэгчдийн 133.5 мянга (63.6%) нь эрэгтэйчүүд, 76.4 мянга (36.4%) нь эмэгтэйчүүд байна. Харин ХАА-н бус салбарт ажиллагчдад албан бус хөдөлмөр эрхлэгчдийн эзлэх хувийн жинг хүйсээр авч үзэхэд, эрэгтэйчүүдийнх 29.2 хувь, эмэгтэйчүүдийнх 17.8 хувь байна.

Албан бус хөдөлмөр эрхлэлт нь эрэгтэйчүүдэд эмэгтэйчүүдээс илүү их ажлын эх үүсвэр болж байна. Гэсэн хэдий ч эмэгтэйчүүд албан бус эдийн засагт эмзэг буюу далд хэлбэрээр оролцож өрх гэрийн ажлаа хийх, гэрийн үйлчлэгч эсвэл гэр бүлийн ажилд цалин хөлсгүйгээр хувь нэмэр оруулах нь эрэгтэйчүүдээс илүү их байдаг.

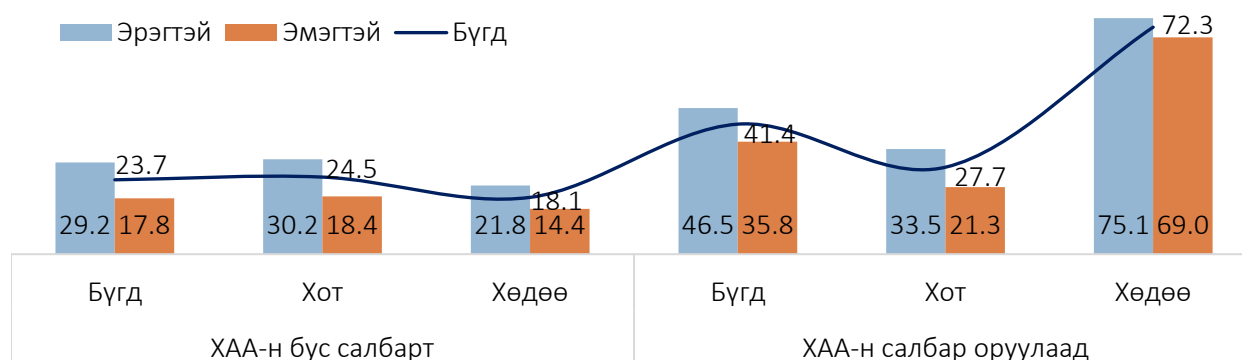
ХАА-н бус салбарт албан бус хөдөлмөр эрхлэгчдийн 188.4 мянга (89.8%) нь хот, суурин газарт, 21.5 мянга (10.2%) нь хөдөө орон нутагт амьдарч байна. Харин ХАА-н салбарын ажиллагчдыг оруулсан дүнгээр буюу нийт ажиллагчдын хувьд, албан бус хөдөлмөр эрхлэгчдийн 223.0 мянга (46.3%) нь хот, суурин газарт, 258.4 мянга (53.7%) нь хөдөө орон нутагт амьдарч байна. Энэ нь манай орны онцлог болох хөдөө орон нутагт өрхийн аж ахуйд суурилсан нүүдлийн мал аж ахуй эрхлэлт давамгайлдагтай холбоотой.

Зураг 5.1. Албан бус хөдөлмөр эрхлэгчид, хүйс, байршлаар

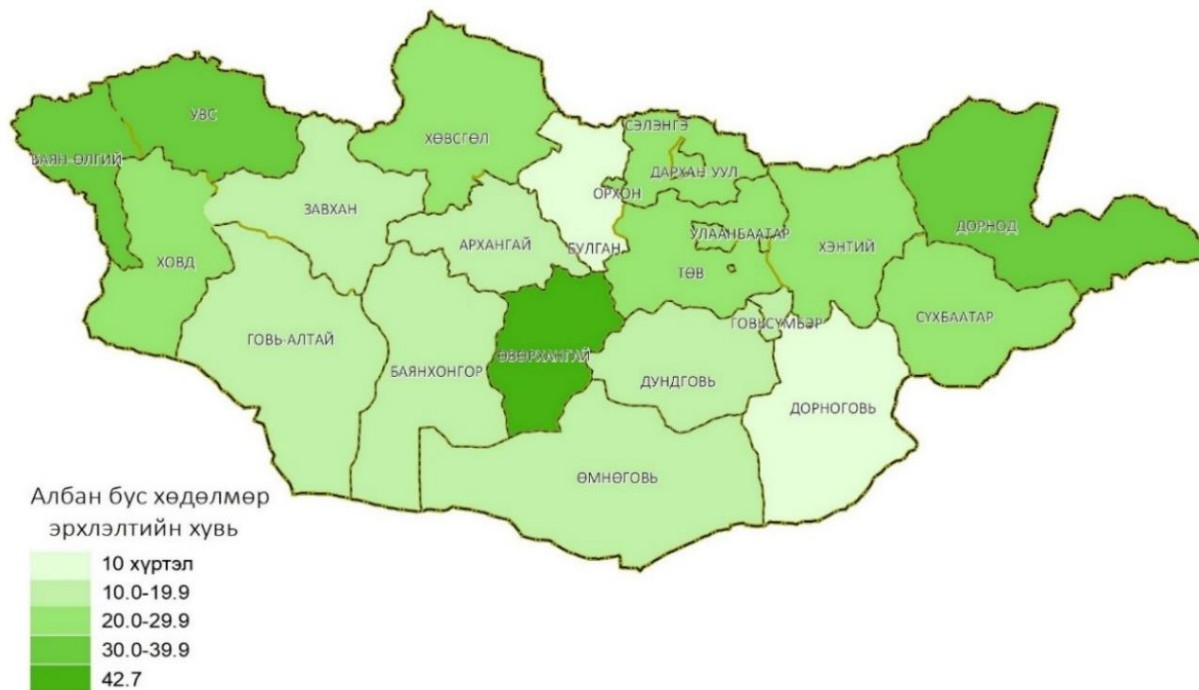
ХАА-н бус салбарт ажиллагчдад албан бус хөдөлмөр эрхлэгчдийн эзлэх хувь хот суурин газарт 24.5 хувь байгаа нь хөдөө орон нутгийнхаас 6.4 нэгж хувиар их байна.

Зураг 5.2. Ажиллагчдад албан бус хөдөлмөр эрхлэгчдийн эзлэх хувь, хүйс, байршлаар

Харин аймгаар авч үзэхэд Өвөрхангай аймагт ХАА-н бус салбарт ажиллагч таван хүн тутмын хоёр нь, Баян-Өлгий, Увс, Дорнод аймагт арван хүн тутмын гурав нь албан бус хөдөлмөр эрхэлж байна.

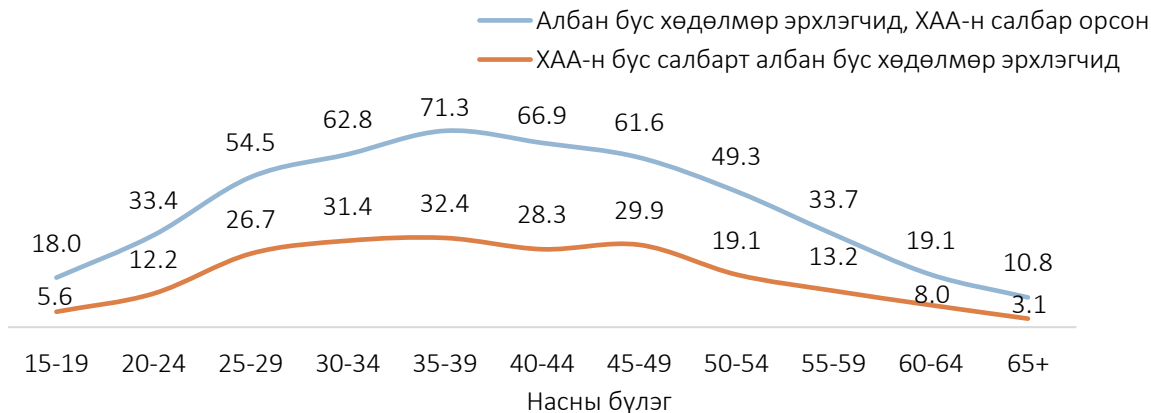
Зураг 5.3. ХАА-н бус салбарт ажиллагчдад албан бус хөдөлмөр эрхлэгчдийн эзлэх хувь, аймгаар

НАСНЫ БҮЛЭГ

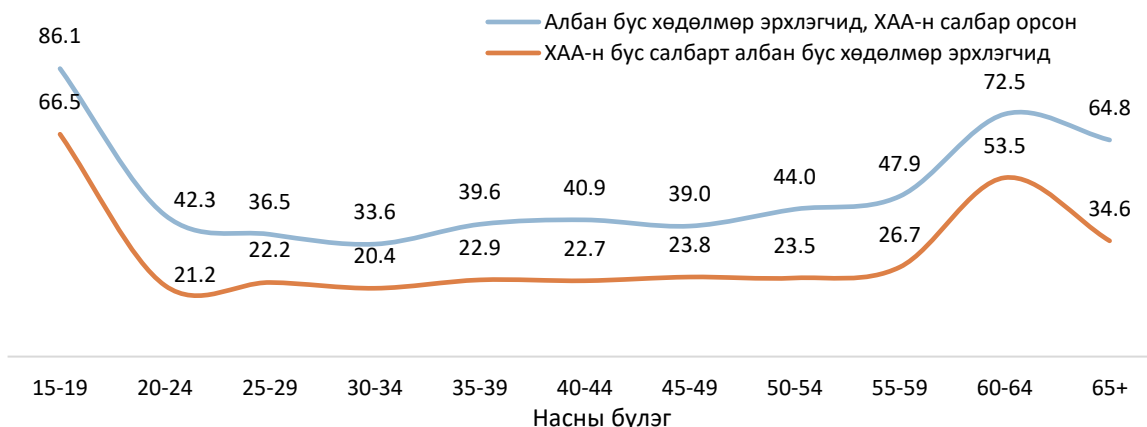
Албан бус хөдөлмөр эрхлэгч (ХАА-н салбарыг оруулсан, оруулаагүй адилхан) таван хүн тутмын дөрөв нь 25-аас 54 насныхан (ерөнхий ажиллах хүчний насныхан) байна.

Зураг 5.4. Албан бус хөдөлмөр эрхлэгчид, насны бүлгээр, мянган хүнээр

ХАА-н бус салбарт ажиллагч 15-19 насны арван ажиллагч тутмын долоо нь, 60-64 насны хоёр ажиллагч тутмын нэг нь албан бус хөдөлмөр эрхэлж байна. Мөн 55-59 насны, 65 ба түүнээс дээш насны ажиллагч арван хүн тутмын бараг гурав нь, 20-54 насны ажиллагч 5 хүн тутмын нэг нь албан бус хөдөлмөр эрхэлж байна. Эндээс харахад улсын хэмжээнд ахмад настан (55-аас дээш нас) болон залуучууд (15-19 нас)-ын албан бус хөдөлмөр эрхлэлтийн түвшин өндөр байна.

Зураг 5.5. Ажиллагчдад албан бус хөдөлмөр эрхлэгчдийн эзлэх хувь, насны бүлгээр

БОЛОВСРОЛЫН ТҮВШИН

Хөдөө аж ахуйн салбарт албан бус хөдөлмөр эрхлэгчдийн 62.7 мянга (29.9%) нь техникийн болон мэргэжлийн, 57.4 мянга (27.4%) нь бүрэн дунд, 42.7 мянга (20.3%) нь дипломын болон бакалаврын дээд боловсролтой байна.

Хүснэгт 5.2. Албан бус хөдөлмөр эрхлэлт, боловсролын түвшнээр, хувиар

Боловсролын түвшин	Албан бус хөдөлмөр эрхлэгчид, ХАА-н салбар орсон		ХАА-н бус салбарт албан бус хөдөлмөр эрхлэгчид	
	Дүнд эзлэх хувийн жин	Нийт ажиллагчдад эзлэх хувь	Дүнд эзлэх хувийн жин	Нийт ажиллагчдад эзлэх хувь
БҮГД	100.0	41.4	100.0	23.7
Боловсролгүй	5.9	90.8	2.4	63.8
Бага	9.9	89.1	3.1	53.2
Суурь	23.1	76.1	11.2	40.6
Бүрэн дунд	24.2	48.9	27.4	32.3
Техникийн болон мэргэжлийн	21.4	46.4	29.9	34.7
Тусгай мэргэжлийн дунд	3.8	30.3	4.9	19.9
Дипломын болон бакалаврын дээд	11.3	14.4	20.3	11.8
Магистр	0.4	6.4	0.8	5.3

Ажиллагчдын боловсролын түвшин буурах тусам албан бус хөдөлмөр эрхлэлт өссөн нь нийт ажиллагчдад албан бус хөдөлмөр эрхлэгчдийн эзлэх хувийн жингийн өсөлтөөс харагдаж байна.

ГЭРЛЭЛТИЙН БАЙДАЛ

Хөдөө аж ахуйн бус салбарт албан бус хөдөлмөр эрхлэгчдийг гэрлэлтийн байдлаар авч үзэхэд 71.0 хувь нь гэрлэсэн, 18.3 хувь нь огт гэрлээгүй байна.

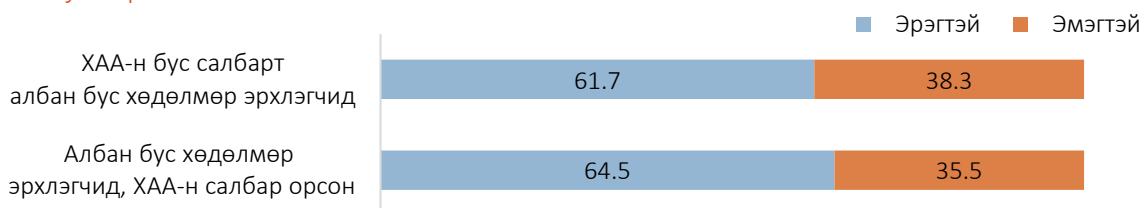
Хүснэгт 5.3. Албан бус хөдөлмөр эрхлэлт, гэрлэлтийн байдлаар, хувиар

Гэрлэлтийн байдал	Албан бус хөдөлмөр эрхлэгчид, ХАА-н салбар орсон		ХАА-н бус салбарт албан бус хөдөлмөр эрхлэгчид	
	Дүнд эзлэх хувийн жин	Нийт ажиллагчдад эзлэх хувь	Дүнд эзлэх хувийн жин	Нийт ажиллагчдад эзлэх хувь
БҮГД	100.0	41.4	100.0	23.7
Огт гэрлээгүй	17.9	43.2	18.3	25.5
Гэрлэсэн- Батлуулсан	62.6	40.7	56.9	21.5
Гэрлэсэн- Батлуулаагүй	10.4	42.0	14.1	30.2
Тусгаарласан	1.8	26.4	2.6	18.7
Цуцалсан	2.1	43.2	3.1	33.4
Бэлэвсэн	5.2	51.8	5.0	30.8

ЭРҮҮЛ МЭНДИЙН БАЙДАЛ

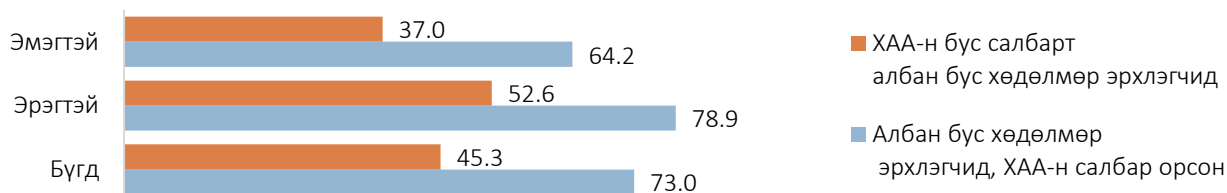
ХАА-н бус салбарт албан бус хөдөлмөр эрхэлж буй ажиллагчдын 4.2 мянга (2.0%) нь хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэд байна. Тэдгээрийн 2.6 мянга (61.7%) нь эрэгтэйчүүд, 1.6 мянга (38.3%) нь эмэгтэйчүүд байна.

Зураг 5.6. Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн албан бус хөдөлмөр эрхлэлт, хүйсээр, дүнд эзлэх хувиар

ХАА-н бус салбарт ажиллаж буй хөгжлийн бэрхшээлтэй 9.3 мянган иргэдийн 4.2 мянга (45.3%) нь албан бус хөдөлмөр эрхэлж байна. Уг үзүүлэлтийг хүйсээр авч үзвэл эрэгтэйчүүдийнх 52.6 хувь, эмэгтэйчүүдийнх 37.0 хувь байна.

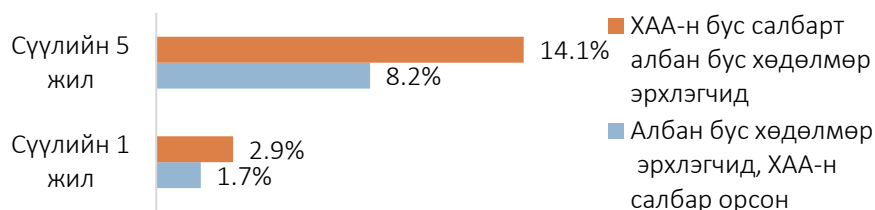
Зураг 5.7. Хөгжлийн бэрхшээлтэй ажиллагчдад албан бус хөдөлмөр эрхлэгчдийн эзлэх хувь

ШИЛЖИХ ХӨДӨЛГӨӨНИЙ БАЙДАЛ

ХАА-н бус салбарт албан бус хөдөлмөр эрхэлж байгаа ажиллагчдын 29.6 мянга (14.1%) нь сүүлийн 5 жилд, 6.2 мянга (2.9%) нь сүүлийн 1 жилд дотоод шилжих хөдөлгөөнд орсон байна. Сүүлийн 5 жилийн хугацаанд шилжих хөдөлгөөнд орсон ажиллагчдын 65.8 хувь нь эрэгтэйчүүд, 34.2 хувь нь эмэгтэйчүүд байгаа бол сүүлийн 1 жилийн хугацаанд оролцогчдын 71.5 хувь нь эрэгтэйчүүд, 28.5 хувь нь эмэгтэйчүүд байна.

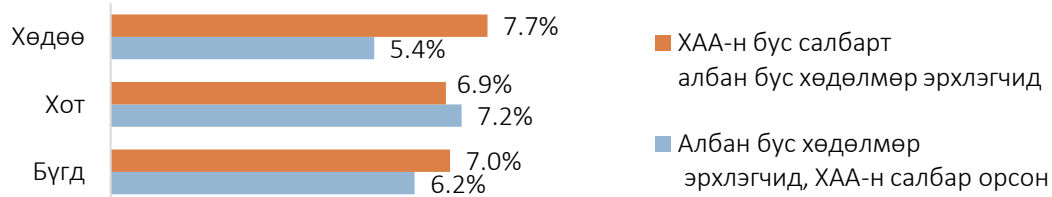
Зураг 5.8. Дотоод шилжих хөдөлгөөнд оролцсон ажиллагчдад албан бус хөдөлмөр эрхлэгчдийн эзлэх хувь

ӨРХ ТОЛГОЙЛСОН ЭМЭГТЭЙЧҮҮД

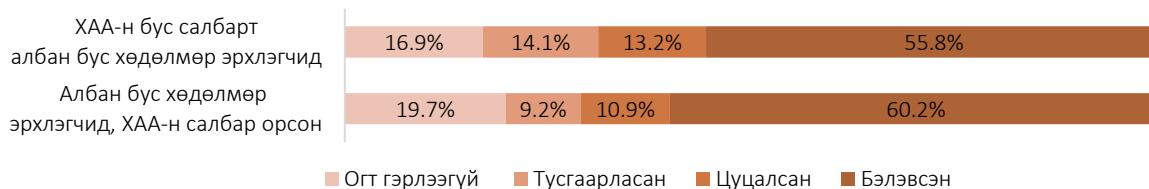
ХАА-н бус салбарт албан бус хөдөлмөр эрхэлж байгаа ажиллагчдын 14.6 мянга (7.0%) нь өрх толгойлсон эмэгтэйчүүд байна. Байршлаар авч үзэхэд, хот, суурин газарт албан бус хөдөлмөр эрхлэгчдийн 13.0 мянга (6.9%) нь, хөдөөгийн 1.7 мянга (7.7%) нь өрх толгойлсон эмэгтэйчүүд байна.

Зураг 5.9. Өрх толгойлсон эмэгтэй ажиллагчдад албан бус хөдөлмөр эрхлэгчийн эзлэх хувь, байршлаар

ХАА-н бус салбарт албан бус хөдөлмөр эрхэлж байгаа өрх толгойлсон эмэгтэйчүүдийн 55.8 хувь нь бэлэвсэн эмэгтэйчүүд байна.

Зураг 5.10. Өрх толгойлсон эмэгтэйчүүдийн албан бус хөдөлмөр эрхлэлт, гэрлэлтийн байдлаар, дүнд эзлэх хувиар

5.2. АЛБАН БУС ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭГЧДИЙН ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭЛТИЙН БАЙДАЛ

ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА ЯВУУЛЖ БУЙ НЭГЖ

Эдийн засгийн үйл ажиллагаа явуулж буй нэгжийн хувьд албан бус сектор, өрхийн нэгжид төдийгүй албан секторт ч албан бус хөдөлмөр эрхлэлт байсаар байна. ХАА-н бус салбарт албан бус хөдөлмөр эрхлэгчдийн 60.3 хувь нь албан бус нэгжид, 38.1 хувь нь албан нэгжид, 1.6 хувь нь эдийн засгийн үйл ажиллагаа эрхэлж буй өрхийн нэгжид ажиллаж байна.

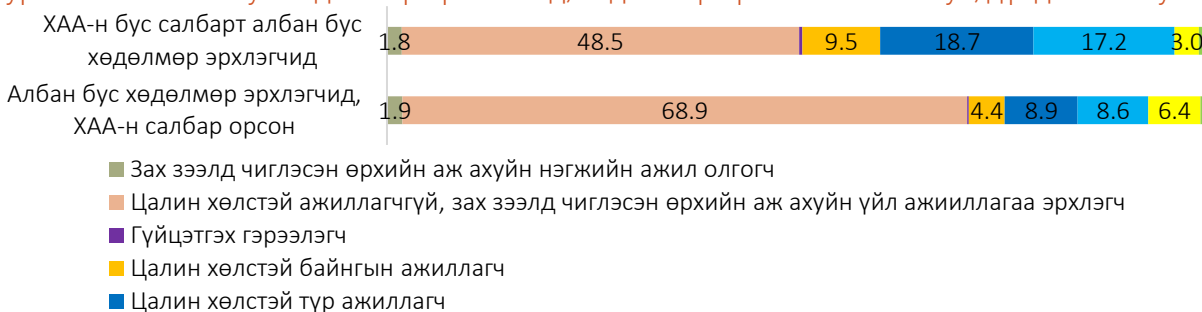
Хүснэгт 5.4. Албан бус хөдөлмөр эрхлэгчид, үйл ажиллагааны нэгж, хүйс, байршлаар

Үйл ажиллагааны нэгж	Нийт			Хот			Хөдөө		
	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй
Албан бус хөдөлмөр эрхлэгчид, ХАА-н салбар орсон									
БҮГД	481.4	284.3	197.1	223.0	141.2	81.8	258.4	143.1	115.3
Албан салбарт	82.4	49.3	33.1	72.8	43.7	29.1	9.6	5.6	4.0
Албан бус салбарт	395.2	232.9	162.3	147.0	96.0	51.0	248.2	136.9	111.3
Өрхийн нэгжид	3.8	2.1	1.7	3.2	1.5	1.7	0.6	0.6	0.0
ХАА-н бус салбарт албан бус хөдөлмөр эрхлэгчид									
БҮГД	209.9	133.5	76.4	188.4	120.6	67.8	21.5	12.9	8.6
Албан салбарт	79.8	47.4	32.4	71.7	43.0	28.7	8.1	4.4	3.7
Албан бус салбарт	126.7	84.4	42.3	113.7	76.3	37.4	13.0	8.1	4.9
Өрхийн нэгжид	3.4	1.7	1.7	3.0	1.3	1.7	0.4	0.4	0.0

ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭЛТИЙН СТАТУСААР

Улсын хэмжээнд ХАА-н бус салбарт албан бус хөдөлмөр эрхлэгчдийн 48.5 хувь нь цалин хөлстэй ажиллагчгүй зах зээлд чиглэсэн өрхийн аж ахуйн үйл ажиллагаа эрхлэгч, 45.4 хувь нь цалин хөлстэй ажиллагчид байна.

Зураг 5.11. Албан бус хөдөлмөр эрхлэгчид, хөдөлмөр эрхлэлтийн статус, дүнд эзлэх хувиар

ХАА-н бус салбарт ажиллаж буй гэр бүлийн гишүүдэд хувь нэмрээ оруулагчид нь бүгд албан бус хөдөлмөр эрхлэгчид байна. Харин цалин хөлстэй ажиллагчгүй, зах зээлд чиглэсэн өрхийн аж ахуйн үйл ажиллагаа эрхлэгчдийн, цалин хөлстэй тохиолдлын ажиллагчдын болон гүйцэтгэх гэрээлэгчдийн 62.6-68.0 хувь нь албан бус хөдөлмөр эрхэлж байна.

Зураг 5.12. Ажиллагчдад албан бус хөдөлмөр эрхлэгчийн эзлэх хувь, хөдөлмөр эрхлэлтийн статусаар

ЭДИЙН ЗАСГИЙН ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ САЛБАРААР

ХАА-н бус салбарт албан бус хөдөлмөр эрхлэгчдийг эдийн засгийн үндсэн салбараар авч үзэхэд үйлчилгээний салбарт 61.7 хувь, үйлдвэрлэлийн салбарт 38.3 хувь нь ажиллаж байна. Тухайлбал, 54.0 мянга (25.7%) нь бөөний болон жижиглэн худалдаа, машин мотоциклийн засвар, үйлчилгээний, 39.1 мянга (18.6%) нь барилгын, 34.7 мянга (16.5%) нь боловсруулах үйлдвэрлэлийн, 31.6 мянга (15.1%) нь тээвэр ба агуулахын үйл ажиллагааны салбарт ажиллаж байна.

Зураг 5.13. Албан бус хөдөлмөр эрхлэгчид, эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбар, дүнд эзлэх хувиар

Барилгын, тээвэр ба агуулахын үйл ажиллагааны салбарт ажиллагч хоёр ажиллагч тутмын нэг нь, үйлчилгээний бусад үйл ажиллагааны болон боловсруулах үйлдвэрлэлийн салбарт ажиллагч таван ажиллагч тутмын хоёр нь, бөөний болон жижиглэн худалдаа, машин, мотоциклийн засвар, үйлчилгээний салбарт ажиллагч арван ажиллагч тутмын гурав нь албан бус хөдөлмөр эрхэлж байна.

Зураг 5.14. Ажиллагчдад албан бус хөдөлмөр эрхлэгчийн эзлэх хувь, салбараар

АЖИЛ МЭРГЭЖЛЭЭР

ХАА-н бус салбарт албан бус хөдөлмөр эрхлэгчдийн хамгийн их нь буюу 61.2 мянга (29.2%) нь үйлдвэрлэл, барилга, гар урлал, холбогдох ажил, үйлчилгээний ажил эрхэлсэн бөгөөд албан бус хөдөлмөр эрхэлж байгаа эрэгтэйчүүдийн дийлэнх буюу 43.6 мянга (32.7%) нь энэ ажил, мэргэжлээр ажилласан байна. Мөн ХАА-н бус салбарт албан бус хөдөлмөр эрхлэгчдийн 58.5 (27.9%) мянга нь худалдаа, үйлчилгээний ажил эрхэлсэн бөгөөд албан бус хөдөлмөр эрхэлж байгаа эмэгтэйчүүдийн 36.6 (48.0%) мянга нь энэ ажил мэргэжлээр ажилласан байна.

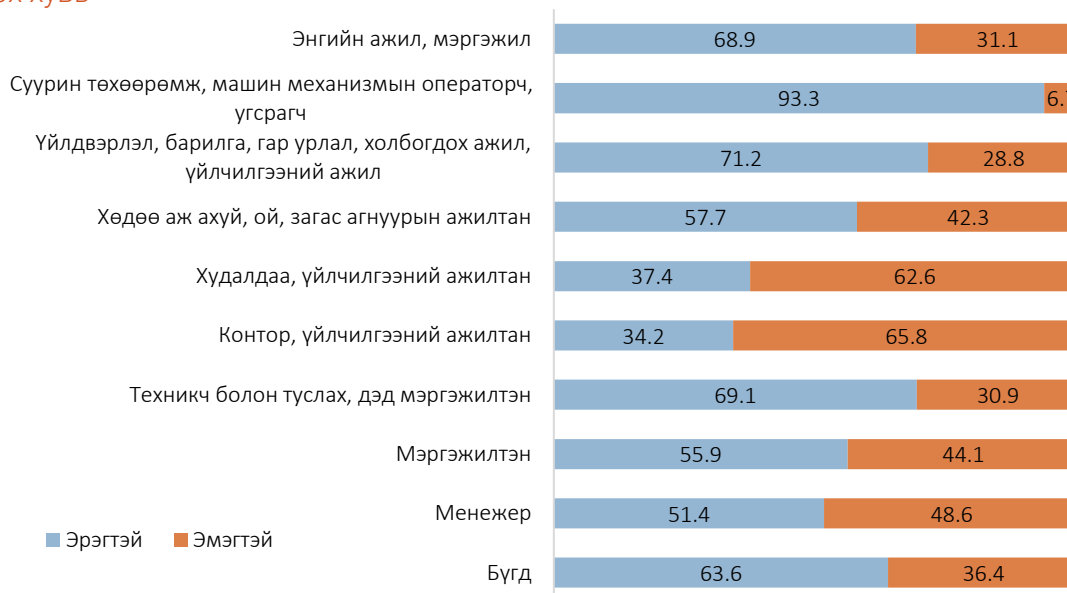
Харин суурин төхөөрөмж, машин механизмын операторч, угсрагч мэргэжлээр 36.3 (17.3%) мянга нь ажилласан бөгөөд албан бус хөдөлмөр эрхэлж байгаа эрэгтэйчүүдийн 33.9 (25.4%) мянга нь энэ ажил мэргэжлээр ажилласан байна.

Хүснэгт 5.5. Албан бус хөдөлмөр эрхлэлт, ажил мэргэжлийн ангиллаар

Ажил мэргэжил	Албан бус хөдөлмөр эрхлэгчид, ХАА-н салбар орсон		ХАА-н бус салбарт албан бус хөдөлмөр эрхлэгчид	
	Дүнд эзлэх хувийн жин	Нийт ажиллагчдад эзлэх хувь	Дүнд эзлэх хувийн жин	Нийт ажиллагчдад эзлэх хувь
БҮГД	100.0	41.4	100.0	23.7
Менежер	0.8	5.0	1.8	4.7
Мэргэжилтэн	2.1	5.0	4.8	5.0
Техникч болон туслах, дэд мэргэжилтэн	0.6	8.2	1.3	8.1
Контор, үйлчилгээний ажилтан	0.5	6.6	1.2	6.7
Худалдаа, үйлчилгээний ажилтан	12.3	29.6	27.9	29.5
Хөдөө аж ахуй, ой, загас агнуурын ажилтан	55.8	98.8	0.6	62.7
Үйлдвэрлэл, барилга, гар урлал, холбогдох ажил, үйлчилгээний ажил	12.9	54.0	29.2	53.6
Суурин төхөөрөмж, машин механизмын операторч, угсрагч	7.7	35.1	17.3	34.8
Энгийн ажил, мэргэжил	7.3	33.7	15.9	32.9

Дараах зургаар ХАА-н бус салбарт албан бус хөдөлмөр эрхэлж байгаа ажиллагчдыг эрхэлж буй ажил мэргэжил болон хүйсээр харвал хандлага ХАА-н салбарын оруулсан дүнгээрх албан бус хөдөлмөр эрхлэгчдийн хувьд хадгалагдаж байна.

Зураг 5.15. ХАА-н бус салбарт албан бус хөдөлмөр эрхлэгчид, ажил мэргэжил, хүйсээр, дүнд эзлэх хувь

АЖЛЫН ЦАГ

ХАА-н бус салбарт албан бус хөдөлмөр эрхэлж буй ажиллагчдын долоо хоногийн тогтмол ажилладаг цагийн дундаж нь 54, жинхэнэ ажилласан цагийн дундаж 48 цаг байна. Албан бус хөдөлмөр эрхлэгчдийн 14.7 хувь нь тогтмол ажлын цагаас нь бага цагаар (жинхэнэ ажилласан цаг нь), 1.6 хувь нь их цагаар ажилласан байна. ХАА-н бус салбарт албан бус хөдөлмөр эрхэлж буй ажиллагчдын 127.6 мянга (60.8%) нь 7 хоногт тогтмол 48 цагаас дээш цагаар ажиллаж байна.

Хүснэгт 5.6. Албан бус хөдөлмөр эрхлэгчдийн ажлын цаг, үндсэн ажлаар, тогтмол болон жинхэнэ ажилласан цагаар, дүнд эзлэх хувиар

Ажлын цаг	Албан бус хөдөлмөр эрхлэгчид, ХАА-н салбар орсон		Албан бус хөдөлмөр эрхлэгчид, ХАА-н салбар орсон	
	Тогтмол ажлын цаг	Жинхэнэ ажилласан цаг	Тогтмол ажлын цаг	Жинхэнэ ажилласан цаг
НИЙТ	100.0	100.0	100.0	100.0
14 хүртэл	0.9	5.5	1.1	9.5
15-29	2.4	3.8	3.6	4.6
30-34	1.0	1.6	1.6	2.5
35-39	2.4	4.0	2.3	3.5
40-48	25.8	24.0	30.6	27.7
48-аас дээш цаг	67.5	61.5	60.8	52.2

ЦАЛИН, ОРЛОГО

ХАА-н бус салбарт албан бус хөдөлмөр эрхэлж буй ажиллагчдын 45.5 хувь нь цалин хөлтэй үйл ажиллагаа эрхэлсэн бол 54.5 хувь нь орлого олох хувийн үйл ажиллагаа эрхэлсэн байна. Судалгаагаар албан болон албан бус салбарт, өрхийн нэгжид ажиллаж байгаа бүх цалин хөлтэй ажиллагчдын цалингийн мэдээллийг гарт олгогдсон дүнгээр авсан. ХАА-н бус салбарт цалин хөлтэй ажиллаж буй албан бус хөдөлмөр эрхлэгчдийн сарын дундаж цалин улсын хэмжээнд 722.4 мянган төгрөг, тэдгээрийн 59.5 хувь нь улсын дунджаас доогуур цалин хөлтэй байна. Харин ХАА-н бус салбарт орлого олох хувийн үйл ажиллагаа эрхэлж буй албан бус хөдөлмөр эрхлэгчдийн сарын дундаж орлого улсын хэмжээнд 897.5 мянган төгрөг, тэдгээрийн 63.1 хувь нь улсын дунджаас доогуур орлоготой байна.

ХАА-н бус салбарт цалин хөлтэй албан бус хөдөлмөр эрхлэгчдийн сарын дундаж цалинг эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбараар авч үзэхэд хамгийн өндөр буюу үл хөдлөх хөрөнгийн үйл ажиллагааны салбарт 1.5 сая төгрөг байна. Орлого олох зорилгоор хувийн үйл ажиллагаа эрхэлж буй албан бус хөдөлмөр эрхлэгчдийн сарын дундаж орлогын хувьд авч үзэхэд удирдлагын болон дэмжлэг үзүүлэх үйл ажиллагааны салбарт 1.8 сая төгрөг, санхүүгийн болон даатгалын үйл ажиллагааны салбарт 1.6 сая төгрөг байгаа нь өндөр үзүүлэлттэй байна.

Хүснэгт 5.7. Албан бус хөдөлмөр эрхлэгчдийн сарын дундаж цалин, орлого, дүнд эзлэх хувиар

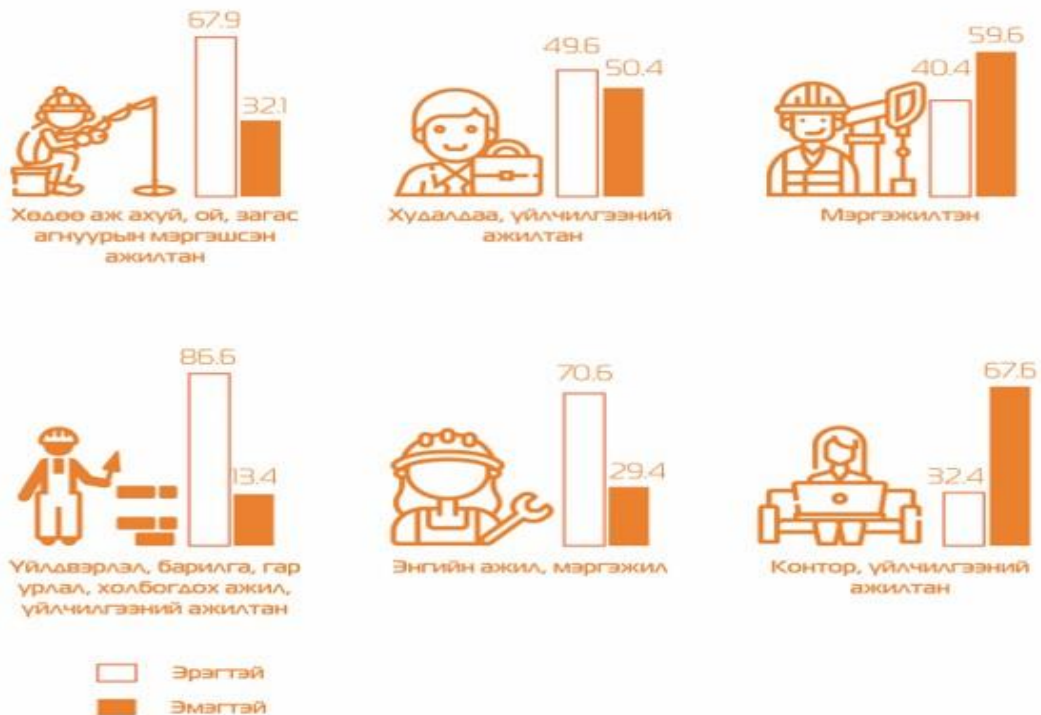
Цалин, орлогын бүлэг	Албан бус хөдөлмөр эрхлэгчид, ХАА-н салбар орсон		Албан бус хөдөлмөр эрхлэгчид, ХАА-н салбар орсон	
	Цалин хөлстэй ажиллагчид	Орлого олох хувийн үйл ажиллагаа эрхлэгчид	Цалин хөлстэй ажиллагчид	Орлого олох хувийн үйл ажиллагаа эрхлэгчид
НИЙТ	100.0	100.0	100.0	100.0
300.9 хүртэл	13.9	37.7	10.8	18.9
301.0-500.9	25.1	20.1	24.7	23.0
501.0-700.9	23.3	13.7	24.0	15.2
701.0-900.9	19.0	7.3	20.5	9.5
901.0-1100.9	9.4	7.9	10.3	15.9
1101.0-1600.9	6.1	5.7	6.5	8.2
1601.0-2100.9	2.3	2.4	2.4	3.8
2101.0-3000.9	0.3	2.1	0.2	2.8
3001 болон түүнээс дээш	0.6	3.1	0.6	2.7

Хүснэгт 5.8. Албан бус хөдөлмөр эрхлэгчдийн сарын дундаж цалин, орлого, салбараар, мянган төгрөг

Эдийн засгийн салбар	Орлого олох хувийн үйл ажиллагаа эрхлэгчдийн сарын дундаж орлого	Цалин хөлстэй ажиллагчдын сарын дундаж цалин
УЛСЫН ДУНДАЖ	897.5	722.4
Хөдөө аж ахуй, ойн аж ахуй, загас барилт, ан агнуур	691.8	449.7
Уул уурхай, олборлолт	1175.4	987.4
Боловсруулах үйлдвэрлэл	648.9	598.8
Цахилгаан, хий, уур, агааржуулалт	162.5	834.4
Усан хангамж; бохир ус зайлуулах систем, хог, хаягдлын менежмент болон цэвэрлэх үйл ажиллагаа	798.6	349.0
Барилга	800.9	903.4
Бөөний болон жижиглэн худалдаа, машин, мотоциклийн засвар үйлчилгээ	1079.0	551.3
Тээвэр ба агуулахын үйл ажиллагаа	901.6	921.9
Зочид буудал, байр, сууц болон нийтийн хоолны үйлчилгээ	992.8	577.0
Мэдээлэл, холбоо	1019.3	832.9
Санхүүгийн болон даатгалын үйл ажиллагаа	1596.1	478.5
Үл хөдлөх хөрөнгийн үйл ажиллагаа	1500.0	1500.0
Мэргэжлийн шинжлэх ухаан болон техникийн үйл ажиллагаа	933.1	788.8
Удирдлагын болон дэмжлэг үзүүлэх үйл ажиллагаа	1849.5	518.8
Төрийн удирдлага ба батлан хамгаалах үйл ажиллагаа, албан журмын нийгмийн хамгаалал	-	346.0
Боловсрол	600.0	463.1
Хүний эрүүл мэнд ба нийгмийн халамжийн үйл ажиллагаа	526.6	593.0
Урлаг, үзвэр, тоглоом наадам	583.2	916.1
Үйлчилгээний бусад үйл ажиллагаа	751.4	514.1
Хүн хөлслөн ажиллуулдаг өрхийн үйл ажиллагаа	483.6	477.9

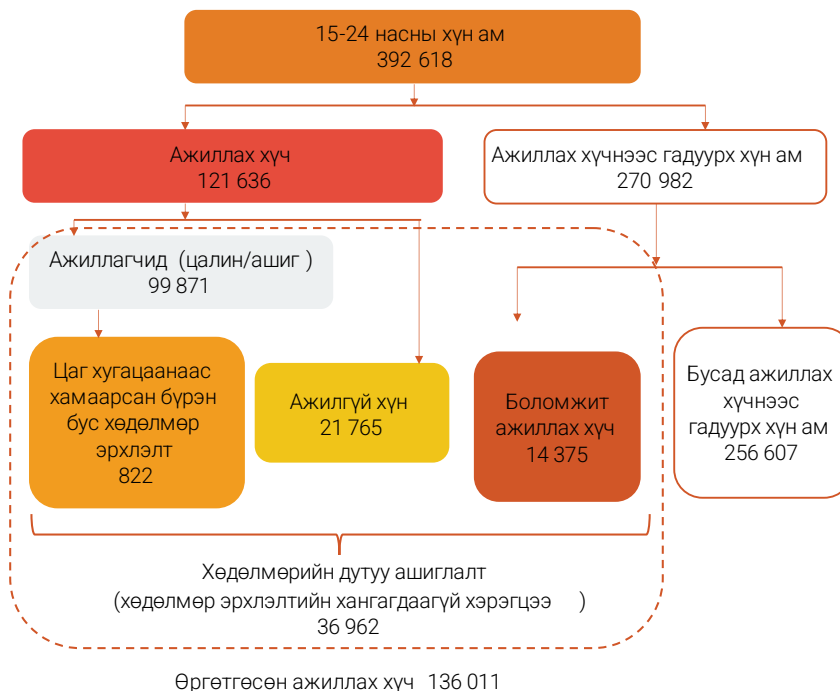
ХӨДӨЛМӨРИЙН ЗАХ ЗЭЭЛ ДЭХ ЗАЛУУЧУУДЫН ОРОЛЦОО

Залуу ажиллагчид, ажил мэргэжлийн ангилал,
дүнд эзлэх хувиар

Олон улсын хөдөлмөрийн байгууллагаас “залуучууд” гэдэг нэр томъёонд 15-24 насны хүмүүсийг, “ерөнхий хөдөлмөрийн насанд хүрэгсэд” гэдэгт 25 ба түүнээс дээш насны хүн амыг хамруулдаг.

Зураг 6.1. 15-24 насны залуучуудын хөдөлмөрийн зах зээл дэх оролцоо

6.1. ЗАЛУУЧУУДЫН ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭЛТИЙН БАЙДАЛ

Судалгааны дүнгээр 15-24 насны 392.6 (18.4%) мянган хүн байгаагийн 195.5 (49.8%) мянга нь эрэгтэй, 197.1 (50.2%) мянга нь эмэгтэйчүүд байна. Эдгээр залуучуудын 121.6 (31.0%) мянга нь ажиллах хүч, 271.0 (69.0%) мянга нь ажиллах хүчнээс гадуурх хүн ам байна. Ажиллах хүчний 99.9 (82.1%) мянга нь ажиллагчид, 21.7 (17.9%) мянга нь ажилгүй хүн байна.

Хүснэгт 6.1. Залуу ажиллагчид, байршил, бүс, хүйсээр

Байршил / Бүс	Бүгд		Хүйсээр			
	Тоо	%	Эрэгтэй		Эмэгтэй	
			Тоо	%	Тоо	%
Хот	61 972	62.1	37 788	61.6	24 184	62.8
Хөдөө	37 899	37.9	23 563	38.4	14 336	37.2
Баруун бүс	13 689	13.7	8 282	13.5	5 407	14.0
Хангайн бүс	19 324	19.3	11 970	19.5	7 354	19.1
Төвийн бүс	15 797	15.8	10 699	17.4	5 098	13.2
Зүүн бүс	9 151	9.2	5 560	9.1	3 591	9.3
Улаанбаатар	41 910	42.0	24 840	40.5	17 070	44.4
Дүн, %		100.0		100.0		100.0
Улсын дүн	99 871		61 351		38 520	

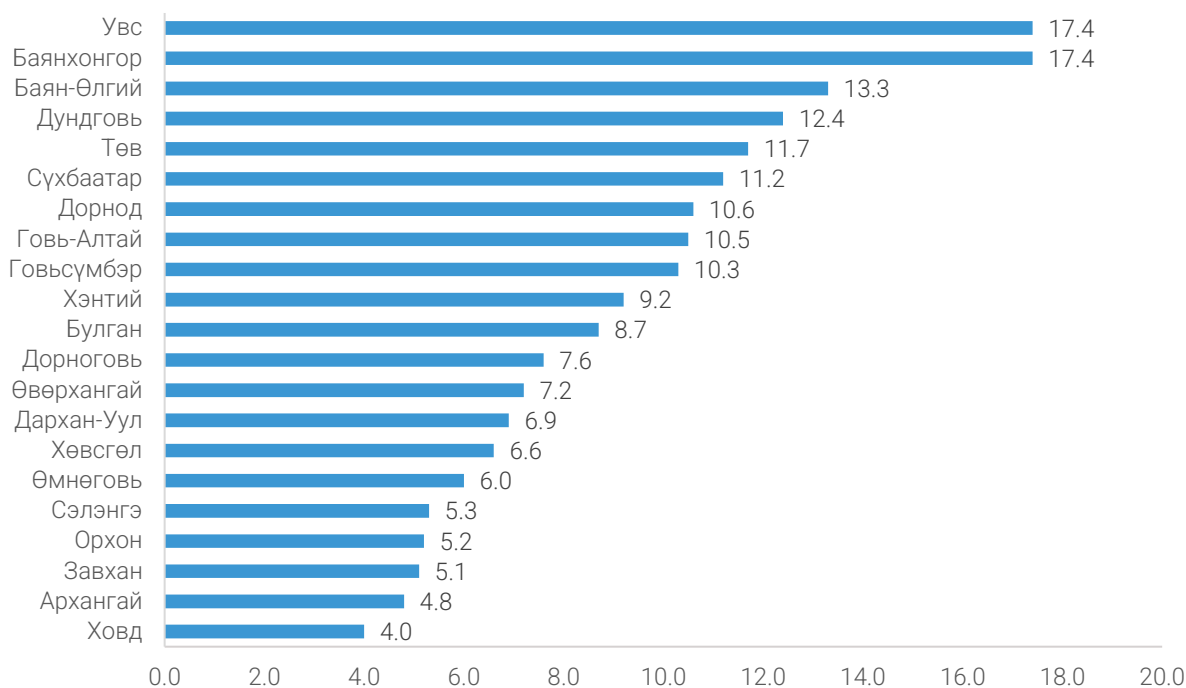
Нийт ажиллагчдын 99.9 (8.6%) мянга нь 15-24 насны залуучууд байна. Үүнээс хүйсийн хувьд 61.4 хувь нь эрэгтэйчүүд, 38.6 хувь нь эмэгтэйчүүд байна. Харин залуу ажиллагчдын 62.1 хувь нь хотод, 37.9 хувь нь хөдөөд амьдарч байна. Бүсийн хувьд Улаанбаатар хотыг оруулахгүйгээр Хангай, Төв болон Баруун бүсэд залуучуудын хөдөлмөр эрхлэлт өндөр, Зүүн бүсэд харьцангуй бага байна. Аймгуудын хувьд харьцуулахад хялбар үүднээс Улаанбаатар хотыг оруулахгүйгээр залуучуудын хөдөлмөр эрхлэлт өндөр болон бага байгаа байдлыг бүсийн ялгаатай байдлаар Зураг 6.2-т харуулав.

Зураг 6.2. Залуу ажиллагчид, бүс, аймаг, хүйсээр

Залуучуудын хөдөлмөр эрхлэлт өндөр байгаа бүсүүдийг аймгаар задлан харахад Хангайн бүсээс Баянхонгор, Хөвсгөл, Өвөрхангай аймгуудад, Баруун бүсээс Увс, Баян-Өлгий, Говь-Алтай аймгуудад, Төвийн бүсээс Төв, Дундговь, Дархан-Уул аймгуудад залуучуудын хөдөлмөр эрхлэлт тухайн бүсийнхээ бусад аймгуудаас өндөр байна.

Зураг 6.3. Залуу ажиллагчид, аймаг, нийт ажиллагчдад эзлэх хувиар

Улсын хэмжээнд нийт ажиллагчдын 8.6 хувийг 15-24 насныхан эзэлж байгаа ба аймгийн түвшинд авч үзэхэд Булган, Хэнтий, Говьсүмбэр, Говь-Алтай, Дорнод, Сүхбаатар, Төв, Дундговь аймгуудад 0.1-3.8 нэгж хувиар, Баян-Өлгий аймагт 4.7 нэгж хувиар, Баянхонгор, Увс аймагт 8.8 нэгж хувиар тус тус улсын дунджаас дээгүүр байна (Зураг 6.3).

БОЛОВСРОЛЫН ТҮВШНЭЭР

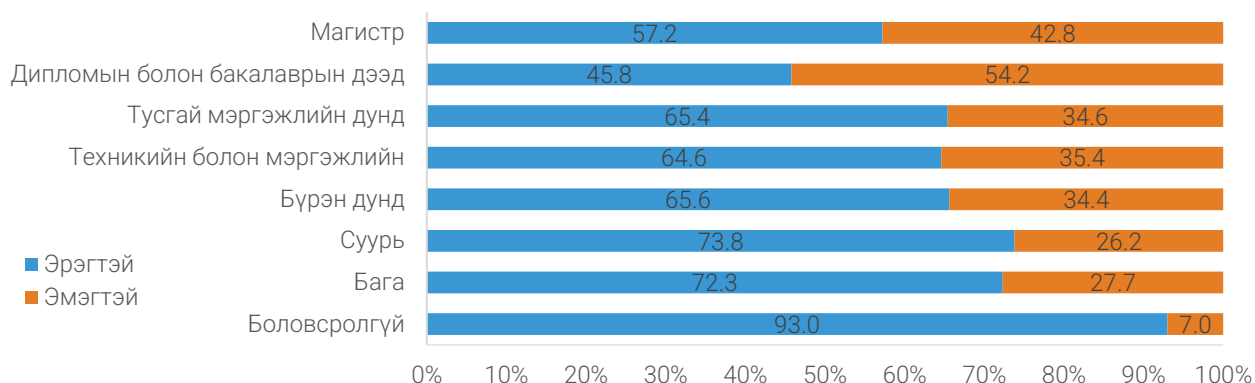
Залуу ажиллагчдын хувьд арван хүн тутмын гурав нь дипломын болон бакалаврын дээд мөн гурав нь бүрэн дунд боловсролтой, таван хүн тутмын нэг нь техникийн болон мэргэжлийн боловсролтой залуучууд байгаа бол 2.1 хувь нь боловсролгүй байна.

Хүснэгт 6.2. Залуу ажиллагчид, боловсролын түвшин, хүйсээр

Боловсролын түвшин	Бүгд		Хүйсээр			
			Эрэгтэй		Эмэгтэй	
	Тоо	%	Тоо	%	Тоо	%
Боловсролгүй	2 085	2.1	1 940	3.2	145	0.4
Бага	3 318	3.3	2 399	3.9	919	2.4
Суурь	14 797	14.8	10 913	17.8	3 884	10.1
Бүрэн дунд	27 367	27.4	17 948	29.3	9 419	24.4
Техникийн болон мэргэжлийн	18 508	18.5	11 954	19.5	6 554	17.0
Тусгай мэргэжлийн дунд	3 175	3.2	2 077	3.4	1 098	2.9
Дипломын болон бакалаврын дээд	29 838	29.9	13 672	22.2	16 166	41.9
Магистр	783	0.8	448	0.7	335	0.9
Дүн, %		100.0		100.0		100.0
Улсын дүн	99 871		61 351		38 520	

Хүйсийн хувьд харахад, эрэгтэй залуу ажиллагчдын хамгийн өндөр буюу 29.3 хувь нь бүрэн дунд боловсролтой байгаа бол 3.2 хувь нь боловсролгүй байна. Харин эмэгтэй залуу ажиллагчдын хувьд хамгийн өндөр буюу 41.9 хувь нь дипломын болон бакалаврын дээд боловсролтой байгаа бол 0.4 хувь нь боловсролгүй байна. Эндээс залуу эмэгтэй ажиллагчид боловсрол өндөртэй нь харагдаж байна.

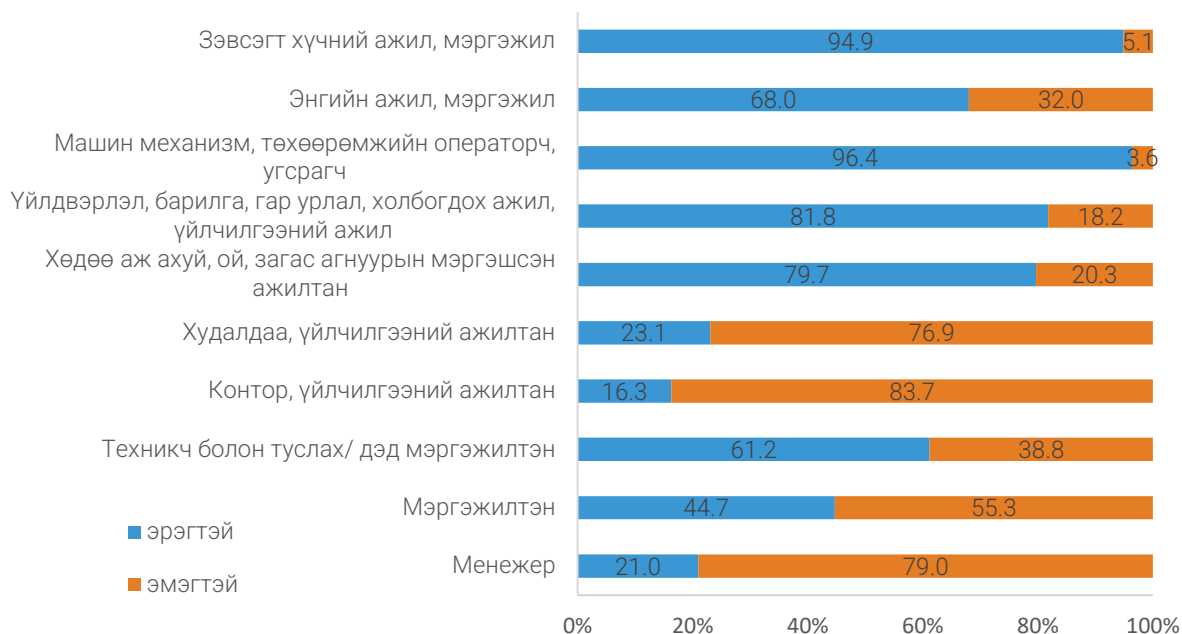
Зураг 6.4. Залуу ажиллагчид, боловсролын түвшин, хүйс, дүнд эзлэх хувиар

ЭЗЭМШСЭН МЭРГЭЖИЛ

Залуу ажиллагчдын эзэмшсэн мэргэжлийг хүйсээр авч үзвэл, машин механизм, төхөөрөмжийн операторч, угсрагч; зэвсэгт хүчний ажил, мэргэжил; үйлдвэрлэл, барилга, гар урлал, холбогдох ажил, үйлчилгээний ажилтан; ХАА, ой, загас агнуурын мэргэшсэн мэргэжилтэй эрэгтэйчүүдийн эзлэх хувь өндөр байгаа бол контор, үйлчилгээний ажилтан; менежер; худалдаа, үйлчилгээний мэргэжилтэй эмэгтэйчүүд ихэнх хувийг эзэлж байна.

Зураг 6.5. Залуу ажиллагчид, эзэмшсэн мэргэжил, хүйс, дүнд эзлэх хувиар

ГЭРЛЭЛТИЙН БАЙДАЛ

Залуу ажиллагчдыг гэрлэлтийн байдлаар авч үзэхэд 23.3 хувь нь гэрлэсэн, 76.5 хувь нь огт гэрлээгүй байна.

Хүснэгт 6.3. Залуу ажиллагчид, гэрлэлтийн байдал, хүйс, дүнд эзлэх хувиар

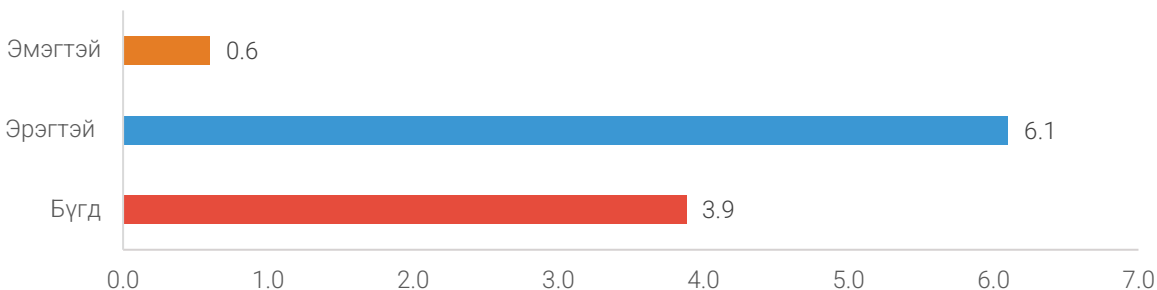
Гэрлэлтийн байдал	Бүгд		Хүйсээр			
			Эрэгтэй		Эмэгтэй	
	Тоо	%	Тоо	%	Тоо	%
Огт гэрлээгүй	70 391	76.5	43 870	79.0	26 521	72.6
Гэрлэсэн- Батлуулсан	12 759	13.9	6 604	11.9	6 155	16.8
Гэрлэсэн- Батлуулаагүй	8 680	9.4	4 878	8.8	3 802	10.4
Тусгаарласан	201	0.2	130	0.2	71	0.2
Цуцалсан	32	-	32	0.1	-	-
Дүн, %		100.0		100.0		100.0
18-24 насны ажиллагчид ⁷	92 063		55 514		36 549	
Залуу ажиллагчид	99 871		61 351		38 520	

⁷ Манай улсын хувьд хуульд нийцүүлэн 18, түүнээс дээш насны хүн амын гэрлэлтийн байдлыг авч үздэг тухай өмнөх Бүлэг I-т дэлгэрэнгүй дурдсан.

ЭРҮҮЛ МЭНД

Залуу ажиллагчдын 743 (0.7%) нь хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэд байна. Тэдгээрийн 697 (93.8%) нь эрэгтэйчүүд, 46 (6.2%) нь эмэгтэйчүүд байна.

Зураг 6.6. Хөгжлийн бэрхшээлтэй нийт ажиллагчдад залуу ажиллагчдын эзлэх хувь, хүйсээр

Байршлын хувьд залуу хөгжлийн бэрхшээлтэй ажиллагчдын 585 (78.7%) нь хөдөө орон нутагт ажиллаж байгаа нь дийлэнх хувийг эзэлж байгаа бол тэдгээрийг үйлдлийн чадамжаар нь авч үзэхэд 413 (70.4%) нь их хүндрэлтэй, 172 (29.4%) нь огт чадваргүй бөгөөд эдгээр хүмүүс бүгд малчид байна. Бүсийн хувьд авч үзвэл 416 (56.0%) нь Баруун бүсэд байгаа нь хамгийн их байгаа бол Зүүн бүс, Улаанбаатар хотод 15-24 насны хөгжлийн бэрхшээлтэй ажиллагчид байхгүй байна.

Хүснэгт 6.4. Хөгжлийн бэрхшээлтэй залуу ажиллагчид, үйлдлийн чадамжаар, дүнд эзлэх хувиар

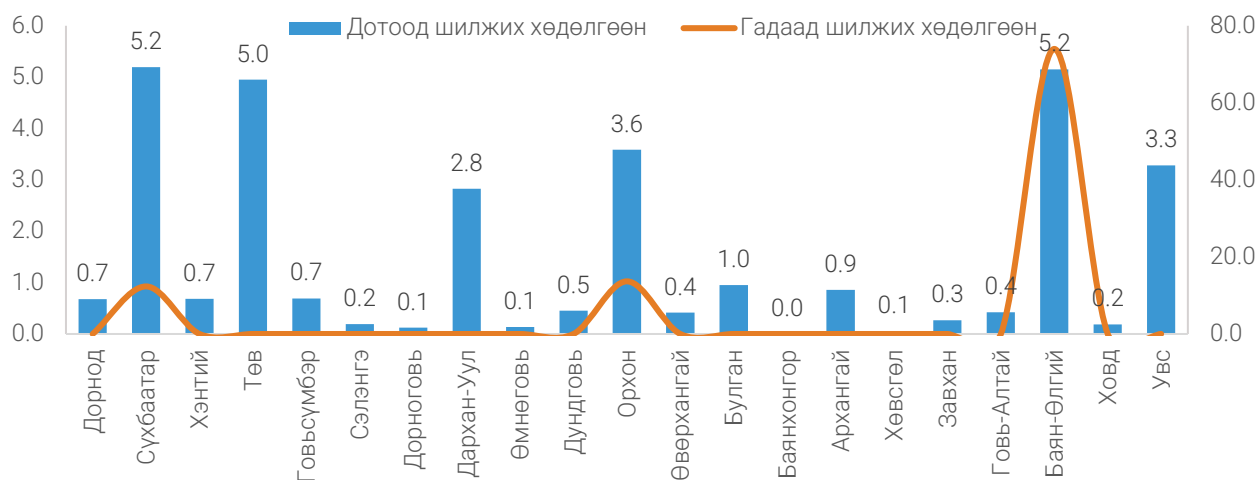
Байршил/Бүс	Бүгд		Үйлдлийн чадамжаар			
			Тийм, их хүндрэлтэй		Тийм, огт чадваргүй	
	Тоо	%	Тоо	%	Тоо	%
Улсын дүн	743	100.0	570	100.0	172	100.0
Хот	158	21.3	158	27.7	-	-
Хөдөө	585	78.7	412	72.3	172	100.0
Баруун бүс	416	56.0	416	73.0	-	-
Хангайн бүс	271	36.5	109	19.1	161	93.6
Төвийн бүс	56	7.5	45	7.9	11	6.4
Зүүн бүс	-	-	-	-	-	-
Улаанбаатар	-	-	-	-	-	-

Хөгжлийн бэрхшээлтэй залуу ажиллагчдыг эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбараар нь үзвэл 498 (67.0%) нь ХАА, ойн аж ахуйн, загас барилт, ан агнуурын салбарт ажиллаж байгаа малчид байгаа нь дийлэнх хувийг эзэлж байгаа бол бөөний болон жижиглэн худалдаа, машин мотоциклийн засвар үйлчилгээний салбарт 186 (25.1%) нь, үйлчилгээний бусад үйл ажиллагааны салбарт 58 (7.9%) нь ажиллаж байна.

ШИЛЖИХ ХӨДӨЛГӨӨН

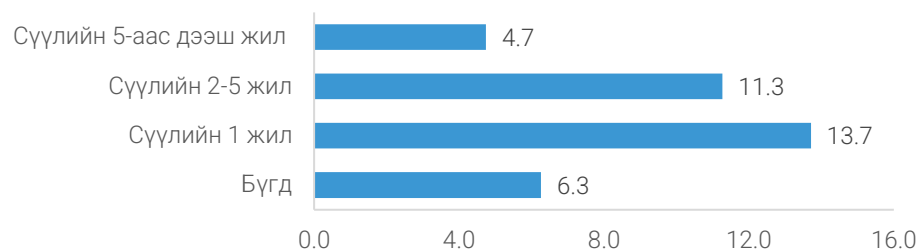
Залуу ажиллагчдын 39.6 (39.6%) мянга нь шилжих хөдөлгөөнд (хүн амын суурьшлын өөрчлөлтөөр тодорхойлогдоно) оролцсон байна. Үүнээс Улаанбаатар хотод 26.8 (67.7%) мянган ажиллагчид шилжин суурьшсан байгаа бөгөөд шилжигчид гол төлөв хөдөө орон нутгаас ирж байна. Аймагаар харахад гадаад шилжих хөдөлгөөн Баян-Өлгий, Сүхбаатар, Орхон аймагт илүү давамгайлж байгаа бол дотоод шилжих хөдөлгөөн Сүхбаатар, Баян-Өлгий, Төв, Орхон, Увс аймагт илүү давамгайлж байна.

Зураг 6.7. Залуу ажиллагчид, шилжих хөдөлгөөн, аймаг, дүнд эзлэх хувиар

Залуу ажиллагчдын 11.7 мянга (11.7%) нь сүүлийн 2-5 жилд, 4.0 мянга (4.1%) хувь нь сүүлийн 1 жилд дотоод шилжих хөдөлгөөнд орсон байна. Сүүлийн 2-5 жилийн хугацаанд шилжих хөдөлгөөнд орсон ажиллагчдын 56.6 хувь нь эрэгтэйчүүд, 43.4 хувь нь эмэгтэйчүүд байгаа бол сүүлийн 1 жилийн хугацаанд шилжих хөдөлгөөнд оролцогчдын 50.6 хувь нь эрэгтэйчүүд, 49.4 хувь нь эмэгтэйчүүд байна.

Зураг 6.8. Дотоод шилжих хөдөлгөөнд оролцсон ажиллагчдад залуу ажиллагчдын эзлэх хувь, хугацаагаар

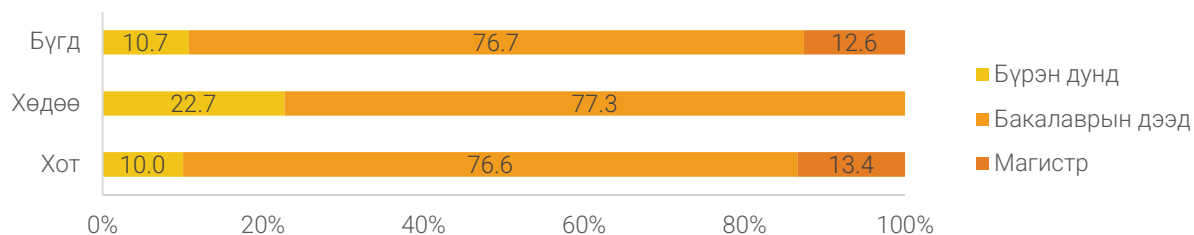

ӨРХ ТОЛГОЙЛСОН ЭМЭГТЭЙЧҮҮД

Залуу ажиллагчдын 1328 (1.3%) нь өрх толгойлсон эмэгтэйчүүд байна. Байршлаар авч үзэхэд, хот, суурин газарт залуу ажиллагчдын 1253 (2.0%) нь, хөдөөгийн 75 (0.2%) нь өрх

толгойлсон эмэгтэйчүүд байна. Өрх толгойлсон залуу ажиллагчдын 76.7 хувь нь бакалаврын дээд боловсролтой эмэгтэйчүүд байна.

Зураг 6.9. Өрх толгойлсон эмэгтэй залуу ажиллагчид, байршил, боловсролын түвшин, дүнд эзлэх хувиар

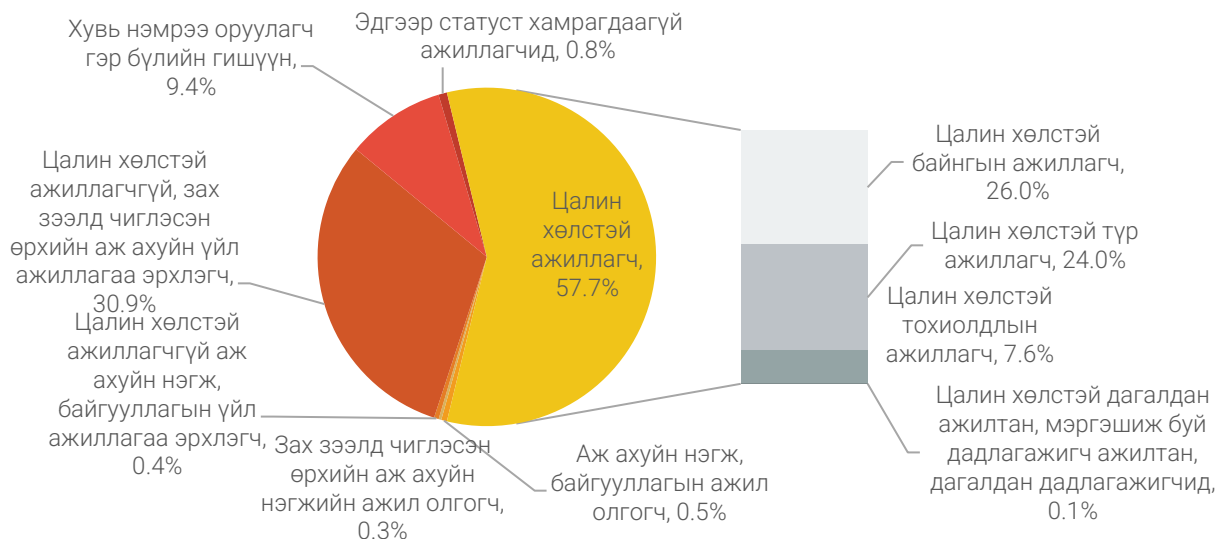

Өрх толгойлсон эмэгтэй залуу ажиллагчдыг эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбараар авч үзвэл боловсролын салбарт 732 (55.1%) ажиллаж байгаа нь хамгийн их байгаа бол хөдөлмөр эрхлэлтийн статусын хувьд 1311 (98.7%) нь цалин хөлстэй буюу бусдаас хамааралтай ажиллагчид байна.

ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭЛТИЙН СТАТУСААР

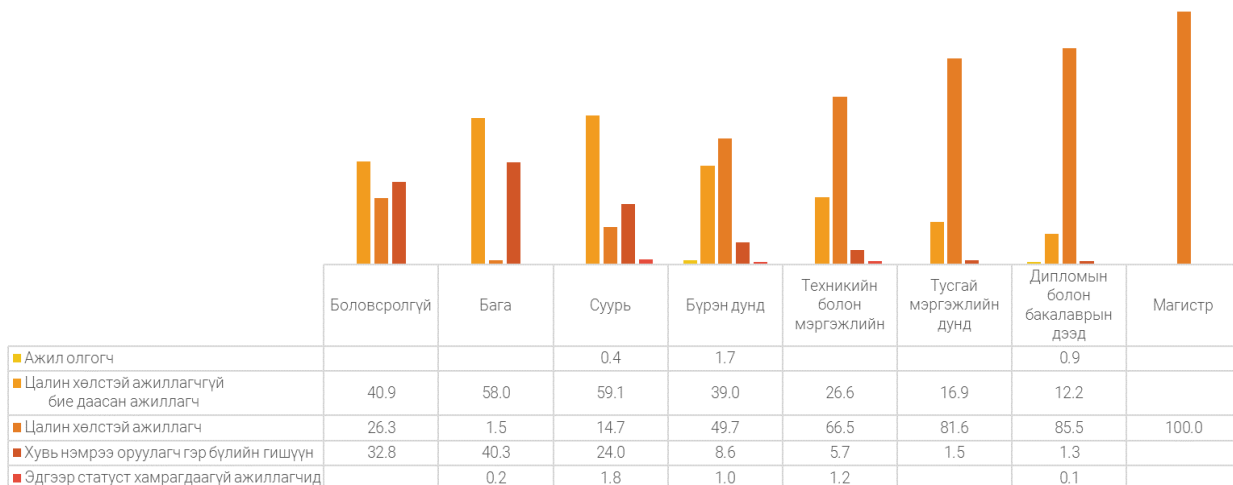
Залуу ажиллагчдыг хөдөлмөр эрхлэлтийн статусаар харахад нийт ажиллагчдын 57.5 (57.7%) мянга нь цалин хөлстэй ажиллагч, 30.9 (30.9%) мянга нь цалин хөлстэй ажиллагчгүй, зах зээлд чиглэсэн өрхийн аж ахуйн үйл ажиллагаа эрхлэгч байна.

Зураг 6.10. Залуу ажиллагчид, хөдөлмөр эрхлэлтийн статус, дүнд эзлэх хувиар

Залуучуудыг боловсролын түвшин, хөдөлмөр эрхлэлтийн статусаар уялдуулан харахад бага боловсролтой таван хүн тутмын гурав нь цалин хөлстэй ажилтангүй бие даасан ажиллагч байгаа бол магистрын боловсролтой залуус бүгд цалин хөлстэй ажиллагч байна.

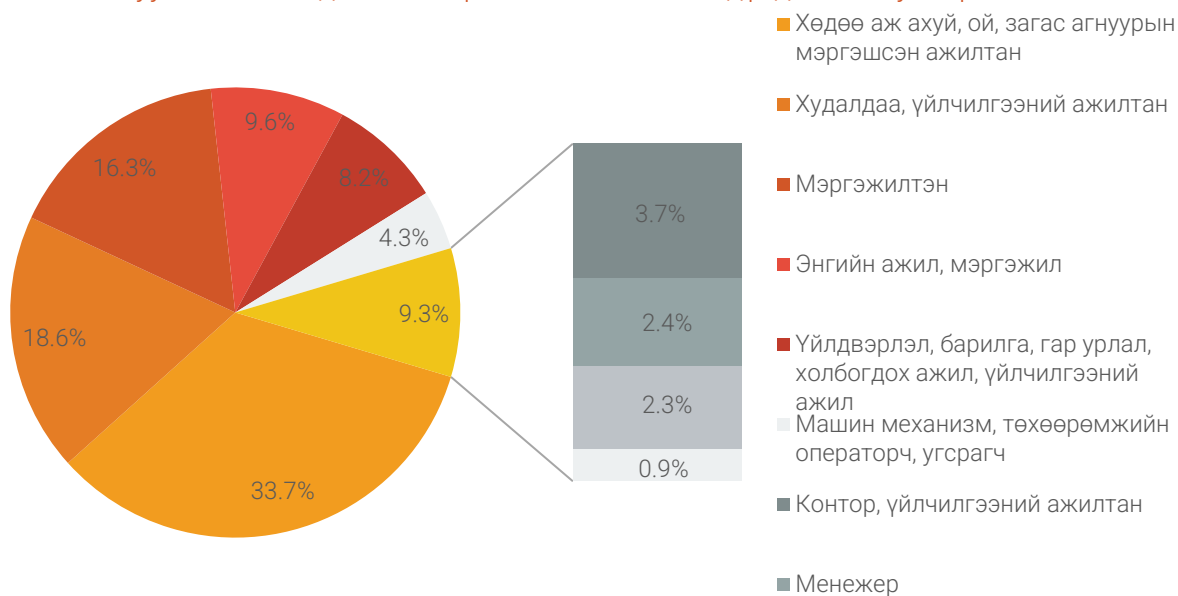
Зураг 6.11. Залуу ажиллагчид, хөдөлмөр эрхлэлтийн статус, боловсролын түвшин, дүнд эзлэх хувиар

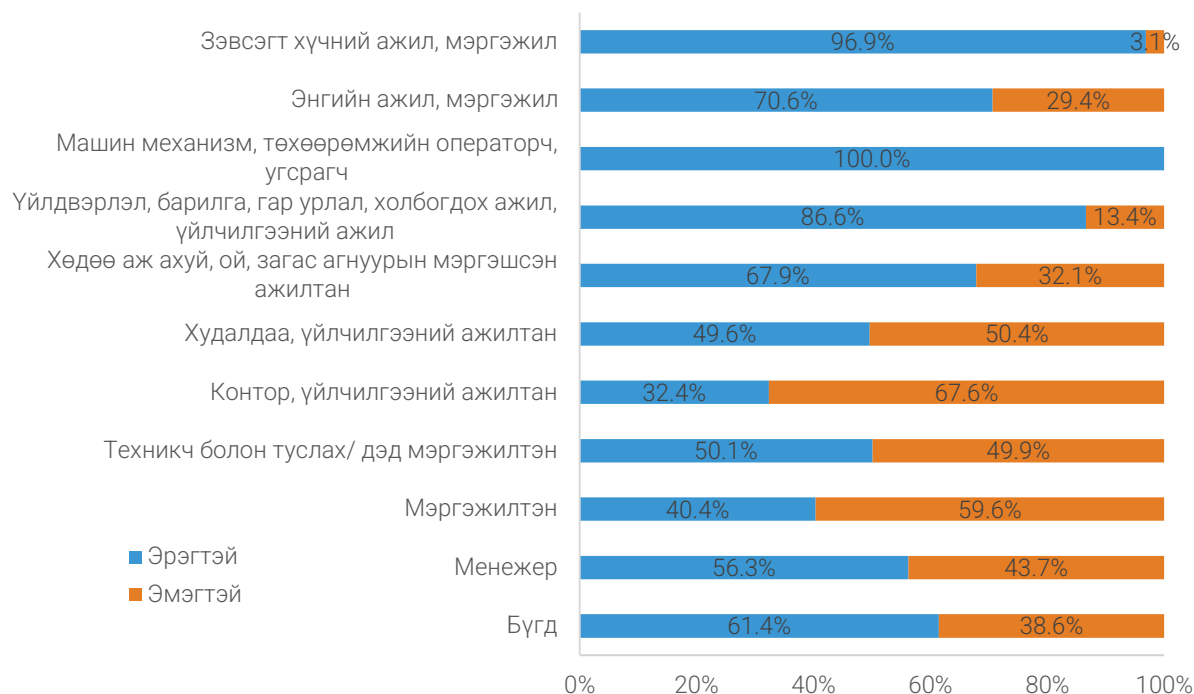
АЖИЛ МЭРГЭЖЛЭЭР

Хөдөлмөр эрхэлсэн залуу ажиллагчдыг ажил мэргэжлийн ангиллаар нь гаргаж харуулав (Зураг 6.12). Залуу ажиллагчдын 24.4 (27.7%) мянга нь хөдөө аж ахуй, ой, загас агнуурын ажил хийж байгаа нь нийт залуу ажиллагчдын дунд хамгийн их хувийг эзэлж байна.

Зураг 6.12. Залуу ажиллагчид, ажил мэргэжлийн ангилал, дүнд эзлэх хувиар

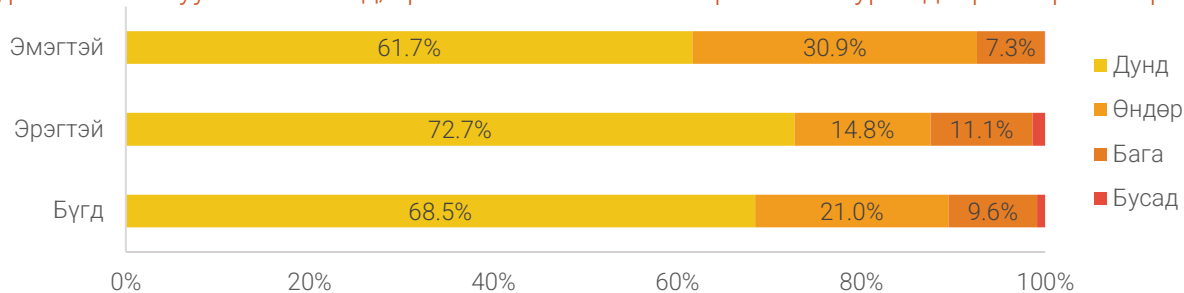

Зураг 6.13. Залуу ажиллагчид, ажил мэргэжил, хүйс, дүнд эзлэх хувиар

Залуу ажиллагчдын эрхэлж байгаа ажил мэргэжлийн ур чадварын түвшний хувьд 10 ажиллагч тутмын 7 нь дунд түвшний ур чадвар бүхий ажил мэргэжлээр ажиллаж байна. Харин өндөр ур чадвар бүхий түвшний ажил мэргэжлээр ажиллаж байгаа залуу ажиллагчид 21.0 хувийг эзэлж байна.

Зураг 6.14. Залуу ажиллагчид, эрхэлж байгаа ажил мэргэжлийн ур чадварын түвшнээр

ЭДИЙН ЗАСГИЙН ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ САЛБАРААР

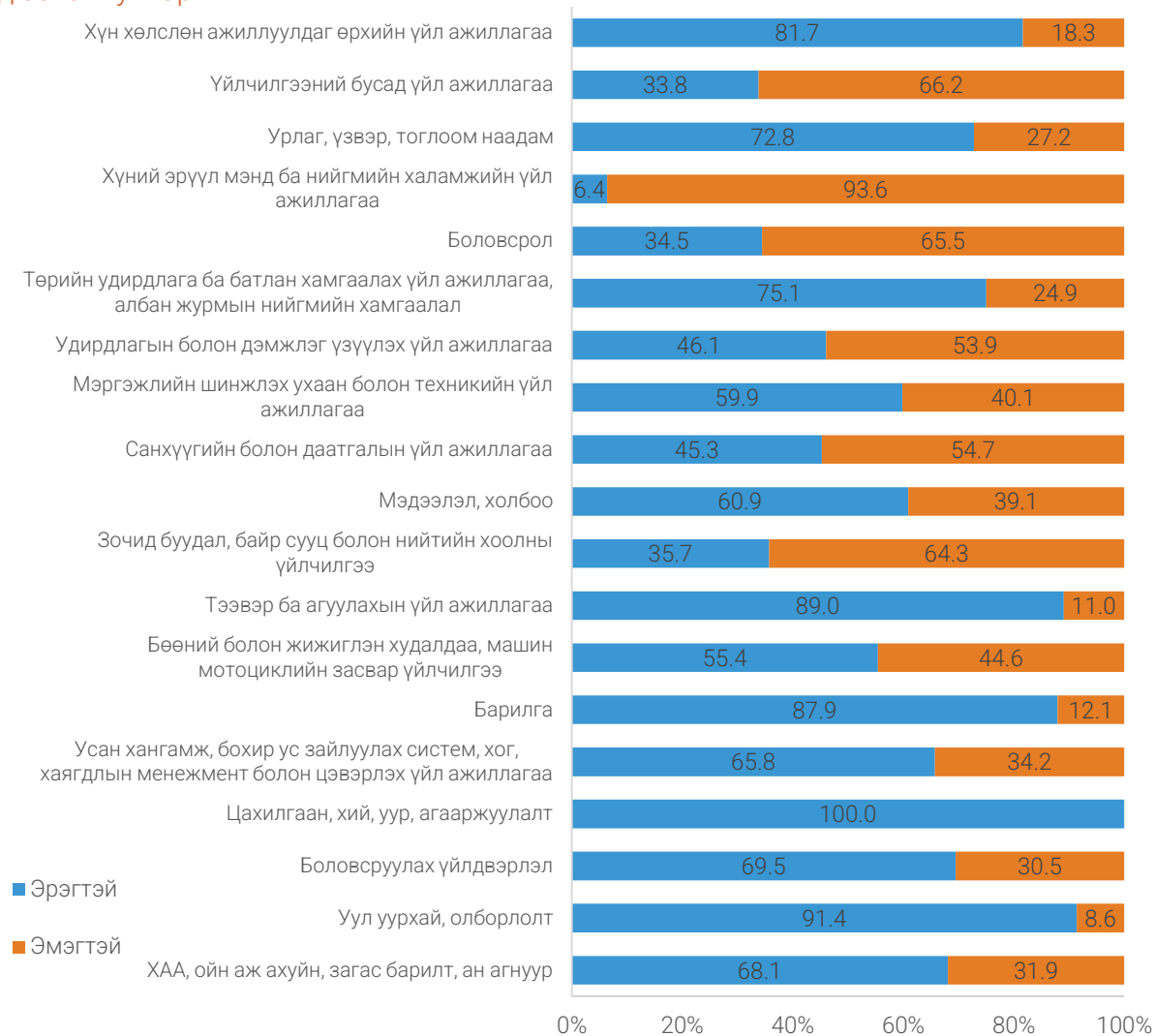
Залуу ажиллагчдын 34.0 хувь (эрэгтэйчүүдийн 37.7%, эмэгтэйчүүдийн 28.1%) нь хөдөө аж ахуйн салбарт ажиллаж байгаа нь бусад салбараас хамгийн өндөр түвшинд хэвээр байна. Харин аж үйлдвэрийн салбарт 18.7 хувь (эрэгтэйчүүдийн 25.3%, эмэгтэйчүүдийн 8.0%) нь, үйлчилгээний салбарт 47.3 хувь (эрэгтэйчүүдийн 37.0%, эмэгтэйчүүдийн 63.8%) нь ажиллаж байна.

Эдийн засгийн дэд салбарын хувьд авч үзэхэд, 12.8 (12.9%) мянга нь бөөний болон жижиглэн худалдаа, машин мотоциклийн засвар үйлчилгээний салбарт, 8.1 (8.1%) мянга нь

барилгын салбарт, 5.4 (5.4%) мянга нь боловсролын салбарт, 5.2 (5.2%) мянга нь боловсруулах үйлдвэрлэлийн салбарт ажиллаж байгаа нь бусад салбарынхтай харьцуулахад харьцангуй өндөр хувьтай байна.

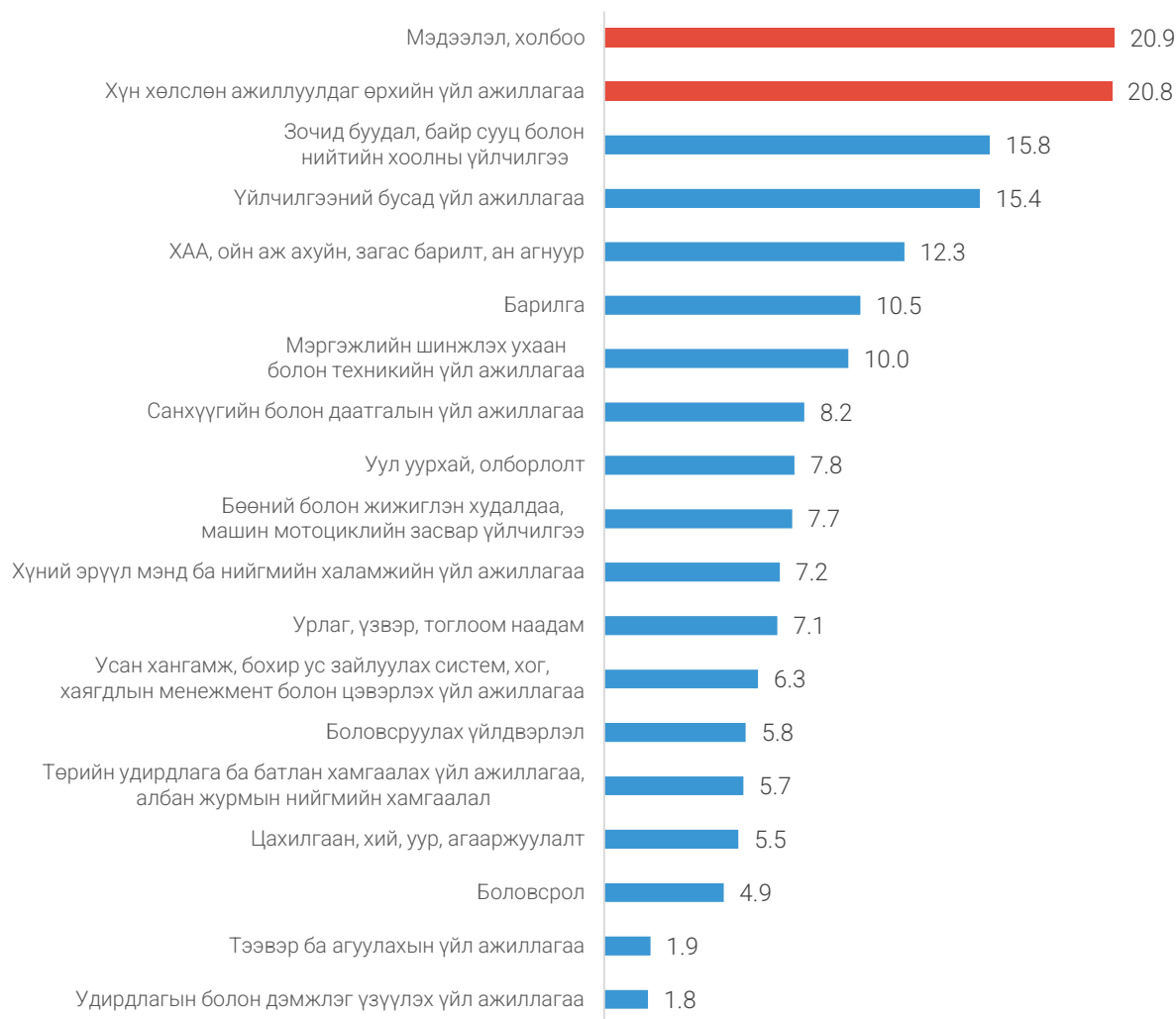
Ажиллагчдыг хүйсээр ангилж үзэхэд эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбарын онцлогоос хамаарч нэлээд ялгаатай байна. Тухайлбал, цахилгаан, хий, уур, агааржуулалт; уул уурхай, олборлолт; тээвэр, агуулахын үйл ажиллагаа; барилга; хүн хөлслөн ажиллуулдаг өрхийн үйл ажиллагааны салбарт ажиллагчдын 81.7-100.0 хувь нь эрэгтэйчүүд байхад хүний эрүүл мэнд ба нийгмийн хамгааллын үйл ажиллагаа; үйлчилгээний бусад үйл ажиллагаа; боловсрол; зочид буудал, байр сууц болон нийтийн хоолны үйлчилгээний салбарт ажиллагчдын 64.3-93.6 хувь нь эмэгтэйчүүд байна.

Зураг 6.15. Залуу ажиллагчид, эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбарын ангилал, хүйс, дүнд эзлэх хувиар

Нийд ажиллагчдад залуучуудын эзлэх хувийг эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбараар авч үзэхэд мэргэжлийн шинжлэх ухаан болон техникийн үйл ажиллагаа; барилга; ХАА, ойн аж ахуйн, загас барилт, ан агнуур; үйлчилгээний бусад салбар; зочид буудал, байр сууц болон нийтийн хоолны үйлчилгээ; хүн хөлслөн ажиллуулдаг өрхийн үйл ажиллагаа; мэдээлэл, холбооны салбарт улсын дунджаас дээгүүр буюу 10.0-20.9 хувийг эзэлж, удирдлагын болон дэмжлэг үзүүлэх үйл ажиллагаа; тээвэр ба агуулахын үйл ажиллагаа; боловсрол; цахилгаан, хий, уур, агааржуулалт; төрийн удирдлага ба батлан хамгаалах үйл ажиллагаа, албан журмын нийгмийн хамгаалал; боловсруулах үйлдвэрлэл; усан хангамж, бохир ус зайлуулах систем, хог, хаягдлын менежмент болон цэвэрлэх үйл ажиллагаа; урлаг, үзвэр, тоглоом наадам; хүний эрүүл мэнд ба нийгмийн халамжийн үйл ажиллагаа; бөөний болон жижиглэн худалдаа, машин мотоциклийн засвар үйлчилгээ; уул уурхай, олборлолт; санхүүгийн болон даатгалын үйл ажиллагааны салбарт улсын дунджаас доогуур буюу 1.8-8.2 хувийг эзэлж байна.

Зураг 6.16. Нийт ажиллагчдад 15-24 насны залуу ажиллагчдын эзлэх хувь, салбараар

МАЛЧИД БОЛОН ХУВИАРАА ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭГЧИД

Судалгааны дүнгээр нийт залуу ажиллагчдын 32.9 (33.0%) мянга нь малчид (эрэгтэйчүүд 67.8%, эмэгтэйчүүд 32.2%), 9.5 (9.5%) мянга нь хувиараа хөдөлмөр эрхлэгчид (эрэгтэйчүүд 60.7%, эмэгтэйчүүд 39.3%), байна. Залуу малчдын 26.8 (81.4%) мянга нь хөдөө орон нутагт байгаа бол хувиараа хөдөлмөр эрхлэгч залуучуудын 7.9 (83.5%) мянга нь хот, суурин газарт байна.

Хүснэгт 6.5. Малчид болон хувиараа хөдөлмөр эрхлэгч залуучууд, байршил, бүс, хувиар

Байршил / Бүс	Бүгд		Малчид		Хувиараа хөдөлмөр эрхлэгчид	
	Тоо	%	Тоо	%	Тоо	%
Хот	14 073	33.2	6 134	18.6	7 939	83.5
Хөдөө	28 357	66.8	26 784	81.4	1 573	16.5
Баруун бүс	8 339	19.6	6 451	19.6	1 888	19.8
Хангайн бүс	13 595	32.0	12 626	38.4	969	10.2
Төвийн бүс	8 890	21.0	8 325	25.3	565	5.9
Зүүн бүс	4 575	10.8	4 380	13.3	195	2.1
Улаанбаатар	7 031	16.6	1 136	3.5	5 895	62.0
Дүн, %		100.0		100.0		100.0
Улсын дүн	42 430		32 918		9 512	

Залуу малчид Баянхонгор, Төв, Хөвсгөл аймгуудад, харин хувиараа хөдөлмөр эрхлэгч залуучууд Баян-Өлгий, Өвөрхангай, Увс аймгуудад хамгийн өндөр хувийг эзэлж байна.

Зураг 6.17. Малчид болон хувиараа хөдөлмөр эрхлэгч залуучууд, аймаг, дүнд эзлэх хувиар

СҮҮЛИЙН 7 ХОНОГТ АЖЛЫН БАЙРАНДАА БАЙСАН ЭСЭХ

Сүүлийн 7 хоногт ажлын байрандаа тогтмол ажиллаж байгаа ажиллагчдын тоо нийт залуу ажиллагчдын 94.8 (94.9%) мянга байсан бол ажлын байрандаа түр байхгүй байсан залуу ажиллагчид 5.1 (5.1%) мянга байна. Байршлын хувьд хот, суурин газарт ажлын байрандаа

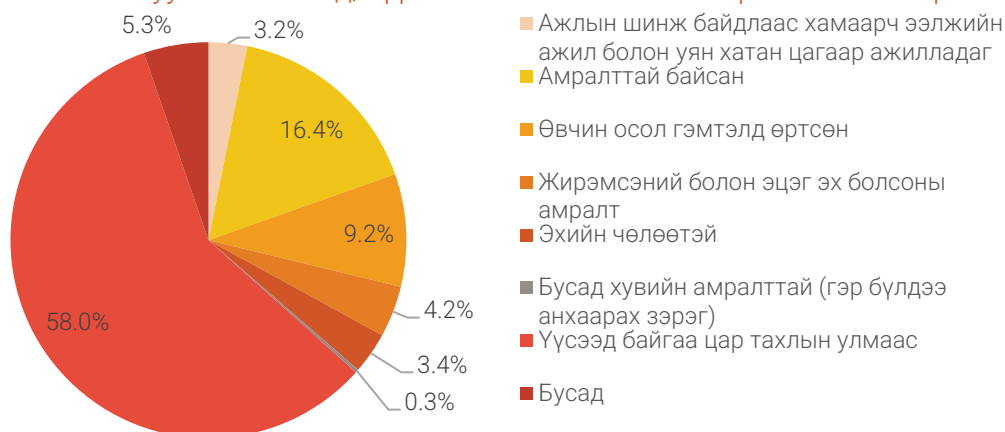
байгаа залуу ажиллагчид 58.5 (61.7%) мянга, хөдөө орон нутагт 36.3 (38.3%) мянга байна. Ажлын байрандаа түр эзгүй байгаа ажиллагчид хот суурин газарт 3.5 (69.0%) мянга, хөдөө орон нутагт 1.6 (31.0%) мянга байна. Аймгийн хувьд энэ үзүүлэлт хүн ам ихээр төвлөрсөн бүсэд харьцангуй өндөр хувьтай байна.

Хүснэгт 6.6. Залуу ажиллагчид, сүүлийн 7 хоногт ажлын байрандаа байсан эсэх, байршил, бүсээр

Байршил/Бүс	Бүгд		Сүүлийн 7 хоног ажлын байрандаа байгаа эсэх			
			Ажлын байрандаа байгаа		Ажлын байрандаа түр байхгүй	
	Тоо	%	Тоо	%	Тоо	%
Улсын дүн	99 871	100.0	94 772	100.0	5 099	100.0
Хот	61 972	62.1	58 455	61.7	3 517	69.0
Хөдөө	37 899	37.9	36 317	38.3	1 582	31.0
Баруун бүс	13 689	13.7	12 789	13.5	900	17.6
Хангайн бүс	19 324	19.3	18 123	19.1	1 201	23.6
Төвийн бүс	15 797	15.8	15 546	16.4	251	4.9
Зүүн бүс	9 151	9.2	8 985	9.5	166	3.3
Улаанбаатар	41 910	42.0	39 329	41.5	2 581	50.6

Залуу ажиллагчдын 5.1 мянга нь сүүлийн 7 хоногт хөдөлмөр эрхлээгүй ч буцаж хийхээр хүлээгдэж байгаа тогтмол эрхэлдэг ажилтай, тэдгээрийн 4.0 (78.3%) мянга нь цалин хөлстэй эсвэл бизнесийн үйл ажиллагаа эрхэлдэг, 1.1 (21.7%) мянга нь өрх, гэр бүлийн бизнест тусалдаг байна. Цалин, хөлстэй эсвэл хувийн бизнес эрхэлдэг 4.0 мянган залуу ажиллагчдын хувьд тухайн хугацаанд ажлаа хийгээгүй шалтгааныг авч үзэхэд 2.3 (58.0%) мянга нь үүсээд байгаа цар тахалтай холбоотой, 0.7 (16.4%) мянга нь амралттай байсан гэж хариулсан нь дийлэнх хувийг эзэлж байна.

Зураг 6.18. Сүүлийн 7 хоногт ажиллаагүй ч буцаж хийхээр хүлээгдэж байгаа цалин хөлс, орлого олох ажилтай залуу ажиллагчид, сүүлийн 7 хоногт ажиллаагүй шалтгаанаар

АЖЛЫН ЦАГ

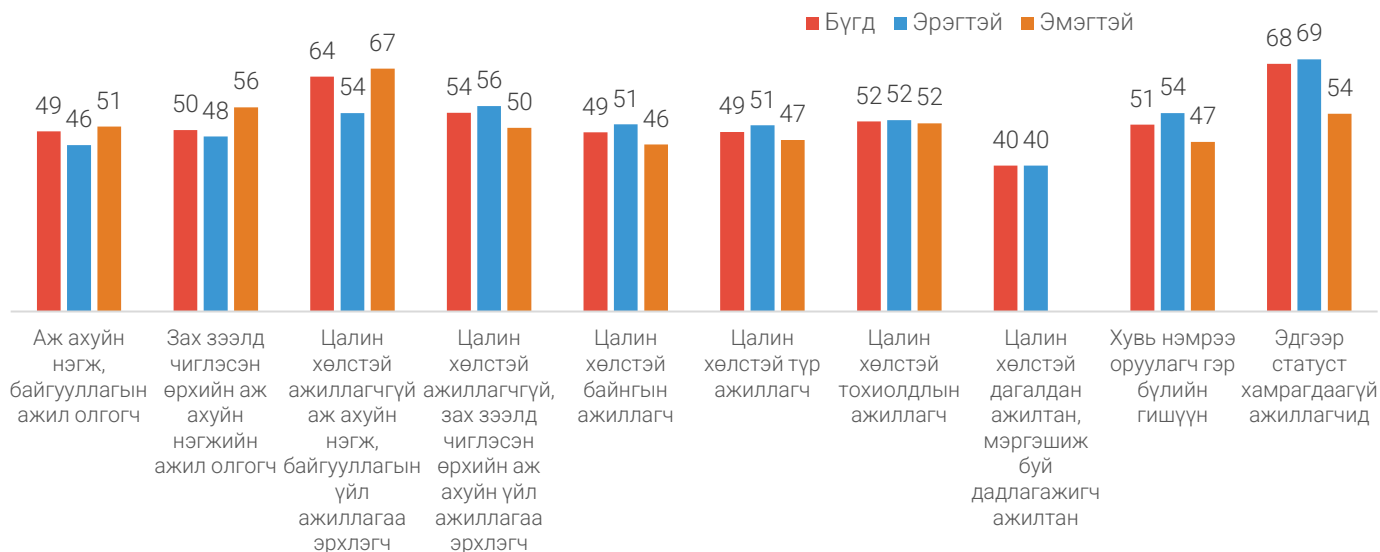
Залуу ажиллагчдын долоо хоногийн тогтмол ажилладаг цагийн дундаж нь 51, жинхэнэ ажилласан цагийн дундаж 48 цаг байна. Тэдгээрийн 11.5 хувь нь тогтмол ажлын цагаас нь бага цагаар (жинхэнэ ажилласан цаг нь), 1.3 хувь нь их цагаар ажилласан байна. Залуу ажиллагчдын 49.0 мянга (49.0%) нь 7 хоногт тогтмол 48 цагаас дээш цагаар ажиллаж байна.

Хүснэгт 6.7. Залуу ажиллагчдын ажлын цаг, үндсэн ажлаар, хүйс, дүнд эзлэх хувиар, тогтмол болон жинхэнэ ажилласан цагаар, дүнд эзлэх хувиар

Ажлын цаг	Тогтмол ажилласан цаг		Жинхэнэ ажилласан цаг	
	Тоо	%	Тоо	%
Нийт	99 871	100.0	99 871	100.0
0 цаг	-	-	2 395	2.4
1-14 цаг	855	0.9	982	1.0
15-29 цаг	1 500	1.5	4 619	4.6
30-34 цаг	898	0.9	1 127	1.1
35-39 цаг	1 882	1.9	4 617	4.6
40-48 цаг	45 774	45.8	42 688	42.7
48-аас дээш цаг	48 961	49.0	43 443	43.5

Залуу ажиллагчдын үндсэн ажилдаа 7 хоногт тогтмол ажилладаг дундаж цагийг хөдөлмөр эрхлэлтийн статусын хувьд авч үзвэл цалин хөлстэй ажиллагчгүй аж ахуйн нэгж байгууллагын үйл ажиллагаа эрхлэгч 64 цаг ажиллаж байгаа нь хамгийн их байгаа бол цалин хөлстэй дагалдан ажилтан, мэргэшиж буй дадлагажигч ажилтан 40 цаг ажиллаж байгаа нь хамгийн бага байна.

Зураг 6.19. Залуу ажиллагчдын долоо хоногт тогтмол ажилладаг үндсэн ажлын дундаж цаг, хөдөлмөр эрхлэлтийн статусаар

Хүснэгт 6.8. Үндсэн ажилдаа бага болон урт цагаар ажиллагч залуучууд, хүйс, үндсэн салбар, хөдөлмөр эрхлэлтийн статус, нийт дүнд эзлэх хувиар

Үзүүлэлтүүд	Нийт залуу ажиллагчид	Богино цагаар ажиллагчид (долоо хоногт 25 хүртэл цаг)		Урт цагаар ажиллагчид (долоо хоногт 60-аас дээш цаг)	
		Тоо	%	Тоо	%
Бүгд	99 871	1 888	1.9	29 817	29.9
Эрэгтэй	61 351	693	1.1	22 569	36.8
Эмэгтэй	38 520	1 195	3.1	7 248	18.8
Хот	61 972	994	1.6	18 854	30.4
Хөдөө	37 899	894	2.4	10 963	28.9
Үндсэн салбараар:					
Хөдөө аж ахуйн	33 966	524	1.5	11 320	33.3
Үйлдвэрлэлийн	18 648	427	2.3	8 865	47.5
Үйлчилгээний салбар	47 257	937	2.0	9 632	20.4
Хөдөлмөр эрхлэлтийн статусаар:					
Аж ахуйн нэгж, байгууллагын ажил олгогч	547	22	4.0	23	4.2
Зах зээлд чиглэсэн өрхийн аж ахуйн нэгжийн ажил олгогч	257	-	-	-	-
Цалин хөлстэй ажиллагчгүй аж ахуйн нэгж, байгууллагын үйл ажиллагаа эрхлэгч	449	-	-	324	72.2
Цалин хөлстэй ажиллагчгүй, зах зээлд чиглэсэн өрхийн аж ахуйн үйл ажиллагаа эрхлэгч	30 874	681	2.2	11 014	35.7
Гүйцэтгэх гэрээлэгч	-	-	-	-	-
Цалин хөлстэй байнгын ажиллагч	25 972	45	0.2	6 087	23.4
Цалин хөлстэй түр ажиллагч	23 925	321	1.3	6 166	25.8
Цалин хөлстэй тохиолдлын ажиллагч	7 546	505	6.7	3 053	40.5
Цалин хөлстэй дагалдан ажилтан, мэргэшиж буй дадлагажигч ажил	76	-	-	-	-
Хувь нэмрээ оруулагч гэр бүлийн гишүүн	9 415	314	3.3	2 524	26.8
Эдгээр статуст хамрагдаагүй ажиллагчид	812	-	-	626	77.1

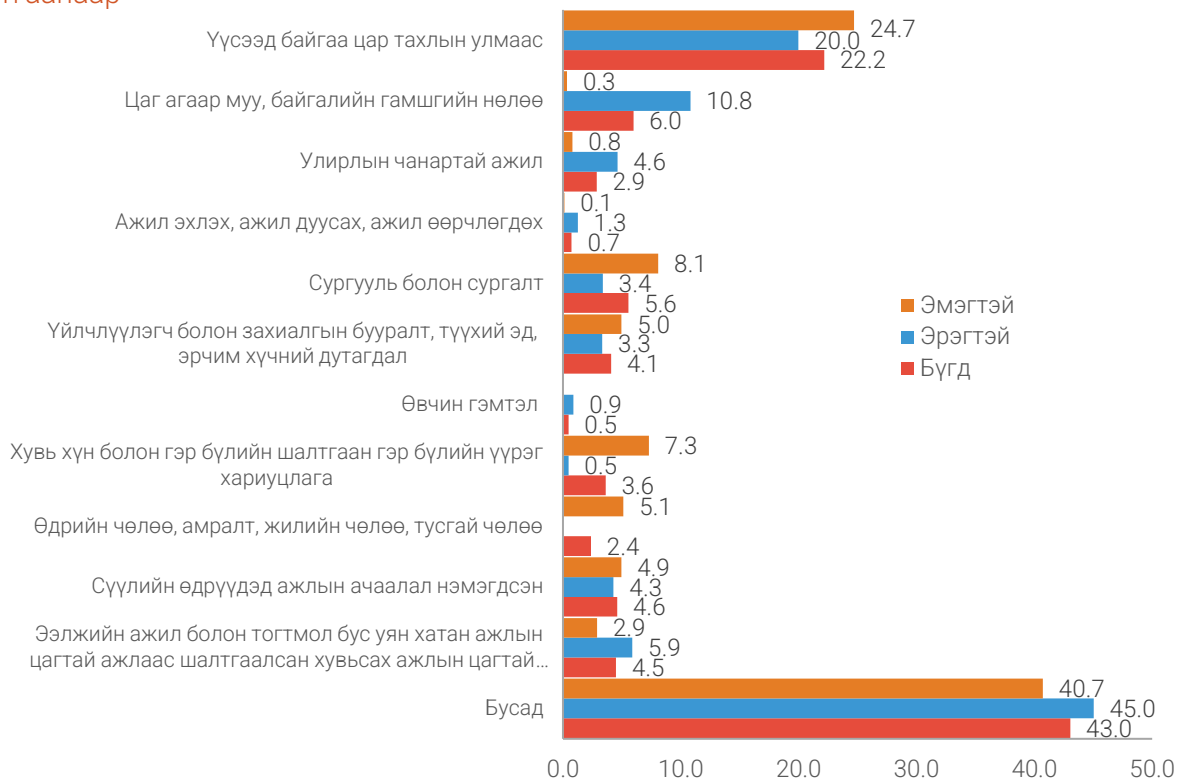
Нийт залуу ажиллагчдын 1.9 мянга (1.9%) нь долоо хоногт тогтмол бага цагаар (долоо хоногт 25-аас бага цаг) ажиллаж байгаагийн байршлын хувьд хотод, эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбараар авч үзэхэд үйлчилгээний салбарт, хөдөлмөр эрхлэлтийн статусаар цалин хөлстэй ажиллагчгүй зах зээлд чиглэсэн өрхийн аж ахуйн нэгжийн үйл ажиллагаа эрхлэгчид дийлэнх нь байна. Харин нийт залуу ажиллагчдын 29.8 мянга (29.9%) нь долоо хоногт тогтмол урт цагаар (долоо хоногт 60-аас дээш цаг) ажиллаж байгаагийн байршлын хувьд хотод, эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбараар авч үзэхэд хөдөө аж ахуйн салбарт, хөдөлмөр эрхлэлтийн статусаар цалин хөлстэй ажиллагчгүй зах зээлд чиглэсэн өрхийн аж ахуйн нэгжийн үйл ажиллагаа эрхлэгчид дийлэнх нь байна.

Хүснэгт 6.9. Залуу ажиллагчид тогтмол ажилладаг цагаараа ажилладаг эсэх

Байршил/Бүс	Тогтмол ажилладаг цагаараа ажилласан эсэх							
	Бүгд		Тийм		Үгүй, ажлын цагаас илүү		Үгүй, ажлын цагаас бага	
	Тоо	%	Тоо	%	Тоо	%	Тоо	%
Улсын дүн	99 871	100.0	87 096	100.0	1 331	100.0	11 444	100.0
Хот	61 972	62.1	52 047	59.8	522	39.2	9 403	82.2
Хөдөө	37 899	37.9	35 049	40.2	809	60.8	2 041	17.8
Баруун бүс	13 688	13.7	12 073	13.9	169	12.7	1 446	12.6
Хангайн бүс	19 325	19.3	14 328	16.5	262	19.6	4 735	41.4
Төвийн бүс	15 797	15.8	14 878	17.1	236	17.7	683	6.0
Зүүн бүс	9 151	9.2	7 945	9.1	498	37.4	708	6.2
Улаанбаатар	41 910	42.0	37 871	43.5	167	12.5	3 872	33.7

Залуу ажиллагчдын тогтмол цагаараа ажилладаг эсэхэд тийм гэж хариулсан 87.1 (87.2%) мянга байгаа нь дийлэнх хувийг эзэлж байгаа бол ажлын цагаас бага ажилладаг 11.4 (11.5%) мянга, ажлын цагаасаа илүү ажилладаг 1.3 (1.3%) мянган залуу ажиллагчид байна.

Зураг 6.20. Залуу ажиллагчдын тогтмол ажилладаг цагаасаа илүү/дутуу ажилласан шалтгаанаар

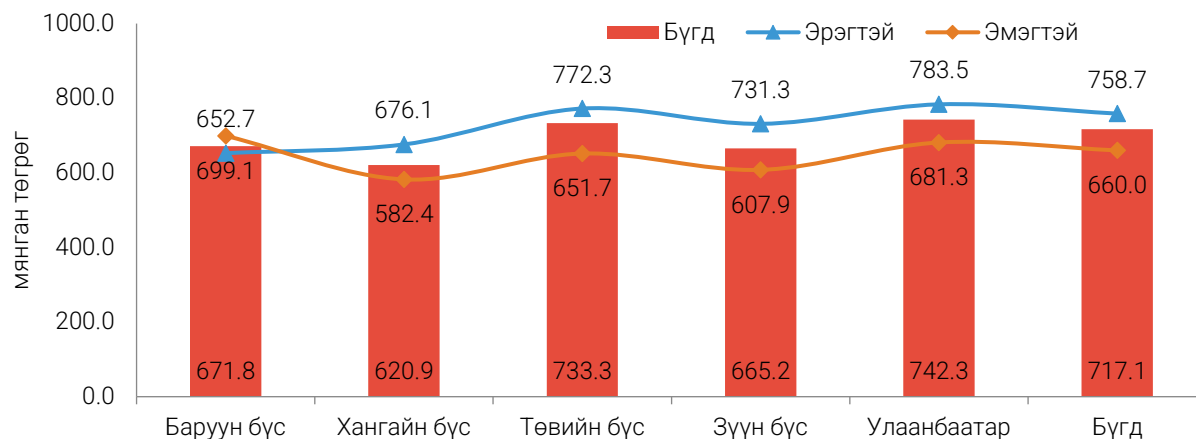

Сүүлийн 7 хоногт ажлын цагаасаа илүү/дутуу ажилласан залуу ажиллагчдыг шалтгаанаар нь авч үзэхэд 2.8 (22.2%) мянга нь үүсээд байгаа цар тахлын улмаас, 0.8 (6.0%) мянга нь цаг агаар муу байгалийн гамшгийн нөлөөнөөс, 0.7 (5.6%) мянга нь сургууль болон сургалт гэж хариулсан иргэд дийлэнх хувийг эзэлж байна.

ЦАЛИН, ОРЛОГО

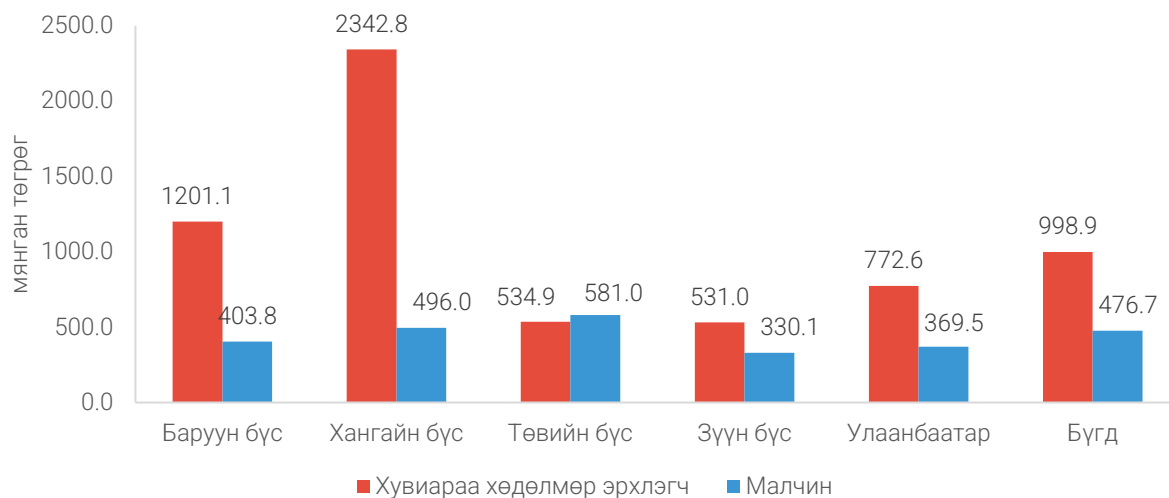
Судалгаагаар албан болон албан бус салбарт, өрхийн нэгжид ажиллаж байгаа бүх цалин хөлстэй ажиллагчдын цалингийн мэдээллийг гарт олгогдсон дүнгээр авсан болно. Эдийн засгийн бүх нэгжид ажиллаж буй цалинтай залуу ажиллагчдын сарын дундаж цалин улсын хэмжээнд 717.1 мянган төгрөг, Улаанбаатар хотын хувьд хамгийн өндөр буюу 742.3 мянга, хамгийн бага нь Хангайн бүсэд 620.9 мянган төгрөг байна.

Зураг 6.21. Цалинтай залуу ажиллагчдын сарын дундаж цалин, хүйс, бүсээр

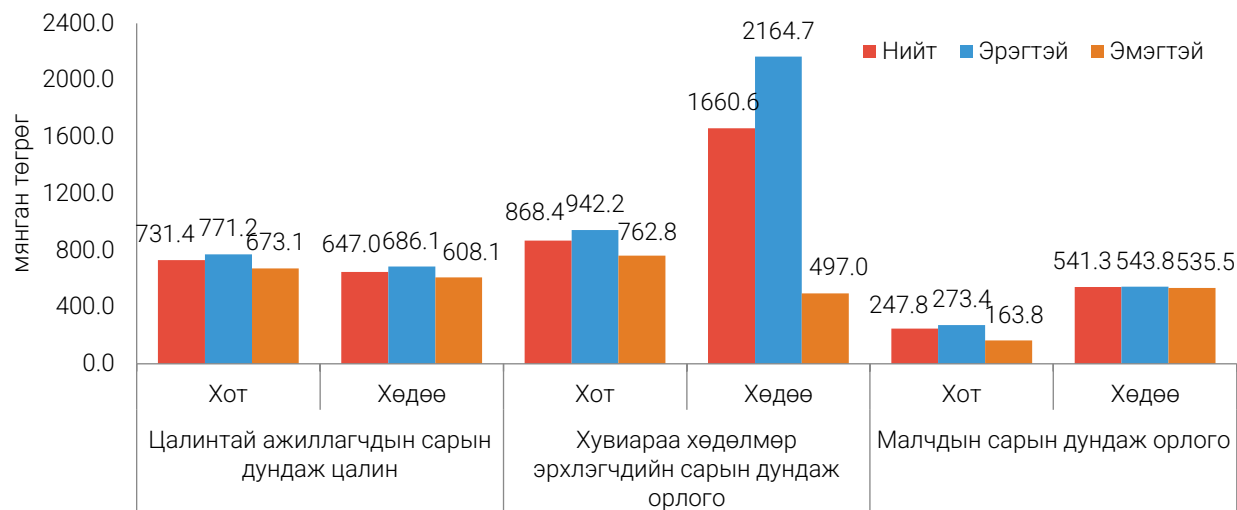
Улсын хэмжээнд хувиараа хөдөлмөр эрхлэгч залуучуудын сарын дундаж орлого 998.9 мянга, залуу малчдын сарын дундаж орлого 476.7 мянган төгрөг байна. Бүсээр авч үзэхэд хувиараа хөдөлмөр эрхлэгч залуучуудын сарын дундаж орлого хамгийн өндөр нь Хангайн бүсэд 2342.8 мянга, хамгийн бага нь Зүүн бүсэд 531.0 мянган төгрөг байна. Харин залуу малчдын сарын дундаж орлого хамгийн өндөр нь Төвийн бүсэд 581.0 мянга, хамгийн бага нь Зүүн бүсэд 330.1 мянган төгрөг байна.

Зураг 6.22. Хувиараа хөдөлмөр эрхлэгч болон малчин залуучуудын сарын дундаж орлого, бүсээр

Цалинтай залуу ажиллагчдын сарын дундаж цалин хот, суурин газарт 731.4 мянган төгрөг, хөдөө орон нутагт 647.0 мянган төгрөг, хувиараа хөдөлмөр эрхлэгч залуучуудын хувьд сарын дундаж орлого нь хот, суурин газарт 868.4 мянган төгрөг, хөдөө орон нутагт 1660.6 мянган төгрөг байна. Харин залуу малчдын сарын дундаж орлого хот, суурин газарт 247.8 мянган төгрөг, хөдөө орон нутагт 541.3 мянган төгрөг байна. Хөдөө орон нутагт хувиараа хөдөлмөр эрхлэгч залуучуудын орлого өндөр байгаа нь салбарын хувьд хөдөө аж ахуйн салбарын бүтээгдэхүүний борлуулалт өссөн нь нөлөөлсөн байна.

Зураг 6.23. Залуу ажиллагчдын сарын дундаж цалин болон орлого, хүйс, хот, хөдөөгөөр

6.2. ЗАЛУУЧУУДЫН ХӨДӨЛМӨРИЙН ДУТУУ АШИГЛАЛТ

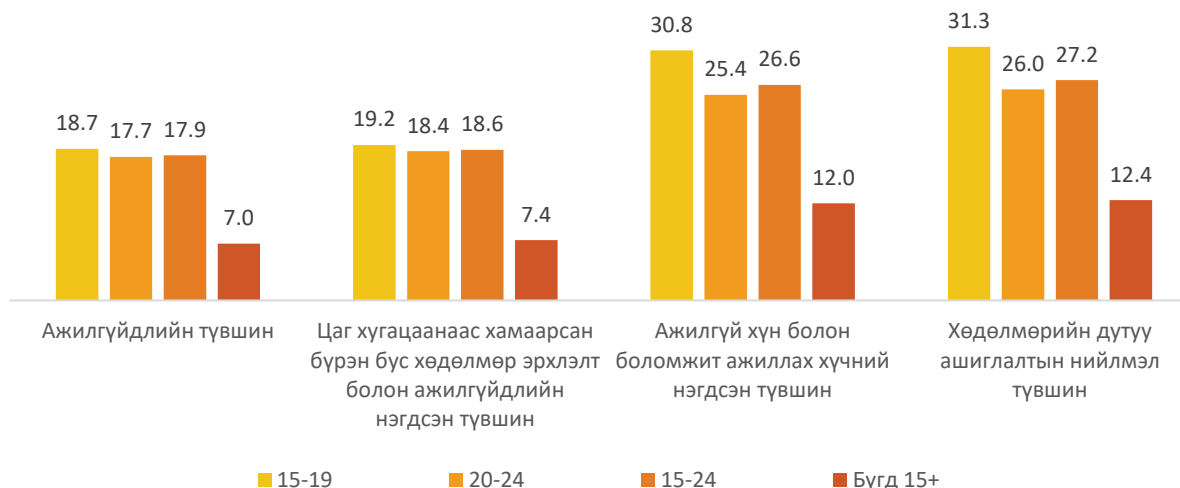
Судалгааны дүнгээр нийт хөдөлмөрийн дутуу ашиглалтын 37.0 (22.6%) мянга нь 15-24 насны залуучууд байгаагийн 19.3 (52.3%) мянга нь эрэгтэй, 17.6 (47.7%) мянга нь эмэгтэй байна. Эдгээр залуучуудын 21.8 (58.9%) мянга нь ажилгүй, 14.4 (38.9%) мянга нь боломжит ажиллах хүч, 0.8 (2.2%) мянга нь цаг хугацаанаас хамаарсан бүрэн бус хөдөлмөр эрхлэгчид байна.

Хүснэгт 6.10. Залуучуудын хөдөлмөрийн дутуу ашиглалт, хүйс, байршил, бүсээр

Байршил / Бүс	Бүгд		Хүйсээр			
			Эрэгтэй		Эмэгтэй	
	Тоо	%	Тоо	%	Тоо	%
Хот	29 442	79.7	15 585	80.6	13 857	78.6
Хөдөө	7 519	20.3	3 748	19.4	3 771	21.4
Баруун бүс	7 522	20.4	3 916	20.3	3 606	20.5
Хангайн бүс	6 245	16.9	3 370	17.4	2 875	16.3
Төвийн бүс	3 180	8.6	1 515	7.8	1 665	9.4
Зүүн бүс	1 822	4.9	988	5.1	834	4.7
Улаанбаатар	18 192	49.2	9 544	49.4	8 648	49.1
Дүн, %		100.0		100.0		100.0
Улсын дүн	36 961		19 333		17 628	

Хөдөлмөрийн дутуу ашиглалтын нийлмэл түвшин 15-24 насны залуучуудын хувьд 27.2 хувь буюу улсын дунджаас 2.2 дахин их байна.

Зураг 6.24. Залуучуудын хөдөлмөрийн дутуу ашиглалтын түвшин, насны бүлэг, хувиар

Нийт ажилгүй хүний 21.8 (24.8%) мянга нь 15-24 насны залуучууд байна. Энэ насны ажилгүй эмэгтэйчүүдийн эзлэх хувь эрэгтэйчүүдийн эзлэх хувиас 2.3 нэгж хувиар доогуур байна. Ажилгүйдлийн түвшин 15-24 насны залуучуудын хувьд 17.9 хувь байгаа бол энэ насны эрэгтэйчүүдийн ажилгүйдлийн түвшин 16.8 хувь, эмэгтэйчүүдийнх 19.5 хувь байгаа нь ажилгүйдлийн түвшний улсын дунджаас тус бүр 2.3-2.9 дахин өндөр байна.

Хүснэгт 6.11. Залуучууд болон нийт ажилгүйдлийн түвшний харьцаа, хүйсээр

Үзүүлэлт	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Хот	Хөдөө
Нийт ажилгүйдлийн түвшин (15+)	7.0	7.3	6.7	8.0	4.6
Залуучуудын ажилгүйдлийн түвшин (15-24)	17.9	16.8	19.5	22.2	9.7
Залуучуудын болон нийт ажилгүйдлийн түвшний харьцаа	2.6	2.3	2.9	2.8	2.1
Залуучууд болон насанд хүрэгчдийн ажилгүйдлийн харьцаа	3.1	2.8	3.5	3.4	2.4
Нийт ажилгүйчүүдэд залуучуудын эзлэх хувь	24.8	25.9	23.6	25.1	23.5
Нийт залуучуудад ажилгүй залуучуудын эзлэх хувь	5.5	6.4	4.7	6.2	3.8

15-24 насны ажилгүйчүүдийн хувьд 7.4 (33.8%) мянга нь өмнө нь хөдөлмөр эрхэлж байсан бөгөөд өмнөх ажлаасаа гарсан шалтгаанаар нь авч үзвэл, 2.1 (28.6%) мянга нь хувийн/гэр бүлийн шалтгаантай, 1.5 (21.4%) мянга нь түр ажлын байр байсан, 1.0 (13.3%) мянга нь өөрийн хүсэлтээр, 0.6 (8.2%) мянга нь цалин хөлс тохирохгүй байсан учраас гэсэн шалтгаантай хүмүүс хамгийн өндөр хувийг эзэлж байна.

Зураг 6.25. 15-24 насны ажилгүй хүн, өмнөх ажлаасаа гарсан шалтгаан, дүнд эзлэх хувиар

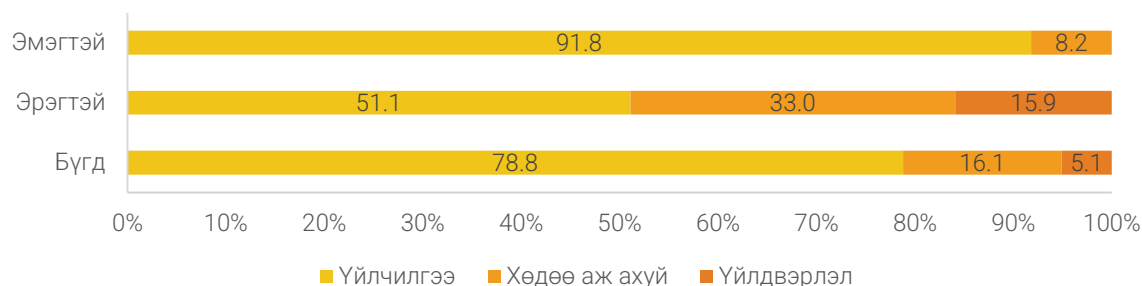
Нийт цаг хугацаанаас хамаарсан бүрэн бус хөдөлмөр эрхлэгчдийн 0.8 (15.9%) мянга нь 15-24 насны залуучууд байна. Бүсээр авч үзэхэд баруун бүсэд хамгийн их буюу 46.2 хувь, хангайн бүсэд хамгийн бага буюу 2.5 хувь нь байна.

Зураг 6.26. 15-24 насны цаг хугацаанаас хамаарсан бүрэн бус хөдөлмөр эрхлэгчид, бүс, дүнд эзлэх хувиар

15-24 насны цаг хугацаанаас хамаарсан бүрэн бус хөдөлмөр эрхлэгчдийг эдийн засгийн салбарын ангиллаар авч үзэхэд, 0.6 (78.8%) мянга нь үйлчилгээний, 0.1 (16.1%) мянга нь хөдөө аж ахуйн, 0.04 (5.1%) мянга нь үйлдвэрлэлийн салбарт ажиллаж байна.

Зураг 6.27. 15-24 насны цаг хугацаанаас хамаарсан бүрэн бус хөдөлмөр эрхлэгчид, эдийн засгийн үйл ажиллагааны үндсэн салбар, хүйс, дүнд эзлэх хувиар

Нийт боломжит ажиллах хүчний 14.3 (20.3%) мянга нь 15-24 насныхан байгаагийн 6.6 (46.2%) мянга нь эрэгтэйчүүд, 7.7 (53.8%) мянга нь эмэгтэйчүүд байна.

15-24 насны боломжит ажиллах хүчний 78.4 хувь нь хот, суурин газарт, 21.6 хувь нь хөдөөд байна. Энэ насны боломжит ажиллах хүчний 8.8 (61.6%) мянга нь Улаанбаатар хотод, 2.6

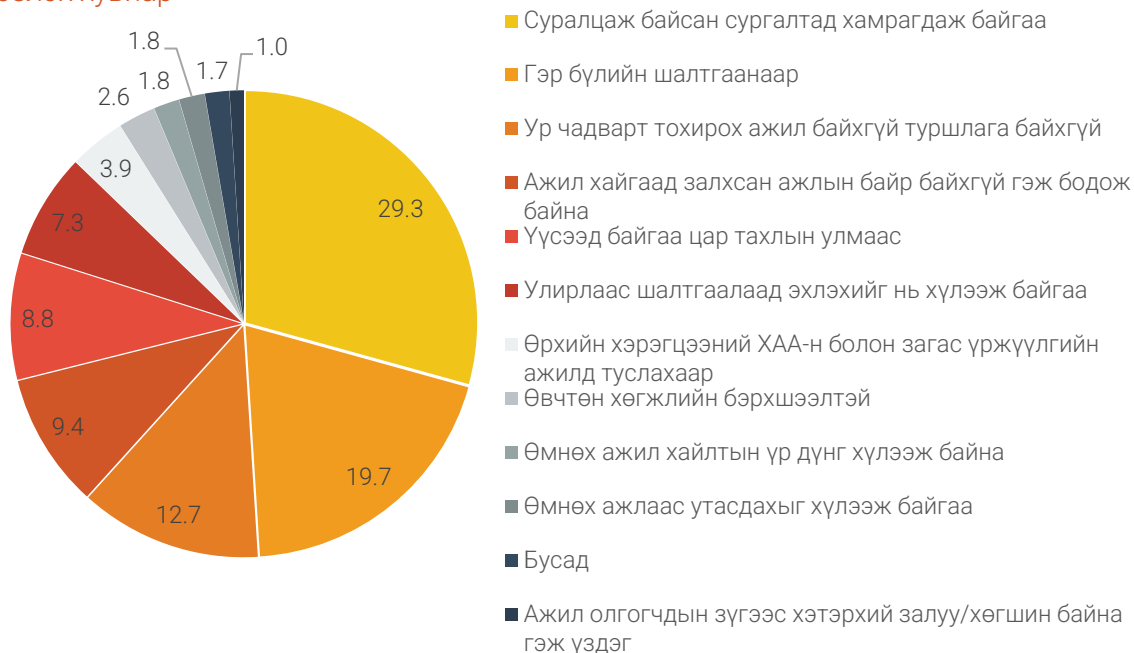
(18.4%) мянга нь Баруун бүсэд байгаа нь хамгийн өндөр бол Зүүн бүсэд хамгийн бага буюу 0.7 (4.8%) мянга нь ногдож байна.

Хүснэгт 6.12. 15-24 насны боломжит ажиллах хүч, хүйс, байршил, бүсээр

Байршил/Бүс	Бүгд		Боломжит ажиллах хүч			
			Эрэгтэй		Эмэгтэй	
	Тоо	%	Тоо	%	Тоо	%
Хот	11 271	78.4	5 188	78.1	6 083	78.7
Хөдөө	3 104	21.6	1 454	21.9	1 650	21.3
Баруун бүс	2 650	18.4	1 309	19.8	1 341	17.4
Хангайн бүс	1 369	9.5	554	8.3	815	10.5
Төвийн бүс	814	5.7	324	4.9	490	6.3
Зүүн бүс	690	4.8	300	4.5	390	5.0
Улаанбаатар	8 852	61.6	4 155	62.5	4 697	60.8
Дүн, %		100.0		100.0		100.0
Улсын дүн	14 375		6 642		7 733	

15-24 насны боломжит ажиллах хүчний 12.5 мянга буюу 86.7 хувь нь сүүлийн 30 хоногт цалин, хөлстэй ажил хайгаагүй, бизнес эрхлэх оролдлого хийгээгүй ч ажил хийх боломжтой байна. Тэдгээр хүн амын цалинтай ажил хайх эсвэл бизнес эрхлэх ямар нэгэн оролдлого хийгээгүй шалтгааныг дараах зургаар харууллаа.

Зураг 6.28. Сүүлийн 30 хоногт ажил хайгаагүй боломжит ажиллах хүч, хайгаагүй шалтгаан, дүнд эзлэх хувиар

Харин 15-24 насны боломжит ажиллах хүчний 1.7 мянга буюу 12.1 хувь нь судалгаа явагдсан лавлагаа 7 хоног буюу тухайн хугацаанаас хойших 14 хоногт ажил хийхэд бэлэн биш байсан

байна. Тэдгээр хүн амын 0.7 мянга (37.5%) нь үүсээд байгаа цар тахлын улмаас ажил хийхэд бэлэн биш гэсэн шалтгаантай нь хамгийн өндөр хувийг эзэлж байна.

15-24 насны боломжит ажиллах хүчийг хөдөлмөрийн зах зээлд идэвхтэй оролцохгүй байгаа шалтгаанаар нь авч үзэхэд, суралцдаг 3.7 (25.8%) мянга, жирэмсэн/хүүхэд асарсан 2.0 (14.0%) мянга, ажил хайгаад олдохгүй байгаа 1.9 (13.6%) гэсэн нь ихэнх хувийг эзэлж байна.

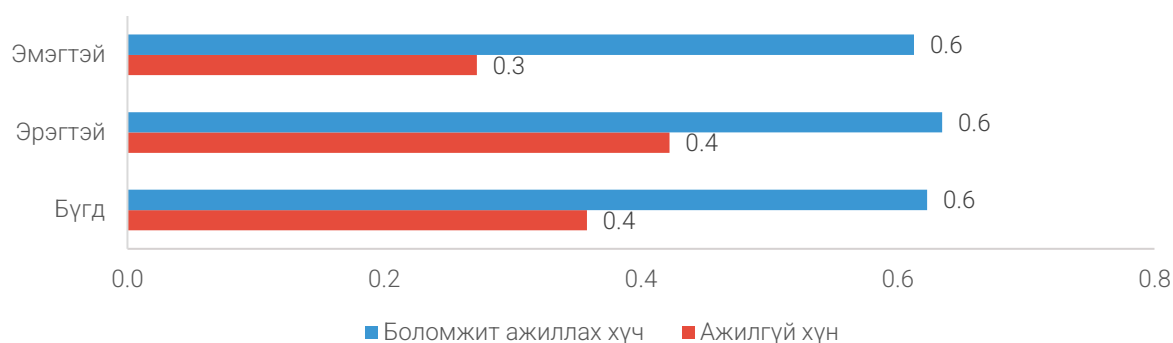
Зураг 6.29. 15-24 насны боломжит ажиллах хүч, ажилгүй байгаа шалтгаан, дүнд эзлэх хувиар

ЭРҮҮЛ МЭНД

Хөдөлмөрийн зах зээлд оролцож чадахгүй байгаа 167 хөгжлийн бэрхшээлтэй залуучууд байна. Өөрөөр хэлбэл нийт хөдөлмөрийн дутуу ашиглалтын 167 (0.5%) нь хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэд байна. Тэдгээрийн 94 (56.5%) нь эрэгтэйчүүд, 73 (43.5%) нь эмэгтэйчүүд байна.

Зураг 6.30. Залуучуудын хөдөлмөрийн дутуу ашиглалтад хөгжлийн бэрхшээлтэй залуучуудын эзлэх хувь, хүйсээр

Тэдгээр иргэдийг үйлдлийн чадамжийнх нь хувьд авч үзэхэд бүгд хөгжлийн бэрхшээлийн их хүндрэлтэй байна. Бүсээр харахад 90 (53.9%) нь Баруун бүсэд байгаа нь хамгийн их байгаа бол Төвийн бүс, Улаанбаатар хотод 15-24 насны хөгжлийн бэрхшээлийн их хүндрэлтэй хөдөлмөрийн дутуу ашиглалт байхгүй байна.

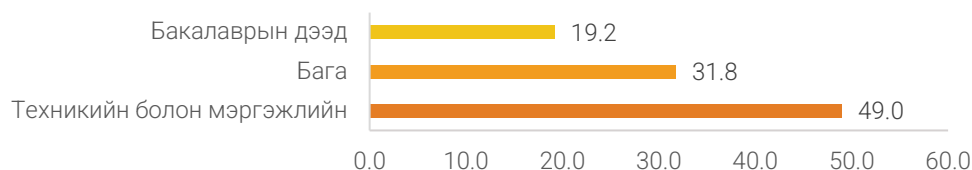
Хүснэгт 6.13. Хөгжлийн бэрхшээлтэй залуучуудын хөдөлмөрийн дутуу ашиглалт, үйлдлийн чадамжаар, дүнд эзлэх хувиар

Байршил/Бүс	Бүгд		Үйлдлийн чадамжаар			
			Тийм, их хүндрэлтэй		Тийм, огт чадваргүй	
	Тоо	%	Тоо	%	Тоо	%
Улсын дүн	167	100.0	167	100.0	-	-
Хот	-	-	-	-	-	-
Хөдөө	167	100.0	167	100.0	-	-
Баруун бүс	90	53.9	90	53.9	-	-
Хангайн бүс	52	31.1	52	31.1	-	-
Төвийн бүс	-	-	-	-	-	-
Зүүн бүс	25	15.0	25	15.0	-	-
Улаанбаатар	-	-	-	-	-	-

ӨРХ ТОЛГОЙЛСОН ЭМЭГТЭЙЧҮҮД

Залуучуудын хөдөлмөрийн дутуу ашиглалтын 149 (0.4%) нь өрх толгойлсон эмэгтэйчүүд байна. Эдгээр эмэгтэйчүүд бүгд хөдөө орон нутагт байна. Боловсролын түвшнээр нь авч үзэхэд 73 (49.0%) нь техникийн болон мэргэжлийн боловсролтой эмэгтэйчүүд байна.

Зураг 6.31. 15-24 насны өрх толгойлсон эмэгтэйчүүдийн хөдөлмөрийн дутуу ашиглалт, боловсролын түвшин, дүнд эзлэх хувиар

БОЛОВСРОЛЫН ТҮВШНЭЭР

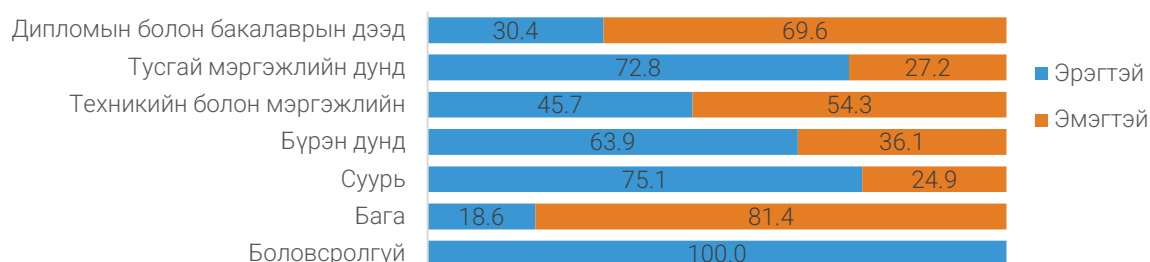
Залуучуудын хөдөлмөрийн дутуу ашиглалтын хувьд арван хүн тутмын дөрөв нь бүрэн дунд, дөрвөн хүн тутмын нэг нь дипломын болон бакалаврын дээд, таван хүн тутмын нэг нь техникийн болон мэргэжлийн боловсролтой залуучууд байгаа бол 0.4 хувь нь боловсролгүй байна.

Хүйсээр харахад, 15-24 насны эрэгтэйчүүдийн хувьд хөдөлмөрийн дутуу ашиглалт хамгийн өндөр буюу 47.3 хувь нь бүрэн дунд боловсролтой байгаа бол 0.8 хувь нь боловсролгүй байна. Харин эмэгтэйчүүдийн хувьд хөдөлмөрийн дутуу ашиглалтын хувьд хамгийн өндөр буюу 36.8 хувь нь дипломын болон бакалаврын дээд боловсролтой байгаа бол 2.0 хувь нь тусгай мэргэжлийн дунд боловсролтой байна.

Хүснэгт 6.14. Залуучуудын хөдөлмөрийн дутуу ашиглалт, боловсролын түвшин, хүйсээр

Боловсролын түвшин	Бүгд		Хүйсээр			
			Эрэгтэй		Эмэгтэй	
	Тоо	%	Тоо	%	Тоо	%
Боловсролгүй	145	0.4	145	0.8	-	-
Бага	531	1.4	99	0.5	432	2.5
Суурь	3 266	8.8	2 452	12.7	814	4.6
Бүрэн дунд	14 306	38.7	9 146	47.4	5 160	29.3
Техникийн болон мэргэжлийн	8 075	21.8	3 693	19.1	4 382	24.9
Тусгай мэргэжлийн дунд	1 327	3.6	966	5.0	361	2.0
Дипломын болон бакалаврын дээд	9 311	25.2	2 832	14.6	6 479	36.7
Дүн, %		100.0		100.0		100.0
Улсын дүн	36 961		19 333		17 628	

Зураг 6.32. Залуучуудын хөдөлмөрийн дутуу ашиглалт, боловсролын түвшин, хүйс, дүнд эзлэх хувиар

ЭЗЭМШСЭН МЭРГЭЖИЛ

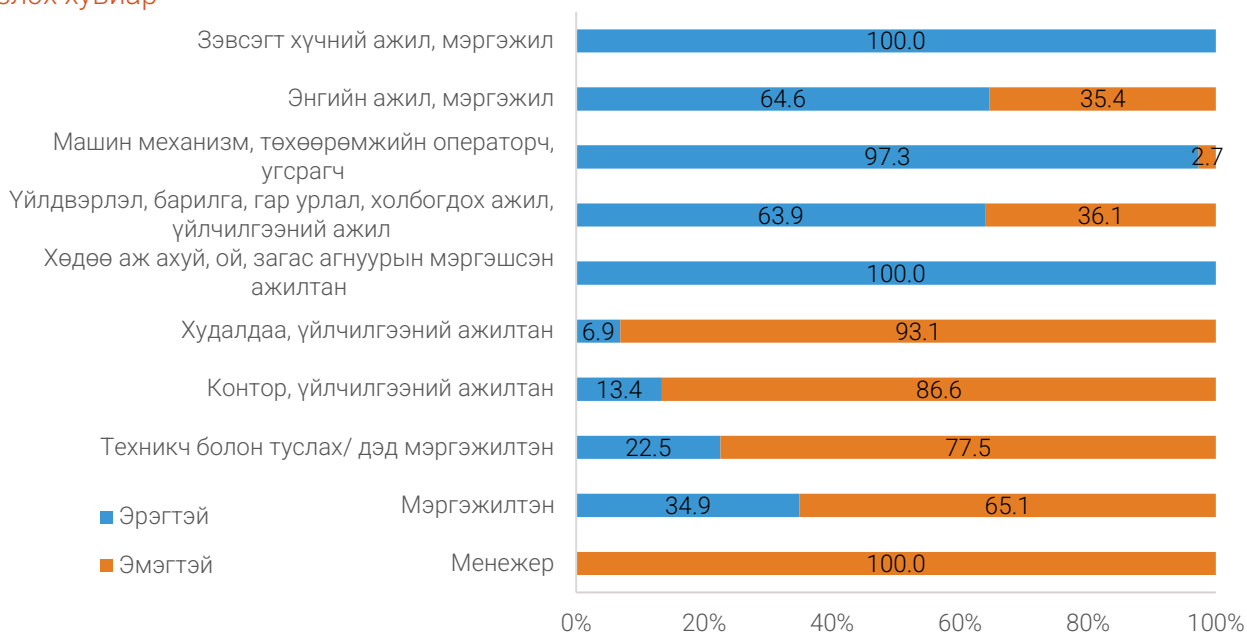
Залуучуудын хөдөлмөрийн дутуу ашиглалтыг эзэмшсэн мэргэжлийн хувьд авч үзвэл хоёр хүн тутмын нэг нь энгийн ажил мэргэжилтэй, дөрвөн хүн тутмын нэг нь мэргэжилтэн байна.

Зураг 6.33. Залуучуудын хөдөлмөрийн дутуу ашиглалт, эзэмшсэн мэргэжил, дүнд эзлэх хувиар

Хүйсээр авч үзвэл, зэвсэгт хүчний ажил, мэргэжил; машин механизм, төхөөрөмжийн операторч, угсрагч; энгийн ажил мэргэжил; үйлдвэрлэл, барилга, гар урлал, холбогдох ажил, үйлчилгээний ажил мэргэжилтэй эрэгтэйчүүдийн эзлэх хувь өндөр байгаа бол менежер; худалдаа, үйлчилгээний ажилтан; контор, үйлчилгээний мэргэжилтэй эмэгтэйчүүдийн эзлэх хувь өндөр байна.

Зураг 6.34. Залуучуудын хөдөлмөрийн дутуу ашиглалт, эзэмшсэн мэргэжил, хүйс, дүнд эзлэх хувиар

ШИЛЖИХ ХӨДӨЛГӨӨН

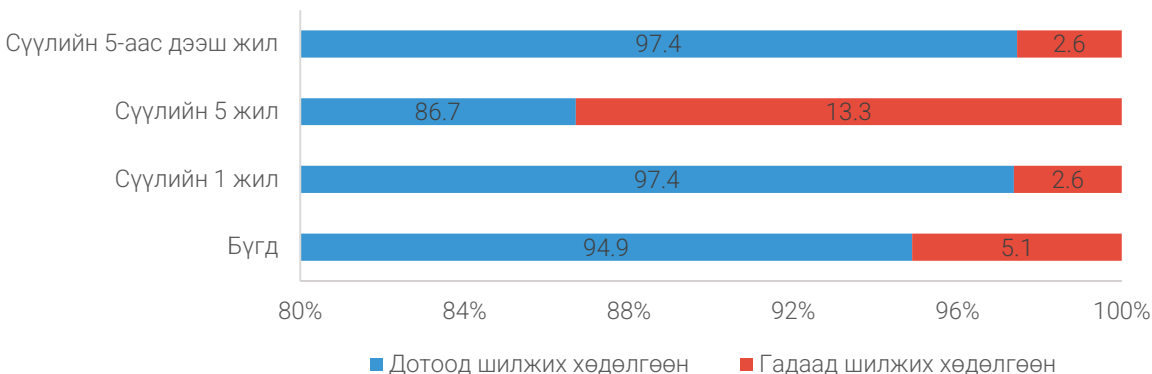
Залуучуудын хөдөлмөрийн дутуу ашиглалтын 14.7 (39.8%) мянга нь шилжих хөдөлгөөнд (хүн амын суурьшлын өөрчлөлтөөр тодорхойлогдоно) оролцсон байна. Үүнээс Улаанбаатар хотод 9.3 (63.1%) мянга нь шилжин суурьшсан байгаа бөгөөд шилжигчид гол төлөв хөдөө орон нутгаас ирж байна. Бүсээр харахад гадаад шилжих хөдөлгөөн Баруун бүсэд илүү давамгайлж байна.

Зураг 6.35. Залуу ажиллагчид, шилжих хөдөлгөөн, бүсээр

Залуучуудын хөдөлмөрийн дутуу ашиглалтын 3.5 мянга (23.6%) нь сүүлийн 5 жилд, 1.8 мянга (12.0%) хувь нь сүүлийн 1 жилд шилжих хөдөлгөөнд оролцсон байна. Сүүлийн 5 жилийн хугацаанд шилжих хөдөлгөөнд оролцогчдын 50.2 хувь нь эрэгтэйчүүд, 49.8 хувь нь эмэгтэйчүүд байгаа бол сүүлийн 1 жилийн хугацаанд оролцогчдын 31.7 хувь нь эрэгтэйчүүд, 68.3 хувь нь эмэгтэйчүүд байна.

Зураг 6.36. Дотоод шилжих хөдөлгөөнд оролцсон ажиллагчдад залуу ажиллагчдын эзлэх хувь, хугацаагаар

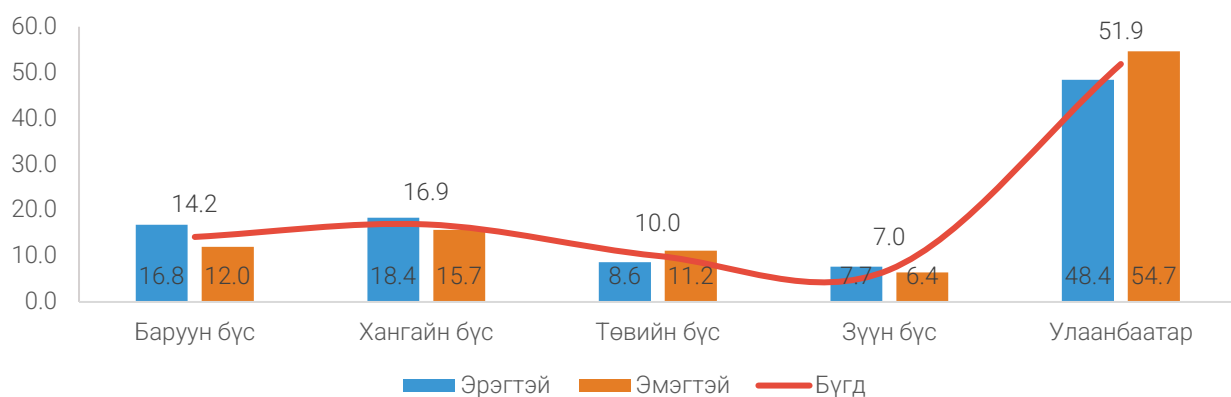
ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭЭГҮЙ, БОЛОВСРОЛ, СУРГАЛТЫН ХӨТӨЛБӨРТ ХАМРАГДААГҮЙ ЗАЛУУЧУУД

Залуучуудын ажилгүйдлийн түвшний үзүүлэлт нь залуучуудын хөдөлмөрийн зах зээлийн нөхцөл байдлын талаарх зарим мэдээллийг илэрхийлнэ. Өөрөөр хэлбэл эдгээр тоо мэдээлэл нь залуучуудад тулгарч буй асуудлыг бүрэн илэрхийлж чадахгүй бөгөөд шийдвэр гаргах үйл явцад үүнээс дэлгэрэнгүй, бодитой мэдээлэл шаардлагатай. Харин хөдөлмөр эрхлээгүй, боловсрол, сургалтад хамрагдаагүй байгаа залуучуудын талаарх үзүүлэлт нь ажилгүй залуучууд гэхээсээ илүүтэйгээр хөдөлмөрийн зах зээлд шинээр орж ирэх боломжтой ажиллах хүчний нөөцийн хэмжүүр болж өгдөг. Үүнд ажил хайхаас шантарсан залуучууд болон хөгжлийн бэрхшээлтэй, гэр орныхоо ажилд тусалдаг гэх зэрэг бусад олон шалтгаанаар ажиллах хүчнээс гадуур байгаа залуучууд хамрагдана.

Тиймээс ч Тогтвортой хөгжлийн зорилгын “2030 он гэхэд хөдөлмөр эрхлээгүй, боловсрол, сургалтаас гадуур байгаа залуучуудын эзлэх хувийг үлэмж хэмжээгээр бууруулах” гэж авч үзсэн бөгөөд 8.6 дугаар Зорилтын хэрэгжилтийг 8.6.1 буюу “15-24 насны хөдөлмөр эрхлээгүй, боловсрол, сургалтаас гадуур байгаа залуучуудын эзлэх хувь” гэсэн шалгуур үзүүлэлтээр тооцно. Уг үзүүлэлт нь хөдөлмөр эрхэлдэггүй, сургуульд суралцдаггүй 15-24 насны залуучууд тухайн насны хүн амын хэдэн хувийг эзэлж буйг илэрхийлнэ.

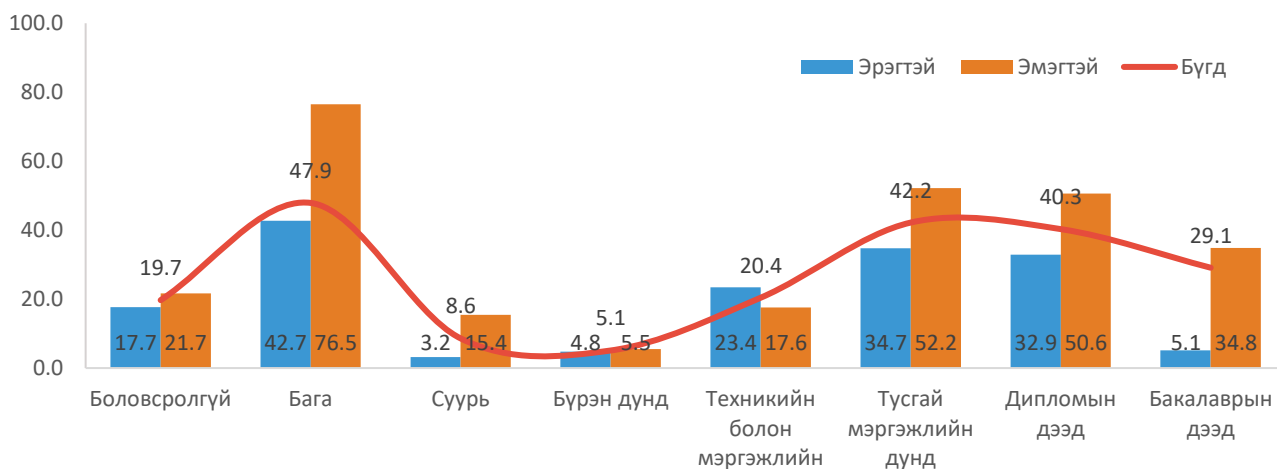
Судалгааны дүнгээр 15-24 насны нийт 392.6 мянган залуучууд байгаагийн 77.4 (19.7%) мянга нь тухайн хугацаанд хөдөлмөр эрхлээгүй болон боловсрол, сургалтын хөтөлбөрт хамрагдаагүй залуучууд байна. Бүс нутгаар авч үзэхэд эдгээр залуучуудын 51.9 хувь нь Улаанбаатар хотод байгаа бол 10.0 хувь нь Төвийн бүсэд байна.

Зураг 6.37. 15-24 насны хөдөлмөр эрхлээгүй, боловсрол, сургалтад хамрагдаагүй залуучууд, бүс, дүнд эзлэх хувиар

Хөдөлмөр эрхлээгүй, боловсрол, сургалтад хамрагдаагүй 15-24 насны залуучуудын 97.5 хувь нь боловсролтой, үүнээс 48.4 хувь нь мэргэжил эзэмших түвшний боловсролтой байна. Тухайлбал 27.3 хувь нь дээд боловсролтой, 21.0 хувь нь техникийн болон мэргэжлийн, тусгай мэргэжлийн дунд боловсролтой залуучууд байна. Харин бүрэн дунд боловсролтой залуучууд 38.9 хувь нь байна.

Зураг 6.38. 15-24 насны хөдөлмөр эрхлээгүй, боловсрол, сургалтад хамрагдаагүй байгаа залуучуудын эзлэх хувь, боловсролын түвшин, хүйсээр

АЖИЛЛАХ ХҮЧНИЙ УЛИРЛЫН
ХЭЛБЭЛЗЭЛ

7.1. ХӨДӨЛМӨРИЙН ЗАХ ЗЭЭЛ ДЭХ ОРОЛЦОО

Хөдөлмөрийн зах зээлийн гол үзүүлэлтүүдийн улирлын хэлбэлзлийг эхний улирал болон сүүлийн улирлаар харьцуулбал хэлбэлзэл хамгийн их байна. Ажиллагчдын тоо 1 дүгээр улиралд 1170.4 мянган байсан бол 4 дүгээр улиралд буурч 1124.6 мянга болсон байна. Үүнийг дагаад ажилгүй хүний тоо 1 дүгээр улирлын 82.7 мянгаас 4 дүгээр улиралд 92.1 мянга болж өссөн байна. Ингэснээр 4 дүгээр улиралд хөдөлмөрийн дутуу ашиглалтын түвшин 1 дүгээр улирлаас 0.2 пунктээр өсөж 13.0 хувь болсон байна.

Хүснэгт 7.1. Хөдөлмөр эрхлэлтийн үзүүлэлтүүд, улирлаар

Үндсэн үзүүлэлтүүд	2020 I-III	2020 IV-VI	2020 VII-IX	2020 X-XII
Ажиллах хүч, мянган хүн	1253.1	1268.9	1268.6	1216.6
Ажиллагчид	1170.4	1185.2	1176.0	1124.6
Цаг хугацаанаас хамаарсан бүрэн бус хөдөлмөр эрхлэгч	5.5	3.2	4.1	8.2
Ажилгүй хүн	82.7	83.7	92.6	92.1
Ажиллах хүчнээс гадуурх хүн ам, мянган хүн	872.0	854.5	881.4	918.1
Боломжит ажиллах хүч	82.3	73.8	62.6	66.1
Бусад ажиллах хүчнээс гадуурх хүн ам	789.7	780.7	818.8	852.0
Ажиллах хүчний оролцооны түвшин, %	59.0	59.8	59.0	57.0
Хөдөлмөр эрхлэлтийн түвшин, %	55.1	55.8	54.7	52.7
Хөдөлмөрийн дутуу ашиглалтын нийлмэл түвшин, %	12.8	12.0	12.0	13.0
Ажилгүйдлийн түвшин, %	6.6	6.6	7.3	7.6
Цаг хугацаанаас хамаарсан бүрэн бус хөдөлмөр эрхлэлт болон ажилгүйдлийн нэгдсэн түвшин, %	7.0	6.8	7.6	8.2
Ажилгүй хүн болон боломжит ажиллах хүчний нэгдсэн түвшин, %	12.4	11.7	11.7	12.3

Ажиллах хүчний оролцооны түвшин 2 дугаар улиралд хамгийн өндөр буюу 59.8 хувь, 4 дүгээр улиралд хамгийн бага буюу 57.0 хувьтай байна. Харин хөдөлмөрийн зах зээлийн оролцооны түвшнийг хүйсээр авч үзвэл, 2 дугаар улиралд эрэгтэйчүүдийн оролцооны түвшин 68.4 хувь, эмэгтэйчүүдийн оролцооны түвшин 52.2 хувь байсан нь хамгийн их зөрүүтэй улирал байсан байна.

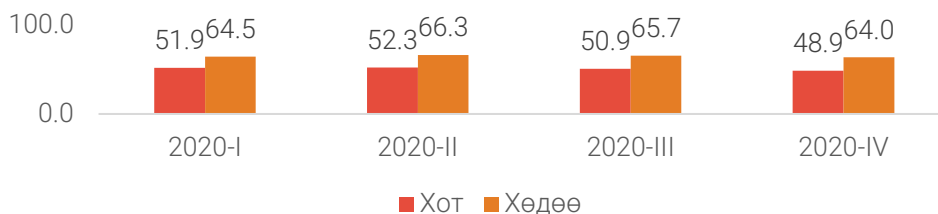
Зураг 7.1. Ажиллах хүчний оролцооны түвшин, хүйсээр, хувь, улирлаар

7.2. АЖИЛЛАГЧИД

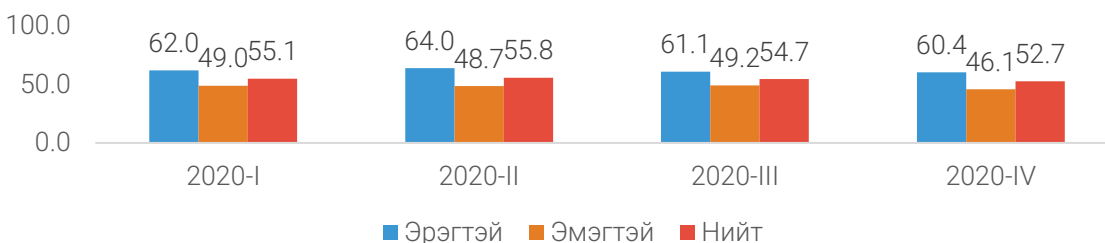
15 ба түүнээс дээш насны хүн амын хөдөлмөр эрхлэлтийн түвшнийг байршлаар авч үзвэл, хөдөө, орон нутгийн хөдөлмөр эрхлэлтийн түвшин хотын хөдөлмөр эрхлэлтийн түвшнээс 12.6-15.1 пунктээр өндөр байсан байна.

Зураг 7.2. Хөдөлмөр эрхлэлтийн түвшин, байршил, хувь, улирлаар

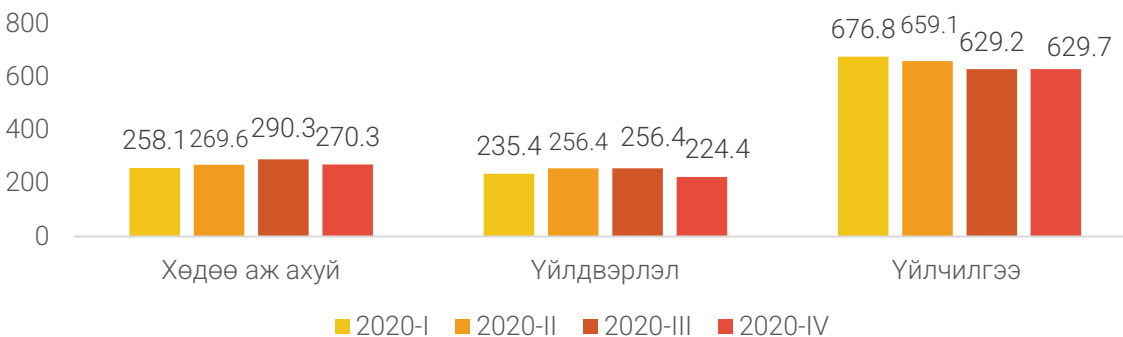
Хөдөлмөр эрхлэлтийн түвшин улсын хэмжээнд 2 дугаар улиралд хамгийн их буюу 55.8 хувь байсан бол 4 дүгээр улиралд 2.4 пунктээр буурч хамгийн бага буюу 52.7 хувь болсон байна. Хүйсээр харвал, эрэгтэйчүүдийн хөдөлмөр эрхлэлтийн түвшин улсын дундаж түвшнээс (6.4-8.2 пунктээр) их байна. Эмэгтэйчүүдийн хувьд улсын дундаж түвшнээс бага (5.5-7.4 пунктээр) байна. Эрэгтэйчүүд, эмэгтэйчүүдийн хөдөлмөр эрхлэлтийн түвшин 2 дугаар улиралд хамгийн их буюу 15.3 пунктийн зөрүүтэй байна.

Зураг 7.3. Хөдөлмөр эрхлэлтийн түвшин, хүйс, хувь, улирлаар

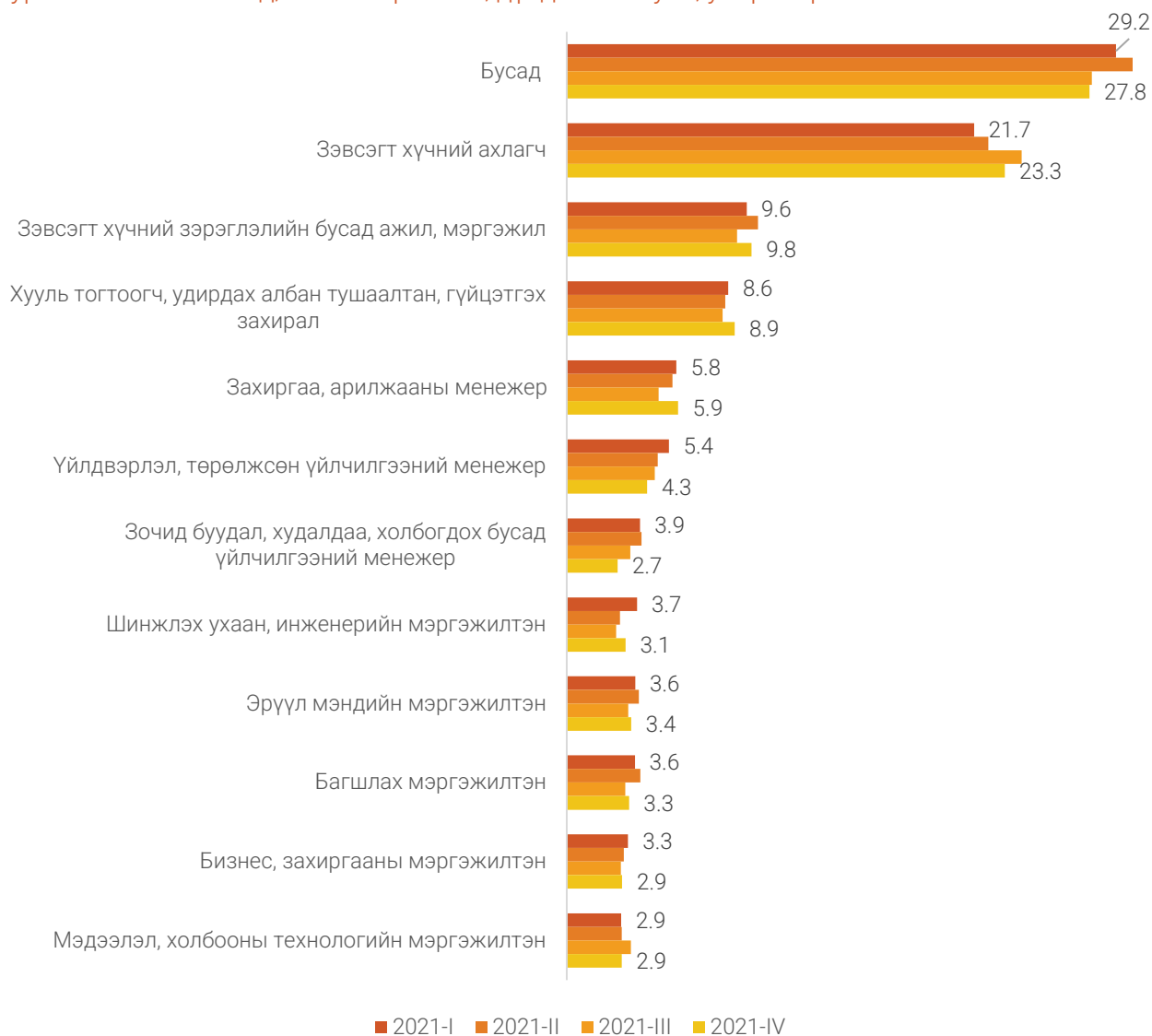
Хүн амын хөдөлмөр эрхлэлтийн хандлагыг улирлаар, эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбараар нь харвал, хөдөө аж ахуйн салбарын ажиллагчид 1-р улирлаас 3-р улирлын хооронд дунджаар 11.5-20.7 мянгаар өсөөд 4-р улиралд 20.0 мянган ажиллагчдаар буурсан боловч 1-2-р улирлын ажиллагчдаас их байна. Үйлдвэрлэлийн салбарын ажиллагчид 1-2-р улиралд өсөж 3-р улиралд тогтвортой байсан ч 4-р улиралд өмнөх улирлаас 32.0 мянгаар буурч ажиллагчдын тоо хамгийн бага болсон байна. Харин үйлчилгээний салбарын ажиллагчдын тоо 1-р улирлаас 4-р улиралд тогтмол буурсан байна. Тус салбарын ажиллагчдын бууралт 1-2-р улиралд хамгийн ихээр буюу 29.9 мянган ажиллагчдаар буурчээ. Үйлчилгээний салбарын ажиллагчдын тооны үргэлжилсэн бууралтыг цар тахлын эсрэг, түүнээс сэргийлэх зорилгоор Засгийн газраас 2020 оны 2-р сарын дундаас эхлэн үе шаттайгаар авч хэрэгжүүлсэн үйлчилгээ, олон нийтийн арга хэмжээг хязгаарлах арга хэмжээтэй холбон тайлбарлаж болох юм.

Зураг 7.4. Ажиллагчид, эдийн засгийн үйл ажиллагааны үндсэн салбар, мянган хүн, улирлаар

Үндсэн хөдөлмөр эрхлэлтийг ажил мэргэжлээр нь харуулбал, зэвсэгт хүчин, хууль тогтоох байгууллагын албан хаагчид, захиргаа, арилжааны менежерийн ажил эрхэлдэг ажиллагчид дийлэнх хувийг эзэлж байна. Зэвсэгт хүчний ахлагчдын эзлэх хувь 1-р улирлын 21.7 хувиас 2-3-р улиралд өссөн ч 4-р улиралд 23.3 хувь болж буурсан боловч 1-р улирлаас өндөр байна. Зэвсэгт хүчний зэрэглэлийн бусад, ажил, мэргэжлийн албан хаагчдын эзлэх хувь 1-р улиралд 9.6 хувийг эзэлж байсан бол 2-3-р улиралд өсөлт, бууралттай байсан ч 4-р улиралд 9.8 хувь болж өсжээ. Хууль тогтоогч, удирдах албан тушаалтан, гүйцэтгэх захирлын ажил эрхлэгчдийн эзлэх хувь 1-р улиралд 8.6 хувь, 2-3-р улиралд эзлэх хувь буурсан ч 4-р улиралд 8.9 хувь болжээ. Захиргаа, арилжааны менежерийн эзлэх хувь 1-р улиралд 5.8 хувь байсан бол 2-3-р улиралд эзлэх хувь буурсан ч 4-р улиралд 5.9 хувь бол өсжээ. Харин үйлдвэрлэл, төрөлжсөн үйлчилгээний менежер, зочид буудал, худалдаа, холбогдох бусад үйлчилгээний менежер, эрүүл мэндийн мэргэжилтэн, багшлах мэргэжилтэн, бизнес, захиргааны мэргэжилтнүүдийн эзлэх хувь буурсан байна. Дэлгэрэнгүй харвал, үйлдвэрлэл, төрөлжсөн үйлчилгээний менежерийн эзлэх хувь 1-р улиралд 5.4 хувийг эзэлж байсан бол 2-3-р улиралд буурсаар 4-р улиралд 4.3 хувь болсон байна. Зочид буудал, худалдаа, холбогдох бусад үйлчилгээний менежерийн эзлэх хувь 1-р улиралд 3.9 хувь, 2-р улиралд өсөж 4.0 хувь болсон ч 3-р улирлаас буурсаар 4-р улиралд 2.7 хувь болсон байна. Багшлах мэргэжилтэн болон эрүүл мэндийн мэргэжилтнүүдийн эзлэх хувь 1-р улиралд тус тус 3.6 хувь байсан бол 2-р улиралд багшлах мэргэжилтэн 3.9 хувь, эрүүл мэндийн мэргэжилтнүүд хувь 3.8 хувь болж өссөн ч 3-р улиралд буураад 4-р улиралд өссөн ч багшлах мэргэжилтэн 3.3 хувь, эрүүл мэндийн мэргэжилтэн 3.4 хувь болж эхний улирлаас бага байна. Мэдээлэл, холбоо, технологийн мэргэжилтнүүдийн эзлэх хувь 1-2-р улиралд тогтвортой буюу 2.9 хувь байсан бол 3-р улиралд өсөж 3.4 хувь болсон ч эргээд 4-р улиралд 2.9 хувь болжээ. Дээрх статистикаас үзэхэд, 2020 онд Монгол Улсын Засгийн газрын цар тахлын эсрэг авсан арга хэмжээнүүдэд боловсролын үйл ажиллагааг зогсоох, үйлчилгээ, олон нийтийн арга хэмжээг хязгаарлах зэрэг багтсан нь нийгмийн болон эдийн засгийн салбаруудын ажиллагчдын тоо бууралттай уялдуулан ойлгож болох юм.

Зураг 7.5. Ажиллагчид, ажил мэргэжил, дүнд эзлэх хувь, улирлаар

Ажиллагчдыг хөдөлмөр эрхлэлтийн статусаар авч үзвэл, цалин хөлстэй ажиллагчгүй бие даасан ажиллагч, цалин хөлстэй ажиллагчийн бүлэг дийлэнх байна. Улирлын хэлбэлзлээр харвал, 1-р улиралд цалин хөлстэй ажиллагчгүй, зах зээлд чиглэсэн өрхийн аж ахуйн үйл ажиллагаа эрхлэгч 372.3 мянга байсан бол 2-р улиралд 395.0 мянга болж өссөн ч 3-р улиралд буурсаар 4-р улиралд 379.3 мянга болжээ. Цалин хөлстэй байнгын ажиллагч 1-р улиралд 329.1 мянга бол 2-р улиралд 296.3 мянга хүртэл буурчээ. Харин 3-р улиралд өсөж 338.0 мянга болсон ч 4-р улиралд дахин буурч болжээ. Цалин хөлстэй түр ажиллагч 1-р улиралд 325.6 мянган ажиллагчдаас 2-р улиралд 341.6 мянга болж өсөлт гарсан ч 3-р улиралд 299.7 мянга болж буурсан бол харин 4-р улиралд эргэн өсөж 310.3 мянга болсон байна.

Хүснэгт 7.2. Ажиллагчид, хөдөлмөр эрхлэлтийн статус, дүнд эзлэх хувь, улирлаар

Статус	2021-I	%	2021-II	%	2021-III	%	2021-IV	%
Нийт ажиллагчид, мян.хүн	1170.4	100	1185.2	100	1175.9	100	1124.5	100
Ажил олгогч:								
Аж ахуйн нэгж, байгууллагын ажил олгогч	14.8	1.3	15.4	1.3	14.1	1.2	13.6	1.2
Зах зээлд чиглэсэн өрхийн аж ахуйн нэгжийн ажил олгогч	18.6	1.6	23.2	2.0	18.3	1.6	13.3	1.2
Цалин хөлстэй ажиллагчгүй бие даасан ажиллагч:								
Цалин хөлстэй ажиллагчгүй аж ахуйн нэгж, байгууллагын үйл ажиллагаа эрхлэгч	20.6	1.8	14.8	1.2	16.1	1.4	15.3	1.4
Цалин хөлстэй ажиллагчгүй, зах зээлд чиглэсэн өрхийн аж ахуйн үйл ажиллагаа эрхлэгч	372.3	31.8	395.0	33.3	382.4	32.5	379.3	33.7
Гүйцэтгэх гэрээлэгч	1.6	0.1	1.2	0.1	1.1	0.1	1.3	0.1
Цалин хөлстэй ажиллагч:								
Цалин хөлстэй байнгын ажиллагч	329.1	28.1	296.3	25.0	338.0	28.7	311.9	27.7
Цалин хөлстэй түр ажиллагч	325.6	27.8	341.6	28.8	299.7	25.5	310.3	27.6
Цалин хөлстэй тохиолдлын ажиллагч	51.5	4.4	57.7	4.9	70.7	6.0	53.6	4.8
Цалин хөлстэй дагалдан ажилтан, мэргэшиж буй дадлагажигч ажилтан, дагалдан дадлагажигчид	0.7	0.1	0.088	0.0	0.1	0.0	0.085	0.0
Хувь нэмрээ оруулагч гэр бүлийн гишүүн	29.5	2.5	35.3	3.0	32.3	2.8	24.2	2.2
Эдгээр статуст хамрагдаагүй ажиллагчид	5.6	0.5	4.2	0.4	2.5	0.2	1.2	8.2

Ажиллагчдыг сүүлийн долоо хоногт ажилласан эсэхээр нь харвал, тухайн долоо хоногт ажиллаагүй ч буцаж хийхээр хүлээгдэж байгаа, цалин, хөлс, орлого олохоор тогтмол ажил хийдэг ажилтай ажиллагчид эхний гурван улиралд тогтвортой 4.9-5.6 хувь байсан бол 4-р улиралд 15 хувь болсон байна. Эдгээр ажиллагчдыг эдийн засгийн салбараар нь харвал, 1-р улиралд хөдөө аж ахуйн салбарт 20.1 мянга, үйлдвэрлэлийн салбарт 17.2 мянга, үйлчилгээний салбарт 28.4 мянга байжээ. 2-р улиралд ХАА-н салбарт 67.8 хувь, үйлдвэрлэлийн салбарт 27.7 хувиар тус тус буурсан бол үйлчилгээний салбарт 36.5 хувиар өссөн байна. Мөн 3-р улиралд ХАА-н салбарт 75.9 хувь, үйлчилгээний салбарт 8.6 хувиар өссөн бол үйлдвэрлэлийн салбарт 4.3 хувиар буурсан байна. Бүх салбаруудад 4-р улиралд өсөлт гарсан байна. ХАА-н салбарт 4.8 хувь, үйлдвэрлэлийн салбарт 3.5 дахин, үйлчилгээний салбарт 1.3 дахин өссөн байна.

Зураг 7.6. Ажиллагчид, сүүлийн 7 хоногт ажилласан эсэх, хувь, улирлаар

Ажлын байрандаа түр хугацаагаар байхгүй байсан ажиллагчдыг шалтгаанаар нь авч үзвэл, хамгийн их улирлын хэлбэлзэлтэй хоёр шалтгаан байна. Үүнд, амралттай байсан, үүсээд байгаа цар тахлын улмаас гэсэн шалтгаанууд байна. Амралттай байсан гэсэн шалтгаантай ажиллагчид 1-р улиралд 11.5 хувь, 2-р улиралд 21.6 хувь болж өссөөр 45.1 хувьд хүрээд 4-р улиралд огцом буурч 4.3 хувь болсон байна. Харин үүсээд байгаа цар тахлын улмаас ажлын байрандаа түр хугацаагаар байхгүй байсан ажиллагчид 1-р улирлын 33.4 хувиас 2-р улиралд 36.8 хувь болж өссөн байна. Харин 3-р улиралд 14.8 хувь болж буурсан боловч 80.1 хувь болж өссөн байна.

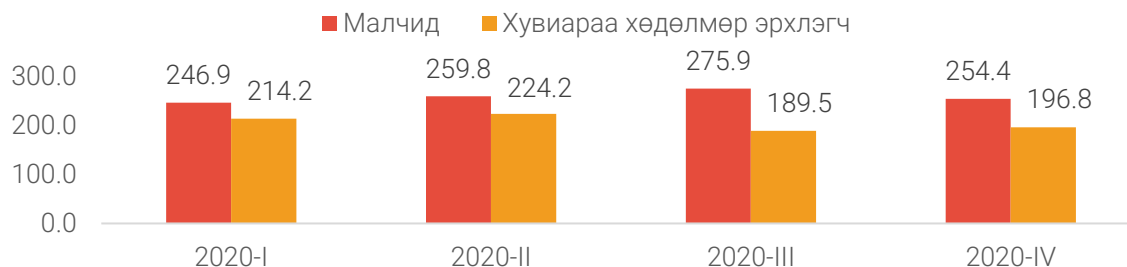
Хүснэгт 7.3. Ажлын байрандаа түр хугацаагаар байхгүй байсан ажиллагчдыг шалтгаанаар

Шалтгаан	2020-I	2020-II	2020-III	2020-IV
Ажлын шинж байдлаас хамаарч ээлжийн ажил болон уян хатан цагаар ажилласан	17.3	6.9	1.2	0.1
Амралттай байсан	11.5	21.6	45.1	4.3
Өвчин осол гэмтэлд өртсөн	7.7	4.7	5.7	3.7
Жирэмсний болон эцэг эх болсны амралттай	11.4	13.0	18.5	4.5
Эхийн чөлөөтэй	7.9	2.7	1.9	0.3
Боловсрол, сургалтын чөлөөтэй	-	-	-	-
Бусад хувийн амралттай (гэр бүлдээ анхаарах зэрэг)	4.1	6.0	5.7	1.5
Түр зуур ажил хаялт, үйлчлүүлэгчдэд үзүүлэх хөнгөлөлт, ажлын завсарлага авсан	1.7	5.3	2.9	0.9
Цаг агаар муу, байгалийн гамшигтай Хөдөлмөрийн маргаан үүссэн	1.4	0.9	0.7	0.2
Улирлын чанартай ажил хийдэг	2.3	0.1	0.2	1.0
Үүсээд байгаа цар тахлын улмаас	33.4	36.8	14.8	80.1
Бусад	1.4	2.0	3.3	3.4
Нийт	100	100	100	100

Хувиараа хөдөлмөр эрхлэгчид болон малчдыг улирлаар харвал, хувиараа хөдөлмөр эрхлэгчид 2-р улиралд хамгийн их буюу 224.2 мянга байсан бол 3 дугаар улиралд хамгийн бага 189.5 мянга болсон байна. Хувиараа хөдөлмөр эрхлэгчид 4-р улиралд өсөж 196.8 мянга болсон ч 1-р улирлаас бага байна. Малчид 1-р улиралд хамгийн бага буюу 246.9 мянга

байсан бол 2-р улирлаас өсөж 3-р улиралд хамгийн их буюу 275.9 мянга болжээ. Харин 4 дүгээр улиралд эргэн буурч 254.4 мянга болсон байна. Өвлийн улирлуудад малчдын тоо буурсан, зун, намрын улирлуудад өссөн харагдаж байна.

Зураг 7.7. Хувиараа хөдөлмөр эрхлэгч, малчид, мянган хүн, улирлаар

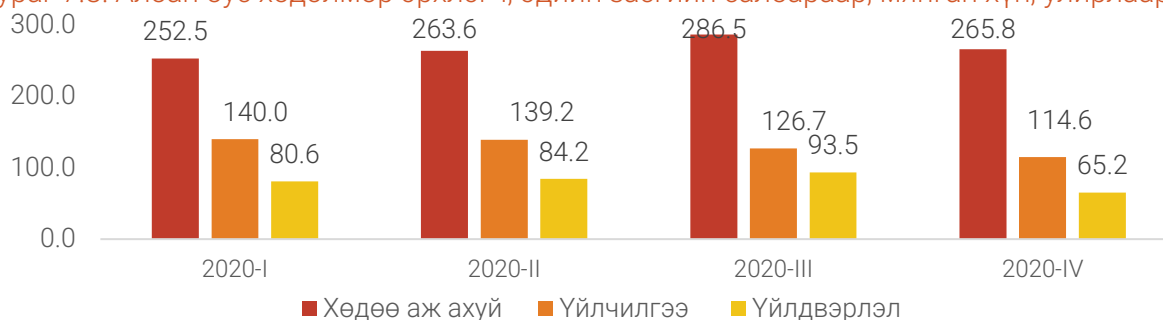
Ажиллагчдыг албан бус хөдөлмөр эрхлэлтээр харуулбал, нийт ажиллагчдын дунджаар 41 хувь нь албан бус хөдөлмөр эрхлэгч байна. 2020 оны 1-р улиралд 473.2 мянга нь албан бус хөдөлмөр эрхлэгч байсан бол 2-р улиралд 487.2 мянга нэмэгдсэн байна. Харин 3-р улиралд 19.7 мянган ажиллагчдаар өсөж 506.9 мянга болсон боловч 4-р улиралд 445.8 мянга болж буурчээ. Хүйсээр авч үзвэл, дунджаар эрэгтэйчүүд 59.1 хувь, эмэгтэйчүүд 40.9 хувь нь байна.

Хүснэгт. 7.4. Албан бус хөдөлмөр эрхлэгч, хүйсээр, мянган хүн, улирлаар

Хүйс	2020-I	%	2020-II	%	2020-III	%	2020-IV	%
Эрэгтэй	282.2	59.6	295.3	60.6	292.0	57.6	261.7	58.7
Эмэгтэй	191.0	40.4	191.9	39.4	215.0	42.4	184.2	41.3
Нийт	473.2		487.2		506.9		445.8	

Албан бус хөдөлмөр эрхлэгчдийг эдийн засгийн салбараар харвал, ХАА-н салбарт 1-р улиралд 252.5 мянга байсан бол 11.1 мянган хүнээр 2-р улиралд нэмэгдсэн байна. 3-р улиралд өмнөх улирлаас 22.9 мянгаар өссөн бол 4-р улиралд 20.7 мянгаар буурсан байна. Үйлчилгээний салбарт эхний хоёр улиралд албан бус хөдөлмөр эрхлэгчид тогтвортой байсан бол 3-р улиралд 126.7 мянга болж өмнөх улирлаас 12.5 мянга, 4-р улиралд 114.6 мянга хүрч өмнөх улирлаас 12.1 мянган хүнээр буурсан байна.

Зураг 7.8. Албан бус хөдөлмөр эрхлэгч, эдийн засгийн салбараар, мянган хүн, улирлаар

Ажиллагчдын тогтмол ажлын цагаар ажилласан эсэхийг харвал 1-3 дугаар улиралд ажиллагчдын 90 хувь нь тогтмол ажлын цагаар ажилласан бол 4 дүгээр улиралд 81.1 хувь болж буурч ажлын цагаас бага цагаар ажилласан ажиллагчдын хувь өссөн байна.

Цар тахлын анхны тохиолдол манай улсад бүртгэгдсэнээр Монгол Улсын Засгийн газраас 2020 оны 11-р сарын 11-ний өдрийн 178 дугаар тогтоолоор “Бүх нийтийн бэлэн байдлын зэрэг”-т шилжүүлж, түүнээс хойш 11-р сарын 15-ны өдрийн 181 дүгээр тогтоолоор бэлэн байдлын зэрэгт шилжүүлсэн хугацааг сунгаж, 11-р сарын 29-ний өдрийн 194 дүгээр тогтоолоор “Бэлэн байдлын зэрэг”-ийг бууруулах, хэсэгчилсэн байдлаар шилжүүлэх, 12-р сарын 9-ний өдрийн 209 дүгээр тогтоолоор “Бэлэн байдлын зэрэг”-ийг бууруулах, хэсэгчилсэн байдлаар шилжүүлсэн хугацааг сунгах, 12-р сарын 21-ний өдрийн 226 дугаар тогтоолоор “Бүх нийтийн бэлэн байдлын зэрэг”-т шилжүүлэх шийдвэрүүдийг гаргасан нь ажлын цагаас бага цагаар ажилласан ажиллагчид өсөхөд нөлөөлсөн байна.

Хүснэгт 7.5. Ажиллагчид тогтмол ажилладаг цагаараа ажилласан эсэх, хувь, улирлаар

	2020-I	2020-II	2020-III	2020-IV
Тийм	88.1	89.0	90.1	81.1
Үгүй, ажлын цагаас илүү ажилласан	2.7	1.9	1.7	1.4
Үгүй, ажлын цагаас бага ажилласан	9.2	9.1	8.2	17.5
Нийт	100.0	100.0	100.0	100.0

Тогтмол ажлын цагаасаа их эсвэл бага цагаар ажилласан ажиллагчдыг шалтгаанаар нь харвал 1 дүгээр улиралд сургууль болон сургалтын шалтгаанаа (28.4%), 3 дугаар улиралд өдрийн чөлөө, амралт, жилийн чөлөө, тусгай чөлөөтэй гэсэн шалтгаан (25.5%), 2 болон 4 дүгээр улиралд үүсээд байгаа цар тахлын улмаас гэсэн шалтгаан (62.4%) хамгийн их хувийг эзлэж байна.

Хүснэгт 7.6. Ажиллагчид тогтмол ажлын цагаасаа их, бага цагаар ажилласан шалтгаан, хувь, улирлаар

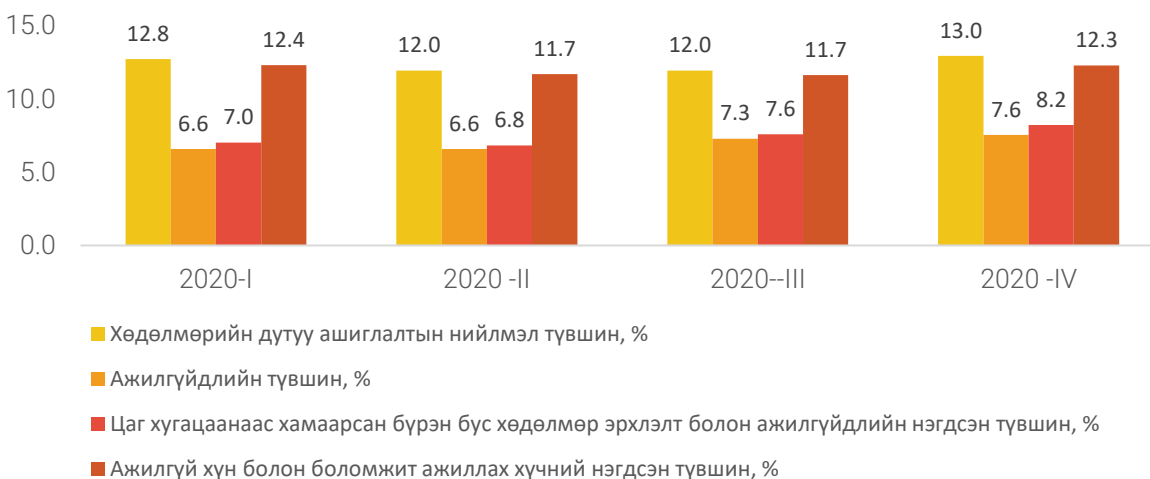
Шалтгаан	2020-I	2020-II	2020-III	2020-IV
Ээлжийн ажил болон тогтмол бус уян хатан ажлын цагтай ажлаас шалтгаалсан хувьсах ажлын цагтай учраас	9.6	3.9	5.7	1.2
Гэрээний нөхцөлтэй холбоотой ажлын цагаас шалтгаалан (хагас цагийн ажил, төрийн албаны ажил)	1.1	0.2	0.1	0.3
Сүүлийн өдрүүдэд ажлын ачаалал нэмэгдсэн	8.4	5.7	6.4	2.3
Өндөр орлоготой тул	1.5	-	-	-
Өдрийн чөлөө, амралт, жилийн чөлөө, тусгай чөлөө	1.3	6.9	25.5	4.1
Хувь хүн болон гэр бүлийн шалтгаан гэр бүлийн үүрэг хариуцлага	3.7	5.0	6.6	3.1

Өвчин гэмтэл гэх мэт	3.8	4.0	2.1	0.7
Үйлчлүүлэгч болон захиалгын бууралт түүхий эд эрчим хүчний дутагдал гэх мэт	5.7	5.5	1.0	0.2
Сургууль болон сургалт	28.4	-	-	-
Хөдөлмөрийн маргаан	-	0.1	-	-
Ажил эхлэх ажил дуусах ажил өөрчлөгдөх	1.4	2.5	4.3	1.8
Улирлын чанартай ажил	8.9	8.3	7.3	3.0
Цаг агаар муу байгалийн гамшгийн нөлөө	5.9	2.2	0.9	0.8
Үүсээд байгаа цар тахлын улмаас	0.0	18.4	6.4	62.4
Бусад	20.3	37.1	33.8	20.2
Нийт	100	100	100	100

7.3. ХӨДӨЛМӨРИЙН ДУТУУ АШИГЛАЛТ

Хөдөлмөрийн дутуу ашиглалтын дөрвөн үзүүлэлтүүдийг 2020 оны байдлаар харахад хөдөлмөрийн дутуу ашиглалтын нийлмэл түвшин 2-3-р улиралд хамгийн бага түвшинд 12.0 хувь байсан бол 4-р улиралд 13.0 хувьд хүрсэн нь хамгийн өндөр түвшин байна. Ажилгүйдлийн түвшин 1-2 дугаар улиралд хамгийн бага түвшинд 6.6 хувь, харин 4-р улиралд хамгийн өндөр түвшин буюу 7.6 хувь болжээ. Цаг хугацаанаас хамаарсан бүрэн бус хөдөлмөр эрхлэлт болон ажилгүйдлийн нэгдсэн түвшин 1-2-р улиралд хамгийн бага түвшинд буюу 6.8 хувь байсан бол 4-р улиралд хамгийн өндөр түвшин 8.2 хувь болжээ. Ажилгүй хүн болон боломжит ажиллах хүчний нэгдсэн түвшин 2-3-р улиралд хамгийн бага түвшинд 11.7 хувь байсан бол 1-р улиралд хамгийн өндөр түвшинд 12.4 хувь байсан байна.

Зураг 7.9. Хөдөлмөрийн дутуу ашиглалт, хувь, улирлаар

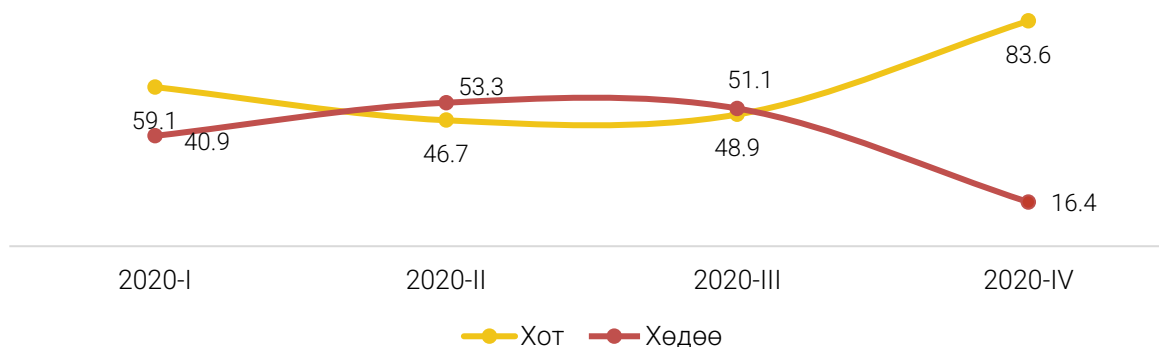
3-р улиралд хөдөлмөрийн дутуу ашиглалтын нийлмэл түвшин эрэгтэйчүүдийн хувьд өсөж 13.4 хувь болсон бол эмэгтэйчүүдийн хувьд буурч 11.9 хувь болсон байна. Ажилгүйдлийн түвшин эрэгтэйчүүдийнх 7.8 хувь, эмэгтэйчүүдийнх 6.7 хувь байна. Харин 4-р улиралд

хөдөлмөрийн дутуу ашиглалтын нийлмэл түвшин эрэгтэйчүүдийнх 13.0 хувь болж буурсан бол эмэгтэйчүүдийнх 13.6 хувь болж өссөн байна. Ажилгүйдлийн түвшин эрэгтэйчүүдийнх буурч 7.3 хувь, эмэгтэйчүүдийнх өсөж 7.9 хувь болсон байна. Үүнтэй уялдан хөдөлмөр эрхлэлтийн түвшин 2-р улиралд эрэгтэйчүүдийнх өмнөх улирлаас 2.0 пунктээр өссөн гарсан бол эмэгтэйчүүдийнх 0.3 хувиар бууралттай байна. Цар тахлын эсрэг Засгийн газрын 1-р сарын сүүлээс авч хэрэгжүүлсэн боловсролын үйл ажиллагааг зогсоох, үйлчилгээ, 2-р сарын дундаас тогтоосон олон нийтийн арга хэмжээг хязгаарлах зэрэг арга хэмжээ зэрэг нь эмэгтэйчүүдийн хөдөлмөр эрхлэлт өндөр хувийг эзэлдэг боловсрол, үйлчилгээний салбарын ажиллагчдын тоо 2-р улиралд буурсан нь эмэгтэйчүүдийн хөдөлмөр эрхлэлтийн түвшин буурахад нөлөөлсөн байна. Мөн үүсээд байгаа цар тахлын улмаас тогтмол ажлын цагаасаа их эсвэл бага цагаар ажилласан ажиллагчдын тоо нийт ажиллагчдын дунд 2-р улиралд 18.4 хувь, 4-р улиралд 62.4 хувь байсантай эмэгтэйчүүдийн хөдөлмөрийн дутуу ашиглалтын үзүүлэлтүүд эрэгтэйчүүдийнхээс өндөр байсантай уялдуулж болно. Учир нь цах тахлын эсрэг авах арга хэмжээний хүрээнд Засгийн газраас 12 хүртэлх насны хүүхэдтэй эхчүүд /ганц бие эцэг/-д байгууллагын хэвийн үйл ажиллагааг алдагдуулахгүйгээр гэрээсээ цахимаар ажиллах боломжийг бүрдүүлж, цалин хөлсийг ажилласанд тооцож олгох шийдвэр гаргасан юм.

Цаг хугацаанаас хамаарсан бүрэн бус хөдөлмөр эрхлэгч

2020 оны 1-р улиралд цаг хугацаанаас хамаарсан бүрэн бус хөдөлмөр эрхлэгчид нийт ажиллагчдын 5.4 (0.5%) мянга, 2-р улиралд 3.2 (0.3%) мянга, 3-р улиралд 4.0 (0.3%) мянга, 4-р улиралд 8.1 (0.7%) мянга нь байжээ. Байршлаар харвал нийт дүнд эзлэх хувийн зөрүү өндөр байна. Улирал бүрээр авч үзвэл, 1-р улиралд хот, суурин газарт 18.1 хувь, 2-р улиралд хөдөөд 6.5 хувь, 3-р улиралд хөдөөд 2.2 хувь, 4-р улиралд хот, суурин газарт 67.2 хувиар тус тус өндөр байна. Хот суурин газарт хүйтний улиралд, хөдөөд дулааны улиралд цаг хугацаанаас хамаарсан бүрэн бус хөдөлмөр эрхлэгчдийн тоо өндөр байна. Нийт дүнгээс эзлэх хувиар хүйсээр харвал 2-р улиралд эрэгтэйчүүд хамгийн их 2.3 (72.0%) мянга байхад эмэгтэйчүүд хамгийн бага 0.9 (28.0%) мянга байна. 1-р улиралд эрэгтэйчүүд хамгийн бага 2.2 (41.3%) мянга байхад эмэгтэйчүүд хамгийн их 3.2 (58.7%) мянга байна.

Зураг 7.10. Цаг хугацаанаас хамаарсан бүрэн бус хөдөлмөр эрхлэгчид, байршлаар, дүнд эзлэх хувиар, улирлаар

Цаг хугацаанаас хамаарсан бүрэн бус хөдөлмөр эрхлэгчид эдийн засгийн салбараар нь авч үзвэл, улирлын хэлбэлзэл голлон хөдөө аж ахуй, ойн аж ахуйн, загас барилт, ан агнуур, боловсруулах үйлдвэрлэл, бөөний болон жижиглэн худалдаа, машин мотоциклийн засвар үйлчилгээ, тээвэр ба агуулахын үйл ажиллагаа, зочид буудал, байр сууц болон нийтийн хоолны үйлчилгээ, боловсролын салбарт гарсныг хүснэгт 7.7.-ээс харагдаж байна.

Хүснэгт 7.7. Цаг хугацаанаас хамаарсан бүрэн бус хөдөлмөр эрхлэгчид, эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбараар, дүнд эзлэх хувь, улирлаар

Эдийн засгийн салбар	2020-I	2020-II	2020-III	2020-IV
ХАА, ойн аж ахуйн, загас барилт, ан агнуур	23.2	20.7	23.0	8.6
Уул уурхай, олборлолт	1.4	-	-	-
Боловсруулах үйлдвэрлэл	10.7	8.8	6.7	2.8
Барилга	-	-	-	15.3
Бөөний болон жижиглэн худалдаа, машин мотоциклийн засвар үйлчилгээ	12.7	25.4	6.7	29.3
Тээвэр ба агуулахын үйл ажиллагаа	10.7	3.1	6.7	8.4
Зочид буудал, байр сууц болон нийтийн хоолны үйлчилгээ	9.4	-	3.2	14.6
Санхүүгийн болон даатгалын үйл ажиллагаа	-	2.1	-	-
Мэргэжлийн шинжлэх ухаан болон техникийн үйл ажиллагаа	-	21.3	16.8	-
Удирдлагын болон дэмжлэг үзүүлэх үйл ажиллагаа	11.2	-	23.9	-
Төрийн удирдлага ба батлан хамгаалах үйл ажиллагаа, албан журмын	-	3.1	-	12.5
Боловсрол	18.1	6.0	11.0	1.1
Хүний эрүүл мэнд ба нийгмийн халамжийн үйл ажиллагаа	1.2	-	-	7.4
Үйлчилгээний бусад үйл ажиллагаа	1.3	3.5	-	-
Хүн хөлслөн ажиллуулдаг өрхийн үйл ажиллагаа	-	6.0	2.0	-
Нийт	100	100	100	100

АЖИЛГҮЙ ХҮН

Зураг 7.11. Ажилгүй хүн, хүйсээр, улирлаар

Хүснэгт 7.8. Ажилгүй иргэдийн ажилгүй байгаа шалтгаан, байршлаар, дүнд эзлэх хувь, улирлаар

Шалтгаан	2020-I		2020-II		2020-III		2020-IV	
	Хот	Хөдөө	Хот	Хөдөө	Хот	Хөдөө	Хот	Хөдөө
Хөдөлмөрийн нас хүрээгүй	-	-	0.9	0.2	1.3	-	0.3	-
Суралцдаг	-	0.4	2.0	4.4	-	1.5	-	-
Тэтгэвэрт гарсан	1.0	-	0.9	1.2	2.2	0.6	0.1	-
Өвчтэй	0.4	-	1.6	0.2	0.4	0.2	2.8	-
Хөгжлийн бэрхшээлтэй	1.0	1.3	0.9	0.6	3.3	0.9	0.6	-
Жирэмсэн/хүүхэд асарсан	5.1	3.7	7.5	2.9	5.0	4.9	4.6	3.4
Бусдыг асарсан	2.4	-	0.9	1.6	2.5	0.4	-	1.8
Тухайн жилд цэргээс халагдсан	1.9	1.2	1.3	-	2.9	0.3	0.4	0.5
Тухайн жилд сургууль төгссөн	1.3	1.1	3.6	6.4	4.2	5.7	2.7	1.6
Шилжин суурьшсан	1.0	-	0.9	0.4	1.0	0.7	0.9	0.6
Аав, ээж, гэр бүл, үр хүүхдээ дагаад	-	-	-	-	-	-	-	-
Хүүхдээ сургуульд сургахаар	0.9	0.5	1.4	1.2	-	-	1.9	0.3
Гадаадад амьдарч байгаад ирсэн	1.5	1.4	1.5	0.3	-	0.4	2.1	0.2
Засан хүмүүжүүлэх газраас суллагдсан	-	-	0.3	0.3	0.3	-	-	-
Байгууллага татан буугдсан	2.2	-	1.0	-	1.1	-	1.7	-
Цомхтголд орсон	0.3	0.9	7.9	0.7	5.6	2.0	3.1	0.9
Улирлын чанартай ажил хийдэг болохоор	19.8	10.1	11.4	6.3	1.7	6.4	2.7	9.2
Мэргэжил, дадлага туршлага байхгүй	3.3	15.3	5.4	7.7	9.4	14.1	4.9	10.6
Мэргэжилд тохирох ажил олдохгүй	3.5	4.1	4.5	6.0	5.6	3.6	5.6	4.8
Ажил хайгаад олдохгүй байгаа	48.3	53.6	35.6	53.9	44.9	53.2	48.8	56.1
Байгалийн гамшиг, аюулт үзэгдэлд өртөж малгүй болсон (ган, зуд, үер, гал гм)	-	-	-	-	-	0.5	-	2.1
Ажиллах сонирхолгүй байсан	-	0.4	-	2.2	-	0.4	1.1	-
Цалин бага учраас	1.0	-	1.2	-	2.7	0.5	1.8	0.8
Үүсээд байгаа цар тахлын улмаас	3.9	4.6	4.2	1.3	2.1	1.1	10.7	4.2
Малчин	-	0.5	-	-	-	0.5	-	0.5
Бусад	1.2	0.8	5.3	2.2	3.2	2.3	3.3	2.4
Нийт	100	100	100	100	100	100	100	100

Хүйсээр харвал эрэгтэйчүүдийн хувьд суралцдаг гэсэн шалтгаан 28.9-30.3 хувь, тэтгэвэрт гарсан гэсэн шалтгаан 25.0-26.1 хувь, хөгжлийн бэрхшээлтэй гэсэн шалтгаан 7.9-11.8 хувь, өвчтэй гэсэн шалтгаан 3.7-6.3 хувийг эзэлж байна. Эмэгтэйчүүдийн хувьд суралцдаг гэсэн шалтгаан 20.9-22.0 хувь, тэтгэвэрт гарсан шалтгаан 34.7-37.3 хувь, жирэмсэн/хүүхэд асарсан шалтгаан 19.2-20.9 хувьтай байна. 1 дүгээр улиралд эрэгтэйчүүдийн суралцдаг гэсэн шалтгаан 29.1 хувь, тэтгэвэрт гарсан шалтгаан 26.0 хувь, хөгжлийн бэрхшээлтэй гэсэн шалтгаан 7.9 хувь, өвчтэй гэсэн шалтгаан 6.3 хувь байсан бол 4 дүгээр улиралд суралцдаг гэсэн шалтгаан 29.2 хувь, хөгжлийн бэрхшээлтэй гэсэн шалтгаан 9.4 хувь болж

тус тус өсжээ. Харин тэтгэвэрт гарсан шалтгаан 25.8 хувь, өвчтэй гэсэн шалтгаан 3.7 хувь болж буурсан байна. Эмэгтэйчүүдийн хувьд суралцдаг гэсэн шалтгаан 20.9 хувь, тэтгэвэрт гарсан шалтгаан 37.3 хувь, жирэмсэн/хүүхэд асарсан шалтгаан 19.2 хувь тус тус 1 дүгээр улиралд байсан бол 4 дүгээр улиралд суралцдаг гэсэн шалтгаан 21.4 хувь, жирэмсэн/хүүхэд асарсан шалтгаан 20.8 хувь болж өсжээ. Харин тэтгэвэрт гарсан шалтгаан 35.5 хувь болж буурсан байна.

Боломжит ажиллах хүч

Боломжит ажиллах хүчний бүтцийг улирлаар авч үзэхэд, бүх улиралд ажил хайгаагүй ч хийх боломжтой хүн ам 54.9-78.9 мянга байсан нь 87.8-96.0 хувийг эзэлж байна.

Зураг 7.12. Боломжит ажиллах хүчний бүтэц, мянган хүн, улирлаар

Ажил/бизнес эрхлэх боломжтой болбол хийхийг хүсэж буй ажил хайгаагүй боломжит ажиллах хүчний сүүлийн 30 хоногт ажил хайгаагүй шалтгааныг улирлаар авч үзвэл, ажил хайгаад залхсан ажлын байр байхгүй, ур чадварт тохирох ажил байхгүй туршлага байхгүй, гэр бүлийн шалтгаанаар, өвчтөн хөгжлийн бэрхшээлтэй зэрэг шалтгаанууд ихэнх хувийг эзэлж байна. 1-р улиралд ажил хайгаад залхсан ажлын байр байхгүй болон ур чадварт тохирох ажил байхгүй туршлага байхгүй гэсэн шалтгаантай иргэд тус тус бүр 12.1 хувийг, гэр бүлийн шалтгаанаар гэсэн шалтгаантай иргэд 30.8 хувийг, өвчтөн, хөгжлийн бэрхшээлтэй гэсэн шалтгаантай иргэд 8.7 хувийг эзэлж байна. 2-р улиралд ажил хайгаад залхсан ажлын байр байхгүй гэсэн шалтгаантай иргэд 10.1 хувь, ур чадварт тохирох ажил байхгүй туршлага байхгүй гэсэн шалтгаантай иргэд 8.3 хувь болж буурсан боловч гэр бүлийн шалтгаанаар гэсэн шалтгаантай иргэд 31.6 хувь, өвчтөн, хөгжлийн бэрхшээлтэй гэсэн шалтгаантай иргэд 9.5 хувь болж өссөн байна. Харин 3-р улиралд ажил хайгаад залхсан ажлын байр байхгүй гэсэн шалтгаантай иргэд 5.9 хувь, ур чадварт тохирох ажил байхгүй туршлага байхгүй гэсэн шалтгаантай иргэд 0.9 хувь болж буурсан боловч эргээд 4-р улиралд 7.9 хувь болон 3.2 хувь болж тус тус өсжээ. Мөн улиралд гэр бүлийн шалтгаанаар гэсэн шалтгаантай иргэд 37.4 хувь, өвчтөн, хөгжлийн бэрхшээлтэй гэсэн шалтгаантай иргэд 9.8 хувьд хүрч өссөн байна. 4-р улиралд гэр бүлийн шалтгаанаар гэсэн шалтгаантай иргэд үргэлжлэн өсөж 39.9 хувь болсон бол өвчтөн, хөгжлийн бэрхшээлтэй гэсэн шалтгаантай иргэд 8.4 хувь болж буурсан байна.

Хүснэгт 7.9. Сүүлийн 30 хоногт цалинтай ажил олох болон бизнес эрхлэх оролдлого хийхгүй байгаа шалтгаан, дүнд эзлэх хувь, улирлаар

Шалтгаан	2020-I	2020-II	2020-III	2020-IV
Өмнөх ажил хайлтын үр дүнг хүлээж байна	1.2	1.5	3.9	1.6
Өмнөх ажлаас утасдахыг хүлээж байгаа	0.9	6.4	4.5	4.9
Улирлаас шалтгаалаад эхлэхийг нь хүлээж байгаа	6.5	1.8	2.7	6.8
Ажил хайгаад залхсан ажлын байр байхгүй гэж бодож байна	12.1	10.1	5.9	7.9
Ур чадварт тохирох ажил байхгүй түршлага байхгүй	12.1	8.3	0.9	3.2
Ажил олгогчдын зүгээс хэтэрхий залуу/хөгшин байна гэж үздэг	7.8	6.6	6.1	3.7
Суралцаж байсан сургалтад хамрагдаж байгаа	6.3	11.3	12.9	5.6
Гэр бүлийн шалтгаанаар	30.8	31.6	37.4	39.9
Өрхийн хэрэгцээний ХАА-н болон загас үржүүлгийн ажилд туслахаар	6.8	6.3	3.2	1.8
Өвчтөн хөгжлийн бэрхшээлтэй	8.7	9.5	9.8	8.4
Бусад орлогын эх үүсвэртэй	0.2	0.1	2.6	1.9
Үүсээд байгаа цар тахлын улмаас	2.2	4.1	3.6	8.8
Бусад	4.4	2.3	6.5	5.6
Нийт	100	100	100	100

Сүүлийн 30 хоногт цалинтай ажил олох болон бизнес эрхлэх оролдлого хийгээгүй шалтгаануудыг дараах хүснэгтээр харууллаа.й

Хүснэгт 7.10. Сүүлийн 30 хоногт цалинтай ажил олох болон бизнес эрхлэх оролдлого хийхгүй байгаа шалтгаан, байршлаар, дүнд эзлэх хувь, улирлаар

Шалтгаан	2020-I		2020-II		2020-III		2020-IV	
	Хот	Хөдөө	Хот	Хөдөө	Хот	Хөдөө	Хот	Хөдөө
Өмнөх ажил хайлтын үр дүнг хүлээж байна	0.9	2.3	1.5	1.3	4.6	0.7	1.8	-
Өмнөх ажлаас утасдахыг хүлээж байгаа	0.9	1.2	7.4	1.4	5.3	0.8	5.7	0.2
Улирлаас шалтгаалаад эхлэхийг нь хүлээж байгаа	6.7	5.4	1.6	2.8	2.5	3.8	7.2	4.3
Ажил хайгаад залхсан ажлын байр байхгүй гэж бодож байна	9.4	21.5	9.6	12.6	4.8	11.0	6.5	16.0
Ур чадварт тохирох ажил байхгүй түршлага байхгүй	12.1	11.9	7.5	12.9	0.04	4.9	1.8	11.4
Ажил олгогчдын зүгээс хэтэрхий залуу/хөгшин байна гэж үздэг	9.5	1.6	7.2	3.3	7.2	0.7	3.6	4.1
Суралцаж байсан сургалтад хамрагдаж байгаа	7.4	2.0	12.8	3.5	14.3	6.6	5.5	6.1
Гэр бүлийн шалтгаанаар гэсэн шалтгаантай	33.0	23.1	32.7	25.7	36.8	40.5	41.2	32.4
Өрхийн хэрэгцээний ХАА-н болон загас үржүүлгийн ажилд туслахаар	1.9	24.4	3.3	22.4	0.8	14.3	0.6	8.7
Өвчтөн хөгжлийн бэрхшээлтэй	10.2	3.1	9.5	9.7	10.0	8.8	8.7	6.4
Үүсээд байгаа цар тахлын улмаас	2.8	0.3	4.7	0.8	4.4	0.0	9.4	4.8
Бусад	5.0	3.2	2.2	3.7	9.4	7.8	7.9	5.5
Нийт	100	100	100	100	100	100	100	100

ЭДИЙН ЗАСГИЙН БУС ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА

Өөрийн хэрэгцээний бүтээгдэхүүн
үйлдвэрлэгч, хүйс, дүнд эзлэх хувиар

- Ажиллагч
- Ажилгүй хүн
- Ажиллах хүчнээс гадуур хүн ам

Ажиллах хүчний судалгааны асуулгад 2019 оноос эхлэн хүн амын эдийн засгийн бус үйл ажиллагаанд хэчнээн цагийг зарцуулсан эсэхийг хэмжих үүднээс өрхийн гишүүдийн өөрийн хэрэгцээний үйлдвэрлэл болон өрхийн гишүүдийн цалин хөлсгүй ажил, үйлчилгээнд зарцуулсан цагийг асуусан асуултыг нэмэлт бүлэг болгон оруулсан болно.

8.1. ӨӨРИЙН ХЭРЭГЦЭЭНИЙ БҮТЭЭГДЭХҮҮН ҮЙЛДВЭРЛЭГЧ

Судалгааны дүнгээр 15 ба түүнээс дээш насны хүн амын 1201.1 мянга (56.4%) нь өөрийн хэрэгцээний үйлдвэрлэлийн үйл ажиллагаануудыг аль алиныг нь эсвэл аль нэгийг нь эрхэлсэн байна.

Хүснэгт 8.1 Өөрийн хэрэгцээний бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэл эрхэлсэн хүн ам, үйл ажиллагааны төрлөөр, хүйсээр

Үйлдвэрлэл	Нийт			Эрэгтэй			Эмэгтэй		
	Хүний тоо	Хувь	Дундаж цаг	Хүний тоо	Хувь	Дундаж цаг	Хүний тоо	Хувь	Дундаж цаг
Нийт	2247047	100	6.8	1244344	100	8.16	1002704	100	5.52
Өрхийн хэрэгцээний газар тариалан, хөдөө аж ахуйн үйлдвэрлэл	29895	1.3	4.4	16264	1.3	5.4	13631	1.4	3.4
Өрхийн хэрэгцээний хоол хүнс бэлтгэн, хадгалах үйл ажиллагаа	219106	9.8	0.6	90003	7.2	0.5	129103	12.9	0.6
Өрхийн хэрэгцээний ус зөөх, авах үйл ажиллагаа	910835	40.5	0.7	543987	43.7	0.9	366848	36.6	0.5
Өрхийн хэрэгцээний түлээ, түлш бэлтгэх үйл ажиллагаа	792998	35.3	0.7	439971	35.4	0.9	353027	35.2	0.6
Өөрийн хэрэгцээний бусад бараа бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэсэн үйл ажиллагаа	236073	10.5	0.3	116496	9.4	0.3	119578	11.9	0.3
Өөрийн хэрэгцээний орон сууц, байшин барих, засварлах үйл ажиллагаа	58140	2.6	0.1	37623	3.0	0.2	20517	2.0	0.1

Өөрийн хэрэгцээний бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэгч нийт 239.7 мянган хүн байгаагийн 152.1 (63.4%) мянга нь ажиллагч, 78.4 (32.7%) мянга нь ажиллах хүчнээс гадуурх хүн ам, 9.2 (3.9%) мянга нь ажилгүй хүн байна.

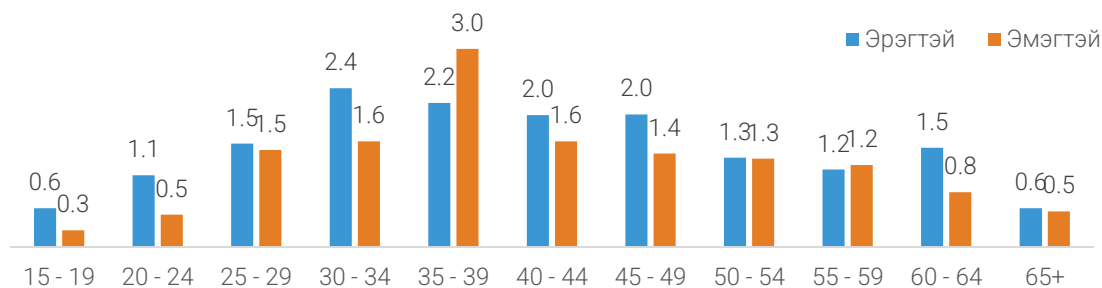
Зураг 8.1. Өөрийн хэрэгцээний бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэгч, хүйс, дүнд эзлэх хувиар

ӨРХИЙН ХЭРЭГЦЭЭНИЙ ХҮНСНИЙ БҮТЭЭГДЭХҮҮН ҮЙЛДВЭРЛЭЛ

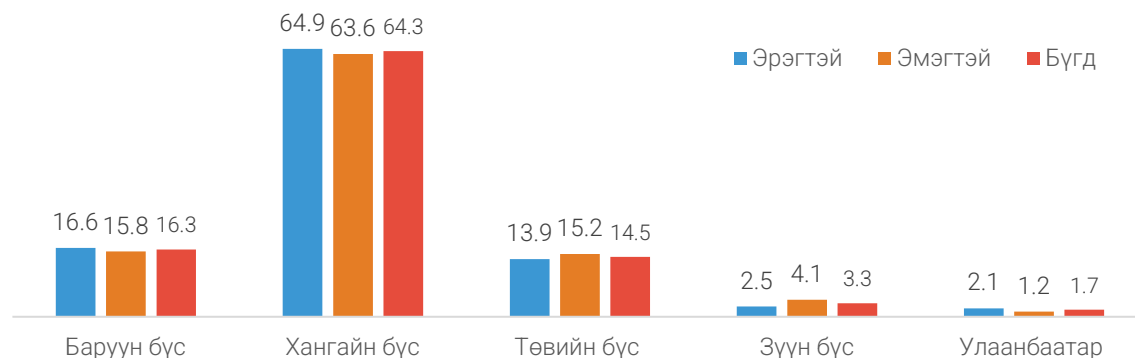
Өрхийн хэрэгцээний газар тариалан, хөдөө аж ахуйн үйлдвэрлэл эрхэлсэн 29.9 мянган хүн байна. Эдгээр хүмүүсийн 26.3 (88.0%) мянга нь хөдөөд, 3.6 (12.0%) мянга нь хотод байна. Насны бүлгээр авч үзэхэд 25-49 насны хүн 19.0 (63.6%) мянга байна.

Зураг 8.2. Өрхийн хэрэгцээний газар тариалан, хөдөө аж ахуйн үйлдвэрлэл эрхлэгчид насны бүлэг, хүйс, мянган хүнээр

Газар тариалан, хөдөө аж ахуйн үйлдвэрлэл эрхэлсэн үйл ажиллагааг бүсээр нь авч үзвэл 19.2 (64.3%) мянга нь хангайн бүсэд байгаа бол 8.7 (63.6%) мянга нь эмэгтэйчүүд байна. Эдгээрийг бүс, хүйсээр (Зураг 8.3)-т харуулав.

Зураг 8.3. Өрхийн хэрэгцээний газар тариалан, хөдөө аж ахуйн үйлдвэрлэл эрхлэгчид, бүс, хүйс, нийт дүнд эзлэх хувиар

Өрхийн хэрэгцээний газар тариалан, хөдөө аж ахуйн үйлдвэрлэл эрхэлсэн үйл ажиллагааг зарцуулсан цагаар нь харвал Хангайн бүсэд хамгийн их буюу 9.2 цаг зарцуулсан байна. Насны бүлгийн хувьд 50-54 насныхан хамгийн их цаг зарцуулсан бол 15-19 насныхан хамгийн бага буюу 3.2 цаг зарцуулсан байна.

Хүснэгт 8.2. Өрхийн хэрэгцээний газар тариалан, хөдөө аж ахуйн үйлдвэрлэлд зарцуулсан цаг насны бүлэг, бүс, хүйсээр

Насны бүлэг/бүсээр	Өрхийн хэрэгцээний газар тариалан, хөдөө аж ахуйн үйлдвэрлэл эрхлэгч үйл ажиллагаа		
	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй
15-19	3.2	5.0	1.4
20-24	6.0	8.0	3.9
25-29	6.4	8.4	4.3
30-34	5.8	7.8	4.0
35-39	8.0	8.9	7.2
40-44	8.6	11.1	6.6
45-49	7.4	9.2	5.9
50-54	9.1	10.5	7.9
55-59	7.1	9.9	5.1
60-64	5.3	6.8	4.4
65+	7.7	11.2	5.3
Баруун бүс	7.3	9.3	5.4
Хангайн бүс	9.2	10.7	7.6
Төвийн бүс	7.8	9.2	6.3
Зүүн бүс	8.9	11.7	6.2
Улаанбаатар	0.2	0.2	0.1

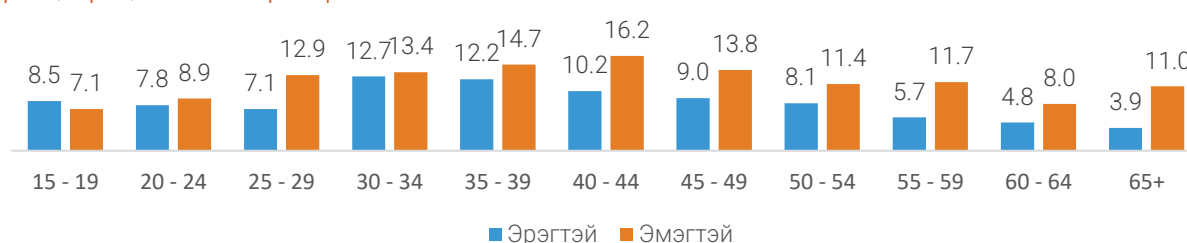
Өрхийн хэрэгцээний хоол хүнс бэлтгэн, хадгалах үйл ажиллагаанд 219.1 мянган хүн оролцсоны 135.6 (61.9%) мянга нь хотод байгаа бол 129.1 (58.9%) мянга нь эмэгтэйчүүд байна. Эдгээрийг бүс, хүйсээр (Зураг 8.4)-т харуулав.

Зураг 8.4. Өрхийн хэрэгцээний хоол хүнс бэлтгэн, хадгалах үйл ажиллагаа эрхлэгчид, бүс, хүйс, нийт дүнд эзлэх хувиар

Өрхийн хэрэгцээний хоол хүнс бэлтгэн, хадгалах үйл ажиллагааг насны бүлэг, хүйсээр авч үзэхэд 55-59 насны бүлгийн эмэгтэйчүүдийн эзлэх хувийн жин эрэгтэйчүүдийнхээс 2.8 пунктээр их байна.

Зураг 8.5. Өрхийн хэрэгцээний хоол хүнс бэлтгэн, хадгалах үйл ажиллагаа эрхлэгчид, насны бүлэг, хүйс, мянган хүнээр

Хүснэгт 8.3. Өрхийн хэрэгцээний хоол хүнс бэлтгэн, хадгалах үйл ажиллагаанд зарцуулсан цаг насны бүлэг, бүс, хүйсээр

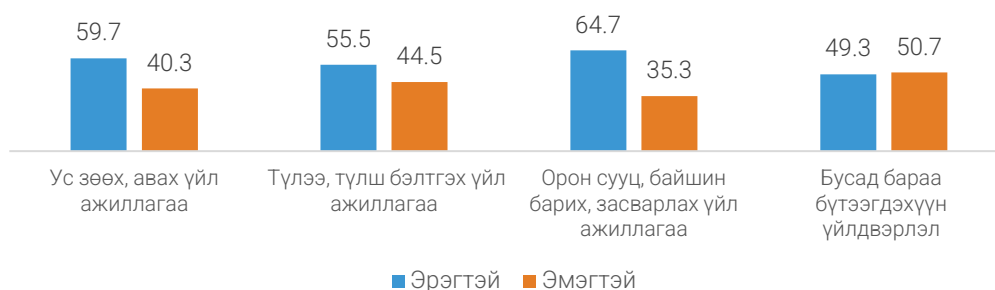
Насны бүлэг/бүсээр	Өрхийн хэрэгцээний хоол хүнс бэлтгэн, хадгалах үйл ажиллагаа		
	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй
15-19	0.4	0.4	0.3
20-24	0.4	0.5	0.4
25-29	0.5	0.3	0.8
30-34	0.7	0.7	0.7
35-39	0.8	0.7	0.8
40-44	0.7	0.6	0.7
45-49	0.6	0.5	0.7
50-54	0.7	0.6	0.9
55-59	0.5	0.4	0.6
60-64	0.6	0.5	0.7
65+	1.0	0.8	1.2
Баруун бүс	0.8	0.5	1.1
Хангайн бүс	0.7	0.6	0.8
Төвийн бүс	1.6	1.7	1.5
Зүүн бүс	0.5	0.4	0.6
Улаанбаатар	0.2	0.1	0.3

Өрхийн хэрэгцээний хоол хүнс бэлтгэн, хадгалах үйл ажиллагааг зарцуулсан цагаар нь харвал Төвийн бүсэд хамгийн их буюу 1.6 цаг зарцуулсан байна. Насны бүлгийн хувьд 35-39 насныхан хамгийн их цаг зарцуулсан бол 15-24 насныхан хамгийн бага буюу 0.4 цаг зарцуулсан байна.

ӨРХИЙН ХЭРЭГЦЭЭНД БУСАД ҮЙЛДВЭРЛЭЛ

Өрхийн хэрэгцээний ус зөөх, авах үйл ажиллагаанд 910.8 мянган хүн оролцсоны 544.0 (59.9%) мянга нь хотод, 366.8 (40.3%) мянга нь эмэгтэйчүүд байна. Түлээ, түлш бэлтгэх үйл ажиллагаанд 793.0 мянган хүн оролцсоны 440.4 (55.5%) мянга нь эрэгтэй, 353.0 (44.5%) мянга нь эмэгтэйчүүд байна. Байшин барих, засварлах үйл ажиллагаанд 58.1 мянган хүн оролцсоны 37.6 (64.7%) мянга нь эрэгтэйчүүд, 20.5 (35.3%) мянга нь эмэгтэйчүүд байгаа бол Өрхийн хэрэгцээний бусад бараа бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэлийн үйл ажиллагаанд 236.1 мянган хүн оролцсоны 116.5 (49.3%) мянга нь эрэгтэйчүүд, 119.6 (50.7%) мянга нь эмэгтэйчүүд байна.

Зураг 8.3. Өрхийн хэрэгцээний ус зөөх, авах, түлээ, түлш бэлтгэх, байшин барих, засварлах, бусад бараа бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэл үйл ажиллагаа эрхлэгчид, хүйсээр, нийт дүнд эзлэх хувиар

8.2. ӨРХИЙН ГИШҮҮДИЙН ЦАЛИН ХӨЛСГҮЙ АЖИЛ, ҮЙЛЧИЛГЭЭНД ЗАРЦУУЛСАН ЦАГ

Цалин хөлсгүй ажил, үйлчилгээ буюу гэр цэвэрлэх, хувцас угаах, тухайн өдрийн үндсэн хоол хийх, өрхийн хэрэгцээт зүйлсийг худалдаж авах, дэлгүүр явах үйл ажиллагаанд хөдөлмөрийн насны 1.8 сая хүн оролцож, дунджаар 5.3 цагийг зарцуулж байна. Харин өрхийн 18 ба түүнээс дээш насны гишүүдийнхээ тахир дутуугийн, өвчин эмгэгийн болон хөгшрөлттэй холбоотой асуудлаар туслах, асрахад 80.4 мянган хүн оролцож, дунджаар 0.3 цагийг зарцуулжээ.

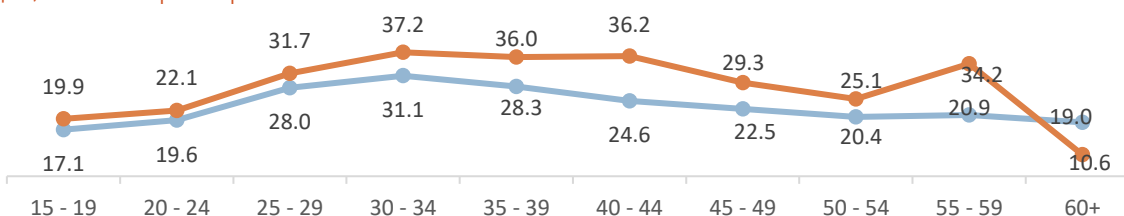
Хүснэгт 8.3. Хөдөлмөрийн насны хүн амын цалин хөлсгүй ажил, дундаж цаг, хүйс, байршлаар

Үйл ажиллагаа	Хот		Хөдөө		Улсын дундаж	
	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Эрэгтэй	Эмэгтэй
Гэр цэвэрлэх, хувцас угаах, тухайн өдрийн үндсэн хоол хийх, өрхийн хэрэгцээт зүйлсийг худалдаж авах, дэлгүүр явах	3.0	7.4	2.8	7.9	3.0	7.5
Бусад хоол хүнс, уух зүйлсийг бэлтгэх, тэдгээрийг хураах зэрэг [гурил зуурах, жимсний чанамал, загас, мах хатаах, архи нэрэх]	1.8	4.1	1.9	4.6	1.8	4.2
Өрхийн орон сууцны төлбөр, машин засах зэрэг үйл ажиллагаатай холбоотой өрхийн төлбөр төлөхөд	0.3	0.2	0.5	0.2	0.4	0.2
Өөрөө засвар, үйлчилгээ хийж байгаа үйл ажиллагаанд /сэргээн засварлах/ эвдэрсэн хэрэгсэл, эд хогшил засах, хана будах гэх мэт	0.3	0.1	0.4	0.2	0.3	0.1
Өрхийн 18 ба түүнээс дээш насны гишүүдийнхээ тахир дутуугийн, өвчин эмгэгийн болон хөгшрөлттэй холбоотой асуудлаар туслах, асрахад ямар нэгэн цаг зарцуулсан уу?	0.2	0.4	0.2	0.2	0.2	0.4
Өрхөд амьдардаг 0-17 насны хүүхэд асрахад ямар нэгэн цаг зарцуулсан уу?	2.5	6.1	1.6	3.9	2.3	5.6

Эмэгтэй ажиллагчид цалин хөлсгүй ажил, үйлчилгээ эрхлэхэд улсын дунджаар эрэгтэйчүүдээс 1.8 дахин их цаг зарцуулж, байршлаар авч үзэхэд хотод 2.2, хөдөөд 1.5 дахин их цагийг зарцуулж байна.

Эмэгтэй ажиллагчид долоо хоногт дунджаар 10.8 цагийг гэр цэвэрлэх, хувцас угаах, тухайн өдрийн үндсэн хоол хийх, өрхийн хэрэгцээт зүйлсийг худалдаж авах, дэлгүүр явах үйл ажиллагаанд зарцуулсан бол ажилгүй эмэгтэйчүүд тус үйл ажиллагаанд дунджаар 12.8 цагийг зарцуулж байна.

Зураг 8. 6. Хөдөлмөрийн насны эмэгтэйчүүдийн нийт ажил, үйлчилгээнд зарцуулсан дундаж цаг, насны бүлгээр

ХАВСРАЛТ А. АЖИЛЛАХ ХҮЧНИЙ СУДАЛГААНЫ ТАНИЛЦУУЛГА

1. НИЙТЛЭГ ЗҮЙЛ

Монгол Улсад АХС-г 2002-2003 онд хөдөлмөрийн статистикийг боловсронгуй болгох зорилгоор олон улсын нийтлэг жишиг аргачлалын дагуу улирлаар явуулсан нь хөдөлмөрийн зах зээл дэх улирлын хэлбэлзлийг тусгасан хүн амын хөдөлмөр эрхлэлтийн үндэсний хэмжээний суурь судалгаа болсон билээ. Уг судалгааны үр дүнд үндэслэн ажилгүйдэл, бүрэн бус хөдөлмөр эрхлэлтийг бууруулахад чиглэсэн хөдөлмөр эрхлэлтийн бодлого, хөтөлбөрийг боловсруулах, үр дүнг дүгнэхэд шаардлагатай статистикийн суурь мэдээллийг өргөжүүлэн баяжуулах, мэдээллийн давтамжийг тогтмолжуулах цаашлаад хөдөлмөрийн статистикийн системийг боловсронгуй болгох шаардлага зүй ёсоор тавигдсан. Энэхүү шаардлагын үүднээс олон улсын нийтлэг аргачлалын дагуу АХС-г улирлаар тогтмол явуулж байх нь зүйтэй гэж үзэн 2004 оны 4-р сарын 23-нд Монгол Улсын “Статистикийн тухай” хуульд нэмэлт өөрчлөлт оруулж, 7 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсгийн ё-д “Хүн амын ажил эрхлэлтийн түүвэр судалгааг улирал тутам явуулж байх”-аар заасан. Иймд 2006 оноос эхлэн АХС-г улирлаар явуулж, үр дүнг нэгтгэн статистикийн бюллетень, танилцуулгад улирлаар, эмхэтгэлд жилээр оруулахаас гадна судалгааны тусгайлсан тайланг жил бүр тархааж байна.

2. СУДАЛГААНЫ ЗОРИЛГО

АХС нь эдийн засаг, нийгмийн төлөвлөлт, хяналтыг хэрэгжүүлэхэд шаардагдах албан ёсны хөдөлмөрийн статистикийг бий болгох зорилготой улсын болон нийслэл, аймгийн түвшинд төлөөлөх чадвартай судалгаа юм.

АХС нь хөдөлмөрийн зах зээлийн хэмжээ, бүтэц, тэдгээрт гарч буй өөрчлөлтийг богино хугацаанд тодорхойлох мэдээллийн гол эх үүсвэр бөгөөд дүн шинжилгээ хийхэд ашиглагдах ажиллах хүч, ажиллагчид, тэдгээрийн хөдөлмөрийн нөхцөл, зохистой хөдөлмөр эрхлэлт, албан бус хөдөлмөр эрхлэлт, хөдөлмөрийн дутуу ашиглалтын үзүүлэлтүүд гэх мэт дэлгэрэнгүй мэдээллийн багцыг бий болгодог ач холбогдолтой.

Мөн АХС нь “Тогтвортой хөгжил -2030 хөтөлбөр”-ийн 8-р зорилго (Тогтвортой, хүртээмжтэй эдийн засгийн өсөлт, бүрэн, бүтээмжтэй ажил эрхлэлт, зохистой хөдөлмөрийг хөхүүлэн дэмжих), 5-р зорилго (Тогтвортой, хүртээмжтэй эдийн засгийн өсөлт, бүрэн, бүтээмжтэй ажил эрхлэлт, зохистой хөдөлмөрийг хөхүүлэн дэмжих)-ын хэрэгжилтийг хянах шалгуур үзүүлэлтүүдийн мэдээллийн анхдагч эх үүсвэр юм.

3. АРГАЧЛАЛ, АРГА ЗҮЙ

Ажиллах хүчний судалгааны ойлголт, тодорхойлолт нь олон улсын статистикийн аргачлал, стандарт, Олон улсын хөдөлмөрийн байгууллагын зөвлөмжид суурилсан байдаг.

Дэлхий дахинд Хөдөлмөрийн зах зээл маш хурдацтай өөрчлөгдөж буй өнөөгийн цаг үетэй хөл нийлүүлэн, нөхцөл байдлыг бодитоор харахын тулд 2013 онд болсон ОУХС-ын бага хурлаар 1982 онд гарсан “Эдийн засгийн идэвхтэй хүн ам, хөдөлмөр эрхлэлт, ажилгүйдэл болон бүрэн бус хөдөлмөр эрхлэлтийн талаарх” аргачлалын тогтоолыг шинэчлэн “Ажил, хөдөлмөр эрхлэлт болон хөдөлмөрийн дутуу ашиглалт”-ын аргачлал бүхий тогтоол гаргасан.

Иймд Монгол Улсад 2019 оны 1 дүгээр сараас эхлэн Үндэсний статистикийн хорооны дарга, Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын сайдын хамтарсан тушаалаар батлагдсан "Хөдөлмөр эрхлэлтийн статистикийн үзүүлэлтийг тооцох шинэ аргачлал"-ыг мөрдөж байгаа бөгөөд судалгаа уг аргачлалын дагуу явагдсан.

Гол шинэчлэлт:

- Хөдөлмөрийн насны дээд хязгаарыг тогтоож өгөөгүй бөгөөд, 15 ба түүнээс дээш болгосон. Ингэснээрээ, тэтгэвэр тогтоолгосон ч хөдөлмөр эрхэлж байгаа эсвэл хөдөлмөрлөх хүсэл зорилготой байгаа тэтгэврийн насны хүн амыг хөдөлмөрийн зах зээлд бүрэн хамруулах боломжтой юм (нийгэмд тэтгэврийн насны хүн жолооч, оёдолчин гэх мэт энгийн ажил мэргэжлээс эхлээд тодорхой ур чадвар шаардсан дотоодын зөвлөхөөр ч ажиллаж, мөн ажиллах хүсэл сонирхолтой байна).
- Өмнөх аргачлалд цалин хөлсгүй дадлагажигч ажилтан, сайн дурын ажилтан нь ажиллагчдын бүлэгт хамрагдаж байсан бол шинэ аргачлалаар ажиллагчдын бүлэгт эдгээр хүн ам хамрагдахгүй буюу зөвхөн цалин, ашгийн төлөө ажиллаж байгаа хүнийг хамааруулсан.
- Давхар хөдөлмөр эрхэлж байгаа ажиллагчийн хувьд үндсэн ажлыг тодорхойлох шалгуур нь хуучнаар хамгийн их цалин хөлс, орлого олдог ажил нь байсан бол шинэ аргачлалын дагуу цалин, орлогоос үл хамааран хамгийн их цаг зарцуулдаг ажлыг үндсэн ажил гэж тодорхойлсон.
- Хуучин аргачлалаар хөдөлмөр эрхлэлтийн хэрэгцээ нь хангагдахгүй байгаа хөдөлмөрийн насны хүн амыг зөвхөн ажилгүй хүний хүрээнд хэмждэг байсан бол шинэ аргачлалаар өргөн хүрээнд авч үзэн, Хөдөлмөрийн дутуу ашиглалтын үзүүлэлтүүд болох ажилгүй хүн + боломжит ажиллах хүч + цаг хугацаанаас хамаарсан бүрэн бус хөдөлмөр эрхлэгч гэсэн 3 бүлэг хүн амаар хэмжих болсон. Мөн ажилгүй хүний шалгуур хуучнаар “ажиллагч биш, ажил хайсан **эсвэл** ажил хийхэд бэлэн” гэсэн шалгуур байсан бол шинэ аргачлалаар “ажиллагч биш, ажил хайсан **болон** ажил хийхэд бэлэн” болж өөрчлөгдсөн.

Гол ач холбогдол:

Хөдөлмөрийн дутуу ашиглалтын шинэ үзүүлэлтийг бий болгосон нь гол ач холбогдол юм. Учир нь ажиллагч хэдий ч ажлын цаг нь долоо хоногт 40 цагаас бага, нэмэлт ажил хайж, хийхэд бэлэн байгаа “Цаг хугацаанаас хамаарсан бүрэн бус хөдөлмөр эрхлэгч” болон ажлын байр, ажил олгогчийн шалгуур, мэргэжил, ур чадвар гэх мэт нөхцөл нь бүрдвэл хөдөлмөр эрхлэхэд бэлэн байгаа “Боломжит ажиллах хүчин” нь хөдөлмөрийн зах зээлд “Ажилгүй хүн”-тэй адил хөдөлмөр эрхлэлтийн хэрэгцээ нь хангагдахгүй байгаа хүн ам юм.

4. СУДАЛГААНЫ АСУУЛГЫН ХУУДАС

Судалгааны зорилго, хамрах хүрээг Судалгааны асуулга нь 10 бүлэг бүхий “өрхийн гишүүдийн ерөнхий мэдээлэл, боловсрол, эрүүл мэнд, шилжих хөдөлгөөн, хөдөлмөр эрхлэлт ба түр хугацааны ажилгүйдэл, хөдөө аж ахуйн ажил ба зах зээл дэх оролцоо, үндсэн хөдөлмөр эрхлэлтийн шинж байдал, ажиллагчдын цалин, орлого, ажлын цаг, ажил хайгчдын шинж байдал, ажилгүй байгаа шалтгаан, өмнөх үеийн хөдөлмөр эрхлэлт, өрхийн гишүүдийн цалин хөлсгүй ажил”-ын талаар асуусан 192 асуултаас бүрдсэн.

5. СУДАЛГААНЫ ТҮҮВЭРЛЭЛТ

ҮСХ-ноос түүврийн дизайныг шинэчлэх туршилтын судалгааг 2018 онд явуулж, 2019 оноос “Ажиллах хүчний судалгаа” /АХС/-ны түүврийн дизайныг шинэчлэн **хагас панел буюу ротациональ** судалгааны дизайнд шилжсэн. Судалгаанд нийт 13280 өрх, улирал тутам 3320 өрх судалгаанд хамруулсан.

Түүврийн хүрээ:

Судалгаанд Монгол Улсын 2018 оны нийт өрх, хүн ам буюу ҮСХ-ны Хүн ам, өрхийн мэдээллийн санд бүртгэлтэй өрх, хүн амын жагсаалтыг түүврийн хүрээ болгон ашигласан. Мөн баг, хорооны түвшинд 15 ба түүнээс дээш насны хүн амыг нэмэлт мэдээлэл болгон авсан.

Судалгаа нь өрхөд суурилсан судалгаа бөгөөд цэргийн хуаран, дотуур байр, засан хүмүүжүүлэх газар, сүм хийд болон нийтийн байранд түр амьдрагчид, байнгын орон гэргүй хүн амыг хамруулахгүй болно. Өрхийн ам бүлийн тоонд тухайн өрхөд 6 сараас илүү хугацаагаар эзгүй байгаа (хугацаат цэргийн албан хаагч, оюутан сурагчид, гадаадад ажиллаж амьдарч байгаа болон цагдан хоригдож байгаа) хүнийг өрхийн гишүүнд тооцохгүй.

Түүврийн үе шат:

Түүвэрлэлт хийх үйл ажиллагаа нь 2 үе шаттай бөгөөд сүүлийн шатанд сонгогдсон өрхийг төлөөлүүлэн мэдээлэл цуглуулалтын үйл ажиллагааг гүйцэтгэнэ.

Эхний үе шатанд Монгол Улсын бүх аймаг, дүүргийн нийт баг, хэсгийн жагсаалтаас харгалзах тооны түүврийн анхан шатны нэгж/ТАШН/ буюу кластеруудыг хот, хөдөөгөөр нь эрэмбэлэн бүлгүүдэд хуваасны дараа систем түүврийн арга ашиглан сонголтыг хийж гүйцэтгэнэ. Энд судалгааны ТАШН нь аймгийн түвшинд баг, нийслэл дүүргийн түвшинд хэсэг байна.

Хоёрдугаар шатанд сонгогдсон ТАШН-ийн өрхийн жагсаалтыг холбогдох мэдээллийн хамт бэлтгэж, энгийн санамсаргүй түүврийн аргыг ашиглан кластер бүрээс 10 өрхийг сонгоно.

Түүврийн хэмжээ:

Тодорхой нэг нутаг дэвсгэр эсвэл хүн амын тодорхой бүлгийн хувьд 2 үе шаттай түүвэр судалгааны түүврийн хэмжээг дараах томъёоллын дагуу тооцно. Үүнд:

$$n = \frac{z^2 \times P_0 \times (1 - P_0)}{e^2} * deff \tag{1}$$

z – 95 хувийн ач холбогдлын түвшин дэх t статистикийн тархалтын утга **1.96**

P_0 – түлхүүр үзүүлэлтийн хувийн жин. (Орхон аймагт хамгийн их буюу ойролцоогоор **0.25**)

e – таамаглаж байгаа алдааны хязгаарыг аль болох бага хэмжээтэйгээр авах бөгөөд практикт 5-15 хувийн харьцангуй алдаатай байхад судалгааны үр дүнг ашиглаж болдог. (буюу абсолют алдаа **0.05** хувь)

deff – тооцох боломжгүй бөгөөд бид **2.0**-той тэнцүү байна гэж таамагласан.

Улсын хэмжээнд нийт түүврийн хэмжээ нь 13280 буюу ТАШН-ийн тоо 1328 болсон.

Түүврийн ротаци хувиарлалт:

Улирлаар ТАШН-д ротаци хийхдээ 25 хувийг нь шинээр сонгож, 75 хувийг нь өмнөх улирлынхыг хэвээр үлдээсэн. Түүврийн ротаци хийх хуваарийг дараах хүснэгтээр харуулж байна. Жилийн эцэст нийт 581=83*7 ТАШН-ээс судалгаа авсан байна.

Кластерын сонголт хийхийн өмнө нийт баг/хэсгүүдийг тодорхой бүлгүүдэд хувааж **пропорционалиар** хуваарилна.

Түүврийн ротаци хийх хуваарь

I улирал	II улирал	III улирал	IV улирал
PSU1			
PSU2	PSU2		
PSU3	PSU3	PSU3	
PSU4	PSU4	PSU4	PSU4
	PSU 5	PSU 5	PSU 5
		PSU 6	PSU 6
			PSU 7

ТАШН болон ТХШН-ийн тоо, улирлаар

I улирал /ТАШН-ын 25%/	I улирал /ТАШН-ын 25%/	I улирал /ТАШН-ын 25%/	I улирал /ТАШН-ын 25%/
83 PSU – 830 НН			
83 PSU – 830 НН	83 PSU – 830 НН		
83 PSU – 830 НН	83 PSU – 830 НН	83 PSU – 830 НН	
83 PSU – 830 НН	83 PSU – 830 НН	83 PSU – 830 НН	83 PSU – 830 НН
	83 PSU – 830 НН	83 PSU – 830 НН	83 PSU – 830 НН
		83 PSU – 830 НН	83 PSU – 830 НН
			83 PSU – 830 НН

Түүврийн жин:

Өрхийн жин нь аймгийн түвшинд сум сонгогдох магадлалын урвуу харьцаа, сумын түвшинд ТАШН (баг, хороо) сонгогдох магадлалын урвуу харьцаа, ТАШН-ийн түвшинд өрх сонгогдох магадлалын урвуу харьцаануудын үржвэр байна.

ТХШН-ийн түвшинд жингийн томьёо:

$$w_i = \frac{H_i}{h_i} \quad (2)$$

Үүнд: H_i – i дугаар кластерт байгаа нийт өрхийн тоо
 h_i – i дугаар кластераас сонгосон түүвэр өрхийн тоо (10 эсвэл ямар нэгэн шалтгаанаар татгалзсан судалгаанд хамрагдаагүй бол 10-аас бага байна)

ТАШН-ийн түвшинд жингийн томьёо:

$$w = \frac{N}{n} \quad (3)$$

Үүнд: N - домэйнд байгаа бүх ТАШН-ийн тоо
 n - домэйнд байгаа бүх түүвэр ТАШН-ийн тоо

Эндээс i дугаар кластерын j дугаар өрхийн суурь жин нь

$$w_{ij} = \frac{N H_i}{n h_i} \quad \text{байна} \quad (4)$$

Нэг ТАШН-д байгаа өрхүүдийн түүврийн жин тэнцүү буюу ижил байна.

Судалгаанд 13290 өрх 100 хувь хамрагдсан бөгөөд түүврийн жин улс, бүс, аймаг, дүүргийн түвшинд төлөөлөх чадвартайд тооцогдсон.

Вариаци болон стандарт алдаа:

Улсын хэмжээнд тодорхойлогдсон тооллогын нэгж бүрийн хувьд сонгосон түүврийн нэгжээс судалгаа авч үр дүнг тооцсонтой холбоотойгоор судалгааны үр дүн бодит утгаасаа ямархуу хэлбэлзэлтэй, төлөөлөх чадвартай байхыг вариацийн утга болон түүврийн алдаа илэрхийлнэ.

Судалгааны мэдээлэл боловсруулахад SPSS программыг ашигласан бөгөөд түүврийн алдааг тооцохдоо уг программын Analyze/Compare Means/Mean cэсээр гүйцэтгэсэн. Ингэхдээ тоон утга болон хувиар илэрхийлэгдэх үзүүлэлт тус бүрийн хувьд дараах үр дүнг гаргасан. Үүнд:

- Ерөнхий олонлогийн үзүүлэлтийн тооцооны утга
- Тооцоо хийхэд ашиглагдсан ажиглалтын тоо
- Стандарт алдаа
- Вариацийн коэффициент
- 95 хувийн итгэмжлэгдэх интервал

Түүвэрлэлтийн алдааг судалгааны үндсэн үзүүлэлтийн хувьд улс, хот, хөдөө, хүйс, бүс нутаг, аймгийн түвшинд тооцсон.

ХАВСРАЛТ Б. ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭЛТИЙН СТАТИСТИК ҮЗҮҮЛЭЛТИЙГ ТООЦОХ АРГАЧЛАЛ

ҮНДЭСНИЙ СТАТИСТИКИЙН ХОРООНЫ ДАРГА,
ХӨДӨЛМӨР, НИЙГМИЙН ХАМГААЛЛЫН САЙДЫН
ХАМТАРСАН ТУШААЛ

2019 оны 1 дүгээр
сарын 17-ны өдөр

Дугаар А/09 / А/08

Улаанбаатар
хот

Хөдөлмөр эрхлэлтийн статистикийн үзүүлэлтүүдийг
тооцох аргачлалыг шинэчлэн батлах тухай

Монгол Улсын Засгийн газрын 2016-2020 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх арга хэмжээний төлөвлөгөөний 3.3.2 дахь зорилтын 2 дахь арга хэмжээг хэрэгжүүлэх зорилгоор Монгол Улсын Засгийн газрын тухай хуулийн 24 дүгээр зүйлийн 24.2, Статистикийн тухай хуулийн 12 дугаар зүйлийн 12.3.4, 12.3.7, 15 дугаар зүйлийн 15.1.1 дэх хэсэг, заалтуудыг тус тус үндэслэн ТУШААХ НЬ:

1. Хөдөлмөр эрхлэлтийн статистикийн үзүүлэлтийг тооцох аргачлалыг хавсралтаар шинэчлэн баталж, 2019 оны 2 дугаар сарын 1-ний өдрөөс эхлэн дагаж мөрдүүлсүгэй.

2. Хөдөлмөр эрхлэлтийн статистикийн үзүүлэлтийг тооцох аргачлалыг улсын хэмжээнд мөрдүүлж ажиллахыг Үндэсний статистикийн хорооны Хүн ам, нийгмийн статистикийн газар /А.Амарбал/, Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яамны Хөдөлмөр эрхлэлтийн бодлогын хэрэгжилтийг зохицуулах газар /Ц.Амартөгс/-т тус тус үүрэг болгосугай.

3. Энэ тушаалын хэрэгжилтэд хяналт тавьж ажиллахыг Үндэсний статистикийн хорооны Тамгын газар /Ч.Цэвэгдорж/, Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яамны Төрийн захиргааны удирдлагын газар /Ц.Нямсүрэн/-т тус тус даалгасугай.

4. Энэхүү тушаал гарсантай холбогдуулан "Хөдөлмөр эрхлэлт, ажиллах хүчний статистикийн үзүүлэлтийг тооцох аргачлал батлах тухай" Үндэсний статистикийн хорооны дарга, Нийгмийн хамгаалал, хөдөлмөрийн сайдын 2009 оны 01-68/94 дугаар хамтарсан тушаалыг хүчингүй болсонд тооцсугай.

ҮНДЭСНИЙ СТАТИСТИКИЙН
ХОРООНЫ ДАРГА

А.АРИУНЗАЯА

ХӨДӨЛМӨР, НИЙГМИЙН
ХАМГААЛЛЫН САЙД

С.ЧИНЗОРИГ

НИЙТЛЭГ ҮНДЭСЛЭЛ

Хөдөлмөрийн статистикийн олон улсын стандартыг тогтоох механизм нь 5 жил тутам зохион байгуулж буй Хөдөлмөрийн статистикчдын олон улсын бага хурал(ХСОУБХ) юм. Сүүлийн жилүүдэд 1982 оны 13-р бага хурлаас баталсан хөдөлмөр эрхлэлтийн статистикийн аргачлал нь дэлхий дахинд хурдацтай өөрчлөгдөж буй хөдөлмөрийн зах зээлийн өнөөгийн дүр зургийг бодит байдалд нийцүүлэн гаргаж чадахгүй, улмаар хөдөлмөр эрхлэлтийн бодлогод төдийлөн үр дүнтэй ашиглагдаж чадахгүй байна гэж үзсэн. Иймд Хөдөлмөрийн статистикчдын олон улсын 19-р бага хурлаар ажиллах хүч, ажилгүйдлийн түвшинг тооцоход ашиглаж байсан “Эдийн засгийн идэвхтэй хүн ам, хөдөлмөр эрхлэлт, ажилгүйдэл, бүрэн бус хөдөлмөр эрхлэлтийн үзүүлэлтүүдийг тооцох аргачлал”-ыг шинэчлэн “Ажил, хөдөлмөр эрхлэлт болон хөдөлмөрийн дутуу ашиглалт”-ын талаарх аргачлал бүхий тогтоол гаргасан. Уг шинэчлэгдсэн стандарт ойлголт, тодорхойлолтод нийцүүлэн, өөрийн орны онцлогийг тусган энэхүү аргачлалыг боловсруулав.

Улсын хэмжээнд хүн амын хөдөлмөр эрхлэлтийн статистикийн талаарх мэдээлэл гаргаж, судалгаа явуулан, холбогдох үндсэн үзүүлэлтийг тооцоход энэхүү аргачлалыг ашиглана.

ЗОРИЛГО, АЧ ХОЛБОГДОЛ

Хөдөлмөрийн статистикийн мэдээллийг бий болгох зорилго нь хөдөлмөрийн зах зээлийн хэмжээ, бүтэц, тэдгээрт гарч буй өөрчлөлтийг тодорхойлох, дүн шинжилгээ хийхэд ашигладаг тоон мэдээллийн багцыг бий болгоход оршино.

Энэхүү аргачлалыг мөрдлөг болгосноор хөдөлмөрийн зах зээлийн нөхцөл байдлын талаарх илүү нарийвчилсан мэдээлэл, түүнчлэн хөдөлмөрийн дутуу ашиглалтыг бүрэн харуулах статистикийн үзүүлэлтийг бий болгож, бодлого боловсруулагчдыг зохих мэдээллээр хангах юм.

ХУУЛЬ ЭРХ ЗҮЙН ҮНДЭСЛЭЛ

Монгол Улсын Статистикийн тухай хуулийн 4 дүгээр зүйлийн 6 –д “статистикийн үзүүлэлт, арга зүй нь олон улсын статистикийн стандарт, арга зүйтэй нийцсэн байх”, 12 дугаар зүйлийн 7 –д “статистикийн үзүүлэлт, аргачлалыг олон улсын ангилал, аргачлал, стандартын жишигт нийцүүлэн гаргаж мөрдүүлэх” гэж заасан, мөн Монгол Улсын Засгийн газрын 2016-2020 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх арга хэмжээний төлөвлөгөөний 3.3.2 дахь зорилтын 2 дахь арга хэмжээнд “Хөдөлмөр эрхлэлт, ажиллах хүчний статистик үзүүлэлтийг тооцох аргачлалыг шинэчлэх гэж тус тус заасан нь энэхүү аргачлалыг боловсруулах хууль эрх зүйн үндэслэл юм. Хөдөлмөрийн статистикчдын олон улсын 19-р бага хурлаар “Ажил, хөдөлмөр эрхлэлт болон хөдөлмөрийн дутуу ашиглалт” олон улсын статистикийн стандарт арга зүйн баримт бичгийг баталж, улс орнуудад мөрдөхийг зөвлөмж болгосон.

ОЙЛГОЛТ, ТОДОРХОЙЛОЛТ

АЖИЛ, ТҮҮНИЙ ХЭЛБЭР, АЖЛЫН БАЙР

Ажил гэж аль ч нас, хүйсийн хүн амын бусдын эсвэл өөрийн хэрэглээнд зориулж бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх, үйлчилгээ үзүүлэх албан ёсны болон албан бус бүхий л үйл ажиллагааг ойлгоно. Ажил гэсэн ойлголтод бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх, үйлчилгээ үзүүлэхээс өөр үйлдэл (гуйлга гуйх, хулгай хийх), өөрийн биеийг арчлах (хувийн ариун цэвэр сахих, арьс арчилгаа хийх, өөрийгөө сувилах) болон тухайн хүний өмнөөс өөр хүн гүйцэтгэж үл чадах үйл ажиллагаа (унтах, суралцах, өөрийгөө хөгжүүлэх, амрах) хамаарахгүй (*заалт 6, ХСОУ-ын 19-р бага хурлын тогтоол-1*).

Ажлын хэлбэр гэж харилцан ялгаатай зорилгоор хийж гүйцэтгэдэг, өөр хоорондоо адилгүй олон төрлийн ажлыг үйлдвэрлэлийнх нь зориулалтаар (өөрийн эцсийн хэрэглээ болон бусдын хэрэглээнд), үйл ажиллагааных нь зорилгоос нь (цалин хөлстэй, орлого олох эсэх) хамаарч тус тусад нь хэмжихийг ойлгоно (*заалт 7, ХСОУ-ын 19-р бага хурлын тогтоол-1*).

Өөрийн хэрэглээний үйлдвэрлэлийн ажил гэж ихэвчлэн өөрийн эцсийн хэрэглээнд зориулсан бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх, үйлчилгээ үзүүлэх үйл ажиллагаа юм (*заалт 7a, ХСОУ-ын 19-р бага хурлын тогтоол-1*).

Хөдөлмөр эрхлэлт гэж цалин хөлс, орлого олох зорилгоор бусдын хэрэглээнд зориулан бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх, үйлчилгээ үзүүлэх үйл ажиллагаа юм. Хөдөлмөр эрхлэлт гэсэн ажлын хэлбэр нь ажиллах хүчний статистикийн хамрах хүрээг тогтооно (*заалт 7b, 11, ХСОУ-ын 19-р бага хурлын тогтоол-1*).

Цалин хөлсгүй дадлагажих ажил гэж ажлын байрны болон мэргэжлийн хувьд дадлага, туршлага, ур чадвар эзэмших зорилгоор цалин хөлсгүйгээр бусдын хэрэглээнд зориулан бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх, үйлчилгээ үзүүлэх үйл ажиллагаа юм (*заалт 7c, ХСОУ-ын 19-р бага хурлын тогтоол-1*).

Сайн дурын ажил гэж заавал хийж гүйцэтгэх үүрэг хүлээгээгүй ч бусдын хэрэглээнд зориулан цалин хөлс, орлого олох зорилгогүйгээр бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх, үйлчилгээ үзүүлэх албадлагын бус шинжтэй үйл ажиллагаа юм (*заалт 7d, ХСОУ-ын 19-р бага хурлын тогтоол-1*).

Бусад ажил гэж цалин хөлсгүй нийтийг хамарсан ажил, шүүх, түүнтэй адилтгах эрх мэдэл бүхий байгууллага, албан тушаалтны шийдвэрээр цалин хөлсгүйгээр хийж гүйцэтгэх хоригдлуудын ажил, цэрэг, цагдаагийн байгууллагаас цалин хөлсгүй гүйцэтгүүлж буй ажил (бусдад хөлсгүй хийж өгсөн албадлагын шинж чанартай ажил) юм (*заалт 8, ХСОУ-ын 19-р бага хурлын тогтоол-1*).

Ажлын байр гэж цалин хөлс, орлого олох зорилгоор бусдын хэрэглээнд зориулан хийж гүйцэтгэх ажил, үүрэг, албан тушаалыг хэлнэ. Тэгэхээр энэ үзүүлэлт нь зөвхөн ажиллагчид буюу хөдөлмөр эрхлэлтийн ажлын хэлбэрийн хүрээний ойлголт юм. Бусад ажлын хэлбэрийн хувьд **ажлын үйл ажиллагаа** гэж үзнэ (*заалт 12.b, ХСОУ-ын 19-р бага хурлын тогтоол-1*).

Үндсэн ажлын байр гэж тухайн хүн цалин хөлс, орлого олох зорилгоор хоёр болон түүнээс дээш ажлын байранд хөдөлмөр эрхэлж байгаа тохиолдолд тухайн хугацаанд хамгийн их цаг зарцуулсан ажил юм (*заалт 12b, ХСОУ-ын 19-р бага хурлын тогтоол-1*).

Шинэ ажлын байр гэж үйлдвэрлэл, үйлчилгээг бий болгох болон өргөтгөх замаар эдийн засгийн нэгж дэх албан ба албан бус салбарт шинээр бий болсон ажил, үүрэг, албан тушаалыг хэлнэ. Харин ажиллагчдын шилжилт хөдөлгөөн, тухайлбал ажиллагч тэтгэвэрт гарсны дараа орных нь хүнийг авах, эхийн чөлөөтэй байгаа хүний ажлын байран дээр хүн авч ажиллуулах, орон тоо шилжих, нэгтгэн зохион байгуулах зэрэг тохиолдлыг шинэ ажлын байранд тооцохгүй.

Эдийн засгийн үйл ажиллагаа гэж зах зээлд зориулж үйлдвэрлэсэн бараа, үйлчилгээ юм. Өөрөөр хэлбэл, үндэсний тооцооны системийн хүрээнд бүтээгдэхүүн, үйлчилгээг зах зээлд худалдах, солилцох эсвэл өөрийн хэрэглээндээ зориулан өрхөд үйлдвэрлэж байгаа бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэлийг хамруулна. Харин өөрийн хэрэглээндээ зориулсан үйлчилгээ болон бусдын хэрэгцээнд зориулсан сайн дурын үйлчилгээг хамруулахгүй.

Эдийн засгийн бус үйл ажиллагаа гэж Үндэсний тооцооны системийн хүрээнээс гаднах хүүхэд, өндөр настан асрах, гэр цэвэрлэх, хоол унд бэлтгэх зэрэг цалин хөлс, орлого олох зорилгогүйгээр өөрийн хэрэглээний болон бусдын хэрэглээнд зориулж сайн дураар хийж гүйцэтгэсэн үйлчилгээ юм.

ХӨДӨЛМӨРИЙН НАСНЫ ХҮН АМ

Хөдөлмөрийн насны хүн ам гэж 15, түүнээс дээш насны хүн амыг хэлнэ. Хөдөлмөрийн насны хүн амыг ажиллах хүч болон ажиллах хүчнээс гадуурх хүн ам гэж ангилна (*заалт 15, 65, ХСОУ-ын 19-р бага хурлын тогтоол-1*).

Ажиллах хүч гэж тухайн хугацаанд зөвхөн хөдөлмөр эрхлэлтийн ажлын хэлбэрийн хүрээнд, цалин хөлс, орлого олох зорилгоор бусдын хэрэглээнд зориулан бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх, үйлчилгээ үзүүлэхэд хүч хөдөлмөрөө нийлүүлж байгаа ажиллагчид болон нийлүүлэхэд бэлэн байгаа ажилгүй хүн юм (*заалт 11, 16, ХСОУ-ын 19-р бага хурлын тогтоол-1*).

Ажиллах хүчнээс гадуурх хүн ам гэж сургуульд суралцаж байгаа, гэрийн ажилтай, өндөр настан, өндөр насны тэтгэвэр тогтоолгосон, хөгжлийн бэрхшээлтэй болон ажил хайх итгэл алдарсан зэрэг шалтгаанаар тухайн хугацаанд ажиллах хүчинд хамаарахгүй хөдөлмөрийн насны хүн амыг ойлгоно. Ажиллах хүчнээс гадуурх хүн амаас **боломжит ажиллах хүчин** (тодорхойлолт 2.16.3)-ийг тодорхойлно. Мөн ажиллах хүч болон боломжит ажиллах хүч хоёрын нийлбэрээр **өргөтгөсөн ажиллах хүч** илэрхийлэгдэнэ (*заалт 16,55, ХСОУ-ын 19-р бага хурлын тогтоол-1*).

АЖЛЫН ХЭЛБЭРҮҮД ДЭХ ХҮНИЙ ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА

Өөрийн хэрэглээнд зориулж бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэж, үйлчилгээ үзүүлдэг хүн гэж тухайн хугацаанд ихэвчлэн өөрийн эцсийн хэрэглээндээ зориулан бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх, үйлчилгээ үзүүлэхтэй холбоотой үйл ажиллагаа эрхэлсэн хүнийг ойлгоно (*заалт 22, ОУХС-ын 19-р бага хурлын тогтоол-1*).

Өөрийн эцсийн хэрэглээ гэдэг нь хөрөнгийн хуримтлал бий болгоход зориулан үйлдвэрлэсэн бүтээгдэхүүн, үйлчилгээ эсвэл өөрийн болон өрхийн гишүүдийн, мөн өөр өрхөд амьдарч буй гэр бүлийн холбоотой (эцэг, эх, ах, дүү гэх мэт) хүмүүсийн

эцсийн хэрэглээнд зориулан үйлдвэрлэсэн бүтээгдэхүүн, үйлчилгээ юм (заалт 22d, ХСОУ-ын 19-р бага хурлын тогтоол-1).

Цалин хөлсгүй дадлагажигч гэж тухайн хугацаанд ажлын байран дээрээ ажил, мэргэжлийн туршлага олж авах, ур чадвар эзэмших зорилгоор бусдын хэрэглээнд зориулан, цалин хөлсгүйгээр бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх, үйлчилгээ үзүүлэхтэй холбоотой үйл ажиллагаа эрхэлсэн хүнийг ойлгоно (заалт 33, ОУХС-ын 19-р бага хурлын тогтоол-1).

Цалин хөлсгүй гэдэг нь хийж гүйцэтгэсэн ажил буюу ажилласан цагтаа мөнгөн болон мөнгөн бус хэлбэрээр цалин хөлс авахгүй байхыг хэлнэ. Гэхдээ сургалтын тэтгэлэг болон зарим тохиолдолд мөнгөн болон мөнгөн бусаар дэмжлэг (жишээ нь хоол, унд) авдаг байж болно (заалт 33с, ХСОУ-ын 19-р бага хурлын тогтоол-1).

Бусдын хэрэглээнд зориулж гэдэг нь өөрийн өрх, өрхийн гишүүдэд хамааралгүй хүмүүсийн хэрэглээнд зориулж зах зээлийн болон зах зээлийн бус нэгжид хийж гүйцэтгэсэн ажил юм (заалт 33d, ХСОУ-ын 19-р бага хурлын тогтоол-1).

Ажлын байран дээрх дадлага, туршлага, ур чадвар эзэмших гэдэг нь тодорхой мэргэшил, мэргэжлийн үнэмлэх олгодог эсэхээс үл хамааран уламжлалт арга хэлбэрээр, албан болон албан бус хэлбэрээр ажлын байран дээрээ туршлага, ур чадвараа дээшлүүлэхийг ойлгоно (заалт 33е, ХСОУ-ын 19-р бага хурлын тогтоол-1).

Цалин хөлсгүй дадлагажигч гэдэгт дараах хүмүүс хамаарна (заалт 34, ХСОУ-ын 19-р бага хурлын тогтоол-1). Үүнд:

- а. Цалин хөлсгүйгээр эдийн засгийн үйл ажиллагаанд оролцож байгаа дагалдан ажилтан, мэргэшиж буй дадлагажигч ажилтан, дагалдан дадлагажигчид болон үндэсний нөхцөл байдлын дагуу хэрэгжиж байгаа хөтөлбөрт заасан бусад төрлийн ажилчид;
- б. Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих хөтөлбөрийн хүрээнд зохион байгуулагдсан ур чадвар, давтан сургалтын хөтөлбөрт хамрагдан эдийн засгийн үйл ажиллагаанд цалин хөлсгүй оролцож буй хүн.

Цалин хөлсгүй дадлагажигч гэдэгт дараах хүмүүс хамрагдахгүй (заалт 35, ХСОУ-ын 19-р бага хурлын тогтоол-1). Үүнд:

- а. Ажилд анхлан авахтай холбогдон, туршилтын хугацаанд ажиллаж буй хүн;
- б. Өрх, өрхийн гишүүдийнхээ эзэмшдэг зах зээлийн болон зах зээлийн бус нэгжид хөдөлмөр эрхлэх явцдаа ажлын байран дахь сургалт эсвэл амьдралын турш дахь үйл ажиллагаанаасаа туршлагажиж буй хүн;
- в. Сайн дурын ажил хийж байх үеийн ажлын чиг баримжаа олгох сургалт болон танилцуулгад хамрагдаж буй хүн;
- г. Өөрийн хэрэглээнд зориулсан үйлдвэрлэл явуулахтай холбоотой суралцаж буй хүн.

Сайн дурын ажил хийж байгаа хүн гэж тухайн хугацаанд заавал хийх үүрэг хүлээгээгүй, дагаж мөрдөхөөр зохицуулагдаагүй ч бусдын хэрэглээнд зориулан цалин хөлс, орлого олох зорилгогүйгээр бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх, үйлчилгээ үзүүлэхтэй холбоотой үйл ажиллагаа эрхэлсэн хүнийг ойлгоно (заалт 37, ОУХС-ын 19-р бага хурлын тогтоол-1).

Цалин хөлсгүй гэдэг нь хийж гүйцэтгэсэн ажил буюу ажилласан цагтаа мөнгөн болон мөнгөн бус хэлбэрээр цалин хөлс авахгүй байхыг ойлгоно. Гэхдээ тухайн үйл ажиллагааг явуулахтай холбоотой амьжиргааны зардал, халаасны зардал, унаа, хоол, бэлэг дурсгалын зүйл зэрэг дэмжлэг, тэтгэмжийг тухайн орон нутгийн дундаж цалин

хөлсний гуравны нэгээс доош хэмжээгээр, мөнгөн болон мөнгөн бус хэлбэрээр авч болно (заалт 37b, ХСОУ-ын 19-р бага хурлын тогтоол-1).

Заавал хийх үүрэг хүлээгээгүй гэдэг нь иргэний, хууль, эрх зүйн, захиргааны зохицуулалтгүйгээр хийсэн ажил бөгөөд тэдгээр нь хамт олны, соёлын, шашны шинж чанартай болон нийгмийн хариуцлагаа биелүүлэхээс ялгаатай (заалт 37c, ХСОУ-ын 19-р бага хурлын тогтоол-1).

Сайн дурын ажил хийж байгаа хүнд дараах хүмүүс хамаарахгүй (заалт 38, ХСОУ-ын 19-р бага хурлын тогтоол). Үүнд:

- а. Шүүх болон түүнтэй адилтгах эрх бүхий байгууллагын шийдвэрээр нийгэмд үзүүлэх үйл ажиллагааг эрхэлж буй хоригдлууд эсвэл заавал дагаж мөрдөх цэргийн алба буюу түүнийг орлуулахуйц иргэний үйл ажиллагаа эрхэлж буй хүн;
- б. Боловсрол, сургалтын хөтөлбөрийн нэг хэсэг болгон зохион байгуулагддаг цалин хөлсгүй ажилд хамрагдаж буй хүн (цалин хөлсгүй дадлагажигч);
- в. Цалин хөлс, орлого олж буй эдийн засгийн нэгжийнхээ үйл ажиллагааны хүрээнд, ажлын цагийн үеэр бусдад зориулан хийж гүйцэтгэсэн эсвэл ажлын бус цагаар ажил олгогчоос олгосон цалин хөлс, орлого олж буй ажлыг гүйцэтгэсэн хүн.

Ажиллагч гэж зөвхөн хөдөлмөр эрхлэлтийн ажлын хэлбэрийн хүрээнд, **цалин хөлс, орлого олох зорилгоор** бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэж, үйлчилгээ үзүүлж буй хөдөлмөрийн насны хүнийг хэлнэ. Хөдөлмөр эрхлэгчдийг ажлын байрандаа байгаа болон түр эзгүй байгаа гэж хоёр бүлэгт хувааж авч үзнэ (заалт 27, ОУХС-ын 19-р бага хурлын тогтоол-1).

Ажлын байрандаа байгаа ажиллагч гэж тухайн хугацаанд цалин хөлс, орлого олох зорилгоор нэгээс дээш цагаар ажилласан хүн юм. Мөн улирлын шинж чанартай ажлынхаа улирлын үйл ажиллагаанаас хамааралгүйгээр, сул зогсолтын үеэр ч тогтмол ажилладаг ажиллагчдыг хамруулна (заалт 27, 30e ОУХС-ын 19-р бага хурлын тогтоол-1).

Ажлын байрандаа түр эзгүй байгаа ажиллагч гэж хүндэтгэн үзэх болон сургалтад хамрагдах шалтгааны улмаас түр хугацаагаар чөлөөтэй байсан, ээлжийн ажилтай, амралтын цагаа нөхөж авах шалтгааны улмаас амарч байгаа, жирэмсний болон амаржсаны, жилийн ээлжийн амралттай байсан, нийтээр тэмдэглэх баярын болон тэмдэглэлт өдрүүдээр амарч байсан, ажил хаялт, ажлын байр түр хаалт, ажлын түр зогсолттой байсан учир тухайн хугацаанд “ажлын байрандаа байгаагүй” боловч эзгүй үед нь ажлын байр нь хадгалагдаж байгаа ажиллагчдыг хамруулна (заалт 27, 29 ОУХС-ын 19-р бага хурлын тогтоол-1).

Ажиллагчдад дараах хүмүүсийг хамааруулна (заалт 30, ОУХС-ын 19-р бага хурлын тогтоол). Үүнд:

- а. Ур чадвараа нэмэгдүүлэх зорилгоор салбар болон системийн хүрээнд өөр ажил хийж байгаа эсвэл сургалтад хамрагдаж байгаа хүн;
- б. Цалинтай ажиллаж байгаа дагалдан ажилтан, мэргэшиж буй дадлагажигч ажилтан, дагалдан дадлагажигчид;
- в. Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих хөтөлбөрийн дагуу цалин хөлс, орлого олох зорилгоор ажиллаж байгаа хүн;

- г. Үйлдвэрлэсэн бүтээгдэхүүнийх нь зарим хэсгийг өрх, гэр бүл нь хэрэглэдэг ч голчлон худалдах буюу солилцох зорилгоор бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэдэг өөрийн эдийн засгийн нэгждээ ажилладаг хүн;
- д. Бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэлээ ихэвчлэн өөрийн хэрэглээнд /өрх, гэр бүл/ зориулан үйлдвэрлэдэг хэдий ч зарим тохиолдолд бага хэмжээгээр зах зээлд борлуулснаас олсон орлого нь тухайн хүн, өрхийн орлогын ихэнх хувийг бүрдүүлдэг өөрийн эдийн засгийн нэгждээ ажилладаг хүн;
- е. Улирлын чанартай ажлынхаа сул зогсолтын үеэр цалин хөлс, орлого олох эсэхээс үл хамааран хуулийн болон захиргааны эрх үүрэг (татвар төлөх), даалгаврыг үргэлжлүүлэн гүйцэтгэж байгаа хүн;
- ё. Өөрийн өрхийн гишүүн болон өөр өрхөд амьдардаг гэр бүлийн холбоотой хүний зах зээлийн нэгжид ажилладаг хүн эсвэл тэдний цалинтай ажилд туслан, ажил үүргийг гүйцэтгэдэг хүн;
- ж. Зэвсэгт хүчний байгууллагад тогтмол ажилладаг хүмүүс, мөнгөн болон мөнгөн бусаар цалин хөлс авдаг цэргийн болон иргэний үйлчилгээний байгууллагад ажиллаж буй хүн.

Ажиллагчдад дараах хүмүүс хамааруулахгүй (заалт 31, ОУХС-ын 19-р бага хурлын тогтоол).
Үүнд:

- а. Мөнгөн болон мөнгөн бус хэлбэрээр цалин хөлс авдаггүй дагалдан ажилтан, мэргэшиж буй дадлагажигч ажилтан, дагалдан дадлагажигчид;
- б. Эдийн засгийн үйл ажиллагаанд оролцолгүйгээр хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих хөтөлбөрийн хүрээнд ур чадварын сургалт, давтан сургалтад хамрагдаж байгаа хүн;
- в. Ажилгүйдлийн даатгал, тэтгэвэр гэх мэт төр засгийн нийгмийн хамгааллын тэтгэмжийг үргэлжлүүлэн авах нөхцөлөөр цалин хөлсгүйгээр ажиллаж байгаа хүн;
- г. Тухайн эдийн засгийн нэгжийн үйл ажиллагаанд оролцдоггүй бөгөөд үйл ажиллагааны ашиг, орлогоос мөнгөн болон мөнгөн бус хэлбэрээр орлого авдаг хүн;
- д. Тухайн хугацаанд хөдөлмөр эрхлэхгүй байгаа, тогтмол ажлын байргүй улирлын чанартай хөдөлмөр эрхэлдэг хүн;
- е. Өөрийн ажиллаж байсан эдийн засгийн нэгждээ эргэж ажилд орох эрхтэй боловч ажлаас завсардах босго хугацааг давуулсан бөгөөд цалин хөлсөө авах шалгуурт тэнцээгүй ажлаасаа завсардсан хүн;
- ё. Ажиллаж байсан эдийн засгийн нэгждээ эргэж ажиллах эсэх нь баталгаагүй ажлаас чөлөөлөгдсөн хүн.

ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭЛТИЙН СТАТУС

Хөдөлмөр эрхлэлтийн статус гэж эдийн засгийн үйл ажиллагаа эрхэлж байгаа тухайн ажиллагчийг ажиллаж байгаа эдийн засгийн нэгж (хувь хүн, аж ахуйн нэгж, байгууллага эсэх) болон эрх мэдэл, ажил үүргээр нь ангилахыг ойлгоно.

Ажил олгогч гэж ашиг олох зорилгоор тогтмол хугацаанд нэг буюу түүнээс дээш хүнийг “цалин хөлстэй ажиллагч”-аар ажиллуулдаг хувиараа хөдөлмөр эрхэлж буй ажиллагчийг

ойлгоно. Цалин хөлсөөр ажиллаж буй ажиллагч гэдэгт ажлын байрандаа түр эзгүй байгаа ажиллагчийг оруулна, харин үйл ажиллагаатай холбоотой шийдвэрийг хамтран гаргадаг бизнесийн хамтрагч болон өрхийн бусад туслагчдыг оруулахгүй. Ажил олгогчдыг дотор нь аж ахуйн нэгж байгууллагын ажил олгогч (захирал, менежер) болон өрхийн зах зээлийн аж ахуйн нэгжийн ажил олгогч гэж хоёр ангилна.

Аж ахуйн нэгж, байгууллагын ажил олгогч гэж ашиг олох зорилгоор аж ахуйн нэгж байгууллагын үйл ажиллагааг бие даан эсвэл нэг болон хэд хэдэн хувь нийлүүлэгч бүхий бизнесийн хамтрагчтайгаа хамтран эрхэлж, тухайн үйл ажиллагаандаа нэг буюу түүнээс дээш хүнийг тогтмол “цалин хөлстэй ажиллагч”-аар ажиллуулан, хувийн бизнесийнхээ үйл ажиллагаанд оролцуулж байгаа байгууллагын эзэн бүхий ажиллагч юм. Цалин хөлсөөр ажиллаж буй ажиллагчид ажлын байрандаа түр эзгүй байгаа ажиллагчийг оруулна, харин үйл ажиллагаатай холбоотой шийдвэрийг хамтран гаргадаг бизнесийн хамтрагч болон өрхийн бусад туслагчдыг оруулахгүй.

Зах зээлд чиглэсэн өрхийн аж ахуйн нэгжийн ажил олгогч гэж ашиг олох зорилгоор аж ахуйн нэгж байгууллага бус зах зээлийн аж ахуйн нэгжийг бие даан эсвэл нэг болон хэд хэдэн хувь нийлүүлэгч бүхий бизнесийн хамтрагчтайгаа хамтран эрхэлж, тухайн үйл ажиллагаандаа нэг буюу түүнээс дээш хүнийг тогтмол “цалин хөлстэй ажиллагч”-аар ажиллуулж байгаа ажиллагч юм. Цалин хөлсөөр ажиллаж буй ажиллагчид ажлын байрандаа түр эзгүй байгаа ажиллагчийг оруулна, харин үйл ажиллагаатай холбоотой шийдвэрийг хамтран гаргадаг бизнесийн хамтрагч болон өрхийн бусад туслагчдыг оруулахгүй.

Цалин хөлстэй ажилтангүй бие даасан ажиллагч гэж өөрийн хөрөнгөөрөө бие даан, эсвэл бусадтай хамтран эдийн засгийн үйл ажиллагаа эрхэлж, тухайн хугацаанд ямар нэгэн цалин хөлстэй ажилтан авч ажиллуулаагүй хувиараа хөдөлмөр эрхэлж буй ажиллагчийг ойлгоно. Ямар нэгэн цалин хөлстэй ажилтан авч ажиллуулаагүй гэдэг нь өөрөөсөө, бизнесийн хамтрагч, хувь нэмэр оруулагч гэр бүлийн гишүүнээсээ өөр нэг ч хүн ажилчнаар авч ажиллуулаагүй байхыг ойлгоно. Эдгээр хөдөлмөр эрхлэгчдийг дотор нь цалин хөлстэй ажилтангүй аж ахуй нэгж, байгууллагын үйл ажиллагаа эрхлэгч болон цалин хөлстэй ажиллагчгүй зах зээлд чиглэсэн өрхийн аж ахуйн үйл ажиллагаа эрхлэгч гэж хоёр ангилна.

Цалин хөлстэй ажилтангүй аж ахуйн нэгж, байгууллагын үйл ажиллагаа эрхлэгч гэж ямар нэгэн цалин хөлстэй ажилтан авч ажиллуулахгүйгээр, бие даан эсвэл хувь эзэмшигч, бизнесийн хамтрагч, хувь нэмэр оруулагч гэр бүлийн гишүүдтэйгээ хамтран аж ахуйн нэгж, байгууллагын (хязгаарлагдмал хариуцлагатай компани, нөхөрлөл, хоршоо) үйл ажиллагааг эрхэлж буй ажилч юм.

Цалин хөлстэй ажилтангүй, зах зээлд чиглэсэн өрхийн аж ахуйн үйл ажиллагаа эрхлэгч гэж ямар нэгэн цалин хөлстэй ажилтан авч ажиллуулахгүйгээр, бие даан эсвэл бизнесийн хамтрагч, хувь нэмэр оруулагч гэр бүлийн гишүүдтэйгээ хамтран аж ахуйн нэгж байгууллага бус зах зээлийн аж ахуйн нэгжийн үйл ажиллагааг эрхэлж явуулдаг ажилч юм.

Гүйцэтгэх гэрээлэгч гэж эдийн засгийн өөр нэг нэгжид, эсвэл уг нэгжээр дамжуулаад бүтээгдэхүүн, үйлчилгээг нийлүүлэх зорилгоор арилжааны шинжтэй гэрээ (хөдөлмөрийн бус) байгуулан ажиллаж буй ажиллагч юм. Эдгээр ажиллагч нь тухайн эдийн засгийн

нэгжийн цалин хөлстэй ажиллагч биш боловч ажлын төлөвлөлт, зохион байгуулалт, гүйцэтгэл, орлого болон зах зээлд гарах боломж зэрэг нь уг эдийн засгийн нэгжээс хамаардаг. Мөн эдгээр ажиллагч нь тэдний үйлдвэрлэлийн (бүтээмжтэй) үйл ажиллагаанд хяналт тавьж, хийж гүйцэтгэсэн ажлынх нь үр шимийг шууд хүртдэг эдийн засгийн өөр нэгжээс хараат, ашгийн төлөө ажиллагч юм.

Цалин хөлстэй ажиллагч гэж ажиллаж буй эдийн засгийн нэгжээ эзэмшдэггүй, үйл ажиллагааны шийдвэрт оролцохгүйгээр тухайн нэгжид албан болон албан бусаар хөдөлмөр эрхлэн, ажилласан цаг, хийж гүйцэтгэсэн ажлынхаа (зарим тохиолдолд хийж гүйцэтгэсэн ажлынхаа үйл ажиллагаа тус бүрт) эсвэл худалдаа, үйлчилгээ (тоо хэмээ, захиалгын тоогоор) үзүүлснийхээ төлбөр болгон мөнгөн болон мөнгөн бус хэлбэрээр цалин хөлс авдаг ажиллагч юм. Цалинтай ажиллагчдыг хөдөлмөр эрхлэлтийн гэрээний нөхцөл, хөдөлмөрийн харилцааны зохицуулалтаас нь хамаарч 4 ангилна.

Цалин хөлстэй байнгын ажиллагч гэж ажлын цагийн доод хэмжээгээр ажиллах нь хүлээн зөвшөөрөгдсөн, байнгын буюу тухайн эдийн засгийн нэгжид ажиллах насны дээд хязгаар, тэтгэвэрт гарах нас зэргээс бусад хөдөлмөр эрхлэлтийг зогсоох тодорхой хугацаа, нөхцөл заагдаагүйгээр хөдөлмөр эрхэлдэг ажиллагч юм. Эдгээр ажиллагчид нь албан болон албан бус ажлын байранд бүтэн эсвэл хагас цагаар ажиллагч байж болно. Мөн ажилд ороод удаагүй, туршилтын хугацаандаа ажиллаж байгаа боловч цаашид үргэлжлүүлээд байнгын хугацаагаар ажиллуулахаар хүлээгдэж байгаа ажиллагч орно.

Цалин хөлстэй түр ажиллагч гэж хөдөлмөр эрхлэх хугацаа нь 3 ба түүнээс дээш сараар хязгаарлагдсан буюу тодорхой хугацаатай хөдөлмөр эрхэлж буй ажиллагч юм. Эдгээр ажиллагчид нь албан болон албан бус ажлын байранд бүтэн эсвэл хагас цагаар ажиллагч байж болно.

Цалин хөлстэй тохиолдлын ажиллагч гэж ажлын тогтсон цаггүй, хөдөлмөр эрхлэлт нь 3 сар хүртэлх хугацаагаар хязгаарлагдсан буюу богино хугацаатай хөдөлмөр эрхэлж буй ажиллагч юм.

Цалин хөлстэй дагалдан ажилтан, мэргэшиж буй дадлагажигч ажилтан, дагалдан дадлагажигчид гэж цалин хөлстэйгөөр, ажлын байрны болон мэргэжлийн хувьд дадлага, туршлага, ур чадвар эзэмших зорилгоор бусдын хэрэглээнд зориулан бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэж, үйлчилгээ үзүүлж буй ажиллагч юм.

Гэр бүлийн гишүүдэд хувь нэмрээ оруулагч гэж өрхийн гишүүд, мөн өөр өрхөд амьдарч буй гэр бүлийн холбоотой (эцэг, эх, ах, дүү гэх мэт) хүмүүсийн эрхэлж буй зах зээлд чиглэсэн өрхийн аж ахуйн нэгжийн ажилд, эсвэл тэдгээрийн цалинтай ажил болон гүйцэтгэх гэрээлэгчээр ажиллаж буй ажилд нь тусалж байгаа ажиллагчийг хэлнэ. Тэд эдийн засгийн нэгжийн үйл ажиллагаанд нь нөлөөлөх шийдвэр гаргадаггүй, үүрэг хүлээдэггүй бөгөөд цалин хөлсгүйгээр оролцож, үйл ажиллагаанаас олсон орлогоос өрх дотроо ашиг хүртдэг.

ХӨДӨЛМӨРИЙН ДУТУУ АШИГЛАЛТ

Хөдөлмөрийн дутуу ашиглалт гэж хөдөлмөрийн нийлүүлэлт болон эрэлтийн зөрүү буюу хөдөлмөрийн насны хүн амын хөдөлмөр эрхлэлтийн хэрэгцээ хангагдахгүй байхыг ойлгоно

(заалт 40, 42 ХСОУ-ын 19-р бага хурлын тогтоол). Хөдөлмөрийн дутуу ашиглалтыг дараах үзүүлэлтээр хэмжинэ. Үүнд:

Цаг хугацаанаас хамаарсан бүрэн бус хөдөлмөр эрхлэгч гэж тухайн хугацаанд хөдөлмөр эрхэлж буй ажиллагчийн бүх ажлынх нь ажлын цаг нь үндэсний хууль тогтоомжид заасан босго цагаас бага бөгөөд өөр ажил хийх хүсэлтэй, нэмэлт цагаар ажиллахад бэлэн байгаа хүнийг ойлгоно. Босго цаг гэдгийг Монгол Улсын Хөдөлмөрийн тухай хуульд заасны дагуу 7 хоногийн ажлын 40 цагаар авч үзнэ (заалт 43 ХСОУ-ын 19-р бага хурлын тогтоол).

Ажилгүй хүн гэж сүүлийн 7 хоногт хөдөлмөр эрхлээгүй, хөдөлмөр эрхлэх зорилгоор ажил хайж байгаа болон ажил хийхэд бэлэн байгаа хөдөлмөрийн насны хүн юм (заалт 47 ХСОУ-ын 19-р бага хурлын тогтоол).

а. хөдөлмөр эрхлээгүй гэж тухайн хугацаанд буюу сүүлийн 7 хоногт цалин хөлс, орлого олох зорилгоор ямар нэгэн ажил хийгээгүй, ажиллагч гэдэг тодорхойлолтод хамаарахгүй байхыг;

б. ажил хийхэд бэлэн гэж тухайн хугацаанд буюу сүүлийн 7 хоногт эсвэл тухайн хугацаанаас хойш ирэх хоёр долоо хоногт ажил хийж эхлэхэд бэлэн байхыг;

в. ажил хайж байгаа гэж сүүлийн дөрвөн долоо хоногт цалин хөлс, орлого олох зорилгоор ямар нэгэн хэлбэрээр ажил хайсан эсвэл хувийн бизнес эхлүүлэх оролдлого хийсэн хүн юм. Ажил хайх гэдгийг ажилд зуучлах төрийн болон хувийн байгууллагад бүртгүүлэх, ажлын байрны талаар мэдээлэл авч ажил олгогчтой холбогдсон, ажлын зар, цахим хуудсаар ажил олгогчид хандах, нийтийн үйлчилгээний газруудын мэдээллийн самбар, хэвлэл мэдээллийн хэрэгсэлд зар тавих гэх мэт ажил олох оролдлого идэвхтэй хийхийг ойлгоно. Харин ажлын байрны талаар мэдээлэл авсан ч ажил олгогчид хандаагүй бол идэвхтэй оролдлого хийсэн гэж үзэхгүй.

Боломжит ажиллах хүч гэж цалин хөлс, орлого олох зорилгоор хөдөлмөр эрхлэхийг сонирхож байгаа боловч тодорхой нөхцөл байдлын улмаас ажил хайх оролдлого нь хязгаарлагдсан эсвэл шууд ажил хийх боломжгүй байгаа, тухайн хугацаанд хөдөлмөр эрхлээгүй хүн юм (заалт 40с, 51, ХСОУ-ын 19-р бага хурлын тогтоол). Боломжит ажиллах хүчинд дараах хүмүүсийг хамааруулна. Үүнд:

а. Ажил хийхэд бэлэн биш байгаа ажил хайгч буюу ажил хайх оролдлого хийж байсан ч тухайн хугацаанд ажил хийхэд бэлэн биш, боломжгүй байгаа хүн;

б. Ажил хайгаагүй ч ажил хийх боломжтой хүн буюу ажил хайх оролдлого хийгээгүй ч ажил хийх хүсэлтэй, ажил хийхэд бэлэн байгаа хүн.

Итгэл алдарсан ажил хайгч гэж ажил хайгаагүй ч ажил хийх боломжтой байгаа хүн ам (тодорхойлолт 2.16.б)-аас хөдөлмөрийн зах зээлтэй холбоотой буюу мэргэжил, туршлага байхгүйгээс тохирох ажлын байр олж авч чадахгүй байгаагаас эсвэл хэтэрхий залуу, хөгшин байна гэсэн шалтгаанаар ажил олгогчдын шаардлагад нийцэхгүй байгаагаас ажлын байр хайж олох найдвараа алдан, ажил хайгаагүй байгаа хөдөлмөрийн насны хүн ам юм (заалт 51b, 52, 80b, ХСОУ-ын 19-р бага хурлын тогтоол).

АЛБАН БУС ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭЛТ

Албан бус салбар гэж хөдөө аж ахуйн бус салбарт орлого олох зорилготойгоор зах зээлд бүтээгдэхүүн, үйлчилгээгээ борлуулдаг өрхийн хоршоологдоогүй аж ахуй нэгжийг ойлгоно. Тэд ямар нэгэн бүрэн хөтөлсөн данс тооцоогүй, албан ёсны бүртгэлийг дагаж мөрддөггүй буюу аж ахуйн зохион байгуулалтын хэлбэрт ороогүй, орлогын албан татварын талаарх мэдээлэлд бүрэн хамрагдаагүй байдаг (заалт 5, 6, 7, ХСОУ-ын 15 бага хурлын тогтоол).

Албан салбар гэж төрийн байгууллага, төрийн өмчит аж ахуйн тогтолцоотой үйлдвэрийн газар буюу зах зээлийн бус хуулийн этгээдүүд болон зах зээлд борлуулах зорилгоор бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх, үйлчилгээ үзүүлэх үйл ажиллагааг эрхэлж буй албан ёсны бүртгэлд бүрэн хамрагдсан хуулийн этгээд, хуулийн этгээдийн хяналт дор (орлогын албан татварын талаарх мэдээлэлд бүрэн хамрагдсан) үйл ажиллагаа явуулж буй хувь хүн, өрхийн аж ахуйн үйл ажиллагаа юм.

Албан бус хөдөлмөр эрхлэгч гэж албан бус ажлын байранд хөдөлмөр эрхэлж буй ажиллагч юм. Албан бус хөдөлмөр эрхлэгчид дараах хүмүүсийг хамааруулна. Үүнд:

- а. Тухайн хугацаанд хөдөлмөрийн харилцаа нь хууль эрх зүйн хүрээнд бүрэн зохицуулагдаагүй, орлогын албан татвар, өвчтэй байсны тэтгэмж, ээлжийн амралт олгодоггүй, нийгмийн хамгааллын бусад асуудал хангагдаагүй нөхцөлд ажиллаж буй цалин хөлстэй ажиллагч;
- б. Албан бус салбарт ажиллаж буй зах зээлд чиглэсэн өрхийн аж ахуйн нэгжийн ажил олгогч болон цалин хөлстэй ажиллагчгүй бие даасан ажиллагч;
- г. Зөвхөн өөрийн эцсийн хэрэглээнд зориулан бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэж буй өрхөд цалин хөлстэй ажиллагч;
- д. Хувь нэмэр оруулагч гэр бүлийн гишүүд орно.

Албан бус салбарт ажиллагч гэж хөдөлмөр эрхлэлтийн статусаас үл хамааран, тухайн хугацаанд наад зах нь нэг албан бус салбар дахь эдийн засгийн нэгжид ажиллаж байгаа ажиллагч юм.

Албан салбарт албан бус хөдөлмөр эрхлэгч гэж албан салбар дахь албан бус ажлын байр (тодорхойлолт 2.20.а)-нд хөдөлмөр эрхэлж буй ажиллагч юм.

Албан бус эдийн засагт ажиллагч гэж албан бус салбарт болон албан салбар дахь албан бус ажлын байранд хөдөлмөр эрхэлж буй ажиллагч юм.

ХҮҮХДИЙН ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭЛТ

Хүүхэд гэж НҮБ-ын Хүүхдийн эрхийн тухай конвенцын 1 дүгээр зүйл болон ОУХБ-ын Хүүхдийн хөдөлмөрийн тэвчишгүй хэлбэрүүдийн тухай 182 дугаар конвенцын 2 дугаар зүйлд зааснаар 18 насанд хүрээгүй хүнийг хүүхэд гэж тодорхойлно. Хүүхдийн хөдөлмөрийг хэмжих зорилтод хүн ам нь 5-17 насны бүлэгт багтах бүх хүүхэд байх бөгөөд хүүхдийн насыг түүний хамгийн сүүлчийн төрсөн өдрөөр тасалбар болгох буюу бүтэн насаар тодорхойлно (заалт 8, 9, ХСОУ-ын 18 бага хурлын II тогтоол энэ 20-р өөрчлөгдөөгүй).

Хүүхдийн ажил эрхлэлт гэж хүүхдийн хөдөлмөрийг хэмжихтэй холбоотой хамгийн өргөн хүрээтэй ойлголт бөгөөд ҮТС-2008-д тодорхойлсноор ҮТС-ын үйл ажиллагааны ерөнхий хүрээнд хамаарч буй бусдын эсвэл өөрийн хэрэглээнд зориулж бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх,

үйлчилгээ үзүүлэх аливаа үйл ажиллагааг тухайн хугацаанд нэг цагаас доошгүй эрхэлсэн 5-17 насны хүүхдийн үйл ажиллагаа юм. Өөрөөр хэлбэл, өөрийн хэрэглээний үйлчилгээ эрхэлж байгаа болон өрхийн хэрэгцээнд зориулан сайн дураар үйлчилгээ үзүүлж буй хүүхдийн үйл ажиллагааг ҮТС-ийн үйлдвэрлэлийн хүрээнээс гадуурх ажлын хэлбэр гэж үзэх ч үйлдвэрлэлийн ерөнхий хүрээн доторх үйл ажиллагаа эрхэлж буй хүүхэд гэж үзнэ (*заалт 11, 13 ХСОУ-ын 18 бага хурлын II тогтоолын шинэчилсэн төсөл*).

Хүүхдийн хөдөлмөр эрхлэх насны доод хязгаар гэж ОУХБ-ын Ажилд авах насны доод хязгаарын тухай 138 дугаар конвенцын 2 дугаар зүйлд зааснаар ажил, хөдөлмөр эрхлэх насны доод хязгаар нь заавал эзэмших боловсрол буюу суурь боловсрол эзэмших хүүхдийн нас байх бөгөөд энэ нь ямар ч тохиолдолд 15 наснаас доошгүй байна.

Хөнгөн ажил гэж ОУХБ-ын Ажилд авах насны доод хязгаарын тухай 138 дугаар конвенцын 7 дугаар зүйлд зааснаар доорх нөхцөл хангагдсан тохиолдолд ажил эрхэлж буй 13-17 насны хүүхдийн үйл ажиллагаа юм. Хангагдсан байх нөхцөлд:

- а. эрүүл мэнд, өсөлт хөгжилд хортой нөлөө үзүүлэхгүй байх;
- б. сургуульд суралцах, мэргэжлийн чиг баримжаа олгох, мэргэжилтэн бэлтгэх хөтөлбөрт хамрагдах болон олсон мэдлэгээ ашиглах явцад нь саад учруулахгүй байх шаардлагыг хангасан байх;
- в. хууль ёсны төлөөлөгч буюу эцэг, эх асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигчийн зөвшөөрөлтэй байх ёстой.

Хүүхдийн хөдөлмөр эрхлэлт гэж дараах бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх, үйлчилгээ үзүүлэх үйл ажиллагааг эрхэлсэн 18 нас хүрээгүй хүүхдийн үйл ажиллагаа юм (*заалт 12, 15, ХСОУ-ын 18 бага хурлын II тогтоолын шинэчилсэн төсөл*). Үүнд:

- а. ажил эрхэлж буй хүүхэд (тодорхойлолт 22) болон хөнгөн ажил хийж болохуйц наснаас доош нас (5-12 нас)-ны хүүхдийн эрхэлж буй үйл ажиллагаа;
- б. ҮТС-ын үйлдвэрлэлийн хүрээнд хөнгөн ажлыг тогтмол эрхэлж байгаа 13-17 насны хүүхдийн үйл ажиллагаа;
- в. тэвчишгүй хэлбэрийн хөдөлмөр эрхэлж буй хүүхдүүд (тодорхойлолт 26) болон өрхөд цалин хөлсгүйгээр ажиллаж буй аюултай үйлчилгээг багтаасан аюултай ажил (тодорхойлолт 27) эрхэлж байгаа буй хүүхдийн үйл ажиллагаа орно.

Хүүхдийн хөдөлмөрийн тэвчишгүй хэлбэр гэдэгт:

- а. боолчлолын бүх хэлбэрүүд болон хүүхдийг худалдах, дамжуулан худалдах, өрийн төлөөс, хамжлагын албат болгох, хүчээр буюу албадан хөдөлмөрлүүлэх, түүний дотор зэвсэгт мөргөлдөөнд хүүхдийг хүчээр буюу албадан элсүүлэх зэрэг боолчлолтой төстэй үйл ажиллагаа;
- б. хүүхдийг бэлгийн мөлжлөгт өртүүлж буй үйл ажиллагаа, садар самууны сурталчилгаа болон садар самууны үзүүлбэрт хүүхдийг ашиглах, элсүүлэн авах эсвэл тийм үйл ажиллагаанд оролцохыг санал болгох;

- в. хүүхдийг мансууруулах бодис үйлдвэрлэх, нууцаар наймаалах зэрэг олон улсын холбогдох гэрээнүүдэд заагдсан хууль бус үйл ажиллагаанд оролцохыг санал болгох;
- г. мөн чанар, эсвэл хөдөлмөрийн нөхцөлөөрөө хүүхдийн эрүүл мэнд, аюулгүй байдал, ёс суртахуунд хохирол учруулахуйц ажлыг хамааруулна (*заалт 17, ХСОУ-ын 18 бага хурлын II тогтоол*).

Хүүхдийн аюултай ажил гэж хүүхдийн эрүүл мэнд, аюулгүй байдал, ёс суртахуун, хүмүүжилд сөргөөр нөлөөлөх аюултай шинж чанар бүхий (аюултай орчин, тоног төхөөрөмж, салбар, ажил мэргэжил) аливаа ажил, үйл ажиллагаа юм. Уртасгасан цагаар эсвэл шөнийн цагаар ажиллаж байгаа бол аюултай ажил эрхэлж байна гэж үзнэ (*заалт 20, ХСОУ-ын 18 бага хурлын II тогтоол*).

АЖЛЫН ЦАГ

Жинхэнэ ажилласан цаг нь урт болон богино хугацааны туршид Үндэсний тооцооны системийн хүрээнд бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх, үйлчилгээ үзүүлэх үйл ажиллагааг тухайн хугацаанд гүйцэтгэхэд зарцуулсан цаг юм (*заалт 11, ХСОУ-ын 18 бага хурлын I тогтоол*). Жинхэнэ ажилласан цагт дараах үйл ажиллагаанд зарцуулсан цагийг оруулна. Үүнд:

Шууд цаг гэж байршил (ажлын байрандаа, гудамжинд, гэртээ)-аас үл хамааран, ажил үүргээ гүйцэтгэхэд зарцуулсан цаг юм. Үүнд илүү цагаар ажилласан цаг эсвэл ажил үүргээ гүйцэтгэхэд зориулагдаагүй (үдийн завсарлага болон ажилтай холбоотой зорчин явах) цагийг оруулна.

Холбогдох цаг гэж үйл ажиллагааг хэвийн байлгах, хөнгөвчлөх буюу нэмэгдүүлэхэд зарцуулсан цагийг ойлгох бөгөөд дараах үйл ажиллагаанд зарцуулсан цагийг оруулна. Үүнд:

- а. Багаж хэрэгсэл, машин техник, ажлын байраа цэвэрлэх, засварлах, бэлтгэх зэрэг үйл ажиллагаа, ажлын хувцсаа өмсөх;
- б. Үндсэн материалыг зах зээл, нийлүүлэгчээс худалдан авах, бараа материалаа хэрэглэгчдэд хүргэхтэй холбоотой тээвэрлэх;
- в. Бизнесийн түнш, хэрэглэгч, үйлчлүүлэгчдээ хүлээн авах, ажлын цагаар уулзалт хийх;
- г. Цалин хөлстэй эсэхээс үл хамааран дуудлагаар ажиллах (эрүүл мэндийн болон бусад чухал үйлчилгээ гэх мэт) эсвэл гэрээсээ ажлын байрандаа дуудагдан ажиллах;
- д. Ажлын байр хооронд явах, ажил үүргийн дагуу томилолтоор явах, хэрэглэгч болон үйлчлүүлэгчтэй уулзахаар явах;
- е. Ажлын байрандаа болон ажлын байрнаас гадуур мэргэжил дээшлүүлэх сургалтад байгууллагын болон бусад нэгжийн зардлаар хамрагдах.

Ашиглаагүй цаг гэж ажлын байрандаа байгаа боловч техникийн саатлаас тухайлбал, гэрэл тасрах, интернетийн шугам тасрах, машин техник эвдрэх, осол гаргах зэрэг шалтгаанаар ажиллаж чадахгүй байх цагийг ойлгоно.

Амрах цаг гэж түр амс хийх, кофе цай уух, хүч сэлбэх зэрэг богино хугацааны амралтад зориулсан цагийг ойлгоно.

Байнгын ажлын цаг гэж богино хугацаанд буюу нэг долоо хоног, урт хугацаанд буюу сар, улирал, эсвэл жилийн турш тухайн ажилд ажилласан жинхэнэ ажлын цагийн дундаж утгыг ойлгоно (*заалт 15, ХСОУ-ын 18 бага хурлын I тогтоол*).

Бүтэн цагаар ажиллагч гэж Монгол Улсын “Хөдөлмөрийн тухай хууль”-д заасны дагуу долоо хоногийн ажлын цаг нь 40 хүртэл, ердийн ажлын өдрийн үргэлжлэл 8 хүртэл цаг, ажлын дараалсан 2 өдрийн хоорондох тасралтгүй амралт нь 12 цаг ба түүнээс дээш хугацаатай ажилладаг ажиллагч болон ээлжээр ажилладаг ажиллагчийг ойлгоно.

Хагас цагаар ажиллагч гэж хөдөлмөрийн болон ажил гүйцэтгэх, хөлсөөр ажиллах гэрээ байгуулан ажиллаж, хөдөлмөрийн харилцаа нь Хөдөлмөрийн тухай болон Иргэний хуулиар зохицуулагддаг боловч долоо хоногийн ажлын цаг, ердийн ажлын өдрийн үргэлжлэлээс бага хугацаагаар ажиллаж, цалин хөлс, орлого олдог, татвар, нийгмийн даатгалын шимтгэлийг ажил олгогч болон өөрөө хариуцан төлдөг ажиллагчийг ойлгоно (үүнд цагийн ажил хийж буй хөдөлмөрийн насны суралцагчийг хамруулахгүй).

БУСАД

Урт хугацаагаар ажилгүй байгаа хүн гэж 12 сар, түүнээс дээш хугацаагаар хөдөлмөр эрхлээгүй, тухайн хугацаанд ажил хайж байгаа болон ажил хийх боломжтой байгаа ажилгүй хүн юм (*заалт 50, ХСОУ-ын 19-р бага хурлын тогтоол*).

Ажил хайгч гэж ажилгүй хүн эсвэл ажиллагч боловч ажлын нөхцөлөө сайжруулах, нэмэлт орлого олох зорилгоор Хөдөлмөр эрхлэлтийн байгууллагад ажил хайж бүртгүүлсэн хүн юм.

Бүртгэлтэй ажилгүй хүн гэж цалин хөлс, орлого олох зорилгоор хөдөлмөр эрхлээгүй, тухайн хугацаанд хөдөлмөр эрхлэхэд бэлэн болон Хөдөлмөр эрхлэлтийн байгууллагад ажил хайж бүртгүүлсэн ажилгүй хүн юм.

Хөдөлмөр эрхлээгүй болон боловсрол, сургалтад хамрагдаагүй байгаа залуучууд гэж тухайн хугацаанд хөдөлмөр эрхлээгүй, албан боловсрол эзэмших сургуульд суралцаагүй, бүх шатны сургалтад хамрагдаагүй байгаа 15-24 насны ажилгүй болон ажиллах хүчнээс гадуурх залуучуудыг ойлгоно.

Ажилтай ядуучууд гэж ядуурлын шугамаас доогуур орлоготой буюу ядуу өрхөд амьдарч байгаа хөдөлмөр эрхэлж буй хүн юм.

АЖЛЫН ХЭЛБЭРТ ТОХИРОХ ЖИШИГ ХУГАЦАА

Тухайн хэлбэрийн ажилд хэр хэмжээгээр оролцож байгаад үндэслэн тухайн хийж байгаа ажлын хэлбэрт нь тохирох стандарт хугацааг тогтооно (*заалт 19, ХСОУ-ын 19-р бага хурлын тогтоол*). Стандарт хугацаанд:

- (a) Өөрийн эцсийн хэрэглээний үйлчилгээний ажил, хөдөлмөр эрхлэлтийн ажлын хэлбэр дээр цалин хөлсгүй дадлагажиж ажил болон хөдөлмөр эрхлэлтийн ажлын хэлбэрийн хувьд лавлагаа хугацааг сүүлийн нэг долоо хоногоор;
- (b) Өөрийн эцсийн хэрэглээний үйлдвэрлэлийн ажил, өөрийн эцсийн хэрэглээний бараа, үйлчилгээ үйлдвэрлэх ажлын хэлбэр дээр цалин хөлсгүй дадлагажиж

ажил болон сайн дурын ажлын хэлбэрийн хувьд лавлагаа хугацааг сүүлийн нэг сараар тогтооно.

Тухайн хэлбэрийн ажлын тохирох стандарт хугацаанд тухайн хүн наад зах нь нэг цаг оролцсон бол тухайн ажлыг гүйцэтгэсэн гэж тооцно. Энэ нэг цагийн шалгуурыг ашиглах нь түр зуурын, амь зуулгын, тохиолдлын үйл ажиллагаа, түүнчлэн үйлдвэрлэлд оруулсан хөдөлмөрийн нийлүүлэлт зэргийг бүхэлд нь тооцох зэргээр бүхий л үйл ажиллагааны хамрах хүрээг баталгаажуулна (заалт 22, ХСОУ-ын 19-р бага хурлын тогтоол).

ТООЦОХ АРГА ЗҮЙ

Ажиллах хүчний статистикийн дараах үзүүлэлтийг тооцож гаргана. Үүнд:

Ажиллах хүч: Тухайн хугацаанд хөдөлмөрийн зах зээлд ажиллах хүчээ нийлүүлж байгаа ажиллагчид болон нийлүүлэхэд бэлэн байгаа ажилгүй хүний тооны нийлбэрээр тооцно.

$$\text{Ажиллах хүч} = \text{Ажиллагчид} + \text{Ажилгүй хүн} \quad (1)$$

Өргөтгөсөн ажиллах хүч: Ажиллах хүч болон боломжит ажиллах хүчний тооны нийлбэрээр тооцно.

$$\text{Өргөтгөсөн ажиллах хүч} = \text{Ажиллах хүч} + \text{Боломжит ажиллах хүч} \quad (2)$$

Ажиллах хүчний оролцооны түвшин: Ажиллах хүчний тоог хөдөлмөрийн насны хүн амын тоонд харьцуулж тооцно.

$$\text{Ажиллах хүчний оролцооны түвшин} = \frac{\text{Ажиллах хүч}}{\text{Хөдөлмөрийн насны хүн ам}} * 100\% \quad (3)$$

Хөдөлмөр эрхлэлтийн түвшин: Ажиллагчдын тоог хөдөлмөрийн насны хүн амын тоонд харьцуулж тооцно.

$$\text{Хөдөлмөр эрхлэлтийн түвшин} = \frac{\text{Ажиллагчдын тоо}}{\text{Хөдөлмөрийн насны хүн ам}} * 100\% \quad (4)$$

Хөдөлмөрийн дутуу ашиглалтын түвшин:

Ажилгүйдлийн түвшин: Ажилгүй хүний тоог ажиллах хүчний тоонд харьцуулж тооцно (ХДАТ-1).

$$\text{ХДАТ}_1 = \frac{\text{Ажилгүй хүний тоо}}{\text{Ажиллах хүч}} * 100\% \quad (5)$$

Цаг хугацаанаас хамаарсан бүрэн бус хөдөлмөр эрхлэлт болон ажилгүйдлийн нэгдсэн түвшин: Цаг хугацаанаас хамаарсан бүрэн бус хөдөлмөр эрхлэгчид болон ажилгүй хүний тооны нийлбэрийг ажиллах хүчний тоонд харьцуулж тооцно (ХДАТ-2).

$$\text{ХДАТ}_2 = \frac{\text{Ажилгүй хүний тоо} + \text{ЦХХББХЭ}}{\text{Ажиллах хүч}} * 100\% \quad (6)$$

Ажилгүй хүн болон боломжит ажиллах хүчний нэгдсэн түвшин: Боломжит ажиллах хүч болон ажилгүй хүний тооны нийлбэрийг өргөтгөсөн ажиллах хүчний тоонд харьцуулж тооцно (ХДА-3).

$$\text{ХДАТ}_3 = \frac{\text{Ажилгүй хүний тоо} + \text{боломжит ажиллах хүч}}{\text{Өргөтгөсөн ажиллах хүч}} * 100\% \quad (7)$$

Хөдөлмөрийн дутуу ашиглалтын нийлмэл түвшин: Хөдөлмөрийн дутуу ашиглалт буюу ажилгүй хүн, цаг хугацаанаас хамаарсан бүрэн бус хөдөлмөр эрхлэгч болон боломжит ажиллах хүчний тооны нийлбэрийг өргөтгөсөн ажиллах хүчний тоонд харьцуулж тооцно (ХДА-4).

$$\text{ХДАТ}_4 = \frac{\text{Ажилгүй хүн} + \text{ЦХХББХЭ} + \text{БАХах хүч}}{\text{Өргөтгөсөн ажиллах хүч}} * 100\% \quad (8)$$

Залуучуудын ажилгүйдлийн түвшин: 15-24 насны ажилгүй хүний тоог 15-24 насны ажиллах хүчний тоонд харьцуулж тооцно.

$$\text{Залуучуудын ажилгүйдлийн түвшин} = \frac{15 - 24 \text{ насны ажилгүй хүний тоо}}{15 - 24 \text{ насны ажиллах хүчний тоо}} * 100\% \quad (9)$$

Урт хугацааны ажилгүйдлийн түвшин: Урт хугацаагаар ажилгүй байгаа хүний тоог ажиллах хүчний тоонд харьцуулж тооцно.

$$\text{Урт хугацааны ажилгүйдлийн түвшин} = \frac{\text{Урт хугацаагаар ажилгүй байгаа хүний тоо}}{\text{Ажиллах хүч}} * 100\% \quad (10)$$

Хөдөлмөр эрхлээгүй болон боловсрол, сургалтад хамрагдаагүй байгаа залуучууд: Тухайн хугацаанд боловсрол, суралтад хамрагдаагүй байгаа 15-24 насны ажилгүй хүн болон ажиллах хүчнээс гадуурх залуучуудын тооны нийлбэрээр тооцно.

$$\text{Хөдөлмөр эрхлээгүй болон боловсрол, сургалтад хамрагдаагүй байгаа залуучууд} = (\text{Ажилгүй залуучууд} + \text{Ажиллах хүчнээс гадуурх залуучууд}) - (\text{Боловсрол, сургалтад хамрагдаж байгаа ажилгүй залуучууд} + \text{Боловсрол, сургалтад хамрагдаж байгаа ажиллах хүчнээс гадуурх залуучууд}) \quad (11)$$

Тогтвортой хөгжлийн зорилтын хөдөлмөр эрхлэлтийн статистикийн үзүүлэлтүүд:

Удирдах албан тушаалд ажиллаж буй эмэгтэйчүүдийн эзлэх хувь /5.5.2/: Үндэсний ажил, мэргэжлийн ангилал ба тодорхойлолт -08 (YAMAT08)-ын дэд бүлэг 11 “Хууль тогтоогч, удирдах албан тушаалтан, гүйцэтгэх захирал”, дэд бүлэг 12 “Захиргааны, арилжааны менежер” болон дэд бүлэг 13 “Үйлдвэрлэл, төрөлжсөн үйлчилгээний менежер” гэсэн

ангиллын дагуу нийт дээд болон дунд шатны удирдах түвшний хөдөлмөр эрхэлж буй ажиллагчдад уг түвшний хөдөлмөр эрхэлж буй эмэгтэйчүүдийн эзлэх хувиар илэрхийлнэ.

Удирдах албан тушаалд

ажиллаж буй эмэгтэйчүүдийн эзлэх хувь =

$$= \frac{\text{ҮАМАТ08 – 11,12,13 дэд бүлэгт хөдөлмөр эрхэлж буй нийт эмэгтэй ажиллагчдын тоо}}{\text{ҮАМАТ08 – 11,12,13 дэд бүлэгт хөдөлмөр эрхэлж буй нийт ажиллагчдын тоо}} * 100\% \quad (12)$$

Хөдөө аж ахуйн салбарт албан бус хөдөлмөр эрхлэгчдийн эрхлэгчдийн эзлэх хувь /8.3.1/:

Нийт хөдөө аж ахуйн бус салбарт ажиллагчдад албан бус хөдөлмөр эрхлэгчдийн эзлэх хувиар илэрхийлнэ.

Хөдөө аж ахуйн бус салбарт албан бус хөдөлмөр эрхлэгчдийн эзлэх хувь =

$$= \frac{\text{ХАА – н бус салбарт ажиллаж буй АБХЭ}}{\text{Нийт ХАА – н бус салбарт ажиллагчид}} * 100\% \quad (13)$$

Цалин хөлстэй эмэгтэй, эрэгтэй ажиллагчдын цагийн дундаж цалин хөлс /8.5.1/: Хүйсээрх цалин хөлсний ялгаатай байдлаар илэрхийлэгдэх бөгөөд нийт ажиллагчдаас зөвхөн цалин хөлстэй эрэгтэй болон эмэгтэй ажиллагчдын цагийн дундаж цалин хөлсний зөрүүг эрэгтэй ажиллагчдын цагийн дундаж цалинд харьцуулж тооцно.

Хүйсээрх цалин хөлсний ялгаа

$$= \frac{\text{Цагийн дундаж цалин хөлс}_{\text{эрэгтэй}} - \text{Цагийн дундаж цалин хөлс}_{\text{эмэгтэй}}}{\text{Цагийн дундаж цалин хөлс}_{\text{эрэгтэй}}} * 100\% \quad (14)$$

Хөдөлмөр эрхлээгүй болон боловсрол, сургалтад хамрагдаагүй байгаа залуучуудын эзлэх хувь /8.6.1/: 15-24 насны хөдөлмөр эрхлээгүй болон боловсрол, сургалтад хамрагдаагүй байгаа залуучуудын тоог нийт 15-24 насны залуучуудын тоонд харьцуулж тооцно.

Хөдөлмөр эрхлээгүй болон боловсрол, сургалтад

хамрагдаагүй байгаа залуучуудын эзлэх хувь =

$$= \frac{\text{15–24 насны хөдөлмөр эрхлээгүй болон боловсрол, сургалтад хамрагдаагүй байгаа залуучуудын тоо}}{\text{нийт 15–24 насны залуучууд тоо}} * 100\% \quad (15)$$

Хөдөлмөр эрхэлж буй 5-17 насны хүүхдийн эзлэх хувь /8.7.1/: 5-17 насны хөдөлмөр эрхэлж буй хүүхдийн тоог нийт 5-17 насны хүүхдийн тоонд харьцуулж тооцно.

Хөдөлмөр эрхэлж буй 5 – 17 насны хүүхдийн эзлэх хувь =

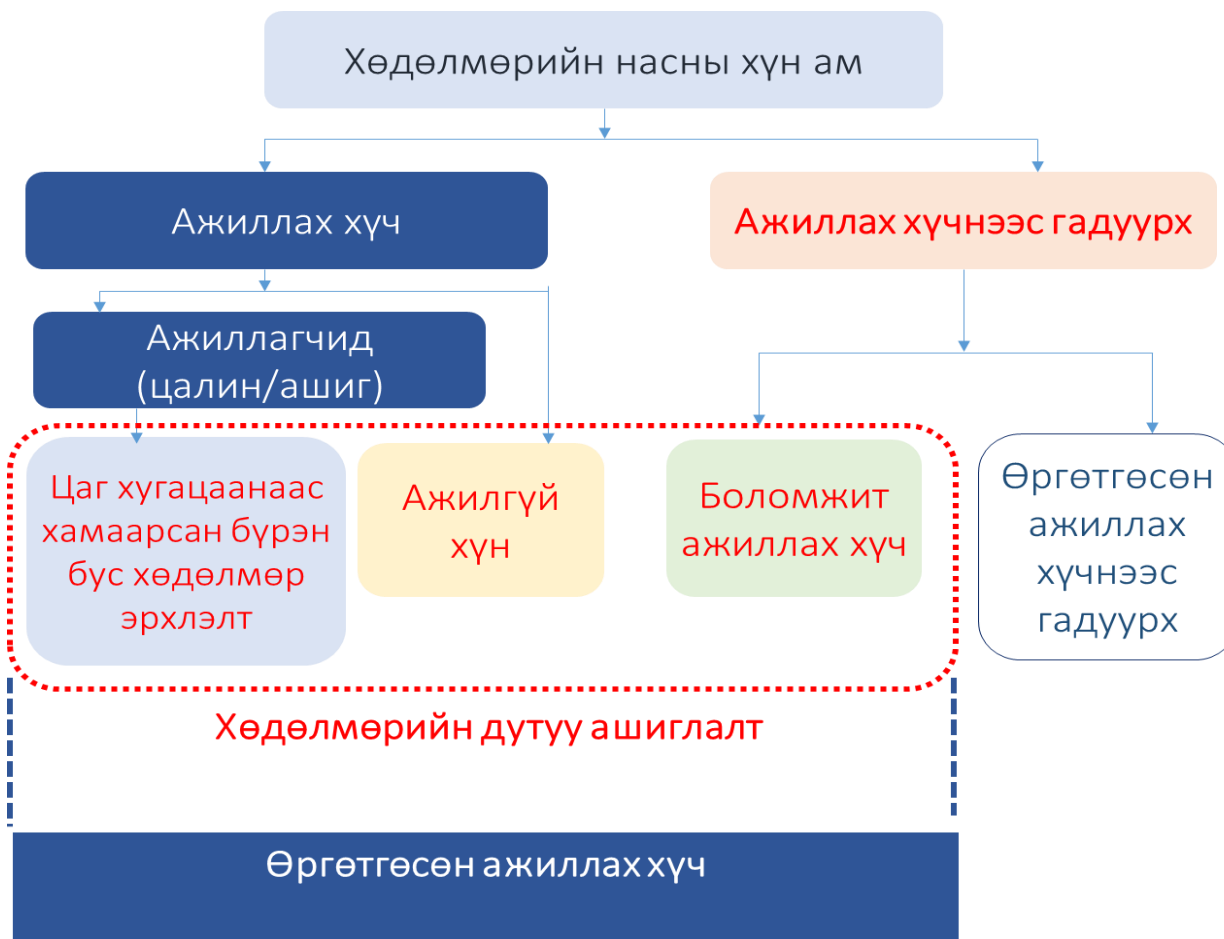
$$= \frac{\text{Хөдөлмөр эрхэлж буй 5 – 17 насны хүүхдийн тоо}}{\text{нийт 5 – 17 насны хүүхдийн тоо}} * 100\% \quad (16)$$

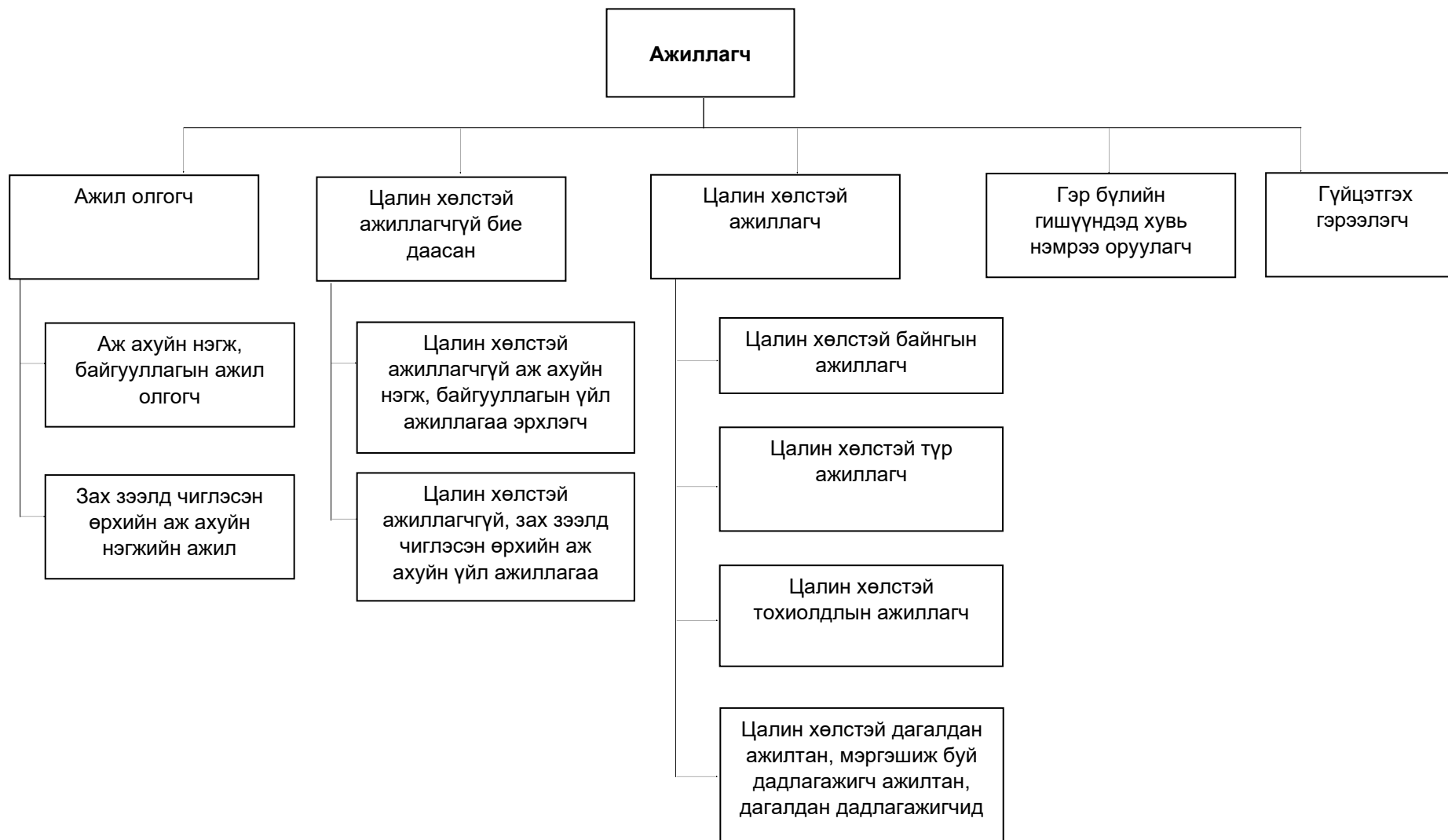
ХҮСНЭГТ Б.1. ҮНДЭСНИЙ ТООЦООНЫ СИСТЕМ БОЛОН АЖЛЫН ХЭЛБЭР

Үйлдвэрлэлийн зориулалт	Өөрийн эцсийн хэрэглээнд		Бусдын хэрэглээнд					
Ажлын хэлбэрүүд	Өөрийн хэрэгцээний үйлдвэрлэлийн ажил		Хөдөлмөр эрхлэлт (цалин хөлс, орлого олох зорилготой хийгдсэн)	Цалин хөлсгүй дадлагажих ажил	Бусад ажлын үйл ажиллагаа	Сайн дурын ажил		
	Үйлчилгээ	Бүтээгдэхүүн				Зах зээлийн болон зах зээлийн бус нэгжүүд	Өрхийн үйлдвэрлэл	
							Бүтээгдэхүүн	Үйлчилгээ
2008 оны ҮТС-тэй холбогдох нь			ҮТС-ийн үйлдвэрлэлийн хүрээн дэх үйл ажиллагаанууд					
			ҮТС-ийн үйлдвэрлэлийн ерөнхий хүрээн дэх үйл ажиллагаанууд					

СХЕМ Б.2. ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭЛТИЙН БОЛОН АЖИЛЛАХ ХҮЧНИЙ СТАТИСТИК ҮЗҮҮЛЭЛТИЙН ХҮРЭЭ

СХЕМ Б.3. ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭЛТИЙН СТАТУС

ХАВСРАЛТ В. ХӨДӨЛМӨРИЙН СТАТИСТИКИЙН СТАНДАРТ АЛДАА БА ИТГЭМЖЛЭЛТ ИНТЕРВАЛУУД

Хүснэгт В.1. Ажиллах хүч

	Тооцооны утга	Ажиглалтын тоо	Стандарт алдаа	95% итгэмжлэгдэх магадлал		Вариацийн коэффициент
				Доод	Дээд	
НИЙТ	1 250 608	20 474	718.1	1 249 172	1 252 044	0.1
Байршлаар:						
Хот	875 719	10 374	624.7	874 470	876 968	0.1
Хөдөө	374 889	10 100	344.5	374 200	375 578	0.1
Хүйсээр:						
Эрэгтэй	659 868	10 807	468.1	658 932	660 804	0.1
Эмэгтэй	590 740	9 667	533.5	589 673	591 807	0.1
Бүсээр:						
Баруун	153 787	3 764	251.0	153 285	154 289	0.2
Хангай	248 491	4 547	290.8	247 909	249 073	0.1
Төв	199 511	5 992	270.7	198 970	200 052	0.1
Зүүн	96 678	2 991	190.7	96 297	97 059	0.2
Улаанбаатар	552 141	3 180	503.4	551 134	553 148	0.1
Аймгаар:						
Архангай	41 916	775	113.0	41 690	42 142	0.3
Баян-Өлгий	31 402	540	139.0	31 124	31 680	0.4
Баянхонгор	43 895	788	120.6	43 654	44 136	0.3
Булган	24 614	672	90.8	24 432	24 796	0.4
Говь-Алтай	23 426	841	96.4	23 233	23 619	0.4
Дорноговь	29 316	1 008	95.8	29 124	29 508	0.3
Дорнод	34 602	981	119.7	34 363	34 841	0.3
Дундговь	22 159	1 004	81.2	21 997	22 321	0.4
Завхан	31 032	720	89.6	30 853	31 211	0.3
Өвөрхангай	45 646	727	127.2	45 392	45 900	0.3
Өмнөговь	30 176	976	92.1	29 992	30 360	0.3
Сүхбаатар	29 026	1 026	91.9	28 842	29 210	0.3
Сэлэнгэ	28 649	640	122.5	28 404	28 894	0.4
Төв	43 868	1 044	113.1	43 642	44 094	0.3
Увс	34 667	859	100.5	34 466	34 868	0.3
Ховд	33 260	804	104.0	33 052	33 468	0.3
Хөвсгөл	55 406	763	134.9	55 136	55 676	0.2
Хэнтий	33 050	984	114.9	32 820	33 280	0.3
Дархан-Уул	37 847	854	127.0	37 593	38 101	0.3
Орхон	37 014	822	119.9	36 774	37 254	0.3
Говьсүмбэр	7 496	466	49.1	7 398	7 594	0.7

Хүснэгт В.2. Ажиллах хүчнээс гадуурх хүн ам

	Тооцооны утга	Ажиглалтын тоо	Стандарт алдаа	95% итгэмжлэгдэх магадлал		Вариацийн коэффициент
				Доод	Дээд	
НИЙТ	877 503	11 109	718.1	876 067	878 939	0.1
Байршлаар:						
Хот	703 799	7 289	624.7	702 550	705 048	0.1
Хөдөө	173 704	3 820	344.5	173 015	174 393	0.2
Хүйсээр:						
Эрэгтэй	328 074	4 459	468.1	327 138	329 010	0.1
Эмэгтэй	549 429	6 650	533.5	548 362	550 496	0.1
Бүсээр:						
Баруун	106 664	2 098	251.0	106 162	107 166	0.2
Хангай	128 141	2 080	290.8	127 559	128 723	0.2
Төв	115 855	2 869	270.7	115 314	116 396	0.2
Зүүн	58 292	1 404	190.7	57 911	58 673	0.3
Улаанбаатар	468 551	2 658	503.4	467 544	469 558	0.1
Аймгаар:						
Архангай	18 362	293	113.0	18 136	18 588	0.6
Баян-Өлгий	50 145	1 025	139.0	49 867	50 423	0.3
Баянхонгор	21 729	379	120.6	21 488	21 970	0.6
Булган	12 388	326	90.8	12 206	12 570	0.7
Говь-Алтай	15 383	324	96.4	15 190	15 576	0.6
Дорноговь	13 375	322	95.8	13 183	13 567	0.7
Дорнод	24 421	495	119.7	24 182	24 660	0.5
Дундговь	9 371	370	81.2	9 209	9 533	0.9
Завхан	10 837	193	89.6	10 658	11 016	0.8
Өвөрхангай	25 067	309	127.2	24 813	25 321	0.5
Өмнөговь	11 812	304	92.1	11 628	11 996	0.8
Сүхбаатар	11 898	439	91.9	11 714	12 082	0.8
Сэлэнгэ	31 549	733	122.5	31 304	31 794	0.4
Төв	18 067	316	113.1	17 841	18 293	0.6
Увс	14 270	233	100.5	14 069	14 471	0.7
Ховд	16 029	323	104.0	15 821	16 237	0.6
Хөвсгөл	27 119	246	134.9	26 849	27 389	0.5
Хэнтий	21 973	470	114.9	21 743	22 203	0.5
Дархан-Уул	28 119	594	127.0	27 865	28 373	0.5
Орхон	23 476	527	119.9	23 236	23 716	0.5
Говьсүмбэр	3 562	230	49.1	3 464	3 660	1.4

Хүснэгт В.3. Ажиллагчид

	Тооцооны утга	Ажиглалт -ын тоо	Стандарт алдаа	95% итгэмжлэгдэх магадлал		Вариацийн коэффициент
				Доод	Дээд	
НИЙТ	1 162 912	19 283	726.2	1 161 460	1 164 364	0.1
Байршлаар:						
Хот	805 385	9 637	628.3	804 128	806 642	0.1
Хөдөө	357 527	9 646	352.9	356 821	358 233	0.1
Хүйсээр:						
Эрэгтэй	611 807	10 158	482.6	610 842	612 772	0.1
Эмэгтэй	551 105	9 125	533.6	550 038	552 172	0.1
Бүсээр:						
Баруун	138 257	3 503	254.7	137 748	138 766	0.2
Хангай	232 225	4 335	298.4	231 628	232 822	0.1
Төв	186 043	5 662	276.2	185 491	186 595	0.1
Зүүн	88 960	2 806	194.7	88 571	89 349	0.2
Улаанбаатар	517 427	2 977	505.1	516 417	518 437	0.1
Аймгаар:						
Архангай	40 545	751	115.2	40 315	40 775	0.3
Баян-Өлгий	24 854	411	131.5	24 591	25 117	0.5
Баянхонгор	41 244	757	123.8	40 996	41 492	0.3
Булган	22 943	633	93.4	22 756	23 130	0.4
Говь-Алтай	21 271	792	98.0	21 075	21 467	0.5
Дорноговь	28 119	980	98.0	27 923	28 315	0.3
Дорнод	29 743	884	121.5	29 500	29 986	0.4
Дундговь	21 463	972	82.8	21 297	21 629	0.4
Завхан	30 535	708	90.9	30 353	30 717	0.3
Өвөрхангай	42 577	698	130.2	42 317	42 837	0.3
Өмнөговь	28 473	946	95.7	28 282	28 664	0.3
Сүхбаатар	27 485	976	95.0	27 295	27 675	0.3
Сэлэнгэ	25 537	574	121.3	25 294	25 780	0.5
Төв	42 639	1 021	115.3	42 408	42 870	0.3
Увс	30 788	820	106.9	30 574	31 002	0.3
Ховд	30 809	772	107.5	30 594	31 024	0.3
Хөвсгөл	50 496	730	140.0	50 216	50 776	0.3
Хэнтий	31 732	946	115.9	31 500	31 964	0.4
Дархан-Уул	33 061	749	128.4	32 804	33 318	0.4
Орхон	34 420	766	121.8	34 176	34 664	0.4
Говьсүмбэр	6 751	420	51.3	6 648	6 854	0.8

Хүснэгт В.4. Хөдөлмөрийн дутуу ашиглалт

	Тооцооны утга	Ажиглалтын тоо	Стандарт алдаа	95% итгэмжлэгдэх магадлал		Вариацийн коэффициент
				Доод	Дээд	
НИЙТ	163 565	2 109	388.6	162 788	164 342	0.2
Байршлаар:						
Хот	130 397	1 273	345.9	129 705	131 089	0.3
Хөдөө	33 168	836	176.5	32 815	33 521	0.5
Хүйсээр:						
Эрэгтэй	83 859	1 116	277.0	83 305	84 413	0.3
Эмэгтэй	79 706	993	272.3	79 161	80 251	0.3
Бүсээр:						
Баруун	33 585	577	171.0	33 243	33 927	0.5
Хангай	24 481	313	151.3	24 178	24 784	0.6
Төв	20 881	491	139.6	20 602	21 160	0.7
Зүүн	11 041	300	101.3	10 838	11 244	0.9
Улаанбаатар	73 577	428	261.3	73 054	74 100	0.4
Аймгаар:						
Архангай	1 426	25	37.3	1 351	1 501	2.6
Баян-Өлгий	18 268	349	119.1	18 030	18 506	0.7
Баянхонгор	4 144	55	62.3	4 019	4 269	1.5
Булган	2 617	61	49.3	2 518	2 716	1.9
Говь-Алтай	3 586	68	57.1	3 472	3 700	1.6
Дорноговь	1 432	31	37.2	1 358	1 506	2.6
Дорнод	6 068	129	73.8	5 920	6 216	1.2
Дундговь	956	50	30.4	895	1 017	3.2
Завхан	1 882	49	42.4	1 797	1 967	2.3
Өвөрхангай	4 763	46	66.6	4 630	4 896	1.4
Өмнөговь	2 949	68	52.4	2 844	3 054	1.8
Сүхбаатар	3 183	114	54.2	3 075	3 291	1.7
Сэлэнгэ	6 584	129	76.6	6 431	6 737	1.2
Төв	3 021	44	53.6	2 914	3 128	1.8
Увс	4 797	53	65.8	4 665	4 929	1.4
Ховд	5 052	58	67.3	4 917	5 187	1.3
Хөвсгөл	7 864	46	84.4	7 695	8 033	1.1
Хэнтий	1 790	57	41.6	1 707	1 873	2.3
Дархан-Уул	5 009	110	68.0	4 873	5 145	1.4
Орхон	3 667	80	58.7	3 550	3 784	1.6
Говьсүмбэр	930	59	29.2	872	988	3.1

Хүснэгт В.5. Ажилгүй хүн

	Тооцооны утга	Ажиглалтын тоо	Стандарт алдаа	95% итгэмжлэгдэх магадлал		Вариацийн коэффициент
				Доод	Дээд	
НИЙТ	87 696	1 191	290.0	87 116	88 276	0.3
Байршлаар:			0.0			0.0
Хот	70 334	737	259.2	69 816	70 852	0.4
Хөдөө	17 362	454	129.7	17 103	17 621	0.7
Хүйсээр:						
Эрэгтэй	48 061	649	213.8	47 633	48 489	0.4
Эмэгтэй	39 635	542	195.6	39 244	40 026	0.5
Бүсээр:						
Баруун	15 530	261	120.8	15 288	15 772	0.8
Хангай	16 266	212	124.8	16 016	16 516	0.8
Төв	13 468	330	113.5	13 241	13 695	0.8
Зүүн	7 718	185	85.6	7 547	7 889	1.1
Улаанбаатар	34 714	203	183.1	34 348	35 080	0.5
Аймгаар:						
Архангай	1 371	24	36.6	1 298	1 444	2.7
Баян-Өлгий	6 548	129	77.6	6 393	6 703	1.2
Баянхонгор	2 651	31	50.4	2 550	2 752	1.9
Булган	1 671	39	39.9	1 591	1 751	2.4
Говь-Алтай	2 155	49	45.1	2 065	2 245	2.1
Дорноговь	1 197	28	34.1	1 129	1 265	2.8
Дорнод	4 859	97	66.8	4 725	4 993	1.4
Дундговь	696	32	26.1	644	748	3.7
Завхан	497	12	22.1	453	541	4.5
Өвөрхангай	3 069	29	54.2	2 961	3 177	1.8
Өмнөговь	1 703	30	40.4	1 622	1 784	2.4
Сүхбаатар	1 541	50	38.5	1 464	1 618	2.5
Сэлэнгэ	3 112	66	54.3	3 003	3 221	1.7
Төв	1 229	23	34.7	1 160	1 298	2.8
Увс	3 879	39	59.8	3 759	3 999	1.5
Ховд	2 451	32	48.3	2 354	2 548	2.0
Хөвсгөл	4 910	33	68.0	4 774	5 046	1.4
Хэнтий	1 318	38	35.9	1 246	1 390	2.7
Дархан-Уул	4 786	105	66.6	4 653	4 919	1.4
Орхон	2 594	56	49.8	2 494	2 694	1.9
Говьсүмбэр	745	46	26.4	692	798	3.5

Хүснэгт В.6. Боломжит ажиллах хүч

	Тооцооны утга	Ажиглалтын тоо	Стандарт алдаа	95% итгэмжлэгдэх магадлал		Вариацийн коэффициент
				Доод	Дээд	
НИЙТ	70 712	822	261.5	70 189	71 235	0.4
Байршлаар:						
Хот	56 677	486	233.8	56 209	57 145	0.4
Хөдөө	14 035	336	116.9	13 801	14 269	0.8
Хүйсээр:						
Эрэгтэй	32 784	418	178.0	32 428	33 140	0.5
Эмэгтэй	37 928	404	191.5	37 545	38 311	0.5
Бүсээр:						
Баруун	15 852	265	122.0	15 608	16 096	0.8
Хангай	7 521	94	85.9	7 349	7 693	1.1
Төв	6 910	152	82.2	6 746	7 074	1.2
Зүүн	2 903	95	53.4	2 796	3 010	1.8
Улаанбаатар	37 526	216	190.1	37 146	37 906	0.5
Аймгаар:						
Архангай	-	-	-	-	-	-
Баян-Өлгий	10 386	182	95.2	10 196	10 576	0.9
Баянхонгор	1 476	23	38.0	1 400	1 552	2.6
Булган	850	18	28.8	792	908	3.4
Говь-Алтай	1 431	19	37.1	1 357	1 505	2.6
Дорноговь	235	3	15.3	204	266	6.5
Дорнод	1 164	29	33.8	1 096	1 232	2.9
Дундговь	236	16	15.3	205	267	6.5
Завхан	895	27	29.6	836	954	3.3
Өвөрхангай	1 694	17	40.7	1 613	1 775	2.4
Өмнөговь	1 126	37	33.1	1 060	1 192	2.9
Сүхбаатар	1 267	47	35.0	1 197	1 337	2.8
Сэлэнгэ	3 173	59	54.8	3 063	3 283	1.7
Төв	1 751	20	41.2	1 669	1 833	2.4
Увс	539	11	23.1	493	585	4.3
Ховд	2 601	26	49.6	2 502	2 700	1.9
Хөвсгөл	2 428	12	48.6	2 331	2 525	2.0
Хэнтий	472	19	21.6	429	515	4.6
Дархан-Уул	223	5	14.9	193	253	6.7
Орхон	1 073	24	32.5	1 008	1 138	3.0
Говьсүмбэр	166	12	12.8	140	192	7.7

Хүснэгт В.7. Цаг хугацаанаас хамаарсан бүрэн бус хөдөлмөр эрхлэгч

	Тооцооны утга	Ажиглалтын тоо	Стандарт алдаа	95% итгэмжлэгдэх магадлал		Вариацийн коэффициент
				Доод	Дээд	
НИЙТ	5 157	96	71.7	5 014	5 300	1.4
Байршлаар:						
Хот	3 386	50	58.1	3 270	3 502	1.7
Хөдөө	1 771	46	42.0	1 687	1 855	2.4
Хүйсээр:						
Эрэгтэй	3 014	49	54.8	2 904	3 124	1.8
Эмэгтэй	2 143	47	46.3	2 050	2 236	2.2
Бүсээр:						
Баруун	2 203	51	46.7	2 110	2 296	2.1
Хангай	694	7	26.3	641	747	3.8
Төв	503	9	22.4	458	548	4.5
Зүүн	420	20	20.5	379	461	4.9
Улаанбаатар	1 337	9	36.6	1 264	1 410	2.7
Аймгаар:						
Архангай	55	1	7.4	40	70	13.5
Баян-Өлгий	1 334	38	36.2	1 262	1 406	2.7
Баянхонгор	17	1	-	-	-	-
Булган	96	4	9.8	76	116	10.2
Говь-Алтай	-	-	-	-	-	-
Дорноговь	-	-	-	-	-	-
Дорнод	45	3	6.7	32	58	15.0
Дундговь	24	2	4.9	14	34	20.6
Завхан	490	10	22.0	446	534	4.5
Өвөрхангай	-	-	-	-	-	-
Өмнөговь	120	1	-	-	-	-
Сүхбаатар	375	17	19.3	336	414	5.1
Сэлэнгэ	299	4	17.2	265	333	5.8
Төв	41	1	6.4	28	54	15.6
Увс	379	3	19.4	340	418	5.1
Ховд	-	-	-	-	-	-
Хөвсгөл	526	1	-	-	-	-
Хэнтий	-	-	-	-	-	-
Дархан-Уул	-	-	-	-	-	-
Орхон	-	-	-	-	-	-
Говьсүмбэр	19	1	4.4	10	28	22.7

Хүснэгт В.8. Ажиллах хүчний оролцооны түвшин

	Тооцооны утга	Стандарт алдаа	95% итгэмжлэгдэх магадлал		Вариацийн коэффициент
			Доод	Дээд	
НИЙТ	58.8	0.6	57.6	59.9	0.1
Байршлаар:					
Хот	55.4	0.6	54.3	56.5	0.1
Хөдөө	68.3	0.7	66.9	69.7	0.1
Хүйсээр:					
Эрэгтэй	66.8	0.7	65.5	68.1	0.1
Эмэгтэй	51.8	0.5	50.8	52.8	0.1
Бүсээр:					
Баруун	59.0	0.6	57.9	60.2	0.2
Хангай	66.0	0.7	64.7	67.3	0.1
Төв	63.3	0.6	62.0	64.5	0.1
Зүүн	62.4	0.6	61.1	63.6	0.2
Улаанбаатар	54.1	0.5	53.0	55.2	0.1
Аймгаар:					
Архангай	69.5	0.7	68.1	70.9	0.3
Баян-Өлгий	38.5	0.4	37.7	39.3	0.4
Баянхонгор	66.9	0.7	65.6	68.2	0.3
Булган	66.5	0.7	65.2	67.9	0.4
Говь-Алтай	60.4	0.6	59.2	61.6	0.4
Дорноговь	68.7	0.7	67.3	70.0	0.3
Дорнод	58.6	0.6	57.5	59.8	0.3
Дундговь	70.3	0.7	68.9	71.7	0.4
Завхан	74.1	0.7	72.6	75.6	0.3
Өвөрхангай	64.6	0.6	63.3	65.8	0.3
Өмнөговь	71.9	0.7	70.4	73.3	0.3
Сүхбаатар	70.9	0.7	69.5	72.3	0.3
Сэлэнгэ	47.6	0.5	46.6	48.5	0.4
Төв	70.8	0.7	69.4	72.2	0.3
Увс	70.8	0.7	69.4	72.3	0.3
Ховд	67.5	0.7	66.1	68.8	0.3
Хөвсгөл	67.1	0.7	65.8	68.5	0.2
Хэнтий	60.1	0.6	58.9	61.3	0.3
Дархан-Уул	57.4	0.6	56.2	58.5	0.3
Орхон	61.2	0.6	60.0	62.4	0.3
Говьсүмбэр	67.8	0.7	66.4	69.1	0.7

Хүснэгт В.9. Хөдөлмөр эрхлэлтийн түвшин

	Тооцооны утга	Стандарт алдаа	95% итгэмжлэгдэх магадлал		Вариацийн коэффициент
			Доод	Дээд	
НИЙТ	54.6	0.5	53.6	55.7	0.1
Байршлаар:					
Хот	51.0	0.5	50.0	52.0	0.1
Хөдөө	65.2	0.7	63.9	66.5	0.1
Хүйсээр:					
Эрэгтэй	61.9	0.6	60.7	63.1	0.1
Эмэгтэй	48.3	0.5	47.3	49.3	0.1
Бүсээр:					
Баруун	53.1	0.5	52.0	54.1	0.2
Хангай	61.7	0.6	60.4	62.9	0.1
Төв	59.0	0.6	57.8	60.2	0.1
Зүүн	57.4	0.6	56.3	58.6	0.2
Улаанбаатар	50.7	0.5	49.7	51.7	0.1
Аймгаар:					
Архангай	67.3	0.7	65.9	68.6	0.3
Баян-Өлгий	30.5	0.3	29.9	31.1	0.5
Баянхонгор	62.8	0.6	61.6	64.1	0.3
Булган	62.0	0.6	60.8	63.2	0.4
Говь-Алтай	54.8	0.5	53.7	55.9	0.5
Дорноговь	65.9	0.7	64.5	67.2	0.3
Дорнод	50.4	0.5	49.4	51.4	0.4
Дундговь	68.1	0.7	66.7	69.4	0.4
Завхан	72.9	0.7	71.5	74.4	0.3
Өвөрхангай	60.2	0.6	59.0	61.4	0.3
Өмнөговь	67.8	0.7	66.5	69.2	0.3
Сүхбаатар	67.2	0.7	65.8	68.5	0.3
Сэлэнгэ	42.4	0.4	41.6	43.3	0.5
Төв	68.8	0.7	67.5	70.2	0.3
Увс	62.9	0.6	61.7	64.2	0.3
Ховд	62.5	0.6	61.3	63.8	0.3
Хөвсгөл	61.2	0.6	60.0	62.4	0.3
Хэнтий	57.7	0.6	56.5	58.8	0.4
Дархан-Уул	50.1	0.5	49.1	51.1	0.4
Орхон	56.9	0.6	55.8	58.0	0.4
Говьсүмбэр	61.1	0.6	59.8	62.3	0.8

Хүснэгт В.10. Хөдөлмөрийн дутуу ашиглалтын нэгдсэн түвшин

	Тооцооны утга	Стандарт алдаа	95% итгэмжлэгдэх магадлал		Вариацийн коэффициент
			Доод	Дээд	
НИЙТ	12.4	0.1	12.1	12.6	0.2
Байршлаар:					
Хот	14.0	0.1	13.7	14.3	0.3
Хөдөө	8.5	0.1	8.3	8.7	0.5
Хүйсээр:					
Эрэгтэй	12.1	0.1	11.9	12.3	0.3
Эмэгтэй	12.7	0.1	12.4	13.0	0.3
Бүсээр:					
Баруун	19.8	0.2	19.4	20.2	0.5
Хангай	9.6	0.1	9.4	9.8	0.6
Төв	10.1	0.1	9.9	10.3	0.7
Зүүн	11.1	0.1	10.9	11.3	0.9
Улаанбаатар	12.5	0.1	12.2	12.7	0.3
Аймгаар:					
Архангай	3.4	0.0	3.3	3.5	2.6
Баян-Өлгий	43.7	0.4	42.8	44.6	0.6
Баянхонгор	9.1	0.1	9.0	9.3	1.5
Булган	10.3	0.1	10.1	10.5	1.9
Говь-Алтай	14.4	0.1	14.1	14.7	1.5
Дорноговь	4.8	0.0	4.7	4.9	2.6
Дорнод	17.0	0.2	16.6	17.3	1.2
Дундговь	4.3	0.0	4.2	4.4	3.2
Завхан	5.9	0.1	5.8	6.0	2.2
Өвөрхангай	10.1	0.1	9.9	10.3	1.4
Өмнөговь	9.4	0.1	9.2	9.6	1.8
Сүхбаатар	10.5	0.1	10.3	10.7	1.7
Сэлэнгэ	20.7	0.2	20.3	21.1	1.1
Төв	6.6	0.1	6.5	6.8	1.8
Увс	13.6	0.1	13.4	13.9	1.3
Ховд	14.1	0.1	13.8	14.4	1.3
Хөвсгөл	13.6	0.1	13.3	13.9	1.0
Хэнтий	5.3	0.1	5.2	5.4	2.3
Дархан-Уул	13.2	0.1	12.9	13.4	1.3
Орхон	9.6	0.1	9.4	9.8	1.6
Говьсүмбэр	12.1	0.1	11.9	12.4	3.1

Хүснэгт В.11. Ажилгүйдлийн түвшин

	Тооцооны утга	Стандарт алдаа	95% итгэмжлэгдэх магадлал		Вариацийн коэффициент
			Доод	Дээд	
НИЙТ	7.0	0.1	6.8	7.3	0.2
Байршлаар:					
Хот	8.0	0.1	7.7	8.3	0.3
Хөдөө	4.6	0.1	4.4	4.8	0.5
Хүйсээр:					
Эрэгтэй	7.3	0.1	7.1	7.5	0.3
Эмэгтэй	6.7	0.1	6.5	6.9	0.3
Бүсээр:					
Баруун	10.1	0.2	9.7	10.5	0.5
Хангай	6.5	0.1	6.4	6.7	0.6
Төв	6.8	0.1	6.6	6.9	0.7
Зүүн	8.0	0.1	7.8	8.2	0.9
Улаанбаатар	6.3	0.1	6.0	6.5	0.3
Аймгаар:					
Архангай	3.3	0.0	3.2	3.3	2.7
Баян-Өлгий	20.9	0.4	20.0	21.7	0.6
Баянхонгор	6.0	0.1	5.9	6.2	1.5
Булган	6.8	0.1	6.6	7.0	1.9
Говь-Алтай	9.2	0.1	8.9	9.5	1.5
Дорноговь	4.1	0.0	4.0	4.2	2.6
Дорнод	14.0	0.2	13.7	14.4	1.2
Дундговь	3.1	0.0	3.1	3.2	3.2
Завхан	1.6	0.0	1.5	1.7	2.6
Өвөрхангай	6.7	0.1	6.5	6.9	1.4
Өмнөговь	5.6	0.1	5.5	5.8	1.8
Сүхбаатар	5.3	0.1	5.1	5.5	1.8
Сэлэнгэ	10.9	0.2	10.5	11.3	1.1
Төв	2.8	0.1	2.7	2.9	1.8
Увс	11.2	0.1	10.9	11.4	1.4
Ховд	7.4	0.1	7.1	7.7	1.3
Хөвсгөл	8.9	0.1	8.6	9.1	1.1
Хэнтий	4.0	0.1	3.9	4.1	2.3
Дархан-Уул	12.6	0.1	12.4	12.9	1.3
Орхон	7.0	0.1	6.8	7.2	1.6
Говьсүмбэр	9.9	0.1	9.7	10.2	3.1

Хүснэгт В.12. Цаг хугацаанаас хамаарсан бүрэн бус хөдөлмөр эрхлэлт болон ажилгүйдлийн нэгдсэн түвшин

	Тооцооны утга	Стандарт алдаа	95% итгэмжлэгдэх магадлал		Вариацийн коэффициент
			Доод	Дээд	
НИЙТ	7.4	0.1	7.3	7.6	0.3
Байршлаар:					
Хот	8.4	0.1	8.2	8.6	0.4
Хөдөө	5.1	0.0	5.0	5.2	0.7
Хүйсээр:					
Эрэгтэй	7.7	0.1	7.6	7.8	0.4
Эмэгтэй	7.1	0.1	7.0	7.2	0.5
Бүсээр:					
Баруун	11.5	0.1	11.3	11.7	0.8
Хангай	6.8	0.1	6.7	7.0	0.8
Төв	7.0	0.1	6.9	7.1	0.8
Зүүн	8.4	0.1	8.3	8.6	1.1
Улаанбаатар	6.5	0.1	6.4	6.7	0.5
Аймгаар:					
Архангай	3.4	0.0	3.3	3.5	2.7
Баян-Өлгий	25.1	0.2	24.7	25.5	1.1
Баянхонгор	6.1	0.1	6.0	6.2	1.9
Булган	7.2	0.1	7.0	7.3	2.4
Говь-Алтай	9.2	0.1	9.0	9.4	2.1
Дорноговь	4.1	0.0	4.0	4.2	2.8
Дорнод	14.2	0.1	13.9	14.5	1.3
Дундговь	3.2	0.0	3.2	3.3	3.7
Завхан	3.2	0.0	3.1	3.2	4.5
Өвөрхангай	6.7	0.1	6.6	6.9	1.7
Өмнөговь	6.0	0.1	5.9	6.2	2.4
Сүхбаатар	6.6	0.1	6.5	6.7	2.5
Сэлэнгэ	11.9	0.1	11.7	12.1	1.7
Төв	2.9	0.0	2.8	3.0	2.8
Увс	12.3	0.1	12.1	12.5	1.5
Ховд	7.4	0.1	7.2	7.5	1.9
Хөвсгөл	9.8	0.1	9.6	10.0	1.4
Хэнтий	4.0	0.0	3.9	4.1	2.7
Дархан-Уул	12.6	0.1	12.4	12.9	1.4
Орхон	7.0	0.1	6.9	7.1	1.9
Говьсүмбэр	10.2	0.1	10.0	10.4	3.5

Хүснэгт В.13. Ажилгүй хүн болон боломжит ажиллах хүчний нэгдсэн түвшин

	Тооцооны утга	Стандарт алдаа	95% итгэмжлэгдэх магадлал		Вариацийн коэффициент
			Доод	Дээд	
НИЙТ	12.0	0.1	11.8	12.1	0.3
Байршлаар:					
Хот	13.6	0.1	13.4	13.8	0.4
Хөдөө	8.1	0.0	8.0	8.2	0.7
Хүйсээр:					
Эрэгтэй	11.7	0.1	11.6	11.8	0.4
Эмэгтэй	12.3	0.1	12.2	12.4	0.5
Бүсээр:					
Баруун	18.5	0.1	18.3	18.7	0.8
Хангай	9.3	0.1	9.2	9.4	0.8
Төв	9.9	0.1	9.7	10.0	0.8
Зүүн	10.7	0.1	10.5	10.8	1.1
Улаанбаатар	12.3	0.1	12.1	12.4	0.5
Аймгаар:					
Архангай	3.3	0.0	3.2	3.3	2.7
Баян-Өлгий	40.5	0.2	40.1	40.9	1.1
Баянхонгор	9.1	0.1	9.0	9.2	1.9
Булган	9.9	0.1	9.8	10.0	2.4
Говь-Алтай	14.4	0.1	14.2	14.6	2.1
Дорноговь	4.8	0.0	4.8	4.9	2.8
Дорнод	16.8	0.1	16.6	17.1	1.3
Дундговь	4.2	0.0	4.1	4.2	3.7
Завхан	4.4	0.0	4.3	4.4	4.5
Өвөрхангай	10.1	0.1	9.9	10.2	1.7
Өмнөговь	9.0	0.1	8.9	9.2	2.4
Сүхбаатар	9.3	0.1	9.2	9.4	2.5
Сэлэнгэ	19.8	0.1	19.5	20.0	1.7
Төв	6.5	0.0	6.5	6.6	2.8
Увс	12.5	0.1	12.3	12.8	1.5
Ховд	14.1	0.1	13.9	14.2	1.9
Хөвсгөл	12.7	0.1	12.5	12.9	1.4
Хэнтий	5.3	0.0	5.3	5.4	2.7
Дархан-Уул	13.2	0.1	12.9	13.4	1.4
Орхон	9.6	0.1	9.5	9.8	1.9
Говьсүмбэр	11.9	0.1	11.7	12.1	3.5

ХҮСНЭГТ В.14. ХӨДӨЛМӨРИЙН ЗАХ ЗЭЭЛИЙН ҮНДСЭН ҮЗҮҮЛЭЛТҮҮД

Үндсэн үзүүлэлт	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Хот	Хөдөө
Ажиллах хүчний оролцооны түвшин (%)	58.8	66.8	51.8	55.4	68.3
Хөдөлмөр эрхлэлтийн түвшин (%)	54.6	51.9	48.3	51.0	65.2
Ажиллагчид	1 162 912	611 807	551 105	805 385	357 527
Боловсролын түвшнээр (дүнд эзлэх хувиар):	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Боловсролгүй	2.7	3.4	1.9	1.0	6.4
Бага	4.6	5.5	3.6	1.8	10.9
Суурь	12.6	14.2	10.7	6.8	25.6
Бүрэн дунд	20.5	22.6	18.1	20.4	20.7
Техникийн болон мэргэжлийн	19.1	22.7	15.2	20.6	15.8
Тусгай мэргэжлийн дунд	5.2	3.9	6.7	5.6	4.4
Дипломын болон бакалаврын дээд	32.3	25.2	40.1	39.6	15.6
Магистр	2.7	2.1	3.4	3.7	0.5
Доктор	0.3	0.4	0.3	0.5	0.1
Хөдөлмөр эрхлэлтийн статусаар (дүнд эзлэх хувиар):	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Аж ахуйн нэгж, байгууллагын ажил олгогч	1.2	1.1	1.4	1.5	0.6
Зах зээлд чиглэсэн өрхийн аж ахуйн нэгжийн ажил олгогч	1.6	1.9	1.2	1.6	1.5
Цалин хөлстэй ажиллагчгүй аж ахуйн нэгж, байгууллагын үйл ажиллагаа эрхлэгч	1.4	1.3	1.6	1.6	1
Цалин хөлстэй ажиллагчгүй, зах зээлд чиглэсэн өрхийн аж ахуйн үйл ажиллагаа эрхлэгч	33.1	37.2	28.5	20.4	61.7
Гүйцэтгэх гэрээлэгч	0.1	0.2	0	0.2	0
Цалин хөлстэй байнгын ажиллагч	27.3	24.5	30.4	32.8	14.9
Цалин хөлстэй түр ажиллагч	27.3	25.9	28.9	34.8	10.4
Цалин хөлстэй тохиолдлын ажиллагч	5.0	5.9	4	5.9	3.1
Хувь нэмрээ оруулагч гэр бүлийн гишүүн	2.7	1.6	3.8	1	6.4
Эдгээр статуст хамрагдаагүй ажиллагчид	0.3	0.4	0.2	0.2	0.4
Салбараар (дүнд эзлэх хувиар):	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Хөдөө аж ахуй	23.8	25.2	22.2	4.7	66.8
Үйлдвэрлэл	20.7	27.3	13.5	26.7	7.3
Үйлчилгээ	55.5	47.5	64.3	68.6	25.9
Ажил мэргэжлээр (дүнд эзлэх хувиар):	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Менежер	7.1	6.8	7.4	8.9	3.0
Мэргэжилтэн	17.6	11.2	24.8	21.9	8.2
Техникч болон туслах/ дэд мэргэжилтэн	2.9	2.5	3.3	3.5	1.4
Контор, үйлчилгээний ажилтан	3.2	1.3	5.3	3.9	1.5
Худалдаа, үйлчилгээний ажилтан	17.1	13.6	21.1	22.0	6.2
Хөдөө аж ахуй, ой, загас агнуурын мэргэшсэн ажилтан	23.4	24.7	21.9	4.4	66.2
Үйлдвэрлэл, барилга, гар урлал, холбогдох ажил, үйлчилгээний ажил	9.9	13.9	5.5	12.8	3.4
Машин механизм, төхөөрөмжийн операторч, угсрагч	9.1	16.2	1.2	11.2	4.4
Энгийн ажил, мэргэжил	8.9	8.6	9.2	10.5	5.3
Зэвсэгт хүчний ажил, мэргэжил	0.8	1.2	0.3	0.9	0.4
Долоо хоногийн жинхэнэ ажиллагсан цаг	47	50	44	45	51
Албан бус хөдөлмөр эрхлэлтийн түвшин (%)	23.7	29.1	17.8	24.5	18.1
Ажилгүйдлийн түвшин (%)	7.0	7.3	6.7	8.0	4.6
15-24 насны залуучуудын ажилгүйдлийн түвшин (%)	17.9	16.8	19.5	22.2	9.7
Хөдөлмөрийн дутуу ашиглалтын нэгдсэн түвшин (%)	12.4	12.1	12.7	14.0	8.5
Хөдөлмөр эрхлээгүй болон боловсрол, сургалтад хамрагдаагүй байгаа 15-24 насны залуучуудын хувь (%)	19.7	17.7	21.7	20.9	16.6
Цаг хугацаанаас хамаарсан бүрэн бус хөдөлмөр эрхлэгчдийн түвшин (%)	860.3	948.9	773.1	881.2	738.3
Цалинтай ажиллагчдын сарын дундаж цалин (мянган төгрөг)	895.1	950.7	816.5	996.8	800.6